

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อน
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Building the Reconciliation by be driven with Five Precepts
Village Project in Ayutthaya Province

โดย

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) ดร.
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610758165

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อน
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Building the Reconciliation by be driven with Five Precepts
Village Project in Ayutthaya Province

โดย

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) ดร.
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๘

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 610758165
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Building the Reconciliation by be driven with Five Precepts
Village Project in Ayutthaya Province

By

Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee), Dr.
Department of Political Science, Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2558

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610758165

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ผู้วิจัย:	พระมหาภคกฤษฏา กิตติโสภโณ (แช่หลี่)
ส่วนงาน:	ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๘
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ณ ชุมชนวัดท่ากร่อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หลักการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การวางแผน (Planning) การจัดหน่วยงาน (Organizing) การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และ งบประมาณ (Budgeting) โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ๖ ประการคือ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละ จะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

๒. แนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ คือ **กลยุทธ์ที่หนึ่ง** จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง **กลยุทธ์ที่สอง** จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายของ

คณะสงฆ์ **กลยุทธิ์ที่สาม** พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ **กลยุทธิ์ที่สี่** สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

Research Title: Building the Reconciliation by be driven with Five Precepts Village Project in Ayutthaya Province

Researcher: Phramaha Krisada Kittisobhano (Sae-lee)

Department: Faculty of Social sciences

Fiscal Year: 2558 / 2015

Research scholarship sponsor: Mahachulalongkornrajadyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the process of the creation of reconciliation by driven with five precepts village project in Ayutthaya Province., 2) to propose the trend of the creation of reconciliation by driven with five precepts village project in Ayutthaya Province. The researcher used the Qualitative Research as a documentary Research. The study was conducted by in-depth interviewing from 17 key informants selected by Non-participant Observation at Wat Thakarong community Banpom Sub district, Ayutthaya Province , Ayutthaya Province.

The research findings were as follows:

1) The creation of reconciliation will be started by the creation of reconciliation in individual mind spread out to society by the understanding, appreciation and development. In the other hand the process of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province will be used the project management with Planning , Organizing , Staffing , Direction , Coordinating , Reporting and Budgeting by community leader with 6 principles such as The right principle , The suitable principle , The pure principle , The fairness principle , The Promvihandham principle and The sacrifice principle and all of its will be push the reconciliation in community.

2) The trend of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province consisted of 4 strategies 1. To set the center of direction and convenience center for push this project and continuous drive all activities. 2. Training the people such as in school , government department , company and community for the understanding in Five precepts. 3. The potential development both monks and layman for the jobs that volunteer by the emphasizing with the coordination between home , temple and community (Boworn) and the last 4. To built the quality tools by the specialist for evaluation this project that cooperation with the university and set the quality report that shown both qualitative and quantity of this project.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะเล็งเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอบพระคุณพระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือผู้วิจัยมาตลอด

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการศูนย์บัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เมตตาอนุเคราะห์เป็นประธานที่ปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้ ขอบพระคุณอาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา, รศ., ที่เมตตาให้คำปรึกษาโครงการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจทานงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันประกอบไปด้วย พระเดชพระคุณ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ผู้วิจัยหวังว่ารายงานการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนและวงการศึกษา บุญกุศลที่เกิดขึ้นจากรายงานการวิจัยครั้งนี้ อุทิศให้บิดา มารดา พระอุปัชฌาย์ และครูบาอาจารย์ทุกท่าน

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แช่หลี่)

๒๑ กันยายน ๒๕๕๘

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๔
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์.....	๕
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการและการประเมินโครงการ.....	๓๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕.....	๑๐๑
๒.๔ พื้นที่การวิจัย.....	๑๒๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒๖
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๓๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๓๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๓๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๑๓๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๓๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๓๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๓๖
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๑๓๘
๔.๑ กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	๑๓๘
๔.๒ แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	๑๗๐

๔.๓	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๘๙
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๙๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๒
๕.๒	อภิปรายผล.....	๑๙๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๑๙๙
บรรณานุกรม.....		๒๐๑
ภาคผนวก.....		๒๐๘
ภาคผนวก ก	บทความการวิจัย.....	๒๐๙
ภาคผนวก ข	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๒๕
ภาคผนวก ค	ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๒๓๕
ภาคผนวก ง	ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	๒๓๙
ภาคผนวก จ	รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๒๔๑
ประวัติผู้วิจัย.....		๒๔๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ตารางโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์.....	๕๘
๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผล สรุปรวมกับประเภทของการประเมิน.....	๕๓
๒.๓ จำนวนประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านศีล ๕.....	๑๒๕
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของโครงการการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษาชุมชนวัดท่ากาเรือ.....	๑๗๓
๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของโครงการการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา.....	๑๗๗
๔.๓ สรุปประเด็นการวิเคราะห์ (SWOT Matrix) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	๑๘๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงทฤษฎีระบบ.....	๔๙
๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดโครงการ.....	๕๐
๒.๓ องค์ประกอบของโครงการ.....	๕๒
๒.๔ นิยามของการประเมินเพื่อการตัดสินใจ.....	๖๑
๒.๕ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์.....	๗๕
๒.๖ การบรรยายสิ่งที่ประเมินตามรูปแบบการประเมินของสเตค.....	๘๗
๒.๗ การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินตามรูปแบบการประเมินของสเตค.....	๘๘
๒.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมินและประเภทของการตัดสินใจตามรูปแบบ ของสตัฟเฟิลปีม.....	๙๒
๒.๙ รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน.....	๑๐๐
๒.๑๐ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	๑๕๒
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๘๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที. ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า. เช่น ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑. หมายความว่าระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๐ หน้าที่ ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยเป็นดินแดนพระพุทธศาสนา ประชาชนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ เพราะต่างมุ่งสร้างกุศลคุณงามความดี โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เว้นจากการเบียดเบียนกัน ประกอบสัมมาอาชีพ ซื่อสัตย์ สุจริต แต่เมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไปกลับพบว่า ประชาชนเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๓ นำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ คน บาดเจ็บอีกจำนวนมาก รวมถึงผู้สูญหายอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ปรากฏข้อมูล อีกทั้งความสูญเสียทางวัตถุ อาคาร สถานที่ต่างๆ อีกหลายแห่ง สังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาเป็นยุคแห่งความหวาดกลัวและหวาดระแวง ที่ประชาชนไม่สามารถพูดคุยเรื่องความคิดเห็นทางการเมืองเป็นการทั่วไป แม้กระทั่งการพูดคุยกับญาติ หรือเพื่อสนิท ในหลายชุมชนมีกลุ่มคนที่มีความคิดแตกต่างทางการเมืองกันอย่างชัดเจน เกิดการบ่มเพาะความเกลียดชังกัน จากการเลือกรับสื่อที่นำเสนอความคิดเห็นทางการเมืองที่สอดคล้องกับมุมมองของตน และแบ่งขั้วแยกกันอย่างเห็นได้ชัด ในบางพื้นที่เกิดการปะทะกันระหว่างสองกลุ่มที่เห็นต่างทางการเมือง มีการใช้อาวุธต่างๆ รวมถึงอาวุธปืนทำร้ายร่างกายกันทำให้มีผู้เสียชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นความรุนแรงได้ขยายตัวไปถึงในระดับครอบครัว จนกระทั่งเกิดการเสียชีวิตและความสัมพันธ์ที่แตกร้าง จากความรุนแรงที่กล่าวมาอันนำมาซึ่งการสูญเสียอย่างประเมินค่ามิได้ และเกิดสภาพสังคมแห่งความหวาดระแวง คำถามที่ตามมาคือรากเหง้าของปัญหาของสังคมไทยคืออะไร ซึ่งมีหลายฝ่ายพยายามให้คำอธิบายต่อปัญหาดังกล่าวว่าเป็นการแข่งขันชิงอำนาจ การทุจริตประเพณีนิยมของผู้มีอำนาจ ความรู้สึกลัวที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกเลือกปฏิบัติ ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนจนกับคนรวย ตลอดจนโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน^๑

เหตุการณ์ต่างๆ ข้างต้นได้นำไปสู่ความพยายามแก้ไขปัญหานั้นเกิดความปรองดองขึ้น เพื่อมุ่งหวังที่จะก้าวผ่านวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นจนสามารถเรียกได้ว่าสามารถนำไปสู่สังคมที่มีสันติภาพ ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แนวความคิดของต่างประเทศที่ใช้เพื่อสังคมความปรองดองคือ ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมที่มีความขัดแย้งไปสู่สันติภาพและความเป็นประชาธิปไตย

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นนโยบายสำคัญของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ทุกจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำ

---

^๑สถาบันพระปกเกล้า, “การสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

หลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้จัดทำในรูปของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองและประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบร่มเย็น โดยเน้นการรณรงค์ส่งเสริม และสนับสนุนให้มี “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ขึ้นในทุกส่วนของประเทศ ตามดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความว่า “อันว่าศีล ๕ เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มอบหมายภารกิจให้ส่วนราชการสร้างความปรองดองสมานฉันท์แก่ประชาชนในชาติ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพร้อมกันทั้ง ๗๖ จังหวัด ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมกับจังหวัดต่างๆ เปิดโครงการนำร่องและขับเคลื่อนการดำเนินงานในหลายพื้นที่ โดยมีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ ร่วมขับเคลื่อนโครงการ^๒

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง องค์กรบริหารส่วนตำบล ๑๒๑ แห่ง มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๘๐๓,๓๗๓ คน เป็นชาย ๓๘๗,๕๑๘ คน เป็นหญิง ๔๑๖,๒๕๕ คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๒.๑๒ ศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๗.๕๓ และศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๐.๓๔ ศาสนสถานในจังหวัดมีทั้งสิ้น ๕๗๖ แห่ง แยกเป็นวัด ๕๐๕ วัด มัสยิด ๖๐ วัด และโบสถ์คริสต์ ๑๑ แห่ง ในปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การปกครองของพระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนagr เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร มีนโยบายในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากสถิติในปัจจุบันพบว่า มีประชาชนเข้าร่วมสมัครในโครงการจำนวนทั้งสิ้น ๒๒๐,๔๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ซึ่งอยู่ในอันดับที่ ๒๖ ของประเทศ^๓ ซึ่งเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงการอยู่ที่ร้อยละ ๙๐

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่ามีองค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการดำเนินการอย่างไรให้โครงการประสบผลสำเร็จ ในอนาคตต่อไป

^๒สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

^๓โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, รายงานผล สรุป % ประชากรร่วมโครงการ ระดับ ๑ รายจังหวัด, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.sila5.com/report/index/getRank2>, [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีอะไรบ้าง

๑.๓.๓ แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มุ่งศึกษาเนื้อหา ดังนี้

๑) หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของพระราชญาณวิสิฐ ๖ ประการ คือ ๑) หลักความถูกต้อง ๒) หลักความเหมาะสม ๓) หลักความบริสุทธิ์ ๔) หลักความยุติธรรม ๕) หลักพรหมวิหารธรรม และ ๖) หลักความเสียสละ^๕

๒) หลักการบริหารโครงการจากทฤษฎีของลูเธอร์ กูลิค กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB : Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)^๕

๓) หลักธรรม ได้แก่ ศีล ๕ ประการ ได้แก่ เจตนางดเว้นการทำลายชีวิตสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย เว้นจากประพฤตินิโคตมทั้งหลาย เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ น้ำเมา^๖

^๕พระราชญาณวิสิฐ, ๖ หลัก ปรองดองสมานฉันท์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.komchadluek.net/> [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^๕สุปรีชา กมลาศน์, กลยุทธ์การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^๖สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ฆาธิการ ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนชุมชนวัดท่าการ้อง จำนวน ๑๘ ท่าน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๘ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๘ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยไว้ดังนี้

ความปลอดภัย หมายถึง การกำหนดข้อตกลงร่วมกันปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ด้วยการรักษาศีล ๕ ร่วมกัน

สมานฉันท์ หมายถึง การสร้างความพึงพอใจร่วมกัน การสร้างความเห็นพ้องกันในการรักษาศีล ๕ เหมือนกัน

การขับเคลื่อน หมายถึง การนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ สู่ภาคประชาชน ด้วยการสมัครเข้าร่วมโครงการ การรณรงค์ให้ประชาชนถือศีลอย่างเคร่งครัด

โครงการหมู่บ้านศีล ๕ หมายถึง นโยบายสำคัญของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ทุกจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้จัดทำในรูปของโครงการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมายถึง ผู้วิจัยเลือกชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีศึกษาเรื่องการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในครั้งนี้

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบกระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๖.๒ ทำให้ทราบแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๖.๓ ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการและการประเมินโครงการ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕
- ๒.๔ พื้นที่การวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์

๒.๑.๑ ความหมายของความปลอดภัย

ความหมายของการปลอดภัย อาจมองได้ในแง่มุมมองเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดยในแง่มุมมองทฤษฎีนั้น การปลอดภัยได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยการสร้างสันติภาพ หยุดยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้ง หนึ่งในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่ง่ายนักที่จะสามารถทำตามแนวคิดเชิงทฤษฎี ของการปลอดภัย เนื่องจากการปลอดภัยไม่ใช่การกระทำที่จะสามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความ ขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงออกไปได้ การปลอดภัยไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการที่ ยากลำบาก ยาวนาน คาดเดาไม่ได้ และเกี่ยวข้องกับการวางแผน ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย และ ต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรมแทนที่จะแก้แค้น การจัดการความทรงจำร่วมกัน และสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆ ของคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างความปลอดภัย เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยกและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบ ต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของ สังคมร่วมกัน^๑

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการที่ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปลอดภัยในอีกแง่มุมมอง คือ กระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง

---

^๑Abu-Nimer. Reconciliation, Justice, and Coexistence : Theory and Practice, (Lanham, MD : Lexington Books, 2001).

และเป็นการยุติ ความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู ในหลักการแล้วบุคคลที่สาม เหนือกว่าที่สามารถสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้กระทำได้ ทั้งนี้ ผู้กระทำสามารถให้อภัย หรือเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้ ได้รับการลงโทษ หรือแม้แต่การล้างแค้น สำหรับผู้กระทำผิดอาจจะ ยอมรับผิด หรือถูกลงโทษจากผู้กระทำก็เป็นไปได้^๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้คำนิยาม “ปรองดอง” ไว้ว่า หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยการไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วย ไมตรีจิต^๓ ซึ่งในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของความปรองดองไว้ว่า “สุขา สงฆสสุ สามัคคี แปล ความว่า ความสามัคคีนำสุขมาให้^๔ ตามพระพุทธดำรัสนี้ "ความสามัคคีแห่งหมู่" ณ ที่นี้หมายถึง ความปรองดองสมานฉันท์ พร้อมเพรียงกันแห่งหมู่คณะในการดำเนินชีวิตหรือในการทำกิจการงาน โดยชอบธรรมร่วมกัน ความสามัคคีแห่งหมู่คณะอย่างนี้แหละ ย่อมช่วยให้การดำเนินชีวิต หรือประกอบกิจการงานได้ถึงความสำเร็จ ความเจริญ และสันติสุขได้เป็นอย่างดี ความสามัคคี ปรองดอง นั่นก็คือ การรู้จักประนีประนอมยอมกัน ไม่ทะเลาะวิวาทแก่งแย่งกัน รู้จักตกลงกันด้วย ไมตรีจิต^๕

การปรองดอง (Reconciliation) หมายถึง การจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่เคยแตกแยก ต่อสู้ และปะทะกัน ทั้งในระดับความคิดและในระดับการใช้ความรุนแรงทาง กายภาพ ในการตกลงเพื่อเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ (peace talk) ระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยไม่ใช้ความ รุนแรง และทำการสร้างองค์กรหรือสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยในการเข้ามาช่วยปรองดองและต่อรอง อำนาจระหว่างกลุ่มต่างๆ ในที่นี้อาจจะรวมถึงการใช้มาตรการออกกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อเป็น เครื่องมือเยียวยาความเสียหายโดยเริ่มจากการแสวงหาความจริงในอดีต สาเหตุความไม่เป็นธรรมใน สังคม การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับความเดือดร้อนจากความขัดแย้ง การแสวงหาข้อเท็จจริงของ ความคิดแต่ไม่หาคนผิด และการจัดสรรอำนาจใหม่ระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ควรระลึกด้วยว่า การใช้กฎหมายนิรโทษกรรมแต่เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถนำไปสู่การปรองดอง อย่างแท้จริงได้ การปรองดองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้นตอของความขัดแย้งในสังคมได้รับการแก้ไข การจะเริ่มแก้ไขได้ก็โดยการพิสูจน์ทราบ บันทึก และชี้แจงข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะ สังคมมีสิทธิในการเข้าถึงความจริง การรับทราบความจริงจึงจะนำมาสู่ความเข้าใจ การให้อภัย และ เมื่อนั้นการปรองดองจึงจะเกิดขึ้นได้^๖

^๒Galtung, Johan, *Peace by Peaceful Means : Peace and Conflict, Development and Civilization*, (London : Sage Publications, 1998).

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*, (กรุงเทพมหานคร : นาม มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๙๙.

^๔ช. ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๔๑

^๕อชิมุตโต, *สามัคคีปรองดอง*, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://board.palungjit.org>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^๖Murphy, Colleen, *A Moral Theory of Political Reconciliation*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2010), pp. 1-37.

ความปรองดอง (Harmony) หรืออาจจะตีความหมายของคำนี้ว่า “ประสมกลมเกลียว เป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งคำนี้มีนัยที่สะท้อนทั้งในมิติภายใน และภายนอก ถึงกระนั้น การที่จะทำให้กลุ่มผลประโยชน์เกิดความรู้สึกที่จะเป็นหนึ่งเดียวกันกลุ่ม อื่นๆ ได้นั้น มักจะต้องพึ่งพาตัวแปรภายนอกเช่นเดียวกัน ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่า มีความลึกซึ้งมากกว่าคำว่า ความสมานฉันท์ ของกลุ่มคน หรือกลุ่มผลประโยชน์ แต่การจะได้มาซึ่งความปรองดองนั้น ไม่สามารถสร้างด้วยวัตถุ หรือการขยายพื้นที่ของผลประโยชน์และความต้องการให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อสนอง ความอยากของคนในสังคมหรือองค์กรเท่านั้น เพราะในความเป็นจริงแล้ว ทรัพยากรมีจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด หากสถานการณ์เป็นเช่นนี้ อาจจะมีความจำเป็นที่เราจะต้อง ขยายพื้นที่ของความอยากให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่เราจะขยายพื้นที่ความอยากให้แก่กลุ่มคน ต่างๆ ในสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้น หากจะมองอีกนัยหนึ่ง อาจจะเป็นแรงกระตุ้นความอยากให้ เพิ่มสูงขึ้น โดยที่สังคมไม่ได้ใส่ใจต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการในลักษณะดังกล่าว^๗

การปรองดอง หมายถึง การที่ทุกฝ่าย ซึ่งมีความขัดแย้งกันหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเจรจา หาข้อยุติความขัดแย้งร่วมกัน การหันหน้าเข้าหากันจะเกิดขึ้นได้สองทางคือ^๘

๑. เกิดจากทุกฝ่ายที่ขัดแย้งกัน พร้อมใจหันหน้าเข้าหากันเพื่อแสวงหาข้อยุติความ ขัดแย้งร่วมกัน

๒. เกิดจากมีคนกลาง ซึ่งทุกฝ่ายที่ขัดแย้งยอมรับให้เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้ทุกฝ่าย หาทางยุติข้อขัดแย้ง

การเสริมสร้างความปรองดองในสังคมไทย จึงหมายความว่า การเพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือ มั่นคงยิ่งขึ้นด้วยความพร้อมเพรียงกัน, หรือ การเพิ่มพูนให้ดีขึ้นด้วยการออมชอม, ประณีประนอม, ยอมกัน, ไม่แก่งแย่งกัน, ตกลงด้วยความไกล่เกลี่ย, ตกลงกันด้วยความมีเมตตาจิต ของประชาชนคน ไทย^๙

สรุปได้ว่า ความปรองดอง หมายถึง การกำหนดข้อตกลงร่วมกันปฏิบัติเพื่อให้เกิดความ สามัคคีในหมู่คณะหรือในชุมชน เพื่อในคนในชุมชนเกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคี ความ ประณีประนอม การยึดหยุ่น การปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

๒.๑.๒ ความหมายของสมานฉันท์

สมานฉันท์ (สะมานะฉันท์ หรือ สะหมานนะฉันท์) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็นเป็นสมานฉันท์ สมานฉันท์ ถูกจัดเข้าเป็นลูกคำหรืออนุพจน์ของคำว่า สมาน-๑ ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง เสมอกัน

^๗สุภาวดี บุญมี, สันติภาพ สันติวิธี สมานฉันท์และวิถีแห่งความปรองดอง, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.southinsider.com/main/content.php?page=sub&category=79&id=1925>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^๘สามารถ มั่งสั้ง, การปรองดอง : การคิดเห็นตรงข้าม, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000082152>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^๙ตติยา สุวรรณบุบผา, ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย, (นครศรีธรรมราช : บริษัท ป. อินเทอร์เน็ตปรีน แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

หรือเท่ากัน มิได้จัด ไว้ในสมาน-๒ ซึ่งเป็นกริยา หมายถึง ทำให้ติดกันหรือทำให้สนิท^{๑๐} สมานฉันท์เกิดจากสมาน สมาสกับ ฉันท (ความพอใจ ความรักใคร่ ความชอบใจ ความยินดี ความร่วมความคิด ความเห็นกัน ความไว้นื้อเชื่อใจกัน) โดยรวมความ จึงหมายถึง ความเห็นพ้องต้องกันในด้านความคิดเห็น ความไว้นื้อเชื่อใจกัน อย่างไรก็ตามความหมายที่สังคมไทยปัจจุบันเข้าใจและใช้กัน ดูจะมีขอบเขตที่นอกเหนือจากพจนานุกรม โดยนำไปใช้ในความหมายด้านความสามัคคี การให้อภัยกัน รวมไปถึง การเลิกแล้วต่อกัน

ความสมานฉันท์ คือ ความร่วมใจกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแห่งหมู่คณะ ในการดำเนินชีวิต หรือในการทำกิจการงาน โดยชอบธรรมร่วมกัน^{๑๑} พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ งานนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายไว้ว่า มีฉันทะเสมอกัน, มีความพอใจร่วมกัน, พร้อมใจกัน, มีความต้องการที่จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตรงกันหรือเสมอเหมือนกัน ในทางที่ร้ายหรือดีก็ได้, ในทางร้าย เช่น หญิงและชายที่มีสมานฉันท์ในการประกอบกามสมุจฉาจาร (เป็นตัวอย่างที่ท่านใช้ในการอธิบายบ่อที่สุด) และหมู่คนร้ายที่มีสมานฉันท์ในการทำโจรกรรม ส่วนในทางดี เช่น หมู่คนดีมีสมานฉันท์ที่จะไปทำบุญร่วมกัน เช่น ไปจัดปรับถนนหนทาง สร้างสะพาน ขุดสระ ปลูกสวน สร้างศาลาพักร้อน ให้ท่าน รักษาศีล ตัวอย่างเช่น เด็กกลุ่มหนึ่งมีสมานฉันท์ที่จะบรรพชา ภิกษุหลายรูปมีสมานฉันท์ที่จะถือปฏิบัติธุดงค์ซ้อนนั้นซ้อนนี้, คนผู้มีสมานฉันท์ในทางร้ายนั้นไม่ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณา เพียงชอบใจอยากทำก็ประกอบกรรมไปตามอำนาจของราคะ โทสะ และโมหะ ส่วนคนที่จะมีสมานฉันท์ในทางดี เบื้องแรกมองเห็นด้วยปัญญาแล้วว่ากรรมนั้นดีงาม เป็นประโยชน์มีเหตุผลควรทำ จึงเกิดฉันทะคือความพอใจใฝ่ปรารถนาที่จะทำ โดยเข้าใจตรงกัน และพอใจเหมือนกัน ร่วมด้วยกัน; ดู ฉันทะ^{๑๒}

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของสมานฉันท์ในมิติที่แตกต่างกันออกไป เช่น “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง วิธีการใดๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำ ให้ เกิดความเสียหาย และ ในกรณีที่เหมาะสมควรมีบุคคลอื่นๆ หรือสมาชิกคนอื่นๆ ของ ประชาคมในสถานศึกษา หรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอันตรายที่เกิดขึ้นนั้น ได้ เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปแล้วอาจมี การ ช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” (facilitator)^{๑๓}

สรุปได้ว่า ความสมานฉันท์ หมายถึง การสร้างความพึงพอใจร่วมกัน การสร้างความเห็นพ้องกันในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน ทำเหมือนกัน พร้อมใจกัน มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๖๙๙.

^{๑๑}อริมุตโต, สามัคคีปรองดอง, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://board.palungjit.org>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๑๒}วัดญาณเวศกวัน, “สมานฉันท์”, ข่าวสารญาณเวศก, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๐.

^{๑๓}จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด ความสำคัญ และความท้าทาย”, วารสารร่มพฤษ, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน – กันยายน ๒๕๕๒ : ๓๗.

๒.๑.๓ หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

หลักการสร้างความปรองดอง ประกอบด้วยหลักการ ดังต่อไปนี้^{๑๔}

๒.๑ การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การ สานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงโดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลง มุมมอง ความรู้สึกโกรธเกลียดที่มีต่อกัน การสานเสวนาที่แท้จริงถึงจะนำไปสู่การสร้างความปรองดองได้ โดย จะต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

๒.๒ เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของ ตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ และแง่มุมของความยุติธรรมที่สำคัญมากคือ การเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวด

กระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันได้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการ อยู่ร่วมกันไปสู่อนาคต ดังนั้นการเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก และทำให้เกิด การเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่าย โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น สำหรับการเยียวยาความรู้สึกทางจิตใจ รวมถึงการยอมรับความจริงแทนหนทางการต่อสู้กัน เช่น กรณี แอฟริกาใต้ เกิดการยอมรับผู้แทนของแต่ละฝ่าย ยอมรับตัวตนซึ่งกันและกัน และยอมรับอดีตที่เกิดขึ้น เช่น กระบวนการของคณะกรรมการแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างความปรองดองในแอฟริกาใต้ มีเป้าหมายเพื่อ เยียวยาความห่วงกังวลของเหยื่อรวมถึงสังคมด้วย เป้าหมายไม่ใช่เพื่อลงโทษผู้กระทำ แต่เพื่อให้คนในสังคม อยู่ร่วมกันได้

๒.๓ ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เช่น การ อพยพผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนียจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าพวกเขาไม่รู้สึกลปลอดภัยและมั่นคงในการไปอยู่ร่วมกับ ศัตรู การให้อภัยเป็นสิ่งจำเป็นแต่จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลย หรือในกรณี อิสราเอลกับปาเลสไตน์ที่จะไม่เกิดความปรองดอง ถ้าไม่เกิดการยอมรับในการดำรงอยู่ในอัตลักษณ์ของชนกลุ่ม น้อยชาวอาหรับ

๒.๔ ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึก ของผู้คน การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้างขึ้นมาใหม่ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจา โกล่เกลี่ย ที่ เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น แต่ต้องใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม กล่าวคือใช้ ทั้งความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมในการสร้างความปรองดอง

๒.๕ การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตใจ กฎหมาย สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้าง สันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย การสร้างความปรองดองจะประสบ ความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ที่สำคัญมาก

^{๑๔} Abu-Nimer, *Reconciliation, Justice, and Coexistence : Theory and Practice*, (Lanham, MD : Lexington Books, 2001). ; Bercovitch, Jacob, Victor Kremenyuk, and William I, *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, (London : Sage, 2009), pp.1-5.

คือผู้นำที่ได้รับการยอมรับจาก คู่กรณี เช่น เนลสัน แมนเดลา ที่เปลี่ยนความคิดของคนผิวดำในแอฟริกาใต้ ให้หันมาสนับสนุนการสร้าง ความปรองดอง

๒.๖ การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจคือการพูดคุยกันถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ

๒.๗ คำนี้ถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง โดยไม่เน้นที่การ รับหรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายแต่ของประเทศตะวันตกแต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพสังคม

๒.๘ การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความ แตกต่างกันออกไป ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว แต่ละวัฒนธรรมก็มีมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้าง ความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๒.๙ ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง ที่เน้นการสร้าง ความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณี หรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้น ที่เน้นลงโทษผู้กระทำความผิด เนื่องจาก เขี่ยมีความต้องการให้ลงโทษผู้กระทำความผิด จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการในการจะเลือกใช้ ความยุติธรรมแบบไหนภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง แม้คำตอบของความยุติธรรมไม่ได้อยู่ที่การยอม คินดีเสมอไป แต่อย่างไรนั้น แนวทางหนึ่งที่นักสันติวิธีมักใช้อย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ที่รุนแรงในสังคมได้อีกหนึ่งรูปแบบคือ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

หลักคิดที่ควรเป็นฐานในการนำไปสู่การปรองดอง ประกอบด้วย^{๑๔}

๑. หลักเกณฑ์ ชาวพุทธหมายถึง ศีล วินัย และข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อความงดงามของตนเอง (ศีล) อาจอธิบายความหมายถึงวินัย กฎ บัญญัติ หลักปฏิบัติ กฎหมาย ที่จะต้องเป็นหลักปฏิบัติสำหรับ “คนไทย” ทุกคนอย่างเสมอภาค เท่าเทียม มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติร่วมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ มีมาตรฐานเดียว มุ่งหวังต่อผลเป็นความสงบสุข

๒. หลักยุติธรรม ความสมดุล พอดี เท่าเทียม ที่ชาย หญิง เด็ก คนชรา และทุกคนสามารถ เรียนรู้ เข้าถึง ปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาได้ พระพุทธศาสนาสอน “หลักความยุติธรรม” การจะปรองดอง จึงต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเสมอกัน พอดี สมดุลเป็นเป้าหมายหลัก

๓. หลักประโยชน์ (อัตถะ) พุทธศาสนามองหลักแห่งประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์ของมหาชนหมู่มา” ในทางกฎหมาย บ้านเมือง หรือการปรองดองให้มองประโยชน์ประเทศชาติ และคนส่วนใหญ่เป็นหลัก

๔. หลักภราดรภาพ ความเป็นเอกภาพที่จะเกิดขึ้น ดังคำว่า “สมานฉันท์” ที่มาจากคำว่า “สั-พร้อม ร่วม, มนะ ใจ, ฉนทะ ความพึงพอใจ” อาจสรุปว่าพฤติกรรมใด จะก่อให้เกิดคำว่า “ปรองดอง” ได้ต้องการจากความพร้อมใจต่อกันบนฐานความเสมอภาค เอกภาพ ไม่ได้จำกัดเพียง

^{๑๔}โมไนย พจน์, หลักการปรองดองแห่งชาติเชิงพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/452410>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

เพราะใคร กลุ่มใคร พวกใคร เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดว่า เด็ก สตรี คนชรา ผู้หญิง ผู้ชาย หรือคนที่แห้งโกร่งสามารถเข้าถึงธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น

แนวทางสมานฉันท์ คือแนวทางของความปรองดอง เห็นพ้องร่วมกัน นั่นคือ การรับฟัง ปัญหาเพื่อเข้าถึง รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนเพื่อแก้ปัญหาให้หมดสิ้นในระยะ ยาว โดยไม่มุ่งเน้นการใช้ความรุนแรง แต่มุ่งสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจจากประชาชนว่ารัฐจะ อำนวยความยุติธรรม และความเท่าเทียมให้กับประชาชนได้

แนวทางการสร้างสมานฉันท์ในสังคมไทย ดังนี้^{๑๖}

๑) การเปิดเผยความจริง (Truth) ให้มีความสำคัญกับความจริงทั้งในฐานะเครื่องมือหรือ เป้าหมายของสังคมสมานฉันท์เพื่อสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันก็หาหนทางให้สังคมไทย ตระหนักถึงความเปิดเผยความจริงนั้นด้วย

๒) ความยุติธรรม (Justice) ให้มีความสำคัญกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยการ เสริมสร้างแนวคิดวิเคราะห์ในสังคมไทยให้เรียนรู้วิธีการมองปัญหาความรุนแรงไปบริบทเชิงโครงสร้าง และวัฒนธรรม ให้เล็งเห็นคนบริสุทธิ์กลุ่มต่างๆ ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง

๓) ความพร้อมรับผิด ส่งเสริมระบบและ วัฒนธรรมความพร้อมรับผิดในระบบราชการ

๔) การให้อภัย

๕) การเคารพความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ให้มีความสำคัญกับขันติธรรมใน ฐานะคุณค่าทางการเมือง การเรียนรู้ ศาสนาต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย

๖) ถือสันติวิธีเป็นทางเลือกในการเผชิญกับความขัดแย้ง

๗) การเปิดเผยพื้นที่ให้ความทรงจำที่เจ็บปวดด้วยการเปิดพื้นที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย

๘) มุ่งแก้ปัญหาในอนาคตด้วยจินตนาการ

๙) การยอมรับความเสี่ยงทางสังคมเพื่อความไว้วางใจระหว่างกัน เพราะการยอมรับ ความเสี่ยงเป็นเงื่อนไขสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนฐานแห่งความไว้วางใจอันเป็นคุณลักษณะสำคัญ ของแนวความคิดสมานฉันท์

การแก้ไขปัญหานั้นให้ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้กลไกหลากหลายวิธีร่วมกัน แต่วิธีหนึ่งที่เป็น การแก้ปัญหาทั้งใน ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว อย่างได้ผลคือการสร้าง เครือข่ายเยาวชน ในเยาวชน ด้วยการสร้างความเข้าใจความรักสามัคคี กระจายกันไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และจะต้องมุ่งเน้นในการดำเนินการกับเยาวชนในระดับที่จะออกไป ปฏิบัติการงานอาชีพต่างๆในพื้นที่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ^{๑๗}

๑. เสริมสร้าง และขยายโอกาส ในการให้ความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุของการแตกแยก และแนวทางแก้ไขแก่นักศึกษาเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในชุมชน

^{๑๖}วิยะดา สิมะเสถียร, “แนวทางการสร้างสมานฉันท์ในสังคมไทย”, อ้างใน ตติยา สุวรรณบุบผา, **ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย**, (นครศรีธรรมราช : บริษัท ป.อินเตอร์ปริ้น แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๗}อ้างแล้ว, ตติยา สุวรรณบุบผา, **ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย**, หน้า ๒๓.

๒. เสริมสร้าง รูปแบบของการดำเนินการสร้างเครือข่ายเพื่อ ความสามัคคี ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้หลากหลายวิธี

๓. ลดความขัดแย้งโดยให้มีกิจกรรมดนตรีและกิจกรรมสาธารณะเป็นจุดร่วม

๔. ปรับปรุงแนวทางให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการออกความเห็นเสนอแนะในการสร้างความสามัคคีให้มากขึ้น

๕. รักษาความดีงามและดำรงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

๖. ปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพ ของการเป็นเครือข่ายทำความดี อย่างมีระบบ

๗. ปรับปรุง เสริมสร้าง การติดต่อประสานงานในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่มวลชน

๘. สร้างพื้นฐานให้การปรับแนวคิดรักษาประโยชน์ของส่วนรวมให้กับเครือข่าย

๙. ปรับปรุงข้อมูลของเครือข่ายให้ทันสมัยทันเวลาอยู่ตลอดเวลา

ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่มีมานาน บางครั้งมีการแสดงออกเนื่องจากผู้มีอำนาจตั้งประชาชนมาเป็นเครื่องมือหรือแนวร่วมทางแก๊วมี ๔ วิธี คือ^{๑๘}

หนึ่ง แก๊วด้วยระบบการเมือง ซึ่งยากและช้า

สอง แก๊วนอกระบบการเมือง เช่น ญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้สหรัฐอเมริกา มาปรับระบบใหม่ ไทยอาจจะใช้โอกาสการเป็นประชาคมอาเซียนเป็นเครื่องมือได้แต่ก็ยังคงคาดการณ์ยาก เพราะแต่ละประเทศอาเซียนยังมีความแตกต่างกันมาก

สาม แก๊วโดยการล้มระบบเดิมและสร้างระบบใหม่ทำได้สองวิธีคือ ปฏิวัติ (ใช้ความรุนแรง) และใช้สันติวิธี คือ ยึดหลักกฎหมายไม่ยอมให้มีการละเมิดกฎหมาย ที่ผ่านมาระบบการใช้การปฏิวัติ เพื่อแก้ไขปัญหาแต่ผู้นำการปฏิวัติไม่มีคุณสมบัติเพียงพอจึงยังแก้ไขไม่สำเร็จ

สี่ ไม่ทำอะไรเลย คือ ปล่อยให้ไปเองตามสถานการณ์

การจะปรองดองได้ต้องเริ่มที่ตัวเองปฏิบัติ ๓ ประการคือ^{๑๙}

๑) ทำอย่างสม่ำเสมอ

๒) มีความยุติธรรมซึ่งเกิดจากความสม่ำเสมอไม่มีความเหลื่อมล้ำ ในการบังคับใช้กฎหมาย เป็นการปรองดองโดยธรรมชาติ และ

๓) ทำความจริงให้ปรากฏ จึงจะตัดสินใจได้

๖ หลัก ปรองดองสมานฉันท์ มีข้อปฏิบัติอันเป็นธรรม สำหรับผู้นำหมู่ชนทุกระดับให้ปกครอง บริหารหมู่คณะ ให้ถึงความเจริญ สันติสุข และนำไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์ได้สำเร็จ และเจริญขึ้นได้ ด้วยหลักการปกครอง/การบริหารที่ดีอีก ๖ ประการ ดังต่อไปนี้

^{๑๘}ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ อ่างใน ศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ ชนสกลิต, “บทบาทของสภาพพัฒนาการเมืองกับการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๙ – ๑๐.

^{๑๙}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทริยา เอี่ยมมยุรา อ่างใน ศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ ชนสกลิต, “บทบาทของสภาพพัฒนาการเมืองกับการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

๑. หลักความถูกต้อง กล่าวคือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง/ผู้บริหารหมู่คณะทุกระดับพึงปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลัก “ธรรม” และเว้นขาดจากการปฏิบัติ “อธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. หลักความเหมาะสม รู้จักยืดหยุ่น ผ่อนหนัก ผ่อนเบา โดยไม่เสียหลักการ โดยอาศัยหลักสัปปริสธรรม ๗ คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุ สังเกตผล ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักฐานะของตน รู้จักประชุมชน รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และรู้จักประมาณในการบริโภค ใช้สอยทรัพย์สิน ตลอดจนทั้งงบประมาณของแผ่นดินให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า ไม่สูญเปล่า ฯลฯ เป็นต้น

๓. หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ ด้วยธรรมปฏิบัติดังกล่าว และ/หรือการบริหารกิจการ ตลอดจนทั้งการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยจิตใจซื่อ มือสะอาด โปร่งใส ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม กล่าวคือ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเที่ยงธรรม ตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม ชื่อว่า “ยุติธรรม” ให้เสมอหน้ากัน ไม่เลือกปฏิบัติด้วยความลำเอียง หรือ อคติ ๔

๕. หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) คือ ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาพรหมวิหาร ปราบปรามที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณาพรหมวิหาร ปราบปรามที่จะให้ผู้ที่มิทุกข์ให้พ้นทุกข์ มุทิตาพรหมวิหาร พลดยยินดีที่ผู้อื่นได้ดีมีสุข ไม่อิจฉาริษยากัน และอุเบกขาพรหมวิหาร มีใจมัธยัสถ์เป็นกลาง วางเฉย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความทุกข์หรือความวิบัติ อันเราช่วยอะไรไม่ได้ และไม่ดูถูกเหยียด ข้ำเติม

๖. หลักความเสียสละ ผู้นำคน หรือ นักปกครอง/นักบริหาร เป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่น พึงลดมานะ ละทิฐิ ด้วยความเสียสละความสุขส่วนตน และสละความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์สุขของหมู่คณะ และ/หรือ เพื่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวม^{๒๐}

ด้วยคุณธรรมของผู้นำ และประชาชนทุกหมู่เหล่า ดังที่กล่าวนี้ ประชาชนก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์

สรุปได้ว่า หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของเราก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

๒.๑.๔ ขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ของการปรองดอง^{๒๑}

ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยาภาควิชา จากมหาวิทยาลัยกฎหมาย Leuven ได้เสนอขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ ๓ ขั้นตอน แต่ก็อธิบายว่า กระบวนการต่างๆ ของการปรองดองอาจไม่ได้ดำเนินการในลักษณะขั้นตอนเช่นนี้ทั้งหมด เพราะแต่ละสถานการณ์ความขัดแย้ง อาจจะใช้ขั้นตอนการปรองดองที่แตกต่างกันได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ หยุคใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Non-violent Coexistence)

^{๒๐}พระราชญาณ วิสิฐ, ๖ หลัก ปรองดองสมานฉันท์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.komchadluek.net/> [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๒๑}Bloomfield, David, Teresa Barnes, and Luc Huyse, **Reconciliation After Violent Conflict : A Handbook**, (Stockholm : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2003), pp. 55.56.

ทั้งนี้ เพื่อที่จะขจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้น และความทรงจำที่เจ็บปวด โดยขั้นตอน แรกสุดของการเดินทางสู่ความปรองดองคือ จะต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust)

หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ ในสังคมให้กลับคืนมา ทั้งนี้ทั้งคู่ขัดแย้ง เหยื่อ และผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้าง ความไว้วางใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ ๓ เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy)

การเอาใจเขามาใส่ใจเราคือ การเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้าม โดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อ เพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและการแก้แค้นต่อกัน

สถาบันส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งสากล (International Institute for Democracy and Electoral Assistance: IDEA) ได้กล่าวถึงกระบวนการการปรองดองใน ๓ ขั้นตอนไว้ดังนี้^{๒๒}

๑) การตกลงที่จะอยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อหยุดยั้งการมีชีวิตรอยู่ภายใต้ความกลัว

๒) เมื่อความกลัวหมดไป ให้ทำการสร้างความเชื่อมั่นและความเชื่อใจ (Confidence and Trust)

๓) การสร้างสังคมที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy)

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติจะพบว่าไม่มีการปรองดองในที่ใดไม่เกี่ยวกับ “การเมือง” และแทบจะไม่มีมีการปรองดองในที่ใดไม่มีผลประโยชน์ทาง “เศรษฐกิจ” ตัวอย่างเช่นในประเทศแอฟริกาใต้ที่เคยเกิดสงครามกลางเมืองและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้ทำการสร้างกระบวนการปรองดอง การเลือกตั้งที่ได้เนลสัน แมนเดลาขึ้นมาเป็นประธานาธิบดี แม้จะได้คะแนนเสียงจากคนดำอย่างท่วมท้น แต่เนลสัน แมนเดลาถือว่าตนเป็นประธานาธิบดีของคนแอฟริกาใต้ทั้งประเทศ ไม่ว่าจะคนดำหรือคนขาว ความปรองดองของคนในชาติถือเป็นสิ่งสำคัญทำให้เนลสัน แมนเดลาเลือกอดีตประธานาธิบดีเดอเคิลริกซึ่งเป็นคนขาว มาเป็นรองประธานาธิบดีในคณะรัฐบาลแห่งชาติ เพื่อเปิดกระบวนการปรองดอง การสืบค้นหาความจริง การเยียวยา การนิรโทษกรรม และการเจรจากับกลุ่มต่างๆ อีกหลายครั้ง การสร้างกระบวนการปรองดองจึงต้องใช้เวลาและความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างมาก^{๒๓}

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างในประเทศพม่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจและท่าเรือน้ำลึกทวาย ในช่วงปี 2008 เป็นต้นมา ได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ผลประโยชน์จำนวนมากเข้าสู่ประเทศ

^{๒๒}International Institute for Democracy and Electoral Assistance. “Reconciliation after Violent Conflict”, [Online]. from http://www.idea.int/publications/reconciliation/upload/reconciliation_chap02.pdf, [August 3, 2015].

^{๒๓}Whittaker, David J., *Conflict and Reconciliation in the Contemporary World*, (New York : Routledge, 1999), pp. 28-29.

ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยจึงเบาบางลง เพราะถนนในการเข้าถึงพื้นที่ ทวายจำเป็นต้องตัดผ่านเขตการปกครองของชนกลุ่มน้อย ทำให้รัฐบาลเปิดกระบวนการเจรจา สันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่างๆ เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างความปรองดองนั้นวางอยู่บนกรอบความคิดทางการเมือง พื้นฐานสามประการ ประการแรกคือการยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) เพราะแม้กระบวนการ ปรองดองจะพยายามไกล่เกลี่ย และมีการรอมชอมระหว่างคู่ขัดแย้ง แต่ความจริงทางการเมือง และความถูก-ผิด ภายใต้กรอบของกฎหมายก็ยังคงต้องดำรงอยู่ และมีการตัดสินไปตามกระบวนการปกติ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรม แต่ความเป็นธรรมที่ว่านี้ ตั้งอยู่ภายใต้แนวคิดความยุติธรรมในช่วง เปลี่ยนผ่าน ประการที่สองคือ การสร้างความไว้วางใจทางการเมือง (Political Trust) ระหว่างคู่ ขัดแย้ง และประการสุดท้ายก็คือ การสร้างศักยภาพ (Capability) ให้แก่สถาบันทางการเมืองทั้งที่เป็น ทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อก่อร่างสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ดีระหว่างคู่ขัดแย้ง^{๒๔}

แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติต่อรัฐบาลภายใต้หลัก ๓ ประการคือ^{๒๕}

๑. หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม และหลักนิติธรรมนี้จะถูกล่วงละเมิดไม่ได้ ดังนั้น การออกกฎหมาย การใช้การบังคับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย และดำเนินการในกระบวนการ ยุติธรรม ต้องอยู่ภายใต้หลักนี้ และที่สำคัญ หลักนิติธรรม คือ หลักที่ใช้กำกับดูแลตรวจสอบอำนาจอัน ไม่ชอบธรรมของรัฐสภาและฝ่ายบริหารและเป็นหลักที่ใช้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา ตุลาการซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยทั้ง ๓ ฝ่าย รวมทั้งรัฐธรรมนูญเองก็ต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ตามหลักนิติธรรมนั้น บ้านเมืองต้องปกครองโดยกฎหมาย และกฎหมายที่ใช้ปกครองต้องเป็น กฎหมายที่ดีและมีความเป็นธรรม คำว่ากฎหมายที่ดี คือ กฎหมายที่ไม่ขัดต่อหลักนิติรัฐหรือนิติธรรม กฎหมายนั้นต้องให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หากกฎหมายฉบับใดออกมาขัดต่อ หลักการดังกล่าว คือไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ จึงเป็นกฎหมายที่ไม่ เป็นไปตามหลักนิติธรรม กรณีการออกกฎหมายเพื่อให้มีผลย้อนหลังเป็นการออกกฎหมายโดยคณะ รัฐประหารหรือองค์กรที่ไม่ได้มีที่มาจากรประชาชน หรือการออกกฎหมายเพื่อเอาผิดกับบุคคลซึ่งไม่มี ส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดของบุคคลอื่นก็เช่นเดียวกัน ล้วนแล้วแต่ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมซึ่ง มีความจำเป็นที่จะต้องยกเลิกและแก้ไขปรับปรุงให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม

๒. หลักยุติธรรม

ในที่นี้หมายความว่าถึง “กระบวนการยุติธรรม” ที่จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่า เทียมและมีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ

^{๒๔}Murphy, Colleen, *A Moral Theory of Political Reconciliation*, (Cambridge : Cambridge University Press, 2010), pp. 41, 71, 94.

^{๒๕}ประชาสัมพันธ์วุฒิสภา, *แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติ* โดย ศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน ประธานกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นธ.) ประธาน รัฐสภา (สมัยปี พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๕), [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/PRSENATE/posts/559118670790494>, [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

ประชาชนตามหลักนิติธรรม รวมทั้งการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา กระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยมีปัญหาที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ และปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยอาจเกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่สำคัญ ๆ คือ ระบบกฎหมายไทยนำโทษทางอาญามาใช้เกินความจำเป็น การเน้นวิธีลงโทษทางอาญาด้วยการจำคุก และปัญหาจากการกำหนดโทษปรับ ซึ่งปรากฏการณ์สะท้อนความผิดปกติของกระบวนการยุติธรรมที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งก็คือ ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ต้องขังในเรือนจำมากกว่า ๒๔๘,๒๖๓ คน โดยที่ความจุปกติของเรือนจำ จำนวน ๑๔๐ แห่งทั่วประเทศ สามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียง ๑๖๐,๐๐๐ คน เท่านั้น นอกจากนี้ ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมของไทยยังมีปัญหาหลายมาตรฐาน ดังนั้น การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า “ความยุติธรรมไม่มีความสามัคคีไม่เกิด” นั่นเอง

๓. หลักเมตตาธรรม

“เมตตาธรรมค้ำจุนโลก” ภาษิตบทนี้เป็นบทที่ได้ยินได้ฟังกันมาจนคุ้นหู หลักเมตตาธรรมจึงเป็นหลักการอีกประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติได้ โดยเฉพาะหากศาลยุติธรรมหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จะได้ทบทวนแนวทางในการบังคับใช้กฎหมายด้วยการยึดมั่นในหลักความยุติธรรม ความเสมอภาค และคำนึงถึงสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจเพื่อปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยเฉพาะการกระทำความผิดซึ่งไม่ได้เป็นอาชญากรรมแต่เกิดจากความคิดเห็นทางการเมืองแตกต่างกันนั้น ควรใช้ดุลพินิจในกรอบของหลักเมตตาธรรม เพื่อให้สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวได้รับความคุ้มครองสมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและตามกฎหมาย

จากหลัก ๓ ประการ ดังที่ได้ยกมาข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะทำให้เกิดความปรองดองของคนในชาติได้นั้น การบริหารหรือปกครองประเทศต้องยึดหลักนิติธรรม การตรากฎหมายจะต้องไม่ขัดกับหลักนิติธรรมเสียเอง ผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องบังคับใช้กฎหมายด้วยความยุติธรรม เพราะหากความยุติธรรมไม่มี ความสามัคคีก็ไม่เกิด และความยุติธรรมจะมีสองมาตรฐานไม่ได้ นอกจากนี้ ในการบังคับใช้กฎหมายของศาลหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องคำนึงถึงสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจเพื่อปล่อยชั่วคราวนั้น ควรใช้ดุลพินิจในกรอบของหลักเมตตาธรรมเป็นสำคัญ

หลักปฏิบัตินำไปสู่ความสมานฉันท์เพื่อให้การดำเนินการสร้างความสมานฉันท์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ศป.ป. กอ.ร.ม.น. ภาค ๓ จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ ดังนี้^{๒๖}

^{๒๖} ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศป.ป.) จังหวัดแม่ฮ่องสอน, คู่มือการสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน, (แม่ฮ่องสอน : ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

๑. การสร้างเครือข่ายสมานฉันท์

๑.๑ เครือข่ายสมานฉันท์ คือความร่วมมือของภาคี/เครือข่ายในการสร้างความสมานฉันท์ โดยใช้พื้นที่ตำบลเป็นฐาน โดยร่วมกันสร้าง/ออกแบบ การสมานฉันท์ในตำบล

๑.๒ องค์ประกอบของเครือข่ายสมานฉันท์ตำบล

๒. จะทำอย่างไร ภาคีเครือข่ายดังกล่าวจึงจะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนช่วย ในการจัดการ/พัฒนาคุณภาพการศึกษา

๒.๑ ทำอย่างไร

๒.๑.๑ ระดมสมองเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

๒.๑.๒ ร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ (Goals) (ความสมานฉันท์) และแนวทางที่จะไปถึงเป้าหมายหรือยุทธศาสตร์ตำบล เช่น การร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์สมานฉันท์ กำหนดพันธกิจกำหนดบทบาท กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน การประเมิน ติดตามหรือปรับปรุงกระบวนการทำงาน การหางบประมาณ/แหล่ง งบประมาณ หรือระยะเวลาที่ต้องดำเนินการ

๒.๑.๓ ร่วมกันปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดในยุทธศาสตร์ตำบล

๒.๑.๔ ร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดในยุทธศาสตร์ตำบล/ปรับปรุงการ ดำเนินงานและรายงาน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ของการปรองดองนั้น ควรยึดหลักนิติธรรม หลักยุติธรรม และหลักเมตตาธรรม รวมถึงการตกลงที่จะอยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อหยุดยั้งการมีชีวิตอยู่ภายใต้ความกลัว เมื่อความกลัวหมดไป ให้ทำการสร้างความเชื่อมั่นและความเชื่อใจ และการสร้างสังคมที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น

๒.๑.๕ กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ ผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมาย ที่สำคัญก็คือการสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence)

เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of Democracy) ประกอบไปด้วยการเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และการเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Reparation)

๑) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing)

Brandon Hamber (เบรนดอน แฮมเบอร์) นักจิตวิทยาชาวแอฟริกาใต้ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดความรุนแรง อันเนื่องมาจากความขัดแย้ง เช่น การเหยียดสีผิว การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น นอกจากผู้เสียหายจะได้รับ ความเสียหายทางร่างกาย เช่น การได้รับบาดเจ็บแล้ว ผู้เสียหายยังอาจได้รับความเสียหายทางจิตใจด้วย เช่น ความตึงเครียด ความรู้สึกเจ็บปวดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น การเยียวยาผู้เสียหาย จึงไม่ใช่เป็นแต่

เพียงการเยียวยาเฉพาะสุขภาพกายของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีการเยียวยาสุขภาพจิตของผู้เสียหาย และทำให้ผู้เสียหายได้มีสถานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดี ดังเดิมด้วย ส่วนปัญหาที่ว่าผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไร หรืออย่างไร บ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความ จำเป็นของแต่ละบุคคล สภาพทางการเมือง วัฒนธรรม และเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ ผู้เสียหายด้วย ทั้งนี้ หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย ได้แก่

๑.๑) การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) การทำความเข้าใจกับบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการแรกที่สำคัญใน การกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายว่าจะเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างไร โดยการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ ความ ขัดแย้ง และจะต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมด้วย

๑.๒) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น คือ การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้การเยียวยาผู้เสียหาย ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เกิดการเยียวยาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ

๑.๓) การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts) การหาความจริง การยอมรับผิดและความยุติธรรม ไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายได้ การนำผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อไม่ให้เหยื่อ รู้สึกว่าได้รับความไม่เป็นธรรมดำรงอยู่

กระทรวงยุติธรรม ดำเนินการภายใต้การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์โดยการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของประชาชน โดยมีผลการดำเนินงานดังนี้^{๒๗}

๑. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานร่างหลักสูตร คู่มือและสื่อเผยแพร่ร่วมกับหน่วยงานภาคี ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ณ โรงแรมริชมอนด์ จังหวัดนนทบุรี มีผู้เข้าร่วมการประชุมฯ จำนวนทั้งสิ้น ๕๒ คน จากกระทรวงวัฒนธรรม สถาบันพระปกเกล้า สำนักกระบวนพิพาทกรมการพัฒนาชุมชน สำนักการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และเครือข่ายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยได้หารือแนวทางการดำเนินงานด้านการเสริมสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ในชุมชนตามบทบาท ภารกิจของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งรูปแบบสื่อเผยแพร่ที่จะใช้เผยแพร่ในชุมชนด้วย

๒. จัดการประชุมหน่วยงานภาคีเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบูรณาการทำงานเสริมสร้างความสมานฉันท์และจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมที่เคาเลท จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วมการประชุมฯ จำนวนทั้งสิ้น ๔๖ คน ซึ่งมาจากหน่วยงานภายในกรมฯ และหน่วยงานภาคีจำนวน ๘ หน่วยงาน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากศูนย์สันติวิธีสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ กรมการปกครอง สำนักกระบวนพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม สภา

^{๒๗} สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ผลการดำเนินโครงการสำคัญตามนโยบายรัฐบาล รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๕ (เดือนตุลาคม ๒๕๕๔ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๕๕), (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙-๒๐.

ทนายความคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมทางเลือกโดยได้หารือแนวทางการดำเนินงาน / การสนับสนุนความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายภาคประชาสังคม ในการจัดการปัญหาของชุมชนและสังคม โดยร่วมกำหนดแนวทางความร่วมมือเพื่อการบูรณาการทำงานเสริมสร้างความสมานฉันท์ในแต่ละมิติอันนำมาสู่การปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

๓. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการชี้แจงแนวทางการดำเนินงานและจัดพิธีลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี ในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ในชุมชน วันที่ ๑๘ - ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมรามาร์คเด้น กรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการฯ จำนวน ๒๓๖ คน ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากกระทรวงวัฒนธรรม กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายในกระทรวงยุติธรรมโดยได้มีการลงนามความร่วมมือในการดำเนินการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ กับกระทรวงวัฒนธรรม กรมการพัฒนาชุมชน และ กศน.

๔. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการชี้แจงแนวทางการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ในชุมชนจำนวน ๔ รุ่น ประกอบด้วย รุ่นที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๒๕-๒๗ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ จังหวัดเชียงใหม่ รุ่นที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๒๙-๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕ ณ จังหวัดปทุมธานี รุ่นที่ ๓ ระหว่างวันที่ ๓-๕ เมษายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดนครราชสีมา และ รุ่นที่ ๔ ระหว่างวันที่ ๙-๑๑ เมษายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดสงขลา มีผู้เข้าร่วมการประชุมจำนวน ๕๘๕ คน ประกอบด้วย นายอำเภอหรือผู้แทนหัวหน้าสำนักงานยุติธรรมจังหวัด พนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมการเครือข่าย

๕. จัดอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรของหน่วยงานภาคีเพื่อดำเนินการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพและการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ ระหว่างวันที่ ๓๐ เมษายน ถึง ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ณ โรงแรมวังรี รีสอร์ท จังหวัดนครนายก โดยมีผู้เข้ารับการอบรมฯ จำนวน ๑๒๐ คน ประกอบด้วย ครู กศน.อำเภอ และครู กศน.ตำบล ทั้ง ๗๖ จังหวัด

๖. เจ้าหน้าที่กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท ติดตามนิเทศการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่จังหวัด สิงห์บุรี สุพรรณบุรี สุราษฎร์ธานี และลพบุรี ในการประชุมสร้างความเข้าใจและจัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน และกิจกรรมขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

กลไกและบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ (กรณีในสถานศึกษา) ประกอบด้วย^{๒๘}

๑. ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงสมานฉันท์ : โดยทั่วไปผู้เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย คู่กรณี (ถ้ากรณีที่เกิดขึ้นมีผู้กระทำ และผู้เสียหาย) พ่อแม่ผู้ปกครอง ของทั้งสองฝ่าย ผู้แทนประชาคมสถานศึกษา และผู้ประสานงาน

^{๒๘} จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, “การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิดความสำคัญ และความท้าทาย”, วารสารร่วมพลัง, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๓, (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๕๒) : ๔๔ - ๔๕.

๒. ผู้ประสานงาน : บุคลากรผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน อาจเป็นครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ หรือ นักเรียน/นักศึกษาที่ได้รับการฝึกหัดอบรมหลักสูตรการ จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์

๓. สถานที่ : สามารถใช้มุมใดมุมหนึ่งในห้องสมุด ห้องแนะแนวการศึกษา หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมโดยจัดทำ ป้ายแสดงมมุญติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา พร้อมทั้งแนะนำ ให้รู้จักทั่วกัน

๔. การบริหารจัดการโครงการ : จัดวางระบบทางเดินของกรณีปัญหา ความขัดแย้งที่เข้าสู่การประชุม ทั้งกรณีที่เป็นทางการและกรณีที่ไม่เป็นทางการ ตลอดจนกำหนดระเบียบแนวทางการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมจำเป็น

๕. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง : ควรประสานงานกับสถานพินิจ สำนักงาน คมประพฤติจังหวัด และตำรวจ ชุมชนสัมพันธ์เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กรณี ที่เป็นอันตรายหรือเกิดความเสียหายร้ายแรงแล้วแต่กรณี

๒) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

Huyse ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ได้ มุ่งเน้นเพียงการเยียวยาผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการพูดคุยกันเพื่อวิเคราะห์ว่า อะไรคือข้อเท็จจริง อะไรคือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดกับ ผู้เสียหายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึก “รับผิดชอบ” กับสิ่งที่ตนเองทำ และตกลง กันว่าจะเยียวยาผู้เสียหายอย่างไร ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแล้วทำให้ผู้กระทำ ความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวสร้างการ เรียนรู้ให้แก่คนในสังคม โดยต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน และเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเป็นการเจรจาซึ่งเปิด โอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้ามามีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวก็มีข้อเสีย คือ เนื่องด้วยในการใช้กระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ อาจเกิดความไม่เป็นธรรมหรืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในการกระบวนการพูดคุยระหว่างคู่กรณีได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรด้านเพศ อายุ หรือสถานะทางสังคม^{๒๙}

หลักการสำคัญของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา การนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้จัดการความขัดแย้งในสถานศึกษาควร คำนึงถึงหลักการสำคัญ ดังนี้^{๓๐}

ประการแรก หลักคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

๑.๑ ผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงสมานฉันท์ต้องสมัครใจและต้องได้รับทราบ ว่า ทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหาที่มีช่องทางใดบ้างอย่างครบถ้วนก่อน

๑.๒ หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติของกรณีขัดแย้งที่เกิดขึ้น

^{๒๙}Op.cit., Bloomfield, David, Teresa Barnes, and Luc Huyse, **Reconciliation After Violent Conflict : A Handbook**, pp.1-5.

^{๓๐}อ้างแล้ว, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด ความสำคัญ และความท้าทาย”, หน้า ๔๕ – ๔๗.

๑.๓ เข้าถึงและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และพร้อมที่จะให้คำแนะนำช่วยเหลือ

๑.๔ มีเทคนิควิธีการหลากหลายในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์

๑.๕ พยายามใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งทางเลือกอื่นๆ ก่อนที่จะใช้วิธีดำเนินการตามกฎหมาย

๑.๖ ให้ความมั่นใจว่าจะไม่ใช่ข้อมูลข่าวสารไปในทางอคติต่อผลประโยชน์ ของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงสมานฉันท์

๑.๗ ปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยของบุคคล

๑.๘ คุ้มครองและให้การสนับสนุนผู้สมัครใจเข้ามีส่วนร่วม

๑.๙ เคารพต่อสิทธิพลเมืองและรักษาเกียรติของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สอง หลักการปฏิบัติต่อผู้ได้รับความเสียหายและอันตราย

๒.๑ เคารพต่อประสบการณ์ ความจำเป็น และความรู้สึกส่วนตัว

๒.๒ ตระหนักถึงอันตรายและความสูญเสียที่เขาได้รับอย่างจริงจัง

๒.๓ ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียกร้องและการชดใช้เยียวยาความเสียหาย

๒.๔ เปิดโอกาสให้สื่อสารกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่กระทำความเสียหายหรือละเมิดสัมพันธภาพ ถ้าผู้ได้รับความเสียหายและอันตรายเต็มใจ

๒.๕ เป็นคนแรกที่ควรได้รับการคำนึงถึงว่าควรได้รับการเยียวยาและการชดเชยความเสียหายก่อนผู้อื่น

ประการที่สาม หลักการปฏิบัติต่อผู้กระทำให้เกิดความเสียหายหรือทำอันตรายต่อผู้อื่น

๓.๑ เปิดโอกาสให้เสนอการขอภัยและเยียวยาชดใช้

๓.๒ จัดให้มีการเยียวยาชดใช้ที่เหมาะสมแก่ความเสียหายที่ได้กระทำลงไปอย่างเต็มกำลังความสามารถ

๓.๓ เคารพต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ที่รับผิดชอบชดใช้เยียวยา

ประการที่สี่ หลักความสัมพันธ์แห่งประโยชน์ของสถานศึกษา ชุมชน และ สังคมส่วนรวม

๔.๑ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้ปลอดภัยและการสร้างความ สมานฉันท์ในชุมชน เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้จาก “กระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์” และวัดผลลัพธ์ได้จากอัตราการลดลงของพฤติกรรมต่อต้านสังคม อาชญากรรม หรือ ความรุนแรงของอันตรายที่ได้รับ

๔.๒ ให้การส่งเสริมสนับสนุนความสมานฉันท์ของชุมชนพร้อมๆ กับให้ความเคารพต่อวัฒนธรรมที่หลากหลาย สิทธิส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักนิติธรรม

๔.๓ เปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้เกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ การจัดการความขัดแย้ง เชิงสันติวิธี หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงอื่นๆ

ประการที่ห้า หลักการทำงานร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของสถานศึกษา

๕.๑ ความขัดแย้งเกือบทุกกรณีสามารถใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์จัดการความขัดแย้งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้ ยกเว้นกรณีที่มีความเสียหายร้ายแรง หรือ เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายซ้ำอีก หรือเป็นประเด็นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่รัฐ/สังคมกำหนดไว้ หรือเป็นกรณีที่ไม่สามารถตก

ลงกันได้สาระสำคัญอันเป็นข้อเท็จจริงหรือความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือครอบครัวของ
คู่กรณี

๕.๒ หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมโดยคำนึงถึงสิทธิตามกฎหมายประกอบ

๕.๓ แสวงหาโอกาสทุกวิถีทางเพื่อให้ผู้กระทำ ความเสียหายหรือทำให้เกิดอันตรายขึ้น
นั้นได้มีช่องทางชดใช้เยียวยาแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นก่อนส่งต่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ประการที่หก หลักการปฏิบัติของโรงเรียน

๖.๑ ตั้งเป้าหมายเบื้องต้นไว้ที่การเยียวยาชดใช้ความเสียหาย

๖.๒ ใช้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเสมอภาคเป็นธรรมเหมาะสม และจริงจัง

๖.๓ เมื่อใดก็ตามที่เห็นว่าควรใช้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่ผู้เสียหายปฏิเสธ ที่จะรับการ
ชดใช้เยียวยาหรือไม่อยู่ในสภาพที่จะรับการชดใช้เยียวยาได้ ก็ควรจัดให้ผู้ทำความเสียหายชดใช้เชิง
สมานฉันท์แก่สถานศึกษา หรือแก่บุคคลอื่นๆ ที่ร่วมได้รับความทุกข์ทรมานจากความเสียหายที่เกิดขึ้น
แทน

๖.๔ การสมัครใจแสดงความรับผิดชอบชดใช้เยียวยาความเสียหายหรือ อันตรายที่ก่อขึ้น
ของผู้กระทำ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

๖.๕ พึงรักษาความลับของเรื่องราวที่ได้รับทราบมาจากการประชุมเชิง สมานฉันท์อย่าง
เคร่งครัด

ประการที่เจ็ด หลักการสำหรับเครือข่ายยุติธรรมชุมชนที่ทำงานกับสถานศึกษา

๗.๑ ต้องมีการฝึกหัดอบรมเจ้าหน้าที่ก่อนลงมือปฏิบัติ

๗.๒ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

๗.๓ ฝึกหัดบุคลากรผู้มีความรู้ที่เหมาะสมเป็นกลางและยุติธรรมเพื่อปฏิบัติงาน

๗.๔ ให้บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ประสานงานหรือคนกลางคงความเป็นกลางและ
ยุติธรรมในเวทีประชุมเพื่อจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์โดยต้องไม่แสดงบทบาทอื่นๆ นอกจากนี้

๗.๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ต้องให้คำมั่นที่จะ
รักษาความลับที่ได้ล่วงรู้มาจากการประชุมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
พยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดีตามกฎหมาย

๗.๖ มีส่วนร่วมสนับสนุนการรักษาความลับเกี่ยวกับสาระจากการประชุมเชิงสมานฉันท์

๗.๗ ประสานงานและเสริมพลังคู่กรณีฝ่ายที่อ่อนด้อยกว่าในการเจรจาต่อรอง

๗.๘ ส่งเสริมสนับสนุนพฤติกรรมที่ให้เกิดการติดต่อกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิง
สมานฉันท์

๗.๙ ส่งเสริมสนับสนุนการให้เกียรติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันแก่คู่กรณีใน
กระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ โดยแยก “บุคคล” ออกจาก “การกระทำ”

๗.๑๐ สนับสนุนการฝึกหัดอบรมและให้บริการแก่ผู้มีส่วนร่วมนำยุติธรรมเชิง สมานฉันท์
ไปใช้ตลอดจนชุมชนโดยรวม

๓) การเล่าความจริง (Truth-telling)

Mark Freeman และ Priscilla B. Hayner กล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดอง
ที่พบได้มากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาก็คือ การจัดตั้ง คณะกรรมการค้นหาความจริงเพื่อทำหน้าที่ค้นหา

ความจริง ข้อดีของการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริง ได้แก่ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่ง ก่อนมีคณะกรรมการดังกล่าว อาจมีการให้ข้อมูลที่กล่าวถึงความเสียหายที่มากเกินไปเกินความเป็นจริง หรือน้อยเกิน ความเป็นจริงก็ได้ และการเปิดเผยความจริงจะทำให้สังคมหันมาสนใจผู้เสียหายซึ่งถูกสังคมเพิกเฉยมาเป็นเวลานาน อันนำไปสู่การสร้างมาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้ ที่สำคัญ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถ นำเสนอมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงไม่ใช่ว่าจะเหมาะสมกับทุกบริบทของ ความขัดแย้งเสมอไป เพราะในบางครั้ง การค้นหาความจริงก็อาจทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น และการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงก็มีข้อเสียเช่นกัน ได้แก่ บางประเทศไม่มีโครงสร้างทางสถาบันที่น่าเชื่อถือ พอที่จะสร้างกระบวนการค้นหาความจริงที่มีความชอบธรรม และไม่มีอะไรรับประกันได้ว่าคณะกรรมการ ค้นหาความจริงจะดำเนินการอย่างเป็นกลาง ยิ่งกว่านั้น ในบางครั้ง การเปิดเผยความจริงก็อาจจะยิ่งสร้าง ความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นก็ได้

๔) การชดเชย (Reparation)

Stef Vandeginste นักกฎหมายและนักวิจัย UNDP โปรแกรมในระวันดา (๒๐๐๓) เห็นว่า การชดเชยเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างความปรองดองอย่างแท้จริง โดยถือหลักว่า รัฐมีหน้าที่รับรอง และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ถ้าหากรัฐ (หรือเจ้าหน้าที่รัฐ) ทำการละเมิดสิทธิขั้น พื้นฐานของประชาชน รัฐก็ต้องชดเชยให้ผู้เสียหาย อาจเป็นได้ทั้ง การทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restoration) ได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การคืนสิทธิตามกฎหมายแพ่งของบุคคล และการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Compensation) ซึ่งหมายถึง การจ่ายเงินให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไป นอกจากนี้ การเยียวยาอาจได้แก่ การฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งหมายถึง การทำให้สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตกลับคืน สู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจทำได้ โดยให้การรักษาทางการแพทย์ และการชดเชยยังอาจ หมายถึงการสร้าง ความพึงพอใจ (Satisfaction) ซึ่งก็คือการสร้าง ความพึงพอใจให้แก่ผู้เสียหาย โดยการ เปิดเผยความจริง การขอโทษ การลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นต้น อนึ่ง กระบวนการสร้างความปรองดองมีความเปราะบางและต้องอาศัยเวลาและความอดทน จากทุกฝ่าย เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของ การยุติ ความรุนแรง/การหาข้อตกลง ซึ่งตั้งอยู่บน ฐานคิดว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน และในส่วนของ การสร้างความปรองดอง ปรองดองในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บน ฐานคิดของ ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านและการอยู่ร่วมกันบนความ แตกต่าง โดยทั้งหมดนี้จะดำเนินไป เพื่อยุติความรุนแรง ลดความเกลียดชังแตกแยก สร้างความไว้วางใจและ พื้นดินความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มคนที่เคยขัดแย้งกันรุนแรง และนำไปสู่สังคมปรองดองที่ผู้คนซึ่งมีความ แตกต่างไม่ว่าจะเป็นทาง ความคิดความเชื่อ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือสถานะทางสังคมเศรษฐกิจ สามารถอยู่ ร่วมกันได้อย่าง สันติ ในแง่ที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาของสังคม โดยไม่ นำไปสู่ การใช้ความรุนแรงระหว่างกัน

สรุปได้ว่า เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิด ความไว้วางใจ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of

Democracy) ประกอบไปด้วยการเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และการเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Reparation)

๒.๑.๖ แผนการสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ ของคนในชาติด้วยมิติทางศาสนา

๒.๑.๖.๑ หลักการและเหตุ

ตามที่กรมการศาสนาได้เข้าร่วมประชุมรับฟังนโยบายการดำเนินงานของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๗ ณ ห้องเทวกรรมรังสรรค์สโมสรทหารบกวิภาวดี กรุงเทพฯ เพื่อรับฟังนโยบาย ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาและศาสนา เพื่อนำไปบูรณาการปรับใช้ในการบริหารราชการตามภารกิจนอกจากนั้น คสช. มีนโยบายมุ่งเน้นสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ของคนในชาติ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาเนื่องจากพิจารณาเห็นว่าสถาบันศาสนา เป็นสถาบันหลักที่เสริมสร้างความมั่นคงของชาติโดยคณะสงฆ์ผู้นำทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติมาโดยตลอดและเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีที่คณะสงฆ์ ผู้นำศาสนาจะเข้ามามีบทบาทเสริมสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ของคนในชาติจึงได้มอบนโยบายให้กรมการศาสนาเข้าถวายรายงานคณะสงฆ์และนำเรียนผู้นำศาสนาทุกศาสนา ให้รับทราบถึงสาเหตุความจำเป็นที่ คสช. เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน พร้อมทั้งให้กรมการศาสนาขอความอนุเคราะห์คณะสงฆ์ ผู้นำศาสนาร่วมสนับสนุน การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ของคนในชาติ โดยแจ้งพระสังฆาธิการ/บุคลากรหรือองค์กรในสังกัดขององค์กรศาสนาได้ดำเนินการจัดกิจกรรมทางศาสนา หรือแสดงธรรมเรื่องเกี่ยวกับความสมานฉันท์ความสามัคคีเพื่อให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนาได้เข้าใจ และให้ความร่วมมือสนับสนุนการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในทุกภาคส่วน เพื่อเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ของคนในชาติด้วยหลักธรรมทางศาสนา” และร่วมสนับสนุนการคืนความสุขให้กับประเทศไทย โดยคนไทยทุกภาคส่วนของประเทศมีค่านิยม จิตสำนึกเอื้ออาทรสามัคคีปลอดภัยสมานฉันท์ ส่งผลให้สังคมไทยเกิดความสงบสุขร่วมเย็นอย่างมั่นคงและยั่งยืน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักที่มี ภารกิจในการส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรม พัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนทุกศาสนา รวมทั้งส่งเสริมให้คนไทยนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตให้เป็นคนดีมีคุณภาพ จึงได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงาน “การนำมิติทางศาสนาสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ของคนในชาติ”

๒.๑.๖.๒ แผนและยุทธศาสตร์การดำเนินงาน^{๓๑}

๑. วิสัยทัศน์

สังคมไทยมีความปลอดภัย อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ สงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

^{๓๑}กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ของคนในชาติด้วยมิติศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๗), หน้า ๕ – ๒๒.

๒. เป้าประสงค์

๑. ประชาชนนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างเข้มแข็ง

๒. ภาครัฐเครือข่ายทางศาสนาและประชาชนในพื้นที่สามารถ บริหารจัดการนำมิติทางศาสนา มาเสริมคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่ม ทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

๓. ภาครัฐเครือข่ายพลังมวลชนทุกพื้นที่เห็นความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคมของชาติด้วย “มิติทางศาสนา”

๔. สังคมไทยเกิดความปรองดองและสมานฉันท์ ประชาชนอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข ร่วมเย็นอย่างมั่นคงและยั่งยืน

๓. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลัก

๑. เพื่อส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา ในการร่วมกับองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมนำมิติทางศาสนาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ

๒. เพื่อรับข้อเสนอแนะจากภาคคณะสงฆ์ ผู้นำองค์กรทางศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมการศาสนาจะได้นำไปพัฒนาโครงการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีศีลธรรมดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๓. เพื่อระดมพลังจากทุกภาคส่วนของสังคมขับเคลื่อนนำ “มิติทางศาสนา” ไปเสริมสร้างให้ชุมชนและสังคมเกิดความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมบนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

๔. เพื่อให้ประชาชนนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์รอง

๑. เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางศาสนาที่ตนเองเคารพนับถือและสามารถนำหลักธรรมทางศาสนาไปประพฤติปฏิบัติสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นคนดีมีคุณธรรมอย่างทั่วถึงผ่านสื่อบุคคล และสื่อสารมวลชนที่หลากหลาย

๒. เพื่อให้ผู้แทนศาสนาและประชาชนได้ร่วมกันสานเสวนารับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการนำมิติศาสนาบูรณาการปรับใช้ในการแก้ไข ปัญหาของชุมชน/สังคมของตนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๓. เพื่อส่งเสริมให้เครือข่ายทางศาสนาฯ มีส่วนร่วมสร้างพลังมวลชนในการร่วมแก้ไข ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและสังคมของชาติด้วย “มิติทางศาสนา”

๔. เพื่อให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ “หลักธรรมทางศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ไปสู่ ประชาชนให้สามารถบูรณาการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๕. เพื่อเพิ่มช่องทางและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาที่หลากหลาย และเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่

๔. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

เพื่อส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์องค์การทางศาสนานำมิติทางศาสนาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ และสนับสนุนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติด้วยมิติทางศาสนา กรมการศาสนากำหนดแผนการดำเนินงานเป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ ส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์องค์การทางศาสนา ในการร่วมกับองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมนำมิติทางศาสนาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ (ดำเนินการในยุทธศาสตร์ ที่ ๑ : โดยมีแผนการดำเนินงานระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗)

ระยะที่ ๒ พัฒนากลไกขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อสร้างค่านิยมและจิตสำนึกให้คนไทยมีความปรองดองสมานฉันท์ (ดำเนินการในยุทธศาสตร์ที่ ๒-๓ : โดยมีแผนการดำเนินงานระหว่างเดือนมิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗)

ระยะที่ ๓ พัฒนาระบบการกำกับติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ (ติดตามประเมินผลความสำเร็จการขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ที่ ๑-๓ : โดยมีแผนการดำเนินงานระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗)

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของภาคคณะสงฆ์ องค์การทางศาสนา ในการนำมิติศาสนาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของภาคคณะสงฆ์องค์การทางศาสนา เป็นแกนหลักในการนำหลักธรรมทางศาสนาเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร

๒. รับผิดชอบงานภาคคณะสงฆ์/ข้อเสนอแนะของผู้นำองค์การทางศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกรมการศาสนาจะได้นำไปพัฒนากลไกการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีศีลธรรมดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๓. เพื่อถวายเป็นความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจแก่พระสังฆาธิการ/ผู้เผยแพร่ศาสนาขององค์กรทางศาสนาผู้นำหลักธรรม/คำสอนทาง ศาสนาไปเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ

๔. เพื่อประสานสัมพันธ์กับผู้นำทางศาสนาทุกระดับกำหนดทิศทางและดำเนินการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ

มาตรการ

๑. กราบบังการสมเด็จพระราชาคณะ/กรมการมหาเถรสมาคม เพื่อขอความเมตตาอนุเคราะห์ในการแจ้งพระสงฆ์ในสังกัด/พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการในเรื่องการจัดกิจกรรมทางศาสนาและแสดงธรรมเรื่องเกี่ยวกับความสมานฉันท์ ความสามัคคีแก่ประชาชน อาทิ การดำเนินงานในส่วนกลาง คือ กรมการศาสนาได้ดำเนินการ เข้ากราบบังการสมเด็จพระราชาคณะ/กรมการมหาเถรสมาคม เพื่อขอความเมตตาอนุเคราะห์ในการแจ้งพระสงฆ์ในสังกัด/พระสังฆาธิการได้ดำเนินการในเรื่องการจัดกิจกรรมทางศาสนา และแสดงธรรมเรื่องเกี่ยวกับความสมานฉันท์ ความสามัคคีแก่ประชาชน เช่น อธิปไตยกรมการศาสนาเข้ากราบบังการสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ประธาน

คณะปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ และพระราชกณัฏฐ์อื่น ในเรื่อง การสร้างความปรองดองสมานฉันท์และปรองดองระหว่างองค์การศาสนาต่างๆ ๕ ศาสนา และได้ ดำเนินการ

๒. ประชุมหารือร่วมกับองค์การทางศาสนาเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดและกำหนดทิศทางการดำเนินงานสร้างความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ของชนในชาติ ตัวอย่างในการดำเนินงานใน ส่วนกลาง คือ หลังจากได้ปรึกษาหารือผู้นำระดับสูงทางพระพุทธศาสนาและองค์การศาสนาต่างๆ แล้ว คือ

๑. กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการ กลยุทธ์ การดำเนินงานใน ระดับประเทศ และส่วนกลาง รวมทั้งประสานแผนกับหน่วยงานและเครือข่ายในการขับเคลื่อนการ ดำเนินการโครงการ

๒. ปรึกษาหารือกับองค์การบริหารคณะสงฆ์อื่นๆ และองค์การศาสนาทั้ง ๕ ศาสนา คือ พุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์-ฮินดู และซิกข์

๓. จัดทำเครื่องมือการดำเนินงาน อาทิ แนวทางการดำเนินงานโครงการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์และข้อมูลเอกสารในการดำเนินงาน

๔. การประสานความร่วมมือ :

ก. จัดประชุมศาสนิกสัมพันธ์เพื่อขอรับคำชี้แนะ และระดมความคิดเห็นจาก องค์การผู้นำทางศาสนาทั้ง ๕ ศาสนา เพื่อวางกรอบนโยบาย ยุทธศาสตร์แผนงาน โครงการกิจกรรมใน การสร้างความปรองดองสมานฉันท์

ข. การขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือผู้นำศาสนา และองค์การ ศาสนาเป็นกรณีพิเศษ :

๑. ขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือองค์การ ศาสนาและผู้นำ องค์การศาสนาเป็นกรณีเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

๒. ขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือองค์การ และองค์กร เครือข่ายของศาสนาแต่ละศาสนาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทั่วประเทศช่วยอนุเคราะห์และให้ ความร่วมมือในการดำเนินงานจัดกิจกรรมต่างๆ ด้านการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์

๓. ขอความร่วมมือและอนุเคราะห์ในการติดตามประเมินผล และการ จัดทำรายงานให้กรมการศาสนาทราบเพื่อรายงานหน่วยเหนือต่อไป

ค. การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน :

๑. เนื่องจากงบประมาณของกรมการศาสนา มีจำนวนจำกัด กรมการ ศาสนาจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือองค์การศาสนาทุกศาสนา ผู้นำทางศาสนาทุก ศาสนา และทุกระดับในการส่งเสริมสนับสนุนร่วมด้วยช่วยกันในการใช้ทรัพยากรทางศาสนาที่ท่านมี สนับสนุนในการดำเนินงานในภารกิจนี้ ถือว่าการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เป็นหน้าที่ของคน ไทยทุกคน ทุกหมู่เหล่า อาทิ การอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ในการติดตั้งป้ายคัดเอาท์ประชาสัมพันธ์ การให้สถานที่จัดประชุมพร้อมวัสดุอุปกรณ์เครื่องเสียงหรืออื่นๆ ที่ท่านพอจะอนุเคราะห์ส่งเคราะห์ได้ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนากลไกกระบวนการขับเคลื่อนนำมิติทางศาสนาสร้างความ
ปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคคณะสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา และองค์กรเครือข่ายทั้ง
ในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคร่วมสร้างพลังมวลชนเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์และร่วมแก้ไข
ปัญหาวิกฤติ ของชาติ อาทิเช่น สนับสนุนให้ผู้นำศาสนาในส่วนกลาง/คณะกรรมการ ศาสนิกสัมพันธ์
จังหวัดประสานความร่วมมือกับศูนย์ปรองดองสมานฉันท์ เพื่อการปฏิรูปจังหวัดและเครือข่ายในพื้นที่
ขับเคลื่อนนำมิติทางศาสนา สร้างความปรองดองสมานฉันท์แก่ประชาชนในพื้นที่

๒. เพื่อบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน
และภาคประชาสังคม ร่วมสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ให้เกิดกับคนในชาติอย่างยั่งยืน

มาตรการ

๑. กรมการศาสนาส่งเสริมให้องค์การทางศาสนาขับเคลื่อนการดำเนินการเสริมสร้าง
ความปรองดองและสมานฉันท์แก่ประชาชน หน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ดังนี้

๑.๑ จัดประชุมชี้แจงผู้นำศาสนาหรือหน่วยงานในสังกัด ทั้งในส่วนกลางและ
ส่วนภูมิภาคเพื่อขอความร่วมมือจัดกิจกรรมทางศาสนา และเผยแพร่หลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับความ
สามัคคีให้ประชาชน ได้ปฏิบัติเพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคมไทย อาทิ
เช่น

๑.๑.๑ องค์กรศาสนาพุทธ : การให้ความรู้/จัดกิจกรรม ส่งเสริมความ
ปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนาที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายทาง
ศาสนา ดังนี้

- ส่งเสริมการจัดตั้งหมู่บ้านรักษาศีล ๕
- การจัดกิจกรรมเนื่องในเทศกาลอาสาฬหบูชา
- สอดแทรกหลักธรรมคำสอน ใน การ ทำ กิจ กรรม ทาง ศาสนา

เช่น การทำบุญในวันธรรมสวนะ การฟังพระธรรมเทศนา ฯลฯ

- ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรม การเสริมสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์แก่ศาสนิกชนของตน

- ส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมจิตอาสา
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

๑.๑.๒ องค์กรศาสนาอิสลาม : การให้ความรู้/จัดกิจกรรม ส่งเสริมความ
ปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนาที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายทาง
ศาสนา ดังนี้

- สอดแทรกหลักธรรมคำสอน ใน การ ทำ กิจ กรรม ทาง ศาสนา
เช่น การละหมาดวันศุกร์ และในช่วงการถือศีลอด ฯลฯ สมานฉันท์แก่ศาสนิกชนของตน

- ส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมจิตอาสา
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

๑.๑.๓ องค์การศาสนาคริสต์ : การให้ความรู้/จัดกิจกรรม ส่งเสริมความ
 ประดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนา ที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายทาง
 ศาสนา ดังนี้

- สอดแทรกหลักธรรมคำสอน ในการทำกิจกรรม ทางศาสนา
 เช่น การเข้าโบสถ์ วันเสาร์ – อาทิตย์ ฯลฯ

- ให้ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรม การเสริมสร้างความประดอง
 สมานฉันท์แก่ศาสนิกชนของตน

- ส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมจิตอาสา
 บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

๑.๑.๔ องค์การศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู : การให้ความรู้ จัดกิจกรรม
 ส่งเสริมความประดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนาที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ
 ของเครือข่ายทางศาสนา ดังนี้

- สอดแทรกหลักธรรมคำสอน ในการทำกิจกรรม ทางศาสนา
 เช่น การสวดภาวนาในงานศาสนพิธี ฯลฯ

- ให้ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมการเสริมสร้างความประดอง
 สมานฉันท์แก่ศาสนิกชนของตน

- ส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมจิตอาสา
 บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

๑.๑.๕ องค์การศาสนาซิกข์ : การให้ความรู้/จัดกิจกรรมส่งเสริมความ
 ประดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนาที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายทาง
 ศาสนาดังนี้

- สอดแทรกหลักธรรมคำสอนในการทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้า
 วัดซิกข์ สวดภาวนาขอพร ฯลฯ

- ให้ความรู้ความ/เข้าใจหลักธรรมในการเสริมสร้างความประดอง
 สมานฉันท์แก่ศาสนิกชนของตน

- ส่งเสริมกิจกรรมที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ เช่น กิจกรรมจิตอาสา
 บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ฯลฯ

- จัดกิจกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญ
 ของสถาบันพระมหากษัตริย์หรือโอกาสต่างๆ เพื่อให้ศาสนิกชนร่วมกิจกรรม

๒. กรมการศาสนาส่งเสริมให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ในฐานะผู้แทนกระทรวง
 วัฒนธรรมเป็นศูนย์อำนวยการในการประสานงานกับผู้นำศาสนา ศูนย์ประดองสมานฉันท์ เพื่อการ
 ปฏิรูปจังหวัดและองค์กรเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในพื้นที่ร่วม
 เสริมสร้างความประดองและสมานฉันท์โดยกำหนดบทบาทให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็น
 หน่วยงานหลักในการสร้างความเข้าใจและเสริมสร้างความประดองแก่ภาคคณะสงฆ์/หน่วยงานต่างๆ
 และประชาชนในพื้นที่ อาทิเช่น

- นมัสการหรือเจ้าคณะจังหวัด เพื่อขอความอนุเคราะห์ ในการแจ้งพระสังฆาธิการ ระดับต่างๆ ได้ดำเนินการในเรื่องการจัดกิจกรรมและแสดงธรรมเรื่องเกี่ยวกับความสมานฉันท์ ความสามัคคีแก่ประชาชน

- อำนวยความสะดวกแก่วัด ศาสนสถานต่างๆ ในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและ กิจกรรมสร้างความสมานฉันท์

- จัดกิจกรรมบูรณาการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ร่วมกับหน่วยงานทาง ศาสนาหรือหน่วยงานอื่นๆ ภายในจังหวัด

- สนับสนุนให้มีการจัดประชุมผู้นำศาสนา ผู้นำองค์กรศาสนา ในนามของ คณะกรรมการศาสนิกสัมพันธ์จังหวัด เพื่อขอความร่วมมือ ในการดำเนินการสร้างความสมานฉันท์สู่ ประชาชน

๓. กรมการศาสนาสนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการ ศาสนิกสัมพันธ์จังหวัด ร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานสร้างความปรองดองสมานฉันท์แก่ประชาชน ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

๔. จัดพิมพ์หนังสือ “แนวทางการดำเนินงานศาสนิกสัมพันธ์ ในการเสริมสร้างความ ปรองดองและสมานฉันท์” เผยแพร่องค์กรเครือข่ายทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรวมเป็นพลังสำคัญในขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ

๕. จัดพิมพ์หนังสือคุดบะห์ (ธรรมกถา) ว่าด้วยความสามัคคีเผยแพร่แก่ผู้นำศาสนา อิสลามทั่วประเทศเพื่อให้ผู้นำศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์แก่ ประชาชนชาวมุสลิมในพื้นที่ต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างค่านิยมและปลูกจิตสำนึกให้คนไทย ปรองดองสมานฉันท์ วัตถุประสงค์

๑. เปิดพื้นที่วัด/ศาสนสถานทั่วประเทศจัดกิจกรรมทางศาสนาให้ประชาชนได้เข้า ร่วมกิจกรรม/ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาที่ตนเคารพนับถือ เพื่อนำมาปรับใช้ในการเสริมสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์แก่คนในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

๒. รณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความสามัคคี ปรองดองและการสร้างสมานฉันท์ผ่านวันสำคัญ ทางศาสนา/สื่อที่หลากหลายและทั่วถึงทุกพื้นที่

มาตรการ

๑. กรมการศาสนาร่วมกับองค์การศาสนาจัดกิจกรรมการสร้างความปรองดองและ สมานฉันท์แก่ประชาชนในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์หรือวัน อื่นๆ อาทิเช่น

๑.๑ จัดโครงการสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวันอาสาฬหบูชา และเข้าพรรษาภายใต้หลักการนำหลักธรรมทางศาสนา (ศีล ๕) มาเป็นฐานในการสร้างจิตสำนึกให้คน ไทยทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม มีคุณธรรมจริยธรรมที่เข้มแข็งมีความสามัคคี ปรองดองสมานฉันท์เพื่อสร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติ รวมทั้งนำความรัก ความสงบสุขร่มเย็น กลับมาสู่ประเทศไทย ระหว่าง วันที่ ๗-๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗

๑.๒ การจัดโครงการ “รวมพลังทางศาสนาเสริมสร้างความสมานฉันท์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ รวมทั้งรวมพลังของศาสนิกชนทุกศาสนาในการแสดงออกถึงความจงรักภักดีด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและส่งเสริมให้ประชาชนยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมความสามัคคีและสร้างความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนศาสนาต่างๆ

๑.๓ การจัดโครงการพิธีเจริญพระพุทธมนต์นพเคราะห์ และพิธีสืบดวงพระชาติตาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสเจริญพระชนมายุ ๖๒ พรรษา ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๖๒ พรรษา รวมทั้งเทิดทูนสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสร้างขวัญกำลังใจของพุทธศาสนิกชน ส่งผลให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็น

๒. กรมการศาสนาร่วมกับ ภาคคณะสงฆ์ ชุมชน และองค์กร เครือข่ายในพื้นที่ เป้าหมายจัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ปวงประชาเป็นสุข โดยส่งเสริมให้ผู้นำศาสนสถาน/ชาวบ้านในชุมชนจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาศีล ๕ เช่น

- จัดเทศนาธรรม จัดนิทรรศการให้ความรู้และประชุม/จัดเสวนาเกี่ยวกับหลักศีล ๕/หลักธรรมกับความสมานฉันท์/ศีล ๕ ความสุขที่ยั่งยืน ฯลฯ

- ประสานความร่วมมือเครือข่ายในพื้นที่ เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รณรงค์เผยแพร่ให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ หอกระจายข่าว/เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือ เคเบิลทีวี ฯลฯ

๓. จัดทำสื่อรณรงค์เกี่ยวกับการรักษาศีล ๕ /การสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ด้วยหลักธรรมทางศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบการบริหารจัดการขับเคลื่อนงานเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อกำกับติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานเสริม สร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ขององค์กรเครือข่ายทั้งในส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค

๒. บูรณาการความร่วมมือกับภาคคณะสงฆ์ องค์กรทางศาสนา ร่วมสนับสนุนในการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ

มาตรการ

๑. กรมการศาสนาขอความอนุเคราะห์ภาคคณะสงฆ์แต่ละ ระดับตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่หนต่างๆ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ร่วมสนับสนุนโครงการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยรวมกำกับติดตามประเมินผลโครงการฯ

๑.๑ ดำเนินการให้ความรู้หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมความ ปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติในวันสำคัญทางศาสนา หรือ ในโอกาสต่างๆ ที่มีการจัดกิจกรรม รวมทั้งกิจกรรมหรือ

ชายทางศาสนา อาทิ วันธัมมัสสวนะ, การแสดงพระธรรมเทศนาในโอกาสต่างๆ วันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่ง งานงานศพ งานในวัดงานเทศกาลต่างๆ งานประเพณีกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น ฯลฯ

๑.๒ กรณีเป็นพระเจ้าคณะปกครองสงฆ์ระดับต่างๆ เช่น ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลก็ดำเนินการสั่งการขอความร่วมมือกับเจ้าอาวาส หรือผู้บริหารฝ่ายบ้านเมือง ร่วมกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และพระคุณเจ้าเองก็อาจดำเนินการตามโอกาสอันควร

๑.๓ เป็นผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนโครงการฯ ตามความสะดวก และเหมาะสม ตาม หลักการแห่งพุทธศาสนา หรือบูรณาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามสภาพของชุมชน นั้นๆ เช่น เป็นกรรมการหรือประธานกรรมการ หรือคณะกรรมการร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ขับเคลื่อน ความปรองดอง สมานฉันท์ในมิติพุทธศาสนา หรือในมิติศาสนิกสัมพันธ์ เป็นต้น

๑.๔ เมื่อได้รับกิจนิมนต์ไปในงานต่างๆ ก็อาจปาฐกถา, กล่าวสัมโมทนียกถา, เทศน์, บรรยาย, ชักชวน, จูงใจผู้คนสังคัม ผู้ที่อยู่ในประชาคมนั้นร่วมกันสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ เป็นต้น

ด้านการประชาสัมพันธ์ :

๑. การสนับสนุนหรือขอรับการสนับสนุนจากศรัทธา สาธุชนในการติดตั้งป้าย คัดเอาท์ประชาสัมพันธ์ ณ บริเวณหน้าวัด

๒. ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงประชาสัมพันธ์ของวัด เช่น การทำบุญในวันพระ, งานต่างๆ ในวัด

๓. การเขียนบทความ ข่าวสารในวารสารของวัด หรือ สถาบันที่เกี่ยวข้อง

๔. การสื่อสารต่อประชาชน และสื่อสารณะตามโอกาส อันควร

๒. กรมการศาสนาขอความร่วมมือสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดลงพื้นที่ประชุมชี้แจง กับคณะสงฆ์/ชุมชนในการประชาสัมพันธ์ให้คณะสงฆ์ ชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ร่วมเป็นเจ้าของ ดำเนินงาน โครงการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการและการประเมินโครงการ

การบริหารมีควบคู่กันมากับมนุษย์เป็นเวลายาวนานแล้ว แต่การบริหารกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะ ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้พันธกิจต่างๆ เหล่านั้นดำเนินการไปได้ด้วยดีและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สำหรับนักบริหารกิจการ สาธารณะต่างๆ ไป รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บริหารงานการคณะสงฆ์ด้วย ต้องศึกษาทำความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการบริหารทั้งที่เป็นแนวคิดทางด้านศาสนา และด้านหลักการบริหารต่างๆ ไป ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การบริหาร คือ กระบวนการจัดการ และดำเนินการทุกๆ ด้าน เพื่อให้การคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวัด และเป็นฐานรองรับพระศาสนามีความก้าวหน้า สามารถอำนวยความสะดวก

เสริมสร้างความผูกพัน ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาคุณ
 เคารพต่อปวงชน ปรากฏชัดทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม^{๓๒} นอกจากนี้ยังหมายถึงการปกครอง
 (Government) การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือจัดการ (Management) กิจกรรม
 ต่างๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์
 (Purposes/Objectives) ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๓๓}

ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้
 บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่นมั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่
 ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จัก
 กระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแล
 ภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร^{๓๔} ดังนั้นการบริหารจัดการ จึงเป็นกระบวนการของการ
 แสวงหา และการผสมผสานทรัพยากรที่สำคัญ ๓ ประเภท คือ มนุษย์ การเงิน และทรัพยากรด้าน
 กายภาพ เพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์กรในการผลิตสินค้าหรือบริการ ซึ่งเป็นที่ปรารถนา
 ของสังคม การบริหารโดยสรุปก็คือ

๑. การทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จโดยลำพังคนเดียว ไม่ใช่การบริหารหรือการ
 จัดการ การบริหารหรือการจัดการเกิดขึ้นในบริบทของกลุ่ม โดยอย่างน้อยที่สุดกลุ่มนั้นจะต้องมี
 จำนวนสมาชิกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

๒. กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะต้องมีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน และผู้จัดการจะมี
 บทบาทสำคัญในการชี้แนะให้แนวทางในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มหรือเป็นผู้ที่กำหนดเป้าหมาย
 ของกลุ่มเอง ในกรณีที่เป้าหมายของกลุ่มมิได้กำหนดขึ้นมาจากภายนอกหรือจากหน่วยงานระดับเหนือ
 ขึ้นไป

๓. การจัดการเป็นงานด้านสมอง ใช้ความคิด ปฏิภาณ และการตัดสินใจ เพื่อสร้าง
 เงื่อนไขและรักษาไว้ซึ่งเงื่อนไขสำหรับการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^{๓๕}

จึงกล่าวได้ว่าการบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบ
 อย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิง
 วิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้การบริหารงานจึงเป็นศาสตร์ทาง
 สังคม ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารงานใน
 ลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงาน

^{๓๒}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตมธัมม), ธรรมปริทัศน์ “๕๖”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^{๓๓}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นครปฐม : เพชรเกษมการ
 พิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖.

^{๓๔}พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), คนสำราญงานสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :
 บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๓๕}ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๔.

แต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการ และทฤษฎีไปปรับใช้ ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๓๖}

นอกจากนี้การบริหารงานเป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน^{๓๗} หรือความพยายามที่จะสั่ง แนะ และผสมผสานความพยายามของมนุษย์ ซึ่งมีจุดรวมที่มุ่งสู่จุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายบางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นของผู้บริหาร ในองค์การซึ่งมีหน้าที่สั่งการ ให้ความสะดวกในการ ทำงานของกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน^{๓๘}

การบริหารเป็นทั้งศิลป์ ศาสตร์ และอาชีพ กล่าวคือ กรณีที่เป็นศิลป์ (Art) หมายถึง บุคคลได้ใช้ทักษะและความรู้ที่พัฒนาขึ้นของแต่ละบุคคล เพื่อให้บรรลุจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง กรณี ที่เป็นศาสตร์ (Science) เป็นองค์ความรู้ในสิ่งที่เกิดจากการสืบค้นหาความรู้ใหม่ ด้วยวิธีเชิง วิทยาศาสตร์ มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การประมวลผลข้อมูล การตั้งสมมุติฐาน และการ ทดสอบสมมุติฐาน กรณีที่เป็นอาชีพ (Profession) นั้น อาชีพเกิดจากความเป็นศิลป์และความเป็น ศาสตร์โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่แสดงถึงความเป็นอาชีพใดๆ^{๓๙} และเป็นกระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^{๔๐}

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ สรุปความหมายของการบริหารว่า การบริหารก็คือการที่บุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันทำงานโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรทางการบริหารมา จัดดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

๒.๒.๒ ความหมายของผู้บริหาร

ในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยผู้บริหาร ที่มีความรู้ ความสามารถสูง ในการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพต่อไปได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่จำเป็นต้อง อาศัยผู้บริหาร คือ พระสังฆาธิการที่มีความรู้ และความสามารถสูงในการพัฒนาองค์กรทาง พระพุทธศาสนามี วัด เป็นต้น ได้มีผู้ให้ความหมายของผู้บริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

^{๓๖}จันทรานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖), หน้า ๔.

^{๓๗}สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภักษ์, หลักการบริหารเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๘}ชาญชัย อาจิมสมาจาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^{๓๙}วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๔๐}สมยศ นาวิการ, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

นักบริหาร คือ ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น เขาบริหารงานด้วยธรรมาธิปไตยที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่ เขาเป็นผู้นำที่นั้งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน^{๔๑} ผู้บริหารคือ นักแก้ปัญหาขององค์กรทั้งปัญหาในด้านงาน ด้านงบประมาณ ด้านเวลาและด้านคน ซึ่งรวมถึงปัญหาสุขภาพทางร่างกายและทางจิตใจด้วย^{๔๒} รวมถึงผู้บริหารเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้ง หรือยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำ เช่น การชี้แนะ การสั่งการและช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้^{๔๓}

ผู้บริหาร คือ บุคคลใดๆ ก็ตามที่พยายามทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กร โดยใช้กำลังความพยายามของบุคคลอื่น หรือบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นคือผู้บริหาร^{๔๔} และหมายถึง ผู้ทำหน้าที่ทางการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน และมีความหมายในระดับเดียวกัน^{๔๕}

ผู้บริหาร (Administrator) คือ ผู้ที่ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น หรืออาศัยความร่วมมือจากผู้อื่น (Get things done through others) คำว่า บริหารนั้นมาจากคำ ๒ คำคือ **บริ** แปลว่า โดยรอบ และ **หาร** แปลว่า แบ่ง รวมความจึงแปลว่า การแบ่งงานที่อยู่รอบข้างช่วยกันทำให้สำเร็จ และการที่จะเป็นเช่นนั้นได้ผู้บริหารจะต้องเป็นทั้งหัวหน้า (Head) และผู้นำ (Leader) ในคนเดียวกัน จากคำจำกัดความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารที่สมบูรณ์จะต้องให้คนอื่นทำงานแทนตนจนสำเร็จอย่าไปลงมือทำงานด้วยตนเองทั้งหมด ถ้าใครลงมือทำงานด้วยตนเองแม้แต่เรื่องเล็กน้อยจึงมักถูกเหน็บแนมว่าเป็น “ผู้บริหารสันดานเสมียน”^{๔๖}

ความหมายของคำว่า นักบริหาร โดยปกติคำว่า **นัก** จะหมายถึงตัวบุคคลถ้าไปอยู่กับคำอื่นโดยเฉพาะที่เป็นอาชีพจะแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้น มีความเป็นมืออาชีพ เช่น นักมวย นักฟุตบอล นักร้อง นักแสดง นักพูด นักเขียน เป็นต้น คำว่า **มืออาชีพ** เป็นคำที่ใช้กับบุคคลหรือองค์กรซึ่งทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเป็นผู้จริงจังในสิ่งนั้น และเชี่ยวชาญกว่าสิ่งอื่น อย่างเช่นครูมืออาชีพ แสดงว่าครูผู้นั้นมีความรู้ความสามารถสูง และมีความเชี่ยวชาญในการสอนเป็นอย่างมาก ในขณะที่คำว่า อาชีพครูมีความหมายเพียงว่าคนๆ นั้นมีอาชีพเป็นครูบาอาจารย์ มีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์แต่จะมีความรู้และมีความเชี่ยวชาญหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นักบริหาร (Professional Administrator) จึงหมายถึงผู้บริหารมืออาชีพที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยมและมีความเชี่ยวชาญในการ

^{๔๑}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

^{๔๒}ถวิล เกื้อกุลวงศ์, **การบริหารการศึกษาสมัยใหม่ : ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๔๓}เศวณิต เศษานนท์, **ภาวะผู้นำ (Leadership)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครราชสีมา : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๔๔}อั้งแล้ว, สมยศ นาวิการ, **การบริหาร**, หน้า ๒๒.

^{๔๕}สาคร สุขศรีวงศ์,ดร., **การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จี. พี. ไฮเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

^{๔๖}สุเมธ แสงนิมนวล, **ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๘-๙.

บริหารงาน โดยดูจากประสบการณ์การทำงาน ด้านการบริหารมาอย่างยาวนานและประสบความสำเร็จ

ดังนั้นการเป็นนักบริหารจึงไม่ใช่เรื่องง่ายใครที่เป็นได้ถือว่ายอดเยี่ยม เพราะจะมีทั้งความเป็นผู้นำหัวหน้าและผู้บริหารอยู่ในคนๆ เดียวอย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับการเป็นนักบริหารคนที่จะเป็นได้จะต้องส่อลักษณะหรือฉายแววให้ปรากฏพอสรุปเฉพาะหัวข้อได้ ๙ ประการดังนี้^{๔๗}

ประการที่ ๑ แสดงออกอย่างแรงกล้าต้องการประสบความสำเร็จ

ประการที่ ๒ สนใจใคร่รู้ใฝ่รู้ใฝ่ฝัน

ประการที่ ๓ เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

ประการที่ ๔ ให้คนอื่นทำงานแทนตนจนสำเร็จ

ประการที่ ๕ ตัดสินใจได้ดี

ประการที่ ๖ แก้ปัญหาเองได้

ประการที่ ๗ ทำอะไรได้มากเป็นพิเศษและรวดเร็ว

ประการที่ ๘ ประสานงานคล่องแคล่ว

ประการที่ ๙ ทำงานได้ดีกว่าเดิมเสมอมีการคิดปรับปรุงไม่พอใจในผลงานจะทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆและมักประสบผลสำเร็จ

ผู้บริหาร (The Administrators) เปรียบได้ว่าเป็นจอมทัพสำคัญที่จะนำพาองค์การให้ก้าวไปในกระแสของการปฏิรูปได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ผู้บริหารในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางบริบท (Context) หลากหลายส่วนนั้น น่าจะเปรียบได้กับ “ผู้บริหารมีอาชีพ” จึงจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งบุคลากรดังกล่าวที่ หมายถึงถึง “ผู้บริหารโรงเรียน/สถานศึกษามีอาชีพ” และ “ผู้บริหารการศึกษามีอาชีพ” เหล่านี้ ประดุจหัวรถจักรสำคัญของขบวนรถไฟยุคปฏิรูปการศึกษาที่จะทำหน้าที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนขบวนรถไฟไปสู่ เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้ โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ การจัดการศึกษาสู่ การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นทั้งคุณภาพ ศักยภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดในเขตพื้นที่การศึกษานั้นเอง^{๔๘}

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปความหมายของผู้บริหาร ก็คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในการบริหาร และเป็นผู้จัดกระบวนการบริหารโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอม การประสานงาน และควบคุมบุคคลอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่

๒.๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

องค์กรหนึ่งๆ ต้องอาศัยทฤษฎีการบริหาร เพื่อประโยชน์ในการจัดการองค์กร มีนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลหลายท่านได้เสนอทฤษฎีการบริหารไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีนั้นๆ ให้ท่องแท้ และนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรของตน ไว้ดังนี้

การบริหารองค์กรต่างๆ จึงเป็นงานในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ

^{๔๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๔๘}สุรศักดิ์ ปาเฮ, “สู่มิติการเป็นนักบริหารการศึกษามีอาชีพ”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน, ๒๕๔๓) : ๗๐-๗๕.

๑) การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) การพิจารณาวินิจฉัย (Consideration) การตัดสินใจ (Decision) และการสั่งงาน (Command/Ordering) ตามลำดับชั้นในสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ของแต่ละองค์กร หรือหน่วยงาน (Organization) ในระดับต่างๆ

๒) การจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆ ของวัด ได้แก่ การจัดการเกี่ยวกับการให้การศึกษาหลักธรรม (พระปริยัติสัทธรรม) การให้การศึกษาอบรม ศิล สมาธิ ปัญญา (พระปริยัติสัทธรรม) และการเผยแผ่พระสัทธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น

การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) การวางนโยบาย (Policy) การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน (Priority) ของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ (Project Planning and Administration) อันเป็นกิจกรรมขององค์กร หรือหน่วยงานในระดับต่างๆ การแบ่งงาน (Division of Works) และการมอบหมายหน้าที่การงาน (Delegation of Authority) การจัดการ (Management) ตามแผนงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดเอาไว้ ให้ได้ผลคือ “ประสิทธิผล” (Effectiveness) ดี อย่างมี “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) สูง และรวมทั้งการตรวจงาน (Inspection) การติดตามผล (Follow-up) และการประเมินผลงาน (Evaluations)

๓) การจัดการทางด้านบุคลากร (Personnel Management) การเงินหรือการคลัง (Financial Management) และทรัพย์สิน (Assets) ขององค์กรหรือหน่วยงานแต่ละระดับ

เครื่องวัดผลของการบริหารงาน (Administrative Measurement) ก็คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึงอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน (Investment Value) ต่อประสิทธิผล (Effectiveness) ของการบริหารงานของนักบริหารหรือหน่วยงานหนึ่ง เมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุน ต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารหรือหน่วยงานเดียวกัน แต่ต่างระยะเวลากัน หรือ เมื่อเทียบกับอัตราส่วนแห่งค่าลงทุนต่อประสิทธิผลของการบริหารงานอย่างเดียวกันของนักบริหารอีกคนหนึ่งหรืออีกหน่วยงานหนึ่ง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การบริหารงานที่ได้ผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง คือ การบริหารงานที่ได้ผลผลิต หรือ ผลงานที่ได้สำเร็จด้วยดีมาก ด้วยต้นทุนหรือค่าลงทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งก็หมายความว่า นักบริหารที่ดีก็จะต้องรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างประหยัดที่สุด และให้ได้ผลงานที่ดีมากที่สุดนั่นเอง^{๔๙}

หลักกระบวนการบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ^{๕๐}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาใน องค์กร

๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้

^{๔๙}อ้างแล้ว, พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), การบริหารวัด, หน้า ๒๖-๒๗.

^{๕๐}อ้างแล้ว, พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, หน้า ๓.

๔) การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับ สั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

๕) การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด

ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการของหลักการบริหาร ซึ่งมีอยู่ ๕ ขั้นตอน ดังนี้^{๕๑}

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดระบบองค์การ (Organizing)
๓. การจัดบุคลากร (Staffing)
๔. การเป็นผู้นำในองค์การ (Leading)
๕. การควบคุมการดูแล (Controlling)

หลักการบริหารเหล่านี้อาจจะเคยปฏิบัติโดยผู้บริหารก่อนมี Fayol แต่ Fayol เป็นบุคคลแรกที่ประมวลหลักการเหล่านี้ขึ้นมา ทำให้ผู้บริหารทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ เขาได้วางรากฐานของการบริหารในฐานะที่เป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทาง การบริหาร ๕ ประการ คือ^{๕๒}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคณงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

^{๕๑}Koontz, Harold and Heize Weihrich, **Essential of management**, 5th, (Singapore : McGraw-Hall, 1990), pp. 26-27.

^{๕๒}Price, Alan, **Human Resourec Management In a Business Context**, 2 edition, (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถ ประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

นอกจากนี้หลักการในการบริหารจัดการยังแบ่งออกเป็น ๑๔ ประการเป็นส่วนประกอบ สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโย ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับ การมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงาน มากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์ และฟาโย ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของ แวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่ เป็นทางการจะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเห็นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควร อยู่คู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโย กล่าวว่าคำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่ สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา มักจะโกรธ และอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้า ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชา จากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาว ของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวน ที่ดีที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่าง ผู้บริหารระดับสูง และพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการ จัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาใน การติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายใน องค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารใน ระดับกลาง และระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับ เดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคล อื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รับรวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับ

บัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไรอย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกๆระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มีแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่ง และหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีค่าจำเป็นต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ชัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มี

ประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงาน และองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่ม โดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควร ยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้าง และลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญ น้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คนหรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การ และสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จ และมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหาร และคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง^{๕๓}

และมีผู้นำเสนอกระบวนการบริหารงาน ๗ ประการ เรียกโดยย่อว่า “POSDCoRB” เป็นกระบวนการบริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ “Papers on the Science of Administration” ในปี พ.ศ.๒๔๗๙ โดยมีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้^{๕๔}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงาน และการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

๔. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจ และสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนการให้คำแนะนำ และควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

^{๕๓}ฟาโย, อังใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๕๔}Luther Gulick and Lyndall Urwick, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1937), pp. 37-38.

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงาน

๗. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบ และรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลในประเทศไทยได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๕๕}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนมาทำงาน การบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน การบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยความสะดวกหรือการวินิจฉัยสั่งการหลังการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงาน หรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างใจอันดีต่อกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบ และรัดกุม

หลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

^{๕๕}ดิน ปรัชญพฤทธิ์, หลักการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์มาตรฐานของงาน จะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น^{๕๖}

สำหรับแนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฮนรี ฟาโย นักบริหารชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของลูเธอร์ กูลิค ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของฟาโย กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCoRB : Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ)^{๕๗}

การบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) ตามแนวคิดของเดมมิง ปัจจุบันจัดเป็นกระบวนการสากลที่ทุกคนทราบกันดี และถือเป็นเครื่องมือการบริหารที่จัดเป็นแกนร่วมของการบริหารที่หลากหลายบนพื้นฐานเดียวกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมมิงและนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ ดังนี้

จากการศึกษาทฤษฎีการบริหาร จึงสรุปได้ว่า การบริหารมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาใน องค์การ ๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหา

^{๕๖} เทเลอร์, อังโน ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๕๗} สุปรีชา กมลาศน์, **กลยุทธ์การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

บุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ๔) การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับ สั่งการ และมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ และ ๕) การควบคุม (Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด เป็นต้น

๒.๒.๔ ความหมายของโครงการ

โครงการ หมายถึง การเตรียมการ การเลือก การออกแบบ การตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ ในอนาคต โครงการเป็นการเตรียมการ เลือก กำหนด ออกแบบและตัดสินใจ เพื่ออนาคต โดยเริ่มจากการกำหนด หรือเลือก หรือตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ คือ จุดหมายปลายทาง ends ที่โครงการต้องการบรรลุในอนาคต ต่อด้วยการเตรียมการหรือเลือก หรือออกแบบกิจกรรม ซึ่งก็คือ วิธีทาง means ที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายปลายทางที่กำหนดไว้ตอนต้น ส่วนประกอบที่สำคัญของโครงการ ได้แก่ ๑) ส่วนที่เป็นจุดหมายปลายทาง ends หรือวัตถุประสงค์ของโครงการ และ ๒) ส่วนที่เป็นวิธีทาง means หรือกิจกรรมที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ^{๕๘}

โครงการ หมายถึง ความพยายาม (การกระทำ) ชั่วคราวที่ใช้เพื่อสร้างผลผลิต บริการ หรือผลลัพธ์ที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใคร โครงการมีลักษณะดังนี้^{๕๙}

๑. มีวัตถุประสงค์ทุกโครงการควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
  ๒. มีอัตลักษณ์ของตนเอง
  ๓. มีระยะเวลา โครงการมีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด
  ๔. พัฒนาโดยวิธีการค่อยๆ ทำรายละเอียดเพิ่มขึ้น ในช่วงแรกโครงการจะถูกกำหนดอย่างกว้างๆ เมื่อเวลาผ่านไปรายละเอียดของโครงการเริ่มชัดเจน
  ๕. ใช้ทรัพยากร ทรัพยากรประกอบด้วย คน ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ เงิน และทรัพย์สินอื่นๆ หลายโครงการเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ซึ่งต้องการคนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือจากหน่วยงานภายนอกองค์กร
  ๖. มีเจ้าของ หรือมีผู้ให้การสนับสนุนโครงการที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่มควรมีคนที่รับผิดชอบหลัก เพื่อกำหนดทิศทาง ขอบเขตของงาน และสนับสนุนด้านการเงินกับโครงการ
  ๗. มีความไม่แน่นอน เนื่องจากแต่ละโครงการมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกัน บางครั้งจึงเป็นการยากที่กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจน ประมาณระยะเวลาที่ใช้ในการทำโครงการ การกำหนดค่าใช้จ่ายทั้งหมด บริษัทผู้ขายสินค้าหรือบริการเลิกกิจการ สมาชิกขอกลางโดยไม่มีแผนสิ่งเหล่านี้คือ ความไม่แน่นอนที่มีอยู่ในทุกโครงการ
- โครงการ หมายถึง กระบวนการทำงานที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมหลายๆกิจกรรม ซึ่งมีการทำโครงการเป็นไปตามลำดับ โดยการทำงานจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่นการผลิตสินค้า หรือ ทำงานบริการ โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาและงบประมาณที่จำกัด ในการดำเนินงาน

^{๕๘}ซูเกียรติ ลีสวรรณ์, รศ, การวางแผนและบริหารโครงการ, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

^{๕๙}วารสารณั จิรชีพพัฒนา, ผศ.ดร., “การบริหารโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

โครงการจะต้องมีผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อโครงการ มีหน้าที่ทำการบริหารงาน กิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนงาน เหมาะสมกับเวลา และงบประมาณที่ตั้งไว้^{๖๐}

ในการบริหารงานขององค์การทุกประเภท โครงการ (Project) จะเป็นงานประเภทหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้น ให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในการบริหารการพัฒนาตาม พันธกิจที่สำคัญขององค์การนั้น ทั้งนี้ เพื่อที่จะผลักดันให้เจตนาธรรมในเชิงกลยุทธ์ (Strategic intent) ของผู้บริหารระดับสูงสามารถนำไปสู่การกำหนดกลวิธีในการจัดการในระดับปฏิบัติการ (Tactical management) อย่างได้ผล ไม่ว่าจะกลยุทธ์ที่กำหนดขึ้นนั้นจะเป็นกลยุทธ์ในลักษณะที่เป็น การตั้งรับ (Defensive or reactive) เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการด้านต่างๆที่เกิดขึ้น^{๖๑}

โครงการ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อนำมาลงทุนสร้างผลงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยกิจกรรมดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผน และบริหารได้ นอกจากนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีกำหนดเวลา เริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่ชัด การดำเนินงานจะต้องอยู่ภายใต้งบประมาณที่ได้ตั้งไว้ และได้ผลงานที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด โครงการไม่ได้ลงทุนเพื่อสร้างเฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุอาทิ โรงงาน บ้าน จัดสรร คอนโดมิเนียม เขื่อน หรือถนน เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุด้วย เช่น การฝึกอบรม พนักงาน การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงาน เป็นต้น^{๖๒}

โครงการ หมายถึง งาน หรือ ส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย ภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้ โดยให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย^{๖๓} รวมถึงเป็นหน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอน และ มักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำโครงการจะประกอบด้วย งานและกิจกรรม^{๖๔} และหมายถึงโครงการเป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายกิจกรรมที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและคาดหวังที่จะให้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า จะต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงาน มีจุดประสงค์ที่ชัดเจน มีพื้นที่ในการดำเนินงานเพื่อให้บริการและสนองความต้องการของ

^{๖๐}วิกิพีเดีย, โครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3>, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๖๑}ปกรณ์ ปรียากร, การบริหารโครงการ:แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๗), หน้า ๒ - ๓.

^{๖๒}สุโขทัยธรรมมาธิราช, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์และประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom14/01-01-01.html>, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๖๓}เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๗๙.

^{๖๔}สมคิด พรหมจ้อย, เทคนิคการประเมินโครงการ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

กลุ่มบุคคลในพื้นที่นั้น และมีบุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงาน^{๖๕} ทั้งนี้ โครงการ ยังมี ความหมายอีกว่า การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัด มีกิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสม มีการจัดสรรทรัพยากรอย่าง ประหยัดและมี ประสิทธิภาพ มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงาน โครงการประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มี ความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน^{๖๖}

สรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง แผนงานที่ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ อัตลักษณ์ ระยะเวลา รายละเอียด ทรัพยากร มีเจ้าของ หรือมีผู้ให้การสนับสนุนโครงการ ขอบเขตของงาน การเงิน และความไม่แน่นอน

๒.๒.๕ ความสำคัญของโครงการ

การประกอบกิจการใด ๆ ก็ตามจะบรรลุผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ องค์ประกอบที่สำคัญก็คือการเขียนโครงการ^{๖๗} เพราะการเขียนโครงการที่ดีย่อมนำผลสำเร็จที่ดี ทั้งในทางปฏิบัติงานการติดตามผลงาน การประสาน การทำงานและการประเมินผลโครงการเป็นส่วน หนึ่งของการวางแผน หรือเป็นส่วนย่อยของการวางแผน โครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นเนื่องจาก

๑. เกิดจากปัญหาที่ได้จากการปฏิบัติงาน
๒. ความคิดของผู้บริหารระดับสูง
๓. ความคิดของผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน
๔. ความคิดของผู้ปฏิบัติงานเอง

สำหรับการบริหารโครงการนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการบรรลุวัตถุประสงค์ ของ โครงการทั้งสิ้น สำหรับวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แก่ การจัดการด้านขอบเขตการบริหาร หรือ ขอบเขตการบริหารเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโครงการ ได้แก่ การกำหนดวิธีการที่ ต้องการให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ กำหนดกลยุทธ์ที่ทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการบรรลุผล สำเร็จ และการกำหนดแผนยุทธวิธีขึ้นเพื่อทำให้แผนกลยุทธ์ในแต่ละด้านประสบความสำเร็จ ซึ่งการ บริหาร ในขอบเขตต่างๆ ข้างต้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างองค์การที่มีการแบ่งงานกันทำ อย่างชัดเจน นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของโครงการยังมีผลต่อการจัดการด้านองค์การ ซึ่งการจัดการ ด้านองค์การนี้ จะเป็นออกแบบโครงสร้างที่มีการกำหนดแผนภูมิความรับผิดชอบ มีการปรับปรุง รูปแบบ องค์การให้สอดคล้องกับภารกิจของโครงการที่ต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาวะ แวดล้อม การแปลงวัตถุประสงค์ให้เป็นกลยุทธ์ของโครงการและนำไปสู่การปฏิบัติโดยมีการจัดทำแผน ยุทธวิธีต่อไป ทั้งนี้วัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้อาจเป็นการกำหนดทั้งในด้านที่มีลักษณะเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพก็ได้ โดยที่การบริหารโครงการจะเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กันและกันที่มีการ ใช้ ความพยายามของบุคลากรในการดำเนินกิจกรรมที่มีลักษณะที่มีความพิเศษอย่างเป็นระบบเพื่อให้

^{๖๕}ประชุม รอดประเสริฐ, การบริหารโครงการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เติงกุลการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๖๖}พิชิต ฤทธิจรรยา, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

^{๖๗}สำราญ มีแจ้ง, รศ.ดร., การประเมินโครงการทางการศึกษา, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒ – ๒๐.

สามารถใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะต้องมีการกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดอีกด้วย^{๖๘}

ความจำเป็นในการคิดและจัดทำโครงการ ภาระหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในการบริหารงานประจำ (Operations or Routine management) มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์การอย่างมาก แต่ข้อจำกัดก็คือจะต้องทำงานภายใต้เงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากนัก หรือไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป ขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติงานจะใช้ทักษะแรงงานด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวในการทำงานให้สำเร็จ อย่างไรก็ตามในงานทุกประเภท ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้เสมอ

๑. สถานการณ์ด้านการบริหารทั่วไป เป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับการบริหารงานโดยทั่วไปขององค์การทุกประเภท ผู้บริหารมักจะเผชิญกับสถานการณ์เชิงรับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. ปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นในองค์การอยู่เสมอ มีลักษณะหรือสภาพปัญหาที่สลับซับซ้อนมาก หรือเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก จนเป็นผลให้ที่หน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการบริหารงานประจำเพียงหน่วยเดียวไม่อาจที่จะดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

ข. มีการเปลี่ยนแปลงความต้องการของลูกค้า และผู้รับบริการจากเดิมไปสู่ความต้องการใหม่ หรือความต้องการที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น จนเป็นผลให้รูปแบบและวิธีการแบบเดิมไม่อาจจะตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างแม่นยำตรงต่อไป

ค. ทรัพยากรด้านต่างๆ มีมูลค่าสูงมากยิ่งขึ้น จนเป็นผลให้เกิดข้อจำกัด เกี่ยวกับกรรมวิธีในการจัดสรร การกระจาย และหรือการจัดการ ทรัพยากรที่ดีเพียงพอ ซึ่งถ้าไม่ดำเนินการแก้ไขย่อมจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดการลดลง

ง. การใช้เทคโนโลยีก้าวหน้ามีความจำเป็น และมีความสำคัญต่อการบริหารงาน โดยทั่วไปของกิจการมากขึ้น หากไม่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือจัดให้มีขึ้นใหม่ ย่อมจะเป็นผลให้กิจการมีข้อเสียเปรียบในเชิงเปรียบเทียบกับกิจการอื่น

๒. สถานการณ์ด้านการพัฒนาและการแข่งขัน แม้ว่ากิจการจะมีการคิดโครงการด้านต่างๆ เพื่อรองรับสถานการณ์ที่กล่าวแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา แต่ยังมีสถานการณ์อีกประเภทหนึ่งที่ถือเป็นสถานการณ์เชิงรุกที่กิจการทั้งหลายมักจะใช้ความคิดสร้างสรรค์และการมองการณ์ไกลเพื่อป้องกันปัญหา หรือสร้างโอกาสในการพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อรักษาความได้เปรียบหรือพัฒนาองค์การอย่างยั่งยืนต่อไป สถานการณ์ที่น่าสนใจ ประกอบด้วย

ก. การเพิ่มความรวดเร็ว ความถูกต้อง และความแม่นยำในการให้บริการลูกค้า ทั้งนี้เพื่อรักษาความได้เปรียบในการสร้างความพึงพอใจอย่างถาวรต่อกลุ่มลูกค้าเก่า การแสวงหาหรือตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการรายใหม่

ข. การพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานสูงกว่า หรือ ดีกว่าเดิม

^{๖๘}สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี, เทคนิคการบริหารโครงการ, (ปัตตานี : สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

ค. การเสนอสินค้าหรือบริการใหม่ (New Products) ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการสร้างโอกาสใหม่ในรูปของการเสริมสร้างคุณค่า (Value Creation) ในระยะยาวให้แก่ผู้รับบริการ

ง. การเตรียมความพร้อมในอันที่จะเผชิญกับภาวะวิกฤต และความเสี่ยง ทั้งหลาย อันถือเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ด้วยการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลอง หรือบุกเบิกงานด้านต่างๆ ที่เป็นการคาดหมายล่วงหน้าว่าจะลดทอนความสูญเสียลง ถ้าหากเหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นจริง

ในการที่จะเตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์ทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้ นักบริหารทุกคน ควรที่จะเตรียม “คิดและทำงานเป็นโครงการ (Projectization)” ไว้ล่วงหน้าซึ่ง หมายความว่า นักบริหารจะกำหนดและพัฒนาแนวคิดโครงการประเภทต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้เป็นกลวิธีในการแก้ไขสถานการณ์ทั้งหลายที่ได้นำเสนอไว้แล้ว^{๖๙}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของโครงการนั้น เพื่อใช้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาและสถานการณ์ เพื่อช่วยให้หน่วยงานสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรได้ รวมถึงการสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานต่างๆขององค์กรได้

๒.๒.๖ ลักษณะสำคัญของโครงการ

ลักษณะของโครงการ ประกอบด้วย^{๗๐}

๑. โครงการต้องเป็นระบบ (System) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และตัวตรวจสอบกลับ (Feed Back)

ตัวป้อน (Input) หมายถึง สิ่งที่ต้องการใส่เข้าไปให้ได้ผลผลิต (Output) ได้แก่ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร แรงงาน เป็นต้น

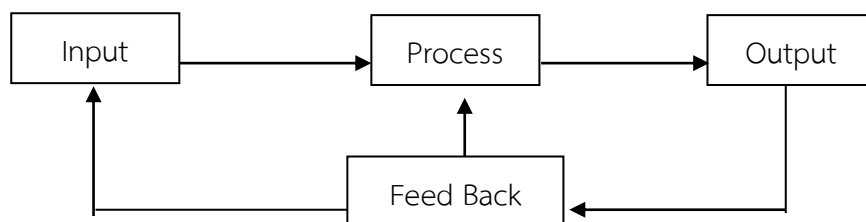
กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีดำเนินการในการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงตัวป้อน หรือปัจจัยโดยอาศัยเทคนิคและวิทยาการให้เกิดผลผลิตตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลที่ต้องการซึ่งเกิดจากกระบวนการ ผลผลิตอาจมีคุณลักษณะดังนี้ การเพิ่มคุณภาพ เพิ่มปริมาณ เกิดวิทยาการใหม่

ตัวตรวจสอบกลับ (Feed Back) เป็นกรรมวิธีตรวจสอบความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนดังภาพ

^{๖๙}ปกรณัม ปรียากร, การบริหารโครงการ:แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า ๓ -๔.

^{๗๐}อ้างแล้ว, สำราญ มีแจ้ง, รศ.ดร., การประเมินโครงการทางการศึกษา, หน้า ๑๒ - ๒๐.

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงทฤษฎีระบบ

๒. โครงการต้องมีวัตถุประสงค์ (Objective) การเขียนโครงการนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ และวัตถุประสงค์ของโครงการต้องชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ระดับสูงในแต่ละระดับ

๓. โครงการต้องเป็นเรื่องของอนาคต โครงการเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นเพราะเป็นเรื่องของอนาคต เพราะฉะนั้นการเขียนโครงการจะต้องวางแผนอย่างรอบคอบและต้องแสวงหาข้อมูลให้มากที่สุดที่จะมากได้ ถ้าข้อมูลไม่เพียงพออาจจะเป็นผลให้โครงการนั้นล้มเหลวได้

๔. โครงการต้องมีระยะเวลาที่แน่นอน มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดโครงการ หากมีการดำเนินงานไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาไว้ จะไม่ถือเป็นโครงการเพราะเข้าลักษณะของการดำเนินงานตามปกติ

๕. โครงการต้องมีความเป็นเอกเทศ ความมีเอกเทศหมายความว่าแต่ละโครงการจะสามารถดำเนินไปได้ตามขั้นตอนของโครงการนั้น ๆ โดยไม่ขึ้นอยู่กับโครงการใดโครงการหนึ่งเป็นองค์ประกอบ

๖. โครงการควรมีลักษณะเร่งด่วนหรือมีต้นทุนต่ำ โครงการที่ดีควรมีลักษณะการเสร็จสิ้นโครงการในระยะสั้นสุด ค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ผลผลิตตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

๗. โครงการควรมีสถานที่ดำเนินงาน โครงการต้องระบุให้ชัดว่าจะดำเนินงานข้อใด ใช้สถานที่ใดเป็นที่ดำเนินงาน

๘. โครงการควรมีลักษณะเป็นงานเริ่มต้นหรืองานพัฒนา

๙. โครงการจะต้องสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงาน

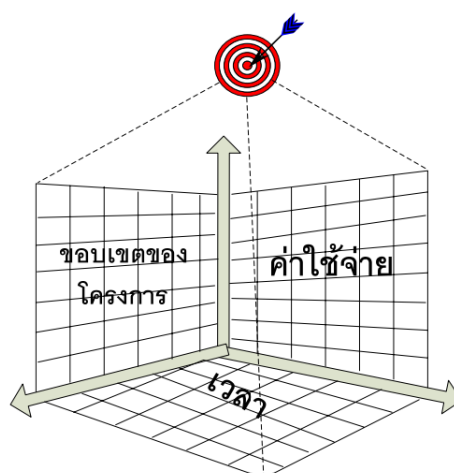
ลักษณะของโครงการประกอบด้วยข้อจำกัด ๓ ประการคือ ขอบเขตของโครงการ เวลา และค่าใช้จ่าย ข้อจำกัดนี้มีผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการ^{๗๑}

ขอบเขตของโครงการ : งานที่โครงการต้องทำคืออะไร อะไรคือสิ่งที่ถูกค้ำหรือผู้สนับสนุนคาดหวังจากโครงการ

เวลา : เวลาที่ใช้ ตารางเวลาของโครงการ

ค่าใช้จ่าย : งบประมาณโครงการ

^{๗๑}Schwalbe. K, *Information Technology Project Management*, 5th edition, (MA.: Thomson, 2007), pp.1-5..

แผนภาพที่ ๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดโครงการ
ที่มา : Schwalbe, 2007

จากแผนภาพที่ ๒.๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดโครงการ การบริหารข้อจำกัดจึงเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างขอบเขต เวลา และค่าใช้จ่ายของโครงการเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงข้อจำกัดข้อใดข้อหนึ่ง จะส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดที่เหลือ เช่น ลดขอบเขตงานเพื่อให้สอดคล้องกับเวลา และงบประมาณ โครงการทุกโครงการมีความเสี่ยง ผู้จัดการโครงการต้องตัดสินใจว่าข้อจำกัดใดที่สำคัญที่สุด ถ้าเวลาสำคัญที่สุด ผู้จัดการโครงการต้องเปลี่ยนขอบเขตของโครงการและค่าใช้จ่ายเพื่อให้สอดคล้องกับตารางเวลา แต่ถ้าขอบเขตโครงการสำคัญที่สุด ผู้จัดการโครงการอาจต้องปรับเวลาและค่าใช้จ่าย

องค์ประกอบของโครงการ ประกอบด้วย^{๗๒}

๑. ชื่อโครงการ: เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้ทราบในเบื้องต้นถึงโครงการที่จะดำเนินการ ชื่อโครงการควรเป็นชื่อที่ชัดเจน กระชับ และเข้าใจง่าย

๒. ผู้รับผิดชอบโครงการ: เป็นการบ่งบอกหัวหน้าโครงการหรือผู้รับผิดชอบโครงการ ควรระบุชื่อบุคคล รวมทั้งตำแหน่งและหน้าที่ ไม่ควรระบุเป็นชื่อของหน่วยงานเพียงอย่างเดียว เพราะอาจเกิดความยากลำบากในการติดตามหาผู้รับผิดชอบโครงการ

๓. หลักการและเหตุผล: เป็นการอธิบายถึงที่มา ปัญหา และเหตุจำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำโครงการ โดยมีข้อมูลมาสนับสนุน นอกจากนั้นควรชี้แจงถึงผลที่จะได้รับจากการดำเนินโครงการด้วย

^{๗๒}สุโขทัยธรรมมาธิราช, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์และประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom14/01-01-01.html>, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๔. วัตถุประสงค์: คือ สิ่งที่ต้องการจะได้รับหรือผลงานที่ได้จากการดำเนินโครงการ โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับภารกิจขององค์กรด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะที่มีความเฉพาะเจาะจงซึ่งควรประกอบไปด้วย SMART คือ

S = Specific หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีความชัดเจน เป็นรูปธรรม จับต้องได้

M = Measurable คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถวัดและประเมินผลงานได้

A = Attainable คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องสามารถทำให้บรรลุได้

R = Realistic คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง

T = Timely คือ วัตถุประสงค์ที่ดีจะต้องมีการกำหนดกรอบเวลาที่แน่นอน

๕. เป้าหมาย: คือ ผลลัพธ์สุดท้ายที่จะได้รับการดำเนินโครงการซึ่งเป็นการกำหนดในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ และอาจจะเป็นจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการหรือจำนวนผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการก็ได้

๖. วิธีดำเนินการ: เป็นสิ่งที่ระบุถึงลำดับขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมย่อยต่างๆ ของโครงการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

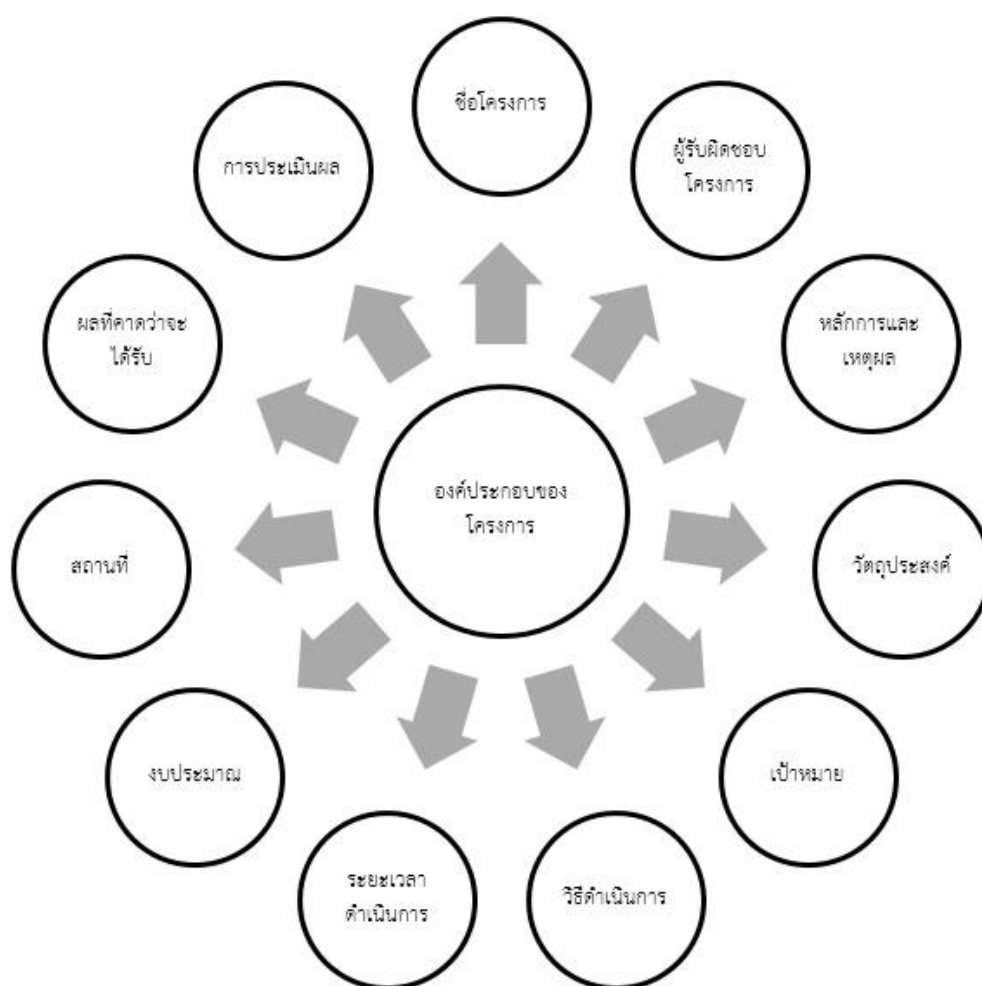
๗. ระยะเวลาดำเนินการ: เป็นการบ่งบอกถึงระยะเวลาการดำเนินโครงการที่ตั้งไว้ โดยมีจุดบอกเวลาตั้งแต่เริ่มต้นและสิ้นสุด

๘. งบประมาณ: เป็นการประมาณการค่าใช้จ่ายในการจัดทำโครงการ โดยอาจจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ เช่น ค่าดำเนินโครงการ ค่าบริหารจัดการโครงการ ค่าติดตามและประเมินผล เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องระบุแหล่งที่มาของงบประมาณที่ได้รับด้วยว่ามาจากแหล่งใด

๙. สถานที่: เป็นการระบุสถานที่หรือพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยจำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนและเจาะจง

๑๐. ผลที่คาดว่าจะได้รับ: คือสิ่งที่จะได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมถ้าดำเนินโครงการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยต้องระบุให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

๑๑. การประเมินผล: เป็นการระบุวิธีการประเมินหรือประเด็นที่ควรประเมิน เพื่อจะได้ทราบว่าโครงการที่จัดทำนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

แผนภาพที่ ๒.๓ องค์ประกอบของโครงการ

ที่มา : สุโขทัยธรรมาธิราช, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์และประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom14/01-01-01.html>, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

ประเภทของโครงการ โครงการมีลักษณะที่หลากหลายทั้งในเรื่องของขนาด ขอบข่าย เวลา กลุ่มลูกค้า หรือผู้รับบริการ รวมทั้งอายุการใช้งานโครงการ (Project life) การแบ่งประเภทโครงการตามลักษณะของสถานการณ์ที่จะเผชิญรวม ๓ ประเภทคือ

๑. โครงการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ (Improvement project) ซึ่งในนี้หมายถึงความรวมถึง โครงการปรับปรุงสมรรถนะด้านต่างๆขององค์การ (Competency improvement) เพื่อนำไปสู่การทำงานที่กระตือรือร้นมากยิ่งขึ้นด้วย

๒. โครงการริเริ่มหรือพัฒนานวัตกรรม (Innovative project) ด้านต่างๆทั้งในส่วนของทุน อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยี ความรู้ วิทยาการ และปัญญาประดิษฐ์ ทั้งหลายที่มีคุณค่าอย่างสูงยิ่งต่อองค์การ

๓. โครงการวิจัยและพัฒนา (Research and Development Project) ทั้งนี้เพื่อทุ่มเทหรืออุทิศให้กับการค้นคว้า การทำการทดลอง การฝึกปฏิบัติ การบุกเบิกหรือนำร่อง (Pilot) ในพื้นที่หรือกลุ่มคน เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการในระยะยาว^{๗๓}

ลักษณะสำคัญของโครงการ โครงการที่ผู้บริหารกำหนดขึ้นไม่ว่าจะจะเป็นประเภทใด จะมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้^{๗๔}

๑. **ขอบข่ายของงานโครงการ (Project Scope)** อันหมายถึงกิจกรรมต่างๆของโครงการ (Project Activity Packages) มีลักษณะเป็นเอกเทศ หรือมีลักษณะเฉพาะ (Unique) ที่แตกต่างไปจากงานประจำบ้างไม่มากก็น้อย หรืออาจจะเป็นกิจกรรมใหม่ทั้งหมดก็ได้

๒. **มีหน่วยงานหรือองค์กรโครงการ (Project Organization)** ที่รับผิดชอบในการจัดการโดยเฉพาะ (หรืออาจจะเรียกว่าเป็นองค์กรเจ้าภาพ) โดยองค์กรดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่เป็นการชั่วคราว (Temporary unit)

๓. **มีวัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์ (Outcomes or Results)** ของโครงการที่มีตัวชี้วัดชัดเจน (Key indicators) มีคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างสำคัญต่อกลุ่มคน หรือพื้นที่เป้าหมายได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจจะมีการระบุถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์โดยตรง (Intended benefit) ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือก่อให้เกิดผลประโยชน์ (Interest) อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่สามารถวัดได้ (Measurable) หรือ สามารถชี้ให้เห็นถึงผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเชิงบวก (Positive Consequences) หลังจากการดำเนินงานโครงการแล้วเสร็จได้ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ที่ปราศจากโครงการ (Without Project) แล้ว ถือว่าการมีโครงการ (With Project) ก่อให้เกิดประโยชน์โดยแท้จริง

๔. ในการจัดการโครงการ ผู้บริหารและทีมงานโครงการต้องพร้อมที่จะ **เผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยง (Uncertainty and Risk)** ด้านต่างๆ เสมอ ดังนั้นในการวางแผนและเตรียมการโครงการ ควรที่จะมีการศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ และประเมินความเสี่ยงล่วงหน้า เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาช่องทางในการบริหารและจัดการความเสี่ยง (Risk management) ไว้ล่วงหน้า

๕. ในการบริหารและการจัดการโครงการ จำเป็นต้องเน้นถึง**ความสำคัญของการเชื่อมโยงหรือบูรณาการ (Interfacing or Integration)** ระหว่างองค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการ (Project Owner) กับองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการโครงการ (Project Organization) ทั้งนี้ เป็นที่ชัดเจนว่าผู้จัดการโครงการ จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดโครงการ (Terms of Reference) ที่เจ้าของโครงการกำหนดไว้

๖. ในการจัดการโครงการผู้บริหารโครงการและผู้จัดการโครงการต้อง คำนึงถึง **ข้อจำกัดด้านเวลา (Time) ค่าใช้จ่าย (Cost) และคุณภาพ (Quality)** ตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของโครงการเสมอ ในบรรดาลักษณะสำคัญเหล่านี้ Project Management Institute (PMI) ซึ่งเป็น

^{๗๓}อ้างแล้ว, ปกรณ์ ปรียากร, การบริหารโครงการ:แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า ๔ - ๕.

^{๗๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๗.

องค์กรทางวิชาชีพของสหรัฐอเมริกา วิจารณ์ว่าถือว่สิ่งสำคัญที่สุดของคุณลักษณะที่สำคัญ ที่สุดมีอยู่สองเรื่อง คือ

ก. ลักษณะงานเป็นเอกเทศ หรือลักษณะพิเศษ (Unique) ในเรื่องนี้คำว่าเอกเทศหรือลักษณะพิเศษมีความหมายว่า ผลผลิตหรือ บริการที่เป็นผลงานของโครงการ มีความแตกต่างในบางด้านจากผลผลิตหรือบริการต่างๆ ที่มีอยู่ เดิม (Unique means that the product or service is different in some distinguish way from all similar products or services)

ข. ลักษณะชั่วคราว (Temporary) ลักษณะชั่วคราว มีความหมายว่า โครงการทุกโครงการมีระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดที่แน่นอน (Temporary means that every project has a definite beginning and a definite end) ดังนั้น ความสำคัญของการกำหนดเวลาที่ดี ทั้งในส่วนที่ต้องตอบคำถามหลักที่ว่า โครงการควรจะเริ่มเมื่อใด ควรจะเสร็จเมื่อใด ควรใช้เวลาในการดำเนินงานเท่าไร จึงจะสอดคล้องกับ ความจำเป็นเหมาะสมกับเนื้อหาเชิงเทคนิค (Technical aspect) และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ที่จะใช้ประโยชน์จากโครงการอย่างถูกต้อง แม่นตรง และทันกาล

จากลักษณะต่างๆ ดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าโครงการกับงานประจำหรือการปฏิบัติงานภาวะปกติ แม้จะมีความคาบเกี่ยวข้องต่อเนื่องกันคือ เมื่องานประจำมีปัญหาหรือไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการต่างๆ ได้ ก็จะใช้โครงการเป็นกลไกในการแก้ไข และเมื่องานโครงการสิ้นสุดลงก็จะถ่ายโอน (Transfer) ผลงานขั้นสุดท้ายของโครงการ (Final outputs) นำไปสู่การดำเนินงานของฝ่ายประจำหรือฝ่ายปฏิบัติการ (Operations) ต่อไป เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

โดยทั่วไปโครงการจะมีฐานที่มาจากข้อมูลที่เป็นจริง และผ่านการวิเคราะห์แล้ว นั่นคือการได้มาซึ่งโครงการแต่ละโครงการนั้น จะต้องมข้อมูลที่ได้มีการวิเคราะห์และเชื่อถือได้ว่า มีความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริงที่จะต้องกำหนดให้มีโครงการและจะมีองค์ประกอบเชิงระบบที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ใช้ในการบริหาร หรือดำเนินโครงการ กระบวนการ (Process) ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการหรือดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ และผลผลิต (Product) ซึ่งเป็นผลที่จะเกิดขึ้นหรือได้รับจากโครงการคุณลักษณะที่สำคัญของโครงการมีดังต่อไปนี้^{๗๕}

๑. ขอบข่ายของงาน (Scope) มีลักษณะเป็นเอกเทศ หรือมีลักษณะเฉพาะ (Unique) ที่แตกต่างไปจากงานประจำ กล่าวคือ ในแต่ละโครงการจะมีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง ๖ (Specific Objective) ที่ชี้ให้เห็นว่า โครงการมีผลลัพธ์ (Outcomes) ที่คาดหวังไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน โดยมีผลงาน (Outputs) เป็นเป้าหมายที่ระบุตัวชี้วัดที่ชัดเจน กับมีลักษณะที่แตกต่างไปจากงานประจำ

๒. มีองค์การ (Organization) รับผิดชอบในการจัดการโดยเฉพาะและทำหน้าที่เป็นการชั่วคราว (Temporary) เนื่องจากโครงการทุกประเภทจะมีระยะเวลาการดำเนินงานนับตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงจุดสิ้นสุดที่ชัดเจน ดังนั้นองค์การที่รับผิดชอบโครงการจึงเป็นองค์การที่มีระยะเวลารับผิดชอบงานแน่นอนตายตัว งานโครงการจึงถือเป็นงานชั่วคราว เมื่อเสร็จภารกิจก็จะส่งมอบงานให้

^{๗๕}Turner, 1993, อ้างถึง ใน ปกรณ์ ปรียากร, การบริหารโครงการ: แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๘-๑๐.

องค์การที่จะรับผลงานของโครงการไปดำเนินการเป็นงานประจำ ตลอดอายุของโครงการ (Project Life)

๓. เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ (Beneficial) โดยผลลัพธ์ของโครงการ (Outcomes or Results) ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ ในการวางแผนโครงการจะต้องพิจารณาว่า ผลประโยชน์ของโครงการที่จะเกิดขึ้นต่อกลุ่มเป้าหมาย คืออะไร ซึ่งผลประโยชน์นี้จะพิจารณาทั้งในส่วนที่คิดเป็นตัวเงินได้ หรือจับต้องได้ (Tangible Benefits) และที่ไม่อาจคิดเป็นตัวเงินหรือไม่อาจจับต้องได้ (Intangible Benefits) และผลประโยชน์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ หรือผลกำไร (Benefits) ต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างน้อยเพียงใด

๔) ในการจัดการโครงการผู้บริหารและทีมงานโครงการต้องพร้อมที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่างๆ เสมอ โดยที่โครงการทุกประเภทย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ที่มีผลทั้งในด้านบวกและลบ ก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อย่างมากมาย เช่น ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ของโครงการนั้น อาจให้การยอมรับหรือมีท่าทีที่อาจจะต่อต้านและคัดค้าน หรือใน ระหว่างการดำเนินโครงการอาจมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งในทางการเมือง การบริหาร เศรษฐกิจ สังคม ภูมิศาสตร์กายภาพ สภาวะแวดล้อมและด้านอื่นๆ ที่อาจจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้โครงการดำเนิน ไปอย่างราบรื่น หรืออุดตังให้เกิดภาวะชะงักงันก็เป็นได้ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้จัดโครงการและทีมงานที่รับผิดชอบจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ดีพอ สำหรับเป็นฐานในการประเมินความไม่แน่นอนและความเสี่ยงที่จะ เป็นประโยชน์ในการแสวงหาเส้นทางเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไป

๕. ในการจัดการโครงการผู้บริหารโครงการต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของโครงการสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการวางแผนโครงการซึ่งเป็นเรื่องที่จะนำไปสู่การจัดวางระบบการควบคุม (Controlling Systems) ที่แน่นอนและชัดเจนอีกด้วย ในด้านเวลา ผู้จัดการโครงการต้องผลักดันให้มีการเริ่มงานโครงการอย่าง ถูกต้องตามเวลาที่กำหนด และสำเร็จเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ในด้านค่าใช้จ่ายผู้จัดการโครงการจะต้องผลักดันให้มีการบริหารและวางระบบการจัดการด้านการเงินและงบประมาณอย่างเข้มงวด กวดขัน โดยพยายามผลักดันงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนในด้านคุณภาพนั้น ผู้จัดการโครงการจำเป็นต้องวางแผนทางให้ผลงานที่เกิดขึ้นได้มาตรฐานตรงตามคุณลักษณะงาน (Specification) โดยมีค่า ความบกพร่องเป็นศูนย์ (Zero defect)

๖. ในการจัดการโครงการจำเป็นต้องเน้นความสำคัญของการบูรณาการ (Integration) กับองค์การหลัก หรือหน่วยงานของเจ้าของโครงการเรื่องนี้ให้ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งยวดในการจัดการโครงการกล่าวคือ แม้ว่าองค์การที่รับผิดชอบโครงการจะมีความเป็นเอกเทศในการบริหารงาน แต่ก็มิได้ตัดขาดโดยสิ้นเชิงจากองค์การต่างๆ ของหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการกำหนด โครงการและนำผลลัพธ์ของโครงการไปดำเนินงานในรูปของงานประจำ ดังนั้นการวางจุดเชื่อมโยง ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล องค์การหรือระบบงาน จึงถือเป็นเรื่องที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน เพื่อลดข้อขัดแย้ง หรือความเข้าใจที่ไขว้เขว สับสน ไม่ตรงกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

โครงการจะมีลักษณะสำคัญคือ มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน มีลักษณะเฉพาะเจาะจง หรือมีความเป็นเอกเทศ มีการกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของโครงการไว้ อย่างชัดเจน สาระในองค์ประกอบของโครงการมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เช่น วัตถุประสงค์สอดคล้อง กับสภาพปัญหาหรือความต้องการจำเป็น วิธีดำเนินการสอดคล้องสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ เป็นต้น ในการจัดการโครงการต้องมีหน่วยงานหรือฝ่ายที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ เพื่อกำกับดูแลโครงการตลอดระยะเวลาที่ดำเนินโครงการผู้บริหารและทีมงานโครงการต้องพร้อมที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงต่างๆ เสมอ ต้องคำนึงข้อจำกัดด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของโครงการและต้องพิจารณาผลประโยชน์ของโครงการที่จะเกิดขึ้นต่อกลุ่มเป้าหมาย^{๗๖}

รูปแบบของการกำหนดโครงการที่นิยมมี ๒ ลักษณะ คือ โครงการแบบดั้งเดิม (Conventional Method) และโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ (Logical Framework) โครงการแต่ละลักษณะมีองค์ประกอบโดยสรุปดังนี้^{๗๗}

๑. องค์ประกอบของโครงการแบบดั้งเดิม

โครงการแบบดั้งเดิม มีองค์ประกอบของโครงการและสาระโดยสรุปของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

๑.๑ ชื่อโครงการ เป็นส่วนที่บอกว่าเป็นโครงการประเภทใด เรื่องอะไรและเกี่ยวข้องกับใคร เช่น โครงการพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โครงการเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียน... เป็นต้น

๑.๒ หลักการและเหตุผล เป็นส่วนที่อธิบายถึงหลักการและเหตุผลว่า ทำไมจึงต้องจัดทำโครงการโดยระบุถึงสภาพปัญหา และความต้องการที่ต้องทำให้เกิดโครงการรายละเอียดของหลักการและเหตุผลต้องชี้ให้เห็นที่มา และความสำคัญของโครงการนั้นอย่างชัดเจน

๑.๓ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย วัตถุประสงค์เป็นข้อความที่ระบุถึงสิ่งที่ต้องการหรือผู้จัดทำโครงการต้องการหรือคาดหวังให้เกิดขึ้นหลังจากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้ว การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องเฉพาะเจาะจง สามารถตอบคำถามได้ว่า สิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้นในโครงการนั้นคืออะไร ต้องการผลงานหรือผลผลิตอะไร ส่วน เป้าหมายเป็นการกำหนดขอบเขตและลักษณะของการปฏิบัติงาน หลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์แล้ว เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกำกับการบริหารโครงการนั้นๆ ให้ไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการและเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่า ถ้าจะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อนั้น จะต้องทำงานอย่างไร ในปริมาณเท่าใด และทำเมื่อใด ซึ่งมักจะบอกให้ทราบถึงปริมาณและคุณภาพ

๑.๔ วิธีดำเนินการ เป็นส่วนที่ระบุขั้นตอนที่แสดงรายละเอียดกลยุทธ์หรือวิธีดำเนินงานว่าจะทำอะไร อย่างไร ใครรับผิดชอบและปฏิบัติด้วยวิธีใดจึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยระบุ ขั้นตอนสำคัญๆ ของการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องดำเนินงาน ภายใต้โครงการนั้นๆ

^{๗๖}พิชิต ฤทธิจรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๗), หน้า ๗.

^{๗๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ - ๘.

๑.๕ ระยะเวลาในการดำเนินงาน เป็นส่วนที่บ่งบอกแผนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นช่วงเวลาทั้งหมดที่ใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีระยะเวลานานเท่าใด จากวัน – เดือน – ปีใด ถึงวัน – เดือน – ปีใด ซึ่งอาจอยู่ในรูปของแผนกำหนดรายการปฏิบัติงาน ตารางทำงาน หรือปฏิทินปฏิบัติงาน

๑.๖ ทรัพยากรและงบประมาณ เป็นส่วนที่แสดงรายละเอียดของงบประมาณ และทรัพยากรของโครงการโดยระบุยอดรวมของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการรายละเอียดค่าใช้จ่ายในแต่ละด้าน พร้อมทั้งระบุแหล่งการเงินและทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

๑.๗ การติดตามและประเมินผล เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการควบคุม กำกับ และประเมินโครงการซึ่งจะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการประเมินระหว่างการทำงานโครงการ ตรวจสอบความก้าวหน้า การกำกับ ติดตาม และควบคุมโครงการตลอดจนการประเมินผลสรุปเมื่อสิ้นสุด โครงการ

๑.๘ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นส่วนที่บ่งบอกถึงผลพลอยได้ที่เกิดจากการดำเนินโครงการที่คาดว่าจะได้รับนอกเหนือจากที่ได้รับไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการผลที่คาดว่าจะได้รับก็คือ ผลกระทบในทางที่ดีที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการไม่ใช่ผลโดยตรงที่ได้ตามวัตถุประสงค์

๑.๙ ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นส่วนที่ระบุให้ทราบว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ โครงการ ซึ่งอาจจะเป็นชื่อหน่วยงานหรือชื่อบุคคลก็ได้

๒. องค์ประกอบของโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์

การจัดทำโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์นี้ใช้หลักการแสดงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผล ต่อเนื่อง ประสานกันทั้งแนวตั้ง (Vertical) และแนวนอน (Horizontal) ขององค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของโครงการต่างๆ ถือว่าเป็นเครื่องมือในการกำหนดและจัดเตรียมโครงการที่ดี ทั้งนี้เพราะโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์จะเป็นชุดขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทางตรรกวิทยา ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าว ได้แก่ จุดมุ่งหมายของโครงการ (Goal) ซึ่งก็คือวัตถุประสงค์ของแผนงานที่อยู่เหนือโครงการวัตถุประสงค์ของแผนงานก็คือวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการผลผลิตของโครงการกิจกรรมและปัจจัยของโครงการแสดงดังตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ ตารางโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์^{๗๘}

รายละเอียดโดยสรุป	ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ	แหล่งข้อมูล/แหล่งอ้างอิง	เงื่อนไขความสำเร็จ/ข้อสมมุติฐานที่สำคัญ
goal จุดหมายการพัฒนา	ความสำเร็จของจุดหมาย	หลักฐานหรือแหล่งพิสูจน์	ข้อสมมุติฐาน : เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระยะยาว
Purpose วัตถุประสงค์โครงการ	เมื่อโครงการเสร็จสิ้นลง	หลักฐานหรือแหล่งพิสูจน์	ข้อสมมุติจาก purpose to goal
outputs ผลผลิต/ผลงาน	ความสำเร็จของผลงาน	หลักฐานหรือแหล่งพิสูจน์	ข้อสมมุติจาก outputs to purpose
activities กิจกรรมหลัก	กำหนดการ	หลักฐานหรือแหล่งพิสูจน์	ข้อสมมุติ/เงื่อนไขจาก activities to output
resources ทรัพยากร	งบประมาณ	หลักฐานหรือแหล่งพิสูจน์	ข้อสมมุติ/เงื่อนไขจาก resources to activities

จากตารางที่ ๒.๑ สามารถอธิบายได้ดังนี้^{๗๙}

๑. รายละเอียดโดยสรุป คือข้อสรุปสาระสำคัญของโครงการประกอบด้วย

๑.๑ จุดหมายการพัฒนา (Goal) คือ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาในระดับที่สูงกว่าโครงการและเป็นเหตุผลที่มาของโครงการประการหนึ่ง โครงการจึงต้องมุ่งให้บรรลุจุดหมายนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์โครงการ (Project Purposes) คือ ผลที่เฉพาะเจาะจงที่โครงการมุ่งจะ บรรลุผลภายในระยะเวลาของโครงการวัตถุประสงค์นี้จึงเป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการ ซึ่งจะ บรรลุผลตามที่กำหนดไว้เมื่อโครงการได้ผลผลิตหรือผลงานตามที่ต้องการ

๑.๓ ผลงาน (Project Outputs) คือ ผลผลิตหรือผลงานที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโครงการและเมื่อโครงการได้ผลงานตามที่กำหนดไว้ผลงานนี้จะส่งผลให้ วัตถุประสงค์ ของโครงการบรรลุผลตามเป้าหมาย

๑.๔ กิจกรรมหลัก (Activities) คือ กิจกรรมต่างๆ ของโครงการที่จำเป็นต้องมีการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลงานตามที่กำหนดไว้

๑.๕ ทรัพยากร (Resources) คือ กิจกรรมและทรัพยากร โดยกิจกรรมคือ ขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลผลิตหรือผลงาน แต่ละผลงานจึงต้องมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการส่วน ทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรหรือปัจจัยที่จำเป็น เช่น งบประมาณ เพื่อให้กิจกรรมสามารถ ดำเนินการได้เมื่อมีการใช้ทรัพยากรและดำเนินตามกิจกรรมแล้วก็จะได้ผลงานตามที่ต้องการ

^{๗๘} ดำรง วัฒนา, คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ, (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๑๐.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๑.

๒. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ คือการวัดความสำเร็จของโครงการตามที่ระบุไว้ในคอลัมน์แรก ดัชนี วัดความสำเร็จที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นดัชนีชี้วัดที่สามารถวัดผลสำเร็จได้โดยตรง โดยเฉพาะผลสำเร็จ ของวัตถุประสงค์และผลงานโครงการและชี้ให้เห็นกิจกรรมต่างๆ ของโครงการว่าจะเริ่มดำเนินการเมื่อใด รวมทั้งปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรที่ต้องการ

๓. แหล่งข้อมูล/แหล่งอ้างอิง คือการพิสูจน์ถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ในระดับต่างๆ เพื่อวัดผลสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการซึ่งจะบอกให้ทราบว่าสามารถค้นหาหลักฐานมาพิสูจน์ได้จากที่ไหนบ้าง เช่น จากการสัมภาษณ์จากข้อตกลง จากเอกสารงบประมาณ และจากการรายงานและติดตาม ประเมินผล เป็นต้น

๔. เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ/ข้อสมมุติที่สำคัญ คือปัจจัยต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม ของโครงการโดยตรง แต่มีความจำเป็นเพื่อความสำเร็จของโครงการเช่น เมื่อมี Inputs ของโครงการแล้ว ก็พิจารณาถึงข้อสมมุติหรือเงื่อนไขที่จะทำให้วัตถุประสงค์ในระดับที่สูงกว่าของโครงการบรรลุผล

การเขียนโครงการทั้ง ๒ ลักษณะ มีจุดเด่นจุดด้อยที่แตกต่างกัน การเขียนโครงการแบบดั้งเดิม สามารถให้รายละเอียดของโครงการได้มาก โดยเฉพาะหลักการและเหตุผล วิธีดำเนินการ โครงการลักษณะนี้เขียนง่ายและผู้เกี่ยวข้องสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายเช่นกัน อย่างไรก็ตามโครงการแบบดั้งเดิม อาจยากต่อการตรวจสอบองค์ประกอบในด้านความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ทำให้มีการพัฒนาการเขียนโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ ซึ่งเขียนโดยวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของโครงการอย่างเป็นเหตุเป็นผลชัดเจน ช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการวางแผนได้ละเอียดถี่ถ้วน และสามารถวิเคราะห์และประเมินโครงการได้ง่ายขึ้น^{๕๐}

สรุปได้ว่า ลักษณะของโครงการ ประกอบด้วย ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และตัวตรวจสอบกลับ (Feed Back) สำหรับรูปแบบของการกำหนดโครงการที่นิยมมี ๒ ลักษณะ คือ โครงการแบบดั้งเดิม (Conventional method) และโครงการแบบเหตุผลสัมพันธ์ (Logical framework)

๒.๒.๗ การประเมินโครงการ

๑) ความหมายของรูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมิน (Evaluation Model) เกิดขึ้นเนื่องจากความพยายามของนักประเมินที่ มุ่งนำเสนอแนวทางในการประเมินโครงการ รูปแบบการประเมิน คือ กรอบความคิดหรือแบบแผนในการประเมินที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมินหรือกระบวนการของการประเมินซึ่งแต่ละรูปแบบจะบอกให้ทราบว่า ในการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น เราควรพิจารณาในเรื่องอะไรบ้าง (What) ในขณะที่เดียวกันบางรูปแบบอาจมีการเสนอแนะด้วยว่าในการประเมินแต่ละรายการ/แต่ละเรื่องควรพิจารณา หรือตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะของการเสนอแนะวิธีการ (How) รูปแบบการประเมินส่วนใหญ่เริ่มต้นหรือเกิดขึ้นในชั้นเรียน กล่าวคือ เสนอรูปแบบการ

^{๕๐}อ้างแล้ว, พิชิต ฤทธิจรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๑๐.

ประเมิน เพื่อการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเป็นสำคัญ และต่อมามีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดเหล่านั้นเพื่อการประเมินงาน/โครงการในวงกว้างมากขึ้น^{๕๑}

ความหมายของการประเมินผลโครงการ การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบว่านโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใดโดยมีมาตรฐานและเครื่องมือในการวัดที่แม่นยำตรงและเชื่อถือได้ การประเมินผลจึงคล้ายกับการหาใครสักคนหนึ่งเอากระจกมาส่องให้เราเห็นหน้าตาตัวเองว่า สวยงามดีแล้วหรือยัง มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง จะได้ปรับปรุงแก้ไขตนเอง

การประเมินโครงการว่าเป็นการบรรยาย เก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการและผลกระทบ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเพื่อส่งเสริม ให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการและได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการกำหนดคุณค่าหรือข้อดีบางสิ่งบางอย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ใน การพิจารณาการดำเนินการ ซึ่งจะทำการดำเนินการเป็นไปได้อย่างทันท่วงที ในทางตรงกันข้ามผลการ^{๕๒}

การประเมิน (Evaluation) โครงการ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและตัดสินคุณค่า (Value Judgment) เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า การดำเนินงาน และผลการดำเนินโครงการเพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับการปรับปรุงการดำเนินโครงการ สรุปผลสำเร็จของโครงการและพัฒนา โครงการต่อไป^{๕๓}

จากความหมายของการประเมินโครงการดังกล่าวข้างต้นพอ **สรุปได้ว่า** การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

คำว่า “การประเมิน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒^{๕๔} ได้บัญญัติว่า หมายถึง การประมาณค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็นจริง การประเมินผล หมายถึง การพิจารณาและวัดค่าของกิจการใดๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น ประเมินผลการสัมมนา ประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีของบริษัท เป็นต้น และยังหมายถึงการวางแผน การรวบรวมข้อมูล และการใช้

^{๕๑}ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **รูปแบบการประเมินโครงการ**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๕๒}สุวิมล ติรกันันท์, **การประเมินโครงการ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑ – ๒.

^{๕๓}ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **หลักการติดตามและประเมินโครงการ**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.pad.moi.go.th/ppad/DATA/TRAIN18190854/sheet1.pdf>, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

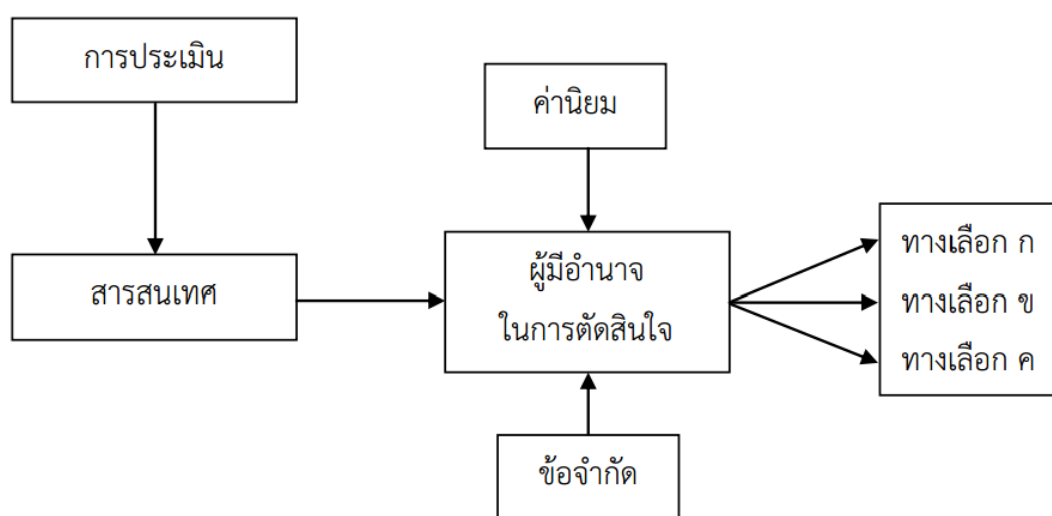
^{๕๔}ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๔.

ข้อมูลสำหรับเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ^{๘๕} เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณค่าของสิ่งที่ต้องการประเมินส่วนสมหวัง^{๘๖} การประเมินยังหมายถึง กระบวนการใช้ดุลย- พินิจ (Judgment) และ/หรือค่านิยมและข้อจำกัดต่างๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสรุปเป็นสมการได้ ดังนี้^{๘๗}

การประเมิน= การวัด + ดุลยพินิจ

การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกซึ่งมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังแสดงในภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ นิยามของการประเมินเพื่อการตัดสินใจ

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

การประเมินโครงการเป็นกระบวนการของการแสวงหา การพรรณนา การได้มาซึ่งข้อมูล ตลอดจนการเตรียมข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจและแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ^{๘๘} การประเมินโครงการเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ที่มีการประยุกต์ใช้

^{๘๕}Ehrens and Lehmann, *Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 2 nd ed, (New York : Holt, Rinehart and Winton, 1978), p.16.

^{๘๖}Ebel. R.L., And Frisbie. D.A, *Essentials of Educational Measurement*, 4 th ed,, (New Jersey: Prentice-Hall, 1986), p.13.

^{๘๗}สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๘๘}Stufflebeam. D.L., and Shinkfield. A.J., *Systematic Evaluation*, (Boston : Kluwer-Nijhoff, 1990), p. 159.

กระบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของโครงการ สาธารณะที่จัดทำขึ้นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมขององค์กรและการให้บริการสังคม^{๔๙} การประเมินโครงการเป็นวิธีการสืบหาข้อมูลและพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับ โครงการ ๓ ประเด็น คือ^{๕๐}

(๑) การกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ตัดสินคุณภาพโดยเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด

(๒) การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการและ

(๓) การเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศที่ได้กับมาตรฐานที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินคุณค่า คุณภาพ คุณประโยชน์ ประสิทธิภาพ หรือความสำคัญของโครงการซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อเสนอแนะที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง ตัดสินใจได้ว่าควรปรับปรุง ดำเนินการ ต่อไปหรือขยายโครงการ

การประเมินโครงการเป็นกระบวนการในการกำหนดคุณค่าของโครงการหรือกิจกรรมที่ กำหนดขึ้นภายใต้แผนงาน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้นๆ ว่าดี มีประสิทธิภาพ ได้ผล เพียงใด^{๕๑} และการประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ ในการปรับปรุง โครงการและสารสนเทศในการตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ^{๕๒} เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของ โครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้นๆ ว่ามีมากน้อย เพียงใด การประเมินผลเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการกล่าวคือ โครงการที่ได้ดำเนินการ ไปแล้ว ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ เพียงใด สามารถทำได้ทั้งการประเมินก่อนเริ่ม โครงการการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ และการประเมินผลโครงการหลังจากการ ดำเนินงานได้สิ้นสุดแล้ว^{๕๓}

การประเมินโครงการหมายถึงกระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบ หรือชี้บ่งถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการ ตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการปรับปรุงและพัฒนาโครงการจากความหมายดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็น ลักษณะของการประเมินโครงการดังนี้^{๕๔}

๑. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อมูล สารสนเทศที่เชื่อถือได้และเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบโครงการ

^{๔๙}Rossi. P.H., Lipsey. M.K., and Freeman. H.E., **Evaluation : a Systematic Approach**, 7 th ed, (Newbery Park. CA : Sage, 2004), p.16.

^{๕๐}Fitzpatrick. J,L., Sanders. J.R., and Worthen. B.B., **Program Evaluation, Alternative Approaches and Practical Guidelines**, (New York : Longman, 2004), p.5.

^{๕๑}ไพศาล หวังพานิช, “หลักและวิธีการประเมินโครงการ,” **วารสารวัดผลการศึกษา**, ๑๑ (มกราคม, ๒๕๓๓) : ๓๑.

^{๕๒}สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, “ความรู้พื้นฐานสำหรับการประเมินโครงการทางการศึกษา” ใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, **รวมบทความทางการประเมินโครงการ**, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗.

^{๕๓}สมคิด พรหมจ้อย, **เทคนิคการประเมินโครงการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

^{๕๔}อ้างแล้ว, พิเชิต ฤทธิ์จรรยา, ผศ.ดร., **การวิจัยการบริหารการศึกษา**, หน้า ๑๒.

๒. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการในการจัดเตรียมสารสนเทศ เพื่อใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

๓. จุดเน้นที่สำคัญของการประเมินโครงการอยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) ของการดำเนินโครงการ

สรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการ หมายถึงกระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบว่า นโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใดโดยมีมาตรฐานและเครื่องมือในการวัดที่แม่นยำและเชื่อถือได้

๒) ประโยชน์ของรูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมินมีประโยชน์สำคัญ ๔ ประการคือ^{๕๕}

๑. ช่วยให้เห็นแนวทางหรือกรอบความคิดในการประเมินการเรียนรู้เรื่องรูปแบบการประเมินที่หลากหลาย จะทำให้เกิดประสบการณ์ในการตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการประเมินได้ อย่างเหมาะสมกับสิ่งที่มุ่งประเมิน

๒. ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินมีความคมชัด และครอบคลุม เนื่องจากรูปแบบการประเมินแต่ละรูปแบบมีกรอบความคิดเชิงเหตุผล ดังนั้นการเลือกใช้หรือประยุกต์ใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ก็มีแนวโน้มที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้สอดคล้องกับรูปแบบนั้น จึงทำให้กำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจนครอบคลุมและสมเหตุสมผล

๓. ช่วยให้การกำหนดตัวแปรหรือประเด็นสำคัญในการประเมินได้อย่างชัดเจน

๔. ทำให้ผลงานการประเมินความเป็นระบบ ครอบคลุม เป็นที่ยอมรับและสื่อความหมาย ได้ชัดเจน

การประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากซึ่งจุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการมีดังนี้

๑. เพื่อสนับสนุนหรือยกเลิก การประเมินผลจะเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจว่าควรจะยกเลิกโครงการ หรือสนับสนุนให้มีการขยายผลต่อไป โดยเฉพาะการมีโครงการใหม่ๆ ยังมิได้จัดทำในรูปของโครงการทดลอง (Experimental) ซึ่งมีโอกาสจะผิดพลาดหรือล้มเหลวได้ง่ายความล้มเหลวของโครงการจึงมิใช่ความล้มเหลวของผู้บริหารเสมอไป ดังนั้นถ้าเราประเมินผลแล้วโครงการนั้นสำเร็จตามที่กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้ก็ควรดำเนินการต่อไป แต่ถ้าประเมินผลแล้วโครงการนั้นมีปัญหา หรือมีผลกระทบเชิงลบมากกว่า เราก็ควรยกเลิกไป

๒. เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามโครงการ ว่าเป็นไปตามที่กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย หรือกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้เพียงใด

๓. เพื่อปรับปรุงงาน ถ้าเรานำโครงการไปปฏิบัติแล้ว พบว่าบางโครงการไม่ได้เสียทั้งหมดแต่ก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ เราควรนำโครงการนั้นมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น โดยพิจารณาว่า โครงการนั้นบกพร่องในเรื่องใด เช่น ขาดความร่วมมือของประชาชน ขัดต่อค่านิยม

^{๕๕}ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

ของประชาชน ขาดการประชาสัมพันธ์หรือสมรรถนะขององค์การที่รับผิดชอบต่ำ เมื่อเราทราบผลของการประเมินผล เราก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ตรงประเด็น

๔. เพื่อศึกษาทางเลือก (Alternative) โดยปกติในการนำโครงการไปปฏิบัตินั้น ผู้บริหารโครงการจะพยายามแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด จากทางเลือกอย่างน้อย ๒ ทางเลือก ดังนั้น การประเมินผลจะเป็นการเปรียบเทียบทางเลือกก่อนที่จะตัดสินใจเลือกทางเลือกใดปฏิบัติทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงให้น้อยลง

๕. เพื่อขยายผลในการนำโครงการไปปฏิบัติ ถ้าเราไม่มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เราอาจจะไม่ทราบถึงความสำเร็จของโครงการ แต่ถ้าเราประเมินผลโครงการเป็นระยะสม่ำเสมอผลปรากฏว่า โครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดวัตถุประสงค์เราก็ควรจะขยายผลโครงการนั้นต่อไป แต่การขยาย ผลนั้นมีได้หมายความว่า จะขยายไปได้ทุกพื้นที่ การขยายผลต้องคำนึงถึงมิติของประชากร เวลา สถานที่ ๓ สถานการณ์ต่างๆ เช่น โครงการปลูกพืชเมืองหนาวจะประสบความสำเร็จดีในพื้นที่ภาคเหนือ แต่ถ้าขยายผล ไปยังภูมิภาคอื่นอาจจะไม่ได้ผลดีเสมอไป เพราะต้องคำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศเชื้อชาติค่านิยม ฯลฯ ดังนั้นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ สิ่งที่น่าไปในพื้นที่หนึ่งอาจได้ผลดีแต่นำไปขยายผลในพื้นที่หนึ่งอาจไม่ได้ผล หรือ สิ่งที่เคยทำได้ผลดีในช่วงเวลาหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลดีในอีกช่วงเวลาหนึ่ง

การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญดังต่อไปนี้^{๖๖}

๑. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้
๒. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
๓. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน
๔. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน
๕. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดความสูญเสียในการใช้ทรัพยากร

๖. ช่วยให้ข้อสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน

๗. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

จากการพิจารณาความหมายของการประเมินโครงการชี้ให้เห็นว่าการประเมินโครงการเป็นกิจกรรมสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการบริหารจัดการโครงการเพราะการประเมินโครงการมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งสรุปได้ดังนี้^{๖๗}

๑. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงการการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ

^{๖๖} สำราญ มีแจ้ง, การประเมินโครงการทางการศึกษา, (พิษณุโลก: ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓), หน้า ๘ - ๙.

^{๖๗} อ่างแล้ว, พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๑๒ - ๑๓.

๒. ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการซึ่งนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการให้ เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

๓. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการที่นำมาใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่า จะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปอย่างไร ยกเลิกหรือปรับขยายการดำเนินโครงการต่อไปอีก

๔. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนึงถึงการลงทุนหรือไม่

๕. ช่วยให้เกิดการเสริมแรง สร้างพลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการเมื่อทราบผลสำเร็จ จุดเด่น หรือจุดด้อยของโครงการโดยจะมุ่งมั่นปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้นซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือองค์กร

สรุปได้ว่าการประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเพื่อแสดงผลการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ ด้วยการนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาประสิทธิผลเพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ได้ โดยคำนึงถึงความสำคัญของโครงการว่ามีความเหมาะสมเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะผลการประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นให้การดำเนินงานมีข้อบกพร่องน้อยลง ขณะเดียวกันก็เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้มากขึ้นในการทำงานของแต่ละโครงการ

๓) ลักษณะสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้^{๔๘}

๑. การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์มากกว่าการตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงการตรวจสอบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยไม่ได้ตั้งใจด้วย

๒. การประเมินโครงการมิได้จำกัดอยู่เพียงการตรวจสอบผลขั้นสุดท้ายที่เกิดขึ้นเมื่อดำเนินงานโครงการได้เสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการประเมินความเหมาะสมและความพร้อมของการจัดทำโครงการก่อนที่จะเริ่มดำเนินงาน ตลอดจนการประเมินความก้าวหน้าในระหว่างที่มีการดำเนินงานโครงการอีกด้วย

๓. การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่สนใจในการหาคำตอบต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะโครงการใดโครงการหนึ่ง ไม่ได้สนใจในเรื่องการค้นหาทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์เพื่อนำไปใช้ในการสรุป อ้างอิงต่อไป หากแต่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะโครงการนั้นๆ ซึ่งไม่เหมือนกับการวิจัย

๔. การประเมินโครงการเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการโครงการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศป้อนกลับ เพื่อการตัดสินใจในการปรับปรุงพัฒนางานโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

๕. การประเมินโครงการเป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารจัดการโครงการหรือผู้ปฏิบัติงานโครงการแนวโน้มของการประเมินโครงการในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ

^{๔๘} อ่างแล้ว, พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๑๓.

แทนที่จะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลภายนอกเป็นผู้ประเมิน (Outsider Evaluator) แต่หากเน้นความสำคัญที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการเป็นผู้ประเมินเอง (Insider Evaluator) และในลักษณะของการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) ด้วย

๔) ประเภทของรูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมิน เป็นกรอบหรือแนวความคิดที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึง กระบวนการหรือ รายการประเมิน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งนักวิชาการ ทางด้านการ ประเมินได้เสนอกรอบความคิดให้นักประเมินได้เลือกใช้มีอยู่หลายรูปแบบ

รูปแบบการประเมิน โดยทั่วไปนิยมแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ^{๙๙}

๑. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบ ที่เน้นการ ตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ใน จุดมุ่งหมายกับผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานโครงการว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ครอนบาค (Cronbach) และเคิร์กแพทริก (Kirkpatrick)

๒. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็น รูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัย คุณค่าของโครงการนั้นๆ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ สเตค (Stake) สคริฟเวน (Scriven) โพรวัส (Provus)

๓. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่างๆ เพื่อช่วยให้ ผู้บริหารใน การตัดสินใจเลือกทางเลือกต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของเวลช์ (Welch) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) อัลคิน (Alkin)

การประเมินสามารถจัดเป็นกลุ่มโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๑) กลุ่มรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินใจ (decision oriented Evaluation) นักประเมินกลุ่มนี้มีความเชื่อในการประเมินที่เป็นระบบ โดยมีขั้นตอนการประเมินที่ครบวงจรซึ่งให้ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมนักประเมินกลุ่มนี้ ได้แก่ ครอนบาค (Cronbach , 1963) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam , 1990) อัลคิน (Alkin , 1969) โพรวัส (Provus , 1971) รวมทั้ง รูปแบบ CSE (Center for the Study of Evaluation) ซึ่งพัฒนาโดยมหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนียที่ลอสแอนเจลิส (UCLA) ด้วย นักทฤษฎีการประเมินยุคใหม่ ได้ให้ความสนใจต่อ รูปแบบของกลุ่มนี้มาก เพราะสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจสำหรับการบริหารงานได้ เป็นอย่างดี

^{๙๙}ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๒) กลุ่มรูปแบบการประเมินเพื่อการตัดสินคุณค่า (Value Oriented Evaluation) นักประเมินกลุ่มนี้เห็นว่า การประเมินเป็นการให้คุณค่าหรือตราค่าสิ่งที่ถูกประเมิน การประเมินในลักษณะนี้ในยุคแรก ๆ มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์และขาดความเชื่อถือ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันรูปแบบการประเมินในกลุ่มนี้ได้มีผู้นิยมนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเพื่อบริการสังคม หรือโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งมักจะมีควมซับซ้อน จึงต้องอาศัยวิธีการประเมินทั้งแบบมีระบบและแบบวิธีการธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ควบคู่กันไปโดยให้ความสำคัญกับผลผลิตที่เกิดจากโครงการทั้งหมด แม้จะเป็นผลกระทบก็ถือว่าเป็นข้อมูลสำคัญต่อการตัดสินใจคุณค่าเช่นกัน นักทฤษฎีประเมินที่มีความเชื่อตามแนวความคิดนี้ ได้แก่ สคริเวน (Scriven, 1967) กลาส (Glass, 1969) เวอร์เธนและแซนเดอ (Werthen & Sandres, 1973) สเตก (Stake, 1974) ไอสนอร์ (Eisner, 1979) เฮาวส์ (House, 1980) กูบาและลินคอล์น (Guba & Lincoln, 1981) เป็นต้น^{๑๐๐}

การประเมินโครงการแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ที่ใช้แบ่ง ในที่นี้ใช้เกณฑ์ในการแบ่งประเภท ๔ เกณฑ์ คือ แบ่งตามลำดับเวลาการบริหารโครงการแบ่งตามวัตถุประสงค์ของโครงการแบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมินและแบ่งตามหลักที่ยึดในการประเมินซึ่งได้ประเภทของการประเมินโครงการตามเกณฑ์ที่ใช้แบ่ง ดังนี้^{๑๐๑}

๑. แบ่งตามลำดับเวลาการบริหารโครงการได้การประเมินเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ การประเมินก่อนเริ่มโครงการหรือก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินที่อยู่ในขั้นตอนของการวางแผนโครงการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ก่อนลงมือดำเนินการจัดทำโครงการซึ่งอาจทำได้ใน ๒ ลักษณะคือ

๑) การศึกษาความเหมาะสมของโครงการโดยการพิจารณาปัญหาและความจำเป็นในการจัดทำโครงการอาจใช้เทคนิคของการสำรวจความต้องการ (Needs Assessment) หรืออาจจะใช้เทคนิคของการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ซึ่งเป็นการพิจารณาสภาพความพร้อมของการจัดทำโครงการในด้านต่างๆ ที่จะทำให้มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

๒) การวิเคราะห์โครงการหรือการประเมินร่างโครงการ (Project Appraisal or Analysis) เป็นการพิจารณาเอกสารโครงการเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของสิ่งที่กำหนดความสอดคล้องระหว่างหัวข้อต่างๆ ตั้งแต่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการฯ เพื่อให้โครงการที่เสนอมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๑.๒ การประเมินขณะดำเนินงาน (On Going Evaluation) เป็นการประเมินที่จัดทำใน ระหว่างการดำเนินโครงการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาความก้าวหน้าของโครงการเป็นช่วงๆ และเพื่อดูว่าการดำเนินโครงการได้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรในแต่ละ ช่วงของการดำเนินงาน ข้อมูลสารสนเทศที่จะได้นำมาใช้เพื่อการปรับปรุงการดำเนิน

^{๑๐๐} อ่างแล้ว, ยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ, หน้า ๖๓

^{๑๐๑} อ่างแล้ว, พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๑๓ - ๑๖.

โครงการเพื่อให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นในช่วงระยะต่อไป การประเมินขณะดำเนินงานนี้ต้องอาศัยกลไกของระบบการกำกับติดตามงานมาช่วย จึงจะทำให้การประเมินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๓ การประเมินหลังการดำเนินงาน (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินที่จัดทำขึ้น เมื่อการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นลงแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการตรวจสอบดูว่า เมื่อได้ดำเนินโครงการจน สิ้นสุดแล้วได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนการติดตามตรวจสอบผลกระทบหรือผลข้างเคียงว่ามีอะไรเกิดขึ้นตามมาอีกบ้าง ถ้ากล่าวโดยสรุป การประเมินหลังการดำเนินงาน มีจุดเน้น ดังนี้

๑) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ของโครงการ

๒) เป็นการประเมินผลรวมสรุปของโครงการทั้งหมด (Summative Evaluation) คือ การประเมินตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติงาน ค่าใช้จ่าย และผลผลิตของโครงการ

๒. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมินได้การประเมินเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมุ่งตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงาน ตลอดจน การศึกษาความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อบกพร่องต่างๆ ในระหว่างการดำเนินโครงการเพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่น บรรลุตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

๒.๒ การประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินหลังจากเสร็จ สิ้นโครงการแล้ว เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการเพื่อมุ่งตรวจสอบว่า โครงการประสบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่าควรยุติโครงการดำเนินโครงการต่อไป หรือปรับขยายโครงการในช่วงระยะต่อไป

๓. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมินได้การประเมินเป็น ๔ ประเภท คือ

๓.๑ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาและความต้องการของบุคคล และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่า มีความสอดคล้องเอื้อต่อการจัดทำโครงการหรือไม่ ตลอดจนทรัพยากรและข้อจำกัดต่างๆ ในการดำเนินโครงการสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อกำหนด วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานระดับสูงกว่าและบริบทหรือสภาพขององค์กรที่จะจัดทำโครงการ

๓.๒ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินความพร้อมทั้งใน เชิงคุณภาพและความพอเพียงของทรัพยากรต่างๆ ก่อนเริ่มโครงการว่า มีทรัพยากรพร้อมที่จะดำเนิน โครงการได้หรือไม่ สารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการของการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๓.๓ การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินขณะดำเนินงาน หรือประเมินความก้าวหน้าของโครงการสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการ

๓.๔ การประเมินผลผลิตหรือผลงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดแล้ว ประกอบด้วย การประเมินผลลัพธ์ (Output Evaluation) โดยพิจารณา จากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการและการประเมินผล กระทบ (Impact Evaluation) โดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือองค์การสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของผลผลิตของโครงการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อการตัดสินใจว่า ควรจะคงโครงการไว้ ปรับขยายหรือยกเลิกโครงการ

๔. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินได้การประเมินเป็น ๒ ประเภท คือ

๔.๑ การประเมินที่อิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการหรืองานเป็นเกณฑ์ (Goal Based Evaluation) เป็นการประเมินที่ตัดสินคุณค่าของโครงการจากการเปรียบเทียบผลของโครงการกับ ผลที่คาดหวังตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ

๔.๒ การประเมินที่ไม่อิงวัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ (Goal-free Evaluation) เป็นการประเมินที่ไม่จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการประเมินให้สอดคล้องกับ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการกล่าวคือ การตัดสินคุณค่าของโครงการควรเน้นที่การตีค่าของผลทั้งหมดที่เกิดขึ้น (Actual Outcomes) จากโครงการซึ่งประกอบด้วย การประเมินผลที่คาดหวังตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการและผลที่มีได้คาดหวัง

แนวทางการเลือกใช้รูปแบบการประเมินโครงการ

เกณฑ์หรือแนวทางการเลือกใช้รูปแบบการประเมินอาจพิจารณาได้จากความสอดคล้อง ระหว่างแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นที่ต้องการประเมินของโครงการและวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายของการประเมินว่าต้องการประเมินเพื่ออะไร เป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการหรือประเมินเพื่อสรุปผลเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็น ประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการของผู้บริหาร

แนวคิดในการเลือกใช้รูปแบบการประเมินโดยมีสมมุติฐานในการเลือกรูปแบบ ดังนี้^{๑๐๒}

๑. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจน่าจะสนับสนุนหลักการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่ารูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า

๒. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจน่าจะเหมาะสมสำหรับผู้บริหารหรือผู้ใช้ผลการประเมินที่มีความสามารถในเชิงวิชาการสูง เนื่องจากผู้ใช้ผลการประเมินจะต้องเป็นผู้วินิจฉัยคุณค่า ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเสียก่อนจึงจะนำผลการประเมินไปใช้อย่างถูกต้อง

๓. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่านั้นจะเหมาะสมสำหรับใช้กับนัก ประเมินที่มีความสามารถในเชิงวิชาการสูงและเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพราะสามารถวินิจฉัยคุณค่าได้อย่าง ถูกต้องกว่าผู้ใช้ผลการประเมินแต่อาจมีปัญหาเรื่องการยอมรับและการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ จากผู้ใช้ผลการประเมินหรือผู้บริหาร

^{๑๐๒}ศิริชัย กาญจนวาสี, **ทฤษฎีการประเมิน**, พิมพ์ครั้งที่๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

๔. สถานการณ์ของการประเมินจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการประเมินที่เหมาะสม โดยจะต้องพิจารณาองค์ประกอบด้านผู้ใช้ผลการประเมิน ผู้ประเมิน สิ่งที่ต้องการประเมิน และสิ่งแวดล้อม

การตัดสินใจว่ารูปแบบการประเมินที่เลือกเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ควรพิจารณาจากความต้องการสารสนเทศของผู้ประเมินวัตถุประสงค์ของการประเมินชนิดของการตัดสินใจ ข้อจำกัดของรูปแบบ ข้อจำกัดของการประเมิน ข้อจำกัดของเวลาและเงินลงทุน ในการประเมินผู้ประเมินอาจเลือก รูปแบบที่เหมาะสมกับสิ่งที่จะประเมินนั้นเพียงรูปแบบเดียวหรืออาจผสมผสานวิธีต่างๆ เข้าด้วยกัน กำหนดเป็นแนวทางเฉพาะ (Tailored Mode) สำหรับโครงการนั้นๆ เอง เปรียบเสมือนช่างตัดเสื้อที่ต้องเข้าใจรูปแบบพื้นฐานของเสื้อผ้า เมื่อจะตัดเสื้อผ้าชุดหนึ่งอาจเลือกแบบมาตรฐานหนึ่งมาตัด หรือสามารถดัดแปลงรูปแบบพื้นฐานนั้นเป็นเสื้อชุดใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้มากมายตามสถานการณ์ที่จะใช้เสื้อผ้าชุดนั้นๆ^{๑๐๓}

กระบวนการประเมินโครงการ^{๑๐๔}

ในการประเมินโครงการ ซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ประเมินอะไร : การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน
๒. ทำไมจึงต้องประเมิน : หลักการและเหตุผลของการประเมิน
๓. ประเมินเพื่ออะไร : กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
๔. มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง : ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน
๕. จะประเมินได้อย่างไร : การออกแบบการประเมิน
  - ๕.๑ กำหนดรูปแบบการประเมิน
  - ๕.๒ กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูล หรือตัวชี้วัด
  - ๕.๓ กำหนดแหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล
  - ๕.๔ กำหนดเครื่องมือ/วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - ๕.๕ กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
  - ๕.๖ กำหนดเกณฑ์การประเมิน
๖. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
๗. จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใด : การเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร : การวิเคราะห์ข้อมูล
๙. จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร : เขียนรายงานผลการประเมิน

ในการดำเนินงานขั้นตอนที่ ๑ ถึง ๕ เมื่อเสร็จสิ้นถึงขั้นตอนที่ ๕ ผลลัพธ์ของงานที่นักประเมินได้ก็คือ คำโครงการประเมิน (Evaluation Proposal) หรือแผนการประเมินโครงการ ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

^{๑๐๓} ส.วาสนา ประवालพฤกษ์, หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: เดอะ มาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๔.

^{๑๐๔} อ่างแล้ว, สมคิด พรหมจ้อย.ดร, เทคนิคการประเมินโครงการ, หน้า ๓๕ - ๔๐.

รายละเอียดการดำเนินการประเมินโครงการในแต่ละชั้นตอนมีดังนี้

๑. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน : ประเมินอะไร

ในส่วนนี้เป็นการบรรยายโครงการเพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน “ก่อนที่คุณจะตัดสินคุณค่าของโครงการ/โปรแกรมต่าง ๆ นักประเมินควรทำความรู้จักหรือทำความเข้าใจโครงการ” โครงการ คือ กลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมีความเป็นเอกเทศ และแต่ละกิจกรรมจะมีเป้าหมายอันเดียวกัน มีลักษณะที่เด่นชัด มีการกำหนดเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดโครงการ และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ

๑) ประโยชน์ของการวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมินการวิเคราะห์/บรรยายโครงการที่มุ่งประเมินมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

๑.๑ ทำให้ผู้ประเมินรู้จักโครงการนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น หรือรู้จักเป็นอย่างดีก่อนที่จะประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่นักประเมินภายนอก

๑.๒ ทำให้มองเห็นกรอบแนวทางในการวางแผนประเมินโครงการ

๑.๓ เมื่อพบจุดเด่น - จุดด้อย หรือความสำเร็จ - ล้มเหลวของโครงการนักประเมินจะสามารถอธิบายเหตุผล หรือสาเหตุได้อย่างคมชัดยิ่งขึ้น โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงความสำเร็จ ความล้มเหลวนั้นกับสภาพการดำเนินงานโครงการ

๑.๔ จะเป็นประโยชน์ต่อการบรรยายโครงการไว้ในรายงานการประเมินในชั้นตอนของการเขียนรายงานการประเมิน

๒) การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมินเป็นการยากที่ผู้ประเมินจะสามารถประเมินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปราศจากความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินโดยข้อเท็จจริง และหลักการของการประเมินโครงการ ยิ่งผู้ประเมินมีความรอบรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้สามารถประเมินโครงการนั้นได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้และเป็นที่ยอมรับแก่คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินควรทำการศึกษาบรรยายโครงการที่มุ่งประเมินโดยการวิเคราะห์เอกสารโครงการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ โครงการมีความเป็นมาอย่างไร ใครทำ ทำไมต้องทำโครงการนี้ ทำแล้วได้อะไร ตลอดจนหลักการและเหตุผลของโครงการ

๒.๒ ลักษณะของโครงการ เป็นโครงการทดลอง โครงการประจำที่ดำเนินการต่อเนื่อง หรือโครงการพิเศษ เป็นต้น

๒.๓ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการคืออะไร ชัดเจน ปฏิบัติประเมินได้หรือไม่

๒.๔ รูปแบบการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ผู้บริหารโครงการมีใครบ้าง มีบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่

๒.๕ ทรัพยากรของโครงการมีอะไรบ้าง ใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

๒.๖ มีกิจกรรม เนื้อหาสาระ และขั้นตอนในการดำเนินโครงการอย่างไรบ้าง

๒.๗ โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อไร

๒.๘ มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลสำเร็จของโครงการหรือไม่ ถ้ามีเกณฑ์เหล่านั้นคืออะไร

๒.๙ โครงการมีความเหมาะสมเพียงไรในเรื่องของความชัดเจน เป้าหมาย ผลงาน และความเป็นไปได้ของโครงการ

๒. หลักการและเหตุผลของการประเมิน : ทำไมจึงต้องประเมิน

ในขั้นตอนนี้ต้องกล่าวถึงความจำเป็นของโครงการ ตลอดจนความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลโครงการนี้ รวมถึงผลดีของการประเมินโครงการหรือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าไม่ได้ทำการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่นำไปสู่การค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุผล และความจำเป็นของโครงการที่จะถูกประเมินว่าทำไมต้องมีการประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลของโครงการ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการ ฯลฯ ประเมินเพื่อใคร ผู้สนับสนุนโครงการ ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและจะนำผลของการประเมินไปใช้ได้อย่างไร เพื่อปรับปรุง พัฒนาโครงการ บริหารงาน ตัดสินใจยุบ หรือต่อโครงการ ฯลฯ

๓. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน : ประเมินเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นกรอบหรือทิศทางให้ทราบว่า การประเมินครั้งนี้มุ่งศึกษา มุ่งประเมินในด้านใดบ้าง จะเป็นการควบคุมทิศทาง การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด การประเมินโครงการนั้นมุ่งให้ได้ข่าวสารหรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์ของการประเมิน จะต้องเขียนอย่างชัดเจน และให้ทิศทางในการประเมินต้องตรงกับความต้องการใช้ผลการประเมินของผู้บริหารโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องเฉพาะเจาะจงวัดได้ ประเมินได้ เป็นปรนัย และเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน บ่อยครั้งที่ได้ใช้แบบจำลองการประเมินเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมิน ตัวอย่างการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน เช่น

๓.๑ เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ

๓.๒ เพื่อประเมินการบริหารโครงการ

๓.๓ เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ

๓.๔ เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลกระทบของโครงการ

๔. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน : มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แนวทางในการประเมิน แบบจำลองการประเมินรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมิน ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่าง งานประเมินที่ทำการประเมินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้เห็นการประเมินโดยเฉพาะนักประเมินมือใหม่ เห็นแนวทางในการดำเนินงานประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น รายละเอียดของรูปแบบการประเมินจะนำเสนอต่อไป

๕. การออกแบบการประเมิน : จะประเมินได้อย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการกำหนดกรอบแนวทางการประเมินในรายละเอียดว่าตัวแปรหรือข้อมูลที่ต้องการศึกษามีข้อมูลด้านใดบ้าง จะสุ่มตัวอย่างอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใด มีแนวทาง

การวัดอย่างไร และจะวัดด้วยเครื่องมือประเภทใด จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างไร และตัดสินผลการประเมินด้วยเกณฑ์อะไร

๖. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีหรือยัง จะใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว หรือจะต้องสร้างขึ้นใหม่ เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องสร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมิน ข้อคำถามควรเฉพาะเจาะจง เป็นปรนัย ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพขั้นพื้นฐานของเครื่องมือ เช่นดัชนีความเที่ยง ความตรง ความยาก ฯลฯ ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้จริง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอาจจะเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบเจนนับ แบบวิเคราะห์ และแบบทดสอบ เป็นต้น

๗. การเก็บรวบรวมข้อมูล : จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ด้วยวิธีการใด

ในขั้นนี้จะเป็นส่วนที่นำไปสู่ความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ จะทำให้ทราบว่าอะไร คือ แหล่งของข้อมูลที่ต้องการ จะต้องเก็บข้อมูลที่ไหน เมื่อไร จากใคร เวลาใด และจะใช้เทคนิควิธีใดในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดสมบูรณ์และถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติ ผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ที่ตอบสนองสภาพการดำเนินงานโครงการที่รับผิดชอบได้เป็นอย่างดีที่ผู้ประเมินอาจเลือกใช้ หรือคิดค้นวิธีการใหม่ได้ตลอดเวลา ตัวอย่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจ และน่าจะสอดคล้องกับธรรมชาติของการประเมินโครงการได้แก่ การวิเคราะห์ผลงาน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การทดสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปราย การใช้เทคนิคเดลฟาย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การนับ การวัด เป็นต้น

๘. การวิเคราะห์ข้อมูล : จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลปกติจะไม่ใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก อาจใช้วิธีการเชิงสถิติบ้าง ตามความจำเป็น เช่น ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถนำมาวิเคราะห์โดยสถิติต่าง ๆ อาทิเช่น แจกแจงความถี่ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อัตราส่วน ร้อยละ ค่าประสิทธิผลสัมพันธ์ การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ t - test, F - test เป็นต้น ข้อควรระวังในการวิเคราะห์ข้อมูล คือจะใช้สถิติใดต้องตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ส่วนข้อมูลที่ไม่ใช่ปริมาณนั้นสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง (Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลกับเกณฑ์ หากผลการเปรียบเทียบสอดคล้องกัน หรือผ่านเกณฑ์ หรือแตกต่างกันอย่างชัดเจน การตัดสินคุณค่าก็อาจทำได้โดยตรงไปตรงมา แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีข้อมูลมีลักษณะคล้ายกัน การตัดสินคุณค่าจะยากลำบากมากขึ้น และในกรณีดังกล่าว อาจต้องดูข้อมูลสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

๙. รายงานผลการประเมิน : จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร

เป้าหมายปลายทางของการประเมินโครงการ คือ การนำข้อมูลผลการประเมินไปใช้เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ หรือตัดสินใจในการปรับปรุง และพัฒนางานโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นในขั้นตอนนี้นักประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอให้

๔) รูปแบบการประเมินที่ควรใช้ในการประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการนักประเมินสามารถเลือกหรือประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินได้หลากหลายรูปแบบ ในที่นี้จะนำเสนอไว้เพียง ๗ รูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดและแนวทางการประเมินดังนี้

๑. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler) เป็นนักประเมินที่ให้ความสนใจและพัฒนารูปแบบการประเมินโครงการทางการศึกษาก่อนคนอื่นๆ นอกจากเขาจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางด้านการประเมินแล้ว ยังเป็นผู้ที่ให้แนวคิดสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย โดยไทเลอร์ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการเปรียบเทียบผลลัพธ์ (Outcomes) ที่คาดหวังกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จากนิยามนี้ชี้ให้เห็นว่าไทเลอร์ได้ยึดเอาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลักในการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่จัดทำนั้น สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด บางครั้งจึงเรียกรูปแบบการประเมินนี้ว่า รูปแบบการประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์หรือความสำเร็จของเป้าหมายเป็นหลัก (Goal Attainment or Objective - Based Model)^{๑๐๕}

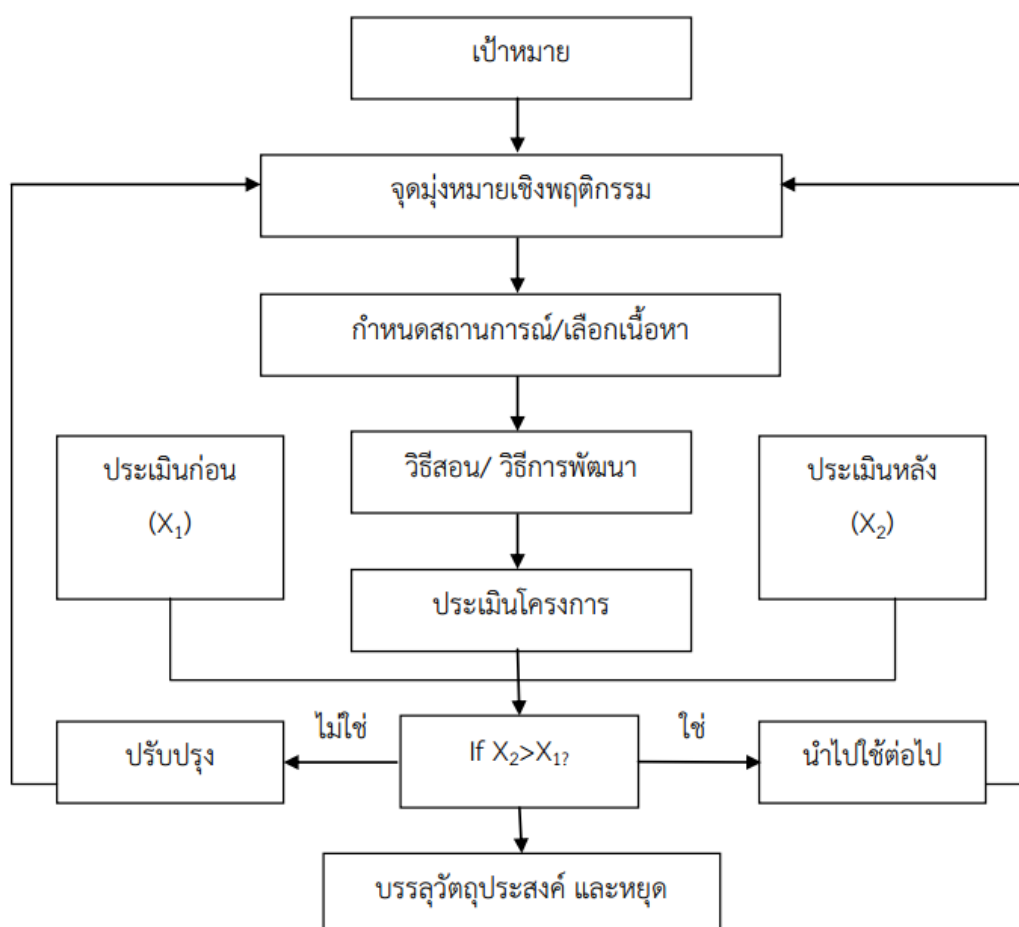
๑.๑ ขั้นตอนการประเมินตามรูปแบบการประเมินของไทเลอร์

การประเมินโครงการตามรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ ฟิทซ์แพททริก แซนเดอร์ และวอร์เธน (Fitzpatrick, Sanders and Worthen) ได้สรุปไว้ ๗ ขั้นตอนดังนี้^{๑๐๖}

๑. กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการทางการศึกษาไว้กว้างๆ
  ๒. จำแนกประเภทของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการทางการศึกษาไว้ให้ชัดเจน
    ๓. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่า เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วผู้เข้าร่วม โครงการจะต้องเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง อาจจะเป็นพฤติกรรมรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้
    ๔. กำหนดสถานการณ์ กำหนดและเลือกเนื้อหาสำคัญ รวมทั้งวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ ผู้เข้าร่วมโครงการได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้
    ๕. ประเมินโครงการโดยเลือกและสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ระบุไว้ ได้มีการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพียงใด
  ๖. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการ
  ๗. วิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ตามจุดประสงค์เพื่อพิจารณาการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและวัตถุประสงค์ของโครงการ
- รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ตามขั้นตอนดังกล่าว สรุปได้ดังภาพที่ ๒.๕

^{๑๐๕} อ่างแล้ว, ส.วาสนา ประवालพฤษ์, **หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา**, หน้า ๙๙.

^{๑๐๖} Op.cit., Fitzpatrick. J,L., Sanders. J.R., and Worthen. B.B., **Program Evaluation, Alternative Approaches and Practical Guidelines**, p.72.

แผนภาพที่ ๒.๕ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ที่มา : ส.วาสนา ประवालพฤษ์, **หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๒.

๑.๒ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของไทเลอร์เพื่อการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ เป็นรูปแบบที่มุ่งตรวจสอบหรือเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่คาดหวังกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือการดำเนินงานโครงการการประเมินตามรูปแบบนี้ จะช่วยให้ได้สารสนเทศซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์จึงเหมาะสำหรับการประเมินผลสรุปรวมหลังการดำเนินโครงการสิ้นสุดลงแล้วว่า ได้ผลการดำเนินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ดังนั้นก่อนการประเมินผลสรุปรวมดังกล่าว จึงควรตรวจสอบความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ของโครงการความน่าเชื่อถือของวัตถุประสงค์และตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับวัตถุประสงค์ของแผนงาน วัตถุประสงค์ของแผนงานกับเป้าหมายของนโยบาย ทั้งนี้เพื่อให้วัตถุประสงค์ของโครงการซึ่งจะใช้เป็นเกณฑ์หรือสิ่งเปรียบเทียบการบรรลุวัตถุประสงค์มีความถูกต้อง

สมบูรณ์ ครบถ้วนและมีคุณค่ามากที่สุด โดยทั่วไปในการประเมินเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์มีวิธีดำเนินการดังนี้

๑.๒.๑ ตรวจสอบคุณค่าของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการแต่ละข้อ โดยให้ ผู้เกี่ยวข้อง กับโครงการที่มุ่งประเมินและ/หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ให้ความคิดเห็น หรือวิพากษ์ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการว่ามีคุณค่าและสามารถวัดผลสำเร็จได้ หรือไม่

๑.๒.๒ ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระของเอกสาร หรือบันทึกข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คำบรรยาย รายงานการประชุม จดหมายข่าวต่างๆ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือพัฒนา เป็นต้น ผลการศึกษาดังกล่าวนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงความขัดแย้งหรือสนับสนุนคุณค่าของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์บางข้อ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและได้ทราบถึงวิธีการที่จะทำให้บรรลุ วัตถุประสงค์ จึงควรตรวจสอบความเป็นไปได้ของการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยการศึกษาสำรวจ (A pilot study) ของโครงการก่อน

๒. รูปแบบการประเมินภาคขยายของไทเลอร์

แนวคิดการประเมินตามรูปแบบเดิมของไทเลอร์เป็นการประเมินทางการศึกษาที่ยึดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นหลักโดยมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมเพื่อนำผลไปพัฒนาโครงการอื่นๆ ต่อไป โดยมีได้เน้นถึงบริบทอื่นที่เกี่ยวข้องกับโครงการในระยะต่อมา แนวคิดในการประเมินของไทเลอร์เปลี่ยนไป ในปี ค.ศ. 1986 ไทเลอร์ได้เขียนบทความเรื่อง แนวคิดที่เปลี่ยนแปลงในการประเมินทางการศึกษามีเนื้อหาทั้งหมด ๑๐ บท รูปแบบการประเมินเริ่มให้ความสนใจกับสิ่งต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อโครงการด้วย เช่น ความสามารถทางการเขียนของนักเรียน การประเมินการเรียนรู้โดยความรู้สึก อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับสารสนเทศทางการประเมินที่จะรายงานให้กับบุคคลระดับ ต่างๆ เป็นต้น เนื้อหาในบทที่ ๕ เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการโดยเสนอให้มีการประเมิน ๖ ประเด็น คือ

- (๑) การประเมินวัตถุประสงค์โครงการ
- (๒) การประเมินแผนการเรียนรู้
- (๓) การประเมินเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโครงการ
- (๔) การประเมินเพื่อนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ
- (๕) การประเมินผลลัพธ์ของโครงการและ
- (๖) การกำกับโครงการอย่างต่อเนื่อง^{๑๐๗}

๒.๑ สาระสำคัญของการประเมิน

รูปแบบการประเมินภาคขยายของไทเลอร์หรือรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ใหม่ มี สาระสำคัญโดยสรุปดังนี้^{๑๐๘}

๑) การประเมินวัตถุประสงค์ของโครงการวัตถุประสงค์ของโครงการทางการศึกษามีจุดเน้นที่ต่างกัน การประเมินวัตถุประสงค์จึงมีเกณฑ์ทั่วไปในการประเมินดังนี้

^{๑๐๗}สุภมาส อังคุโชติ, “รูปแบบการประเมินนโยบาย แผนงาน และโครงการ,” ใน **ประมวลสาระ ชุดวิชาการประเมินนโยบาย แผนงาน และโครงการ, หน่วยที่ ๕,** (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๑๐๘}อ้างแล้ว, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, **วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า,** หน้า ๑๓๐-๑๔๓.

เกณฑ์ ๑ วัตถุประสงค์ของโครงการควรสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษา วัตถุประสงค์ที่ตีความเน้นระดับความเข้าใจการประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์การสังเคราะห์ให้มากขึ้น เน้นการสร้างผู้เรียนให้มีความสามารถเชิงรุก (Active Ability) ที่สามารถแก้ปัญหาได้มากกว่าความสามารถเชิงรับ (Passive Ability) ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

เกณฑ์ ๒ วัตถุประสงค์ของโครงการควรมีความเหมาะสมและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในรายวิชานั้นๆ เช่น วัตถุประสงค์ของวิชาคณิตศาสตร์ควรกำหนดวัตถุประสงค์ว่า เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาด้วยกระบวนการทางคณิตศาสตร์ได้

เกณฑ์ ๓ วัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ควรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมีโอกาสนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ และผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกปฏิบัติในสิ่งที่เรียน เพื่อจะได้มีทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

เกณฑ์ ๔ วัตถุประสงค์ของโครงการควรมีความเหมาะสมในแง่ที่เป็นความต้องการจำเป็น ความสนใจ และเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน ในกรณีที่เป็นวัตถุประสงค์สำคัญแต่ผู้เรียนไม่สนใจเรียนในวัตถุประสงค์นั้นควรกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มและเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญนั้นด้วย

ดังนั้นในการประเมินวัตถุประสงค์ของโครงการจึงควรตั้งคำถามในการประเมินเกี่ยวกับเกณฑ์ทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวข้างต้น

๒) การประเมินแผนการเรียนรู้ส่วนสำคัญของแผนสำหรับโครงการทางการศึกษาคือวิธีการและกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และแสดงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการในการประเมินแผนการเรียนรู้จึงควรรวบรวมสารสนเทศที่สำคัญ ๓ ประการดังนี้

๑) มีการตรวจสอบหรือประเมินเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับประวัติของโครงการที่เคยทำมาแล้ว เพื่อให้ได้สารสนเทศว่า วิธีการใดมีประสิทธิภาพ วิธีการใดไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ตัดสินใจ หลีกเลี่ยงวิธีการที่ล้มเหลวในอดีตและใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพในอนาคตต่อไป

๒) ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อให้ได้มโนทัศน์และข้อสรุปนัยทั่วไปที่จะนำมาใช้ในการวางแผนการเรียนรู้ตามชนิดของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่แตกต่างกันของรายวิชาต่างๆ ๓) ควรตรวจสอบว่าควรจะใช้แผนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้ ประสบการณ์ และการทดลอง ซึ่งควรมีการตรวจสอบ เช่น แรงจูงใจของผู้เรียน ความชัดเจนของวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การเลือกงานหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การให้รางวัลและผลย้อนกลับ ตามแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา การถ่ายโอนการเรียนรู้ เป็นต้น

๓) การประเมินเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาโครงการเป็นการประเมินเกี่ยวกับสื่อและเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องช่วยในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ที่ครูควรมี ในการวางแผนการเรียนการสอนที่จัดขึ้น คำถามในการประเมินมีดังนี้ ๑) สื่อที่จัดขึ้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ สามารถนำไปทดลองใช้ในกลุ่มผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้หรือไม่ ๒) คำแนะนำ หรือคำชี้แจงในสื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจที่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น หรือไม่ ๓) เป็นสื่อที่ผู้เรียนสนใจและท้าทายให้เกิดการเรียนรู้หรือไม่

๔) มีวิธีการและเครื่องมือที่สามารถประเมินได้ว่าสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสื่อ นั้นเป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่

๕) มีการทดสอบว่าอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ วิทยู โทรทัศน์ วีดิทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้ใช้งานได้เหมาะสมกับขอบเขตที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนรู้และทำให้เกิดการเรียนรู้ได้หรือไม่

๖) ครูและบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการได้รับการพัฒนาทักษะใหม่ตามที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่

๗) ครูได้ประเมินตนเองในเรื่องความเข้าใจ และทักษะที่ครูควรจะมีในการดำเนินการในโครงการใหม่หรือไม่

๔) การประเมินการนำโครงการไปปฏิบัติในโครงการทางการศึกษาใหม่มักมีการเรียกร้องให้กำหนดวัตถุประสงค์ใหม่และแผนการเรียนรู้ใหม่ การนำโครงการไปปฏิบัติจริงอาจมีปัญหาในด้านการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการประเมินการนำโครงการไปปฏิบัติจึงควรดำเนินการด้วยความรอบคอบอย่างตรงไปตรงมาและยุติธรรมโดยการวิเคราะห์แผนงานของโครงการอย่างละเอียดแล้วบ่งบอก ถึงคุณลักษณะที่จำเป็นของแผนทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่มีครูและนักเรียนเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้ว จัดทำบัญชีสารสนเทศว่าการนำโครงการไปปฏิบัติมีคุณสมบัติใดทำได้ตามแผน และคุณสมบัติใดที่ขาด หายไป การเก็บข้อมูลอาจทำได้โดยการสังเกตในห้องเรียน การพูดคุยกับครู และผู้เรียน การสอบและการกำหนดงานให้ทำ

๕) การประเมินผลลัพธ์ของโครงการเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยเน้น ตามพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการโดยประเมินทั้งผลที่เกิดการเรียนรู้โดยตรงและผลข้างเคียง (Side Effects) อื่นๆ ทั้งทางบวกและทางลบ ข้อมูลการประเมินผลข้างเคียงอาจได้จากการสังเกตในชั้นเรียน การพูดคุยกับครูและผู้ปกครอง การทบทวนรายการที่บันทึกไว้ และจากการสังเกตผลงานของนักเรียนจากแฟ้มสะสมงาน

๖) การกำกับโครงการอย่างต่อเนื่อง เมื่อนำโครงการใดโครงการหนึ่งมาดำเนินการและได้ผลตามที่คาดหวังไว้แล้ว อาจนำโครงการดังกล่าวมาดำเนินซ้ำในรอบใหม่ ซึ่งต้องมีการกำกับโครงการอย่างต่อเนื่อง เพราะโครงการอาจจะเบี่ยงเบนไปจากเดิมเมื่อเวลาเปลี่ยนไป กระบวนการและผลลัพธ์ของโครงการก็อาจจะเปลี่ยนไปด้วย การกำกับโครงการอย่างต่อเนื่องจะมีประโยชน์ต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาให้ดีขึ้น

๒.๒ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินภาคขยายของไทเลอร์เพื่อการประเมินโครงการ

การประเมินตามรูปแบบภาคขยายของไทเลอร์ควรทำการประเมินตั้งแต่การเริ่มต้นโครงการ เช่น กระทรวงศึกษาธิการจัดทำโครงการโรงเรียนดี ศรีตำบล โดยใช้รูปแบบการประเมินภาคขยายของไทเลอร์หรือไทเลอร์ใหม่ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑) การประเมินวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นการประเมินว่าวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนดี ศรีตำบล สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในตำบลหรือไม่

๒) การประเมินแผนการเรียนรู้เป็นการตรวจสอบโครงการจัดการศึกษาเดิมหรือ สภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในโครงการว่ามีจุดบกพร่องอะไร และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อนำมากำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนตามโครงการใหม่ และควรวางแผนการ

จัด กระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการโรงเรียนดี ศรีตำบลและทิศทางการปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง

๓) การประเมินเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโครงการเป็นการประเมินสื่อและเครื่องมือว่าจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และจุดเน้นของการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามโครงการหรือไม่ กับทั้งตรวจสอบว่ามีการจัดอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจ เห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนตามจุดเน้นของโครงการใหม่หรือไม่ และครูสามารถใช้สื่อและเครื่องมือต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนได้ดีเพียงใด

๔) การประเมินการนำโครงการไปปฏิบัติเป็นการประเมินว่าการบริหารจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนตามโครงการโรงเรียนดี ศรีตำบลมีสิ่งใดที่ทำได้ตามแผนที่กำหนดไว้ และสิ่ง ใดที่ไม่ได้ทำ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง

๕) การประเมินผลลัพธ์ของโครงการเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่าสูง กว่าเดิม ก่อนที่โรงเรียนจะเข้าร่วมโครงการโรงเรียนดีศรีตำบลหรือไม่ และประเมินผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนดี ศรีตำบลด้วย

๖) การกำกับโครงการอย่างต่อเนื่อง หลังจากการทดลองนำโครงการโรงเรียนดีศรีตำบลสู่การปฏิบัติและประเมินผลไปแล้ว ๑ ปี ในปีต่อๆ ไปก็ต้องมีการกำกับโครงการอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนทิศทางและแนวดำเนินโครงการ

๓. รูปแบบการประเมินของครอนบาค

ครอนบาค (Cronbach, ๑๙๖๓) ได้เสนอแนวความคิดการประเมินซึ่งเรียกว่า การประเมิน ยุทธศาสตร์ของการตัดสินใจ การประเมินตามแนวคิดของครอนบาค คือการรวบรวมข้อมูลและใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา โดยที่โครงการทางการศึกษามีขอบเขตครอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรหรือประสบการณ์การเรียนที่สถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียน การประเมินจะเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลายๆ ด้าน การประเมินจึงประกอบด้วย ขั้นตอน ต่างๆ หลายขั้นตอน และใช้เทคนิควิธีที่แตกต่างกัน ไม่มีการประเมินแบบใดแบบหนึ่งที่จะนำไปใช้ได้ ในทุกสถานการณ์หรือทุกเหตุการณ์ เช่น กรณีการประเมินหลักสูตร หรือการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งจึงไม่ควรใช้การสอบวัดผลการเรียนของผู้เรียนหรือเข้ารับการฝึกอบรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรจะใช้เทคนิควิธีและเครื่องมือวัดหลายชนิด^{๑๐๙}

๓.๑ จุดมุ่งหมายของการประเมิน

ครอนบาคได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ ๓ ประการคือ^{๑๑๐}

๑) เพื่อการปรับปรุงรายวิชา (Course Improvement) โดยการตัดสินใจว่าสื่อการเรียน การสอนอะไรหรือวิธีการสอนใดที่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ และมีสิ่งใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

^{๑๐๙} อ่างแล้ว, พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๑๑๐} Worthen B.R. and Sanders. J.R., Educational Evaluation : Theory and Practice, (CA: Wadsworth, 1973), p.44.

๒) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับตัวบุคคล (Decision About Individual) โดยการสำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อการวางแผนการสอน พิจารณาคุณลักษณะของผู้เรียนเพื่อการคัดเลือกและการจัด กลุ่ม และการหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าและข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

๓) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับระบบและวิธีการบริหาร (Administrative Regulation) โดยการพิจารณาว่าระบบการบริหารของสถานศึกษาที่เป็นอยู่นั้นดี หรือไม่ อย่างไร ครูแต่ละคนมีคุณภาพ หรือ ประสิทธิภาพเพียงใด

สำหรับการประเมินโครงการเกี่ยวกับการเรียนการสอนนั้น ครอนบาคเห็นว่า ควรทำการทดสอบทั้งวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และผลกระทบอื่น (side effects) ของโครงการนั้น จึงเรียกรูปแบบการประเมินของครอนบาคว่า รูปแบบการประเมินวัตถุประสงค์และผลกระทบด้วย (Goal and Side Effects Attainment Model)

๓.๒ วิธีการประเมิน

ครอนบาคได้เสนอให้ทำการประเมิน๔ ด้านคือ^{๑๑๑}

๑) การศึกษากระบวนการ (Process Studies) เป็นการศึกษา หรือประเมินเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอนในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอน วิธีการดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่ง มุ่งเน้นการประเมินความก้าวหน้าของการใช้หลักสูตร หรือความก้าวหน้าของโครงการขณะที่กำลังดำเนินการอยู่

๒) การวัดความสามารถทั่วไป (Proficiency Measures) เป็นการประเมินความสามารถของนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ครอนบาคให้ความสำคัญกับคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนรวม เพราะคะแนนรวมจะบอกถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรหรือโครงการแต่ไม่ให้เห็นสารสนเทศที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรหรือโครงการการวัดความสามารถ ควร วัดทุกด้าน ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะวัตถุประสงค์เท่านั้น แต่อาจจะวัดสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือจากหลักสูตรหรือ โครงการได้ถ้าหากประสงค์ที่จะวัด

๓) การวัดเจตคติ (Attitude Measures) เจตคติเป็นผลส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมของโครงการซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ นักเรียนหรือผู้เข้าร่วมโครงการที่มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดก็จะมี ความสนใจและอยากทำสิ่งนั้นๆ การวัดเจตคติสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม ผลของแบบสอบถามควรดูรายละเอียดของกลุ่มที่ตอบแทนที่จะ ดูผลรายละเอียดของแต่ละบุคคล

๔) การติดตามผล (Follow-Up Studies) เป็นการประเมินคุณภาพของหลักสูตรหรือโครงการโดยดูผลที่เกิดขึ้นในภาพรวมว่าผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรหรือโครงการไปแล้วนั้นสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้เพียงใด ซึ่งต้องใช้เวลาในการติดตามและรอคอยผลการศึกษา

^{๑๑๑}Op. cit., Worthen B.R. and Sanders. J.R., Educational Evaluation : Theory and Practice, pp.44.-49. ; อ้างแล้ว, ส.วาสนา ประवालพฤกษ์, หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา, หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

ติดตาม ผลนี้มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงหลักสูตรและรายวิชาที่เรียนหรือโครงการได้น้อย เพราะมักไม่ทันการและไม่ทราบว่าต้องปรับปรุงหลักสูตรหรือรายวิชาหรือโครงการในส่วนใดบ้าง แต่จะมีประโยชน์ต่อการวางแผนหลักสูตรหรือโครงการใหม่ต่อไป

๓.๓ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของครอนบาคเพื่อการประเมินโครงการ

การนำรูปแบบการประเมินของครอนบาคมาประยุกต์ใช้ในการประเมินโครงการจะช่วยให้ได้สารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการว่า กิจกรรมส่วนใดจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไข สารสนเทศจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องกับโครงการรวมทั้งได้สารสนเทศเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการโครงการและองค์การด้วยซึ่งมีแนวทางดำเนินการดังนี้

๑) การประเมินจะช่วยให้ได้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาที่มีขอบเขตได้หลายเรื่องจึงสามารถประยุกต์ใช้ในการประเมินเพื่อปรับปรุง พัฒนาทั้งหลักสูตร การเรียนการสอน โครงการฝึกอบรมและโครงการทางการศึกษาต่างๆ

๒) จุดมุ่งหมายของการประเมินอาจเลือกกำหนดได้ว่า เพื่อมุ่งปรับปรุงรายวิชา โครงการฝึกอบรม การวางแผนส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน หรือผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมทั้งการปรับระบบ การบริหารจัดการโครงการและองค์การ

๓) ดำเนินการประเมินโครงการในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยศึกษาความก้าวหน้าของโครงการและศึกษาปัญหาอุปสรรคของการดำเนินโครงการแล้วใช้สารสนเทศจากผล การประเมินเพื่อการตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการดำเนินโครงการ

๔) ให้ความสำคัญกับเจตคติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการจึงควรประเมินเจตคติของผู้ที่รับผลโดยตรงจากโครงการและผู้เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นๆ เพราะเจตคติที่ดีของบุคคลจะส่งผล ต่อพฤติกรรมของบุคคล ทั้งในเรื่องความสนใจ ความตั้งใจ ความเต็มใจที่จะปฏิบัติหรือให้ความร่วมมือต่อ การดำเนินงานต่างๆ

๕) ควรดำเนินการประเมินทั้งตามวัตถุประสงค์ของโครงการและผลกระทบอื่นที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของโครงการ

๔. รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก

เคิร์กแพททริก (Kirkpatrick, ๑๙๙๘) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินหลักสูตรฝึกอบรม โดยได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรฝึกอบรม ๔ ระดับ ซึ่งตามทัศนะของเคิร์กแพททริกเห็นว่า การฝึกอบรมที่เน้นในลักษณะของหลักสูตรและโครงการฝึกอบรมนั้นจะช่วยให้ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงทักษะการทำงานดีขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อการทำงาน ทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงานในปัจจุบันหรือพัฒนางานในอนาคต การฝึกอบรมจึงเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใดๆ ควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่าการจัดหลักสูตรหรือโครงการฝึกอบรมมี ประสิทธิภาพเพียงใด

๔.๑ แนวทางในการประเมิน

เคิร์กแพทริก (Kirkpatrick) ได้เสนอรูปแบบการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรม โดยแบ่งการประเมินออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้^{๑๑๒}

๑) การประเมินปฏิกิริยา (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพึงพอใจของผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรการฝึกอบรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรมมีความรู้สึกอย่างไรต่อการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมหรือไม่ เพียงใด เช่น ความพึงพอใจต่อหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม และวิธีการฝึกอบรม รวมทั้งความรู้ความสามารถ และเทคนิคการถ่ายทอดของวิทยากรตรงตามความต้องการหรือทำให้ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจ หรือไม่ เพียงใด

๒) การประเมินผลการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนรู้ที่ได้จากหลักสูตรการฝึกอบรม โดยควรตรวจสอบให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude) ตามแนวคิดของเคิร์กแพทริก เขาเชื่อว่าการฝึกอบรมสามารถที่จะสอนหรือพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ เกิดทักษะและเปลี่ยนแปลงเจตคติได้ จึงต้องมีการประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ได้ปรับปรุงและพัฒนาทักษะอะไรบ้าง และมีเจตคติต่อการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้เพราะว่าถ้าบุคคลมีการเรียนรู้ น้อยหรือไม่มีการเรียนรู้ ก็จะพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ทักษะและเจตคติจึงเป็น องค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของผู้เข้าอบรมในโอกาสต่อไป

๓) การประเมินพฤติกรรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียน หรือผู้ผ่านการอบรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานเป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตรหรือโครงการหรือไม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า เมื่อได้รับการฝึกอบรมไปแล้ว ผู้เข้าอบรมได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ อย่างไร วิธีการประเมินอาจ ติดตามประเมินโดยใช้แบบสอบถามไปยังหน่วยงานของผู้เข้าอบรมโดยสอบถามจากหัวหน้า เพื่อน ร่วมงาน และหรือผู้เข้าอบรม ข้อมูลที่ได้จะนำเชื่อถือมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูลว่าให้ข้อมูลตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือมากขึ้นในบางกรณีจึงออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มขึ้นโดยการออกไปติดตามเยี่ยมชมการปฏิบัติงานในสถานที่ทำงานจริง

๔) การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีหรือผลกระทบต่อสถานศึกษาหรือองค์กรในลักษณะใดบ้าง เคิร์กแพทริกจึงเสนอให้มีการประเมินระดับที่สี่คือ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ในที่สุดแล้วการฝึกอบรมได้ก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กรอย่างไรบ้าง ซึ่ง นับเป็นการประเมินผลที่มีความสำคัญมากและยากที่สุดเพราะในความเป็นจริงนั้นอาจมีตัวแปรอื่นๆอีก มากมาย นอกเหนือการฝึกอบรมที่มีผลกระทบต่อองค์กรและตัวแปรเหล่านั้นบางที่ก็ยากต่อการควบคุม ดังนั้น

^{๑๑๒}Kirkpatrick. D.L., *Evaluating Training Programs: the Four Levels*, 2 nd,ed, (San Francisco : Berrett-Koehler, 1998), p.19.

ผลลัพธ์ต่างๆ ที่เกิดต่อองค์กรจึงสรุปได้ยากกว่า เป็นผลมาจากหลักสูตรหรือโครงการฝึกอบรม โดยตรง แต่ถ้าสามารถออกแบบการฝึกอบรมที่ควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนได้เป็นอย่างดีและสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือว่า พฤติกรรมการทำงานของบุคลากรที่เปลี่ยนแปลงไปหรือผลที่เกิดขึ้น ต่อองค์กรนั้นเป็นผลมาจากการจัดหลักสูตรหรือโครงการฝึกอบรมโดยตรง ก็แสดงว่าหลักสูตรหรือ โครงการฝึกอบรมนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์กร

จากรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก จะต้องประเมินใน ๔ ระดับ ตามช่วงเวลาของการดำเนินการฝึกอบรม กล่าวคือ ในระหว่างดำเนินการฝึกอบรมจะมีการประเมินปฏิกิริยา และประเมินผลการเรียนรู้ หลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมจึงประเมินพฤติกรรมการทำงานและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร

๔.๒ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกเพื่อการประเมินโครงการ

การประเมินตามแนวคิดของเคิร์กแพททริกเป็นรูปแบบการประเมินประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม ดังนั้นโครงการฝึกอบรมหรือโครงการพัฒนาบุคลากรสามารถที่จะประยุกต์ใช้รูปแบบ การประเมินนี้ได้เพื่อตรวจสอบว่า โครงการฝึกอบรมหรือพัฒนาบุคลากรเหล่านั้นมีประสิทธิผลที่ช่วยให้ เกิดผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปโครงการฝึกอบรมแต่ละโครงการจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ว่า ในการจัดฝึกอบรมนั้นต้องการให้เกิดผลต่อผู้เข้าอบรมในเรื่อง อะไรบ้าง ซึ่งระดับของวัตถุประสงค์ของโครงการมักจะกำหนดไว้เป็นระดับความรู้ความเข้าใจ ทักษะหรือ เจตคติ แต่ตามแนวคิดรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก กำหนดให้ประเมินผลการฝึกอบรมใน ๔ ระดับ คือ การประเมินปฏิกิริยา การประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินพฤติกรรมการทำงาน และการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก มีแนวทางดังนี้^{๑๑๓}

๑) ศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อตัดสินใจออกแบบ หรือ กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้ครอบคลุมชัดเจน ซึ่งผู้ประเมินอาจประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกเป็น ๒ ระดับ คือ เพื่อประเมินปฏิกิริยาต่อโครงการและเพื่อประเมินการเรียนรู้ หรืออาจกำหนดเป็น ๓ ระดับเพิ่มขึ้นอีก คือ การประเมินพฤติกรรมหลังจากผู้เข้าอบรมกลับไปปฏิบัติงาน แล้ว และหากสามารถทำได้ก็อาจกำหนดการประเมินในระดับ ๔ คือ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อ องค์กร

๒) กำหนดขอบข่ายหรือประเด็นการประเมินในแต่ละระดับให้ชัดเจน โดยการศึกษาวิเคราะห์โครงการฝึกอบรมและอาจสอบถามข้อมูลจากผู้บริหารโครงการหรือผู้ต้องการใช้ผลการประเมินว่า ต้องการได้สารสนเทศการประเมินเรื่องอะไรบ้าง ระดับใดบ้าง เช่น การประเมินปฏิกิริยา ประเด็นการประเมินอาจประกอบด้วย เนื้อหา วิธีการหรือกิจกรรมการฝึกอบรม ความสามารถของวิทยากร เป็นต้น ประเด็นการประเมินการเรียนรู้ อาจประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ เจตคติ เป็นต้น สำหรับการประเมินพฤติกรรมการทำงาน ประเด็นการประเมินอาจประกอบด้วย การนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงาน มี พฤติกรรมการทำงานที่รับผิดชอบมากขึ้น มีความมุ่งมั่นพยายามมากขึ้น เป็นต้น ส่วน

^{๑๑๓} อ่างแล้ว, พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ผศ.ดร., การวิจัยการบริหารการศึกษา, หน้า ๒๙ -๓๑.

ประเด็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร อาจประกอบด้วยผลผลิตที่ได้คุณภาพการให้บริการ การได้รับการยอมรับ ศรัทธาจากผู้รับบริการผลกำไร หรือความก้าวหน้าขององค์กร เป็นต้น

๓) วางแผนการประเมินให้ครอบคลุมการประเมินให้ครอบคลุมทุกระดับที่มุ่งประเมินซึ่งตามรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกจะมีการประเมิน ๒ ช่วงระยะเวลาคือ การประเมินระหว่าง การฝึกอบรม และการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการฝึกอบรม การประเมินระหว่าง การฝึกอบรมจะประเมินทันทีเมื่อการฝึกอบรมสิ้นสุดลง โดยมีการประเมินปฏิกิริยาและประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการฝึกอบรม เป็นลักษณะของการติดตามประเมินผล เมื่อผู้เข้าอบรมกลับไปปฏิบัติงานที่หน่วยงานแล้ว ซึ่งต้องเว้นระยะเวลาให้ผู้เข้าอบรมได้ปฏิบัติงานโดยแน่ใจว่า ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้หรือมีพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแล้ว จึงควรติดตามไปประเมินพฤติกรรมการทำงานและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร ซึ่งอาจจะต้องมีการประเมินเป็นระยะๆ หลายช่วงเวลา

๔) ออกแบบการประเมินให้มีความเหมาะสม โดยเฉพาะการออกแบบการวัดตัวแปรที่มุ่งประเมินว่าจะวัดความรู้ ทักษะหรือเจตคติ นักประเมินต้องวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของโครงการให้ทราบ แน่ชัดว่า ต้องการให้เกิดผลที่คาดหวังอะไร ไม่จำเป็นต้องวัดทั้ง ๓ ด้าน อาจวัดเพียงด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ สำหรับเครื่องมือวัดก็ต้องตัดสินใจเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าอบรมด้วยว่า ควรจะใช้แบบทดสอบ หรือแบบประเมินตนเอง หรือการประเมินจากชิ้นงาน กรณีการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลต้อง พิจารณาให้รอบคอบว่า นอกจากผู้เข้าอบรมแล้วบุคคลใดสามารถให้ข้อมูลตรงตามที่ผู้ประเมินต้องการเช่น การประเมินพฤติกรรมการทำงานหลังการฝึกอบรม การเลือกผู้ให้ข้อมูลเฉพาะผู้เข้าอบรมอาจจะไม่ เหมาะสม เพียงพอหรือมีความน่าเชื่อถือที่จะตอบคำถามว่า หลังจากฝึกอบรมแล้ว ผู้เข้าอบรมมีพฤติกรรม การทำงานเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไรบ้าง ควรใช้กลุ่มของผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานเป็นผู้ให้ ข้อมูลด้วยจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

๕) การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกเพื่อประเมินโครงการสาธารณะ โดยทั่วไปโครงการฝึกอบรมสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้ได้ โดยเริ่มตั้งแต่การสำรวจความต้องการจำเป็นของประชาชนก่อน เช่น ความต้องการด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย เป็นต้น การประเมินปฏิกิริยาโดยประเมินความรู้สึกรู้สึก หรือความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการเป็นระยะๆ เพื่อปรับกระบวนการดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เช่น การประเมินโครงการโรงเรียนตีประจำตำบล โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ควรมีการประเมินปฏิกิริยาของประชาชนต่อ โครงการเป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินโครงการให้ตอบสนองตามความต้องการของประชาชน สำหรับการประเมินการเรียนรู้นั้นควรมุ่งประเมินว่าประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมี ความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของโครงการดังกล่าวหรือไม่เพียงใด ส่วนการประเมินพฤติกรรม นั้นเป็นการประเมินการปฏิบัติตามโครงการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการโรงเรียนตี ประจำตำบล ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามี การปรับบทบาทและวิธีการทำงานสอดคล้องตามแนวทางของโครงการหรือไม่ เพียงไร เป็นต้น กรณีการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อ องค์กรนั้น เป็นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนหรือองค์กรหลังจากดำเนินโครงการไประยะ หนึ่งแล้ว เช่น โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน อาจ

ประเมินภาวะสุขภาพของนักเรียน ความพึงพอใจ ของผู้ปกครองต่อโครงการความร่วมมือของชุมชน หรือความผูกพันต่อโรงเรียน เป็นต้น

๕ รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน

สคริฟเวน (Scriven, ๑๙๖๗) เป็นนักคิด นักปรัชญาที่สำคัญคนหนึ่งของวงการประเมินที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินคุณค่า (Value Judgment) ซึ่งได้เสนอแนวความคิดว่าสิ่งที่นักประเมินต้องทำ คือ ให้ข้อสรุปเชิงประเมิน (Evaluation Conclusion) และนักประเมินต้องมีบทบาท ๓ ประการคือ การเป็นผู้ตัดสินคุณค่า การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำการประเมินและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ^{๑๑๔}

๕.๑ จุดเน้นของการประเมิน

สคริฟเวน ให้ความหมายของการประเมินว่า การประเมินคือ กระบวนการตัดสิน คุณค่า หรือคุณประโยชน์ของสิ่งที่มุ่งประเมินโดยมีจุดเน้นการประเมินหลัก ๔ ลักษณะคือ^{๑๑๕}

๑) การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินที่อยู่ ระหว่างการดำเนินงานโครงการจะมีบทบาทของการตัดสินคุณค่าของกระบวนการดำเนินงานโครงการเพื่อเสนอสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการและเพื่อเป็นแนวทางไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินโครงการให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

๒) การประเมินผลสรุปรวม (Summative Evaluation) เป็นการประเมินสรุปผลของโครงการซึ่งจะประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินโครงการแล้ว จะมีบทบาทของการตัดสินคุณค่าของผลที่ได้รับจากโครงการเพื่อเสนอสารสนเทศเกี่ยวกับคุณค่าของโครงการและหาจุดเด่นหรือจุดบกพร่องของโครงการเพื่อเป็นแนวทางสู่การตัดสินใจการดำเนินโครงการในรอบต่อไปหรือยุติ ปรับเปลี่ยนหรือพัฒนา โครงการให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

๓) การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ภายในตัวโครงการยกเว้นผลผลิตหรือผลกระทบของโครงการเช่น การประเมินจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย เนื้อหา กระบวนการและกิจกรรมของโครงการคุณภาพของเครื่องมือตลอดจนเจตคติของบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการประเมินเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เป็นต้น

๔) การประเมินผลสำเร็จ (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้รับผลจากโครงการหลังจากการดำเนินโครงการแล้ว เป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก เช่น การประเมินผลที่เกิดจากการสอนของครูที่มีต่อนักเรียน หรือผลที่เกิด ขึ้นกับครู ผลที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษา ผลที่เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง เป็นต้น

นอกจากนี้สคริฟเวน ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด อันเนื่องมาจากโครงการ (All Relevant Effect) ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งที่ได้คาดหวังจะให้เกิดและผลที่มีได้ คาดหวังไว้ ทั้งนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจริงๆ จากการดำเนินโครงการซึ่งอาจเป็นผลในทางที่ดี พึงปรารถนาและไม่ดีที่ไม่พึงปรารถนาก็ได้ การประเมินโครงการในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า

^{๑๑๔} อ่างแล้ว, ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม, หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา หน้า ๑๔๐.

^{๑๑๕} Stufflebeam. D.L., and Shinkfield. A.J., *Evaluation Theory, Models, and Applications*, (San Francisco : Jossey-Bass, 2007), pp. 372-374.

การประเมินที่ไม่อิงเฉพาะวัตถุประสงค์ (Goal-free Evaluation) ดังนั้นในการประเมินโครงการตามแนวคิดของสคริฟเวน นอกจากจะต้องประเมินผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์แล้วจะต้องประเมินผลที่เกิดขึ้นที่ไม่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการอีกด้วย

๕.๓ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของสคริฟเวนเพื่อการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินของสคริฟเวนเป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินมีจุดเด่นที่แตกต่างจากรูปแบบการประเมินอื่นคือ เน้นการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผลสรุปรวม นอกจากนั้นยังเสนอให้พิจารณาว่า ประสิทธิภาพของโครงการไม่ควรพิจารณาเฉพาะ ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น แต่ควรพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยผลตามที่คาดหวังและผลข้างเคียงทั้งผลทางบวกและผลทางลบ ดังนั้นการประเมินโครงการตามรูปแบบของสคริฟเวนจึงเป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการจึงควรมีการหาความต้องการจำเป็นของผู้ที่ได้รับผลของโครงการเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของโครงการควรมีการประเมินความก้าวหน้า ในระหว่างดำเนินโครงการเพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดและการประเมินผลสรุปรวมโดยพิจารณาประสิทธิภาพทั้งหมดของโครงการทั้งประสิทธิภาพตามที่คาดหวังและผลข้างเคียง

๖. รูปแบบการประเมินของสแตค

สแตค (Stake, 1967) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินหลักสูตรหรือโครงการในรูปแบบการประเมินความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า เป็นการบรรยาย และตัดสินคุณค่าของหลักสูตรหรือโครงการทางการศึกษาซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูล ๒ ประเภท คือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบรรยาย และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้^{๑๑๖}

๖.๑ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบรรยาย ประกอบด้วยข้อมูล ๒ ประเภท คือ

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่คาดหวังหรือเป้าหมาย เป็นส่วนที่กล่าวถึงความคาดหวังหรือความต้องการของโครงการว่าต้องการให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑.๑) การคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งที่มีมาก่อน เป็นการประเมินสิ่งที่มีอยู่ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการการใช้หลักสูตรหรือก่อนการเรียนการสอน เช่น ลักษณะของผู้เรียน ลักษณะของผู้สอน ลักษณะเนื้อหา อุปกรณ์ อาคาร สถานที่การจัดระบบบริหาร เป็นต้น

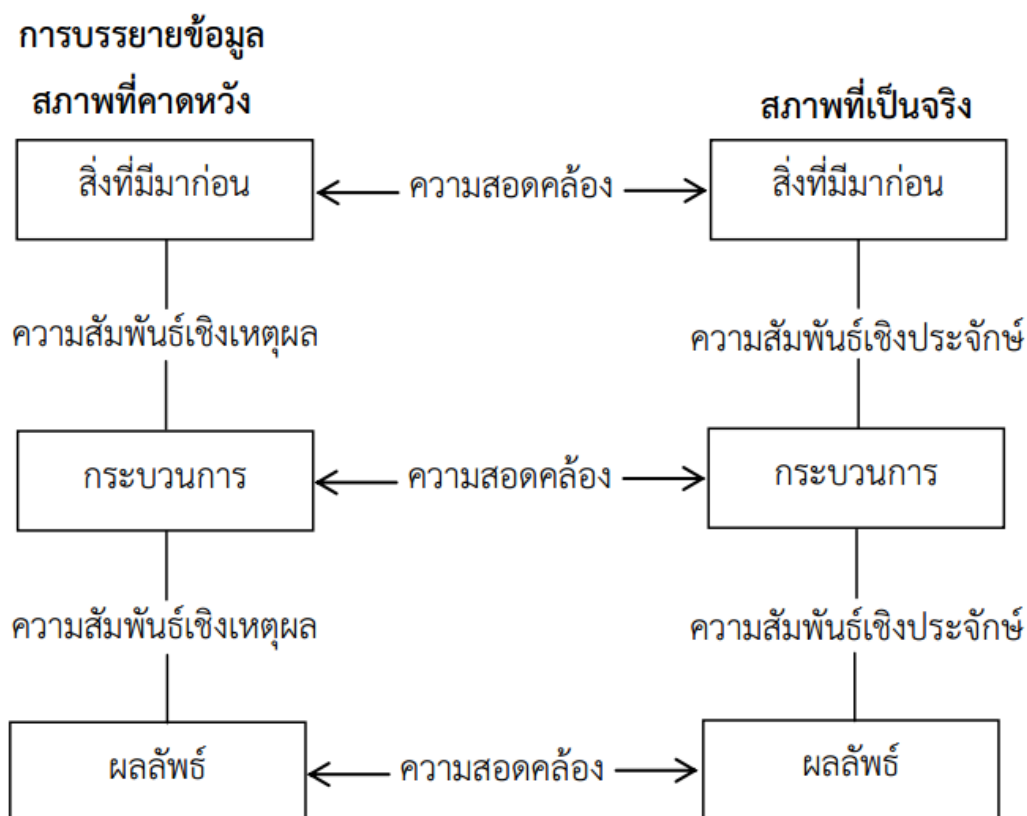
๑.๒) การคาดหวังเกี่ยวกับกระบวนการหรือการปฏิบัติ เป็นการประเมินปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นต้น

๑.๓) การคาดหวังเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เป็นการประเมินความสามารถด้านต่างๆของผู้เรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ ผลที่มีต่อผู้บริหาร ครูและสถาบัน เป็นต้น

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริง การเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องเก็บรวม ๓ ด้าน เช่นเดียวกับสภาพที่คาดหวังคือ สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในด้านสิ่งที่มีมาก่อน ด้านกระบวนการหรือการปฏิบัติ และด้านผลลัพธ์

^{๑๑๖}Popham. W.J., *Educational Evaluation*, (New Jersey : Prentice-Hall, 1975), p.31.

การบรรยายข้อมูลสิ่งๆที่ประเมินระหว่างสภาพที่คาดหวังและสภาพที่เป็นจริง สรุปลักษณะความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ ๒.๖

แผนภาพที่ ๒.๖ การบรรยายสิ่งๆที่ประเมินตามรูปแบบการประเมินของสเตค
ที่มา : Worthen B.R. and Sanders, J.R., **Educational Evaluation : Theory and Practice**, (CA : Wadsworth, 1973), p. 118.

๖.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจ

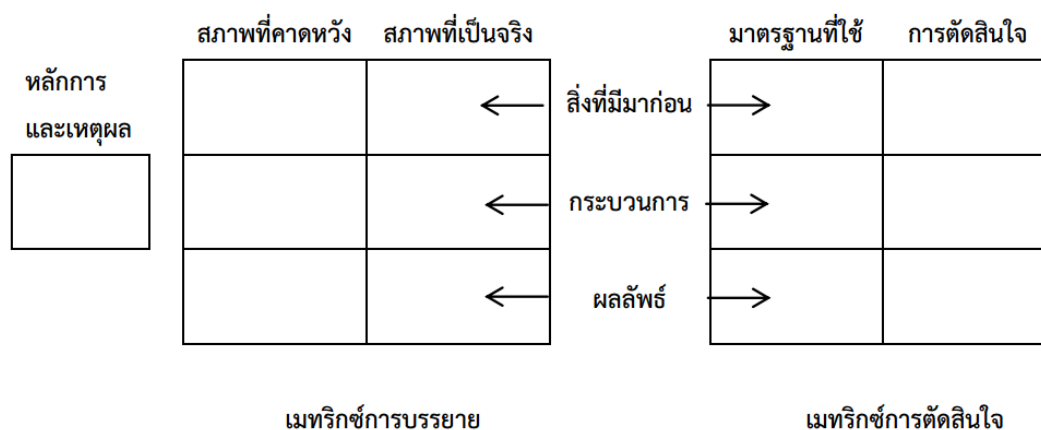
เนื่องจากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงนั้น มิได้บ่งบอกถึงความน่าเชื่อถือและความตรง เพียงแต่ทำให้เราทราบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่เท่านั้น จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจมาช่วยในการตัดสินใจว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด โดยอาศัยเกณฑ์ ๒ ชนิด คือ^{๑๑๗}

๑. เกณฑ์สัมบูรณ์ เป็นเกณฑ์ที่นักประเมินตั้งไว้ โดยอาจกำหนดมาจากทฤษฎีหลักการหรือการวิจัย และเอกสารอ้างอิง

^{๑๑๗}Op. cit., Worthen B.R. and Sanders. J.R., **Educational Evaluation : Theory and Practice**, pp.113-125.

๒. เกณฑ์สัมพัทธ์ เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมกลุ่ม หรือยึดเอาลักษณะของโครงการใดโครงการหนึ่งมาเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ

จากข้อมูลที่เกิดขึ้นรวมมา ๓ ชนิดนี้ นักประเมินจะต้องแยกข้อมูลเป็น ๔ ประเภท คือ สภาพที่คาดหวัง สภาพที่เป็นจริง มาตรฐานที่ใช้ประเมินและการตัดสินใจ รูปแบบการประเมินของสเตรคได้เสนอไว้ดังภาพที่ ๒.๗

แผนภาพที่ ๒.๗ การตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินตามรูปแบบการประเมินของสเตรค
ที่มา : Fitzpatrick, J.L., Sanders, J.R. and Worthen, B.R., **Program Evaluation, Alternative Approaches and Practical Guidelines**, (New York : Longman, 2004),
p. 135.

รายละเอียดของการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ประเมินตามรูปแบบของการประเมินของสเตรคมีดังนี้

๑. หลักการและเหตุผล (Rationale) เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงแนวคิด หลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการซึ่งเป็นพื้นฐานในการกำหนดสภาพที่คาดหวังให้เกิดขึ้นจากโครงการ

๒. เมทริกซ์การบรรยาย (Description Matrix) คือ ส่วนที่ใช้บรรยายภาพรวม ของข้อมูลที่ได้จากการประเมินเมทริกซ์นี้ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ สภาพที่คาดหวัง และสภาพที่เป็นจริง

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลทั้งสองแนวแล้วพบว่ามีความสัมพันธ์กันในแนวตั้ง และมีความสอดคล้องกันในแนวนอน แสดงว่าโครงการนั้นสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. เมทริกซ์การตัดสินใจ (Judgment Matrix) เป็นส่วนของการตัดสินใจคุณค่าของโครงการประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ

๓.๑ มาตรฐานที่ใช้ (Standards) ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าโครงการที่ประเมินนั้นมีคุณภาพหรือบรรลุเป้าหมายหรือไม่ โดยอาศัยมาตรฐานที่กำหนดไว้ อาจจะเป็นมาตรฐานสัมบูรณ์ หรือ มาตรฐานสัมพัทธ์ก็ได้

๓.๒ การตัดสินใจ (Judgments) เป็นขั้นตอนที่พิจารณาว่า โครงการนั้นมีคุณภาพเพียงใด มีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไรบ้าง โดยอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้กับมาตรฐาน การเปรียบเทียบอาจจะใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์สัมบูรณ์หรือการเปรียบเทียบเกณฑ์สัมพัทธ์ก็ได้

๖.๓ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของสเตคเพื่อการประเมินโครงการ

การประเมินตามรูปแบบของสเตคประกอบด้วย การบรรยายและการตัดสินใจคุณค่าของโครงการโดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์และความสอดคล้องขององค์ประกอบใหญ่ ๓ ส่วนคือ สิ่งที่มีมาก่อนการปฏิบัติและผลลัพธ์ระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้วจึงตัดสินคุณค่าของโครงการสเตคเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามสภาพ ธรรมชาติโดยใช้การสังเกต การทดสอบ การสัมภาษณ์ โดยใช้ข้อมูลจากหลายฝ่ายเพื่อให้ได้การตัดสินใจ คุณค่าโครงการมีความถูกต้องเชื่อถือได้

การประยุกต์รูปแบบการประเมินของสเตคเพื่อประเมินโครงการมีข้อควรพิจารณาดังนี้

๑. การประเมินมุ่งที่จะศึกษาในเรื่องการบรรยายและการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ

๒. การประเมินให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีมาก่อนการปฏิบัติและผลลัพธ์จึงเป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการประเมินก่อน ระหว่างและหลังการดำเนินโครงการโดยพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่มีมาก่อนต่อผลของการปฏิบัติระหว่างการดำเนินโครงการและผลของสิ่งที่มีมาก่อน และการปฏิบัติต่อผลลัพธ์ของโครงการพร้อมทั้งพิจารณาความสอดคล้องของสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังทำให้สามารถระบุสาเหตุของความสำเร็จและความไม่สำเร็จของโครงการได้

๓. การประเมินมีการตัดสินคุณค่าเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป็นที่ตั้งเกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ทำให้ได้สารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกโครงการที่มีอยู่

๗. รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม

ดาเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Danial L. Stufflebeam) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ การประเมินที่เรียกว่า ชิปปโมเดล (CIPP Model) ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เป็นรูปแบบการประเมินที่มีระบบแผนอย่างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการต่างๆ ได้ อย่างกว้างขวาง

คำว่า CIPP ย่อมาจากคำว่า Context (บริบทหรือสภาวะแวดล้อม) Input (ปัจจัยเบื้องต้น) Process (กระบวนการ) และ Product (ผลผลิต) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าแนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีมนี้ ได้ยึดหลักของการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) หรือ วิธีการเชิงระบบ (Systems Approach)

๗.๑ ความหมายของการประเมิน

สตัฟเฟิลบีม ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ประเมินอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่จัดหา นำเสนอ

สารสนเทศ และนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายและการตัดสินใจคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการ^{๑๑๘}

๗.๒ วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิป

วิธีการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินชิป จะเกี่ยวข้องกับลักษณะของการตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ ๔ ลักษณะ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับ การวางแผน (Planning Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementing Decisions) และการตัดสินใจเกี่ยวกับการทบทวนการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling Decisions) มโนทัศน์เบื้องต้นของรูปแบบ CIPP ก็คือ ประเภทของการตัดสินใจที่แตกต่างกันจำเป็นต้องใช้สารสนเทศในการตัดสินใจที่แตกต่างกันด้วย ซึ่ง สตีฟเฟิลบีมและคณะ ได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริหารและการวางแผนไว้ ๔ ประเภท ดังนี้^{๑๑๙}

๑) การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการหรือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย ปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง ซึ่งสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ อธิบายว่า การประเมินบริบทของโครงการเป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการเป็นการประเมินสภาพ เศรษฐกิจสังคมการเมือง ตลอดจนปัญหา อุปสรรคต่างๆ อันนำไปสู่ทิศทางและวัตถุประสงค์ของโครงการ^{๑๒๐}

๒) การประเมินปัจจัย หรือทรัพยากร (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการและกลวิธีดำเนินโครงการเป็นการตรวจสอบความพร้อม ของปัจจัยเบื้องต้นต่างๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุง ส่วนใด สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อเลือกแผนการจัดโครงการหรือ แผนการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ซึ่งสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ กล่าวว่า การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากรเป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรทั้งปริมาณ และคุณภาพ ตลอดจนระบบการบริหารจัดการเพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประเมินขณะดำเนินงาน หรือประเมินในเชิงความก้าวหน้าเพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารหรือการ

^{๑๑๘}Op. cit., Stufflebeam. D.L., and Shinkfield. A.J., *Evaluation Theory, Models, and Applications*, p.326.

^{๑๑๙}Op. cit., Fitzpatrick. J,L., Sanders. J.R., and Worthen. B.B., *Program Evaluation, Alternative Approaches and Practical Guidelines*, p.89.

^{๑๒๐}อ้างแล้ว, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*, หน้า ๑๖๙.

ดำเนินโครงการรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย ซึ่งสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ให้แนวคิด ว่า การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อน ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินโครงการจึงเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างทันที่ที่สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ การควบคุม หรือปรับปรุงแก้ไขวิธีการต่างๆ ให้เหมาะสมทันที่ในขณะที่กำลัง ดำเนินโครงการอยู่

๔) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการซึ่งเป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินงานโครงการสิ้นสุดลง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพประสิทธิผลของโครงการซึ่งในทัศนะของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ เห็นว่า เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าเพียงใด ประกอบด้วย การประเมินผลผลิต โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับ วัตถุประสงค์ของโครงการตลอดจนการนำเอาความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานอีกส่วนหนึ่งคือผลกระทบ (Impact) สารสนเทศที่ได้จะนำมาใช้ในการตัดสินใจคุณค่าผลผลิตของโครงการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะทำต่อไป หรือยุติ ล้มเลิก หรือยกฐานะเป็นงานประจำ

มโนทัศน์สำคัญของรูปแบบการประเมินชิป ก็คือจะต้องเป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจตามช่วงระยะเวลาของการบริหารโครงการกล่าวคือ การประเมินสถานะแวดล้อม เพื่อการตัดสินใจก่อนริเริ่มจัดทำโครงการการประเมินปัจจัยเบื้องต้น เพื่อการตัดสินใจ เกี่ยวกับการวางแผนดำเนินโครงการการประเมินกระบวนการเป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจปรับปรุง กิจกรรมและวิธีดำเนินโครงการและเมื่อโครงการสิ้นสุดลง จึงประเมินผลผลิตของโครงการเพื่อตัดสินใจ คุณค่าและอนาคตของโครงการว่า จะดำเนินงานต่อไปหรือยุติโครงการดังนั้นในการประยุกต์ใช้รูปแบบ การประเมินชิป ผู้บริหารหรือผู้ประเมินจึงควรทำ การประเมินและใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจ เกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นระยะๆ ตามช่วงระยะเวลาของการบริหารจัดการโครงการมิใช่ ไปประเมินรวบยอดเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว

จากแนวคิดในการประเมินองค์ประกอบทั้ง ๔ ด้านดังกล่าว จึงเรียกแนวคิดในการประเมินนี้ว่า รูปแบบการประเมินชิป ซึ่งมีกรอบแนวคิดในการประเมินเขียนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภท ของการประเมินและประเภทของการตัดสินใจได้ดังภาพที่ ๒.๘

แผนภาพที่ ๒.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมิน
และประเภทของการตัดสินใจตามรูปแบบ ของสตัฟเฟิลบีม
ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, *วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า*, พิมพ์ครั้งที่ ๕,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๘.

สตัฟเฟิลบีมและซิงค์ฟิลด์ (Stufflebeam and Shinkfield) ได้ อธิบายวิธีการใช้
รูปแบบการประเมินซิปที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของการประเมินกับประเภทของการ
ประเมิน^{๑๒๑} สรุปได้ดังตารางที่ ๒.๒

^{๑๒๑}Op. cit., Stufflebeam. D.L., and Shinkfield. A.J., *Evaluation Theory, Models, and Applications*, p.329.

ตารางที่ ๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของการประเมินความก้าวหน้าและการประเมินผล
สรุปรวมกับประเภทของการประเมิน

บทบาทของ การประเมิน	สถานะแวดล้อม	ปัจจัยหรือ ทรัพยากร	กระบวนการ	ผลผลิต
การประเมิน ความก้าวหน้า โดย ใช้ สารสนเทศเพื่อ ตัดสินใจปรับปรุง และประกัน คุณภาพโครงการ	เป็นแนวทางใน การตัดสินใจ กำหนด วัตถุประสงค์ของ โครงการและ จัดลำดับ ความสำคัญของ เป้าหมายของ โครงการ	เป็นแนวทางใน การ ตัดสินใจ กำหนด ยุทธวิธี/ วิธีการ และ แนว ทางการ ปฏิบัติงานตาม โครงการ	เป็นแนวทางใน การตัดสินใจ ปฏิบัติงาน โครงการ กำกับ และปรับกิจกรรม ของโครงการให้มี ประสิทธิภาพ	เป็นแนวทางใน การตัดสินใจ ดำเนินโครงการ ปรับปรุงขยาย โครงการโดย พิจารณาจาก ผลลัพธ์และ ผลข้างเคียงที่ เกิดขึ้นจาก โครงการ
การประเมินผล สรุป รวม โดยใช้ สารสนเทศสรุป รวม ตัดสินคุณค่า คุณประโยชน์ และ ความสำคัญ ของ โครงการ	เปรียบเทียบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายและ จัดลำดับ ความสำคัญและ ตามรายการ ความ ต้องการ ปัญหา และ โอกาส	เปรียบเทียบ ยุทธวิธี ที่เลือก การ ออกแบบ และ งบประมาณ เหตุผลที่เลือกมา จากทางเลือกอื่น ๆ	พรรณนา กระบวนการ ปฏิบัติงานและ ค่าใช้จ่าย รวมทั้ง เปรียบเทียบการ ออกแบบ กระบวนการ ปฏิบัติและ ค่าใช้จ่าย	เปรียบเทียบ ผลลัพธ์และ ผลข้างเคียงกับ เป้าหมายที่ ต้องการ ความ เป็นไปได้ ความสำเร็จ และ การตัดสินใจใน รอบใหม่อีกครั้ง

๗.๔ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปเพื่อการประเมินโครงการ

การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิปมาใช้ในการประเมินโครงการผู้ประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องดำเนินการประเมินโครงการอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบเพื่อนำสารสนเทศที่ได้ จากการประเมินเสนอต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหรือนำมาใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนา โครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

๑) **ประเมินก่อนเริ่มโครงการ** ผู้ประเมินหรือผู้ปฏิบัติงานควรทำการประเมินสถานะแวดล้อมและปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ของโครงการตรวจสอบความ เหมาะสมความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการความเป็นไปได้ของโครงการที่จะนำไป ปฏิบัติ คุณภาพของโครงการรวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ การประเมินเพื่อตัดสินใจ หรือหาข้อมูลสรุปสำหรับการตัดสินใจเลือกโครงการบางครั้ง เรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” ในขั้นนี้เน้นพิจารณาใน ๓ ประเด็นหลัก คือ

๑.๑) ความเหมาะสมของโครงการที่จะดำเนินการโดยวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของโครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการความพร้อมในการบริหารจัดการโครงการความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้ทางการเงิน กำลังคน วัสดุ และการจัดการ

๑.๒) การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ

๑.๓) การศึกษาและคาดหวังถึงผลประโยชน์ หรือสิ่งที่อาจตามมาจากการดำเนินโครงการนั้นทั้งในระยะเริ่มโครงการและในขณะดำเนินโครงการ

๒) การประเมินในระหว่างการดำเนินโครงการโดยประเมินขณะที่กำลังดำเนินโครงการโดยผู้ประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการควรประเมินจุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงาน ตรวจสอบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร มีวิธีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แล้วใช้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินสำหรับ ตัดสินใจดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ทันเวลาที่

๓) การประเมินหลังการดำเนินโครงการโดยผู้ประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการมุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ เกิดผลกระทบอะไรบ้าง สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควร ดำเนินโครงการนั้นต่อไป หรือปรับปรุงขยาย หรือล้มเลิกโครงการ

๔) รูปแบบการประเมิน ผลแบบ CIPP Model

คำว่า “รูปแบบ” หรือแบบจำลอง ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Model” ซึ่งหมายถึงวิธีการที่บุคคลใด บุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิแผนผัง ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย และสามารถนำเสนอเรื่องราวได้อย่างมีระบบ^{๑๒} ในการประเมินผลโครงการนั้นมีแนวคิดและโมเดลหลายอย่าง แต่ในที่นี้ใคร่ขอเสนอแนวคิดและโมเดลการ ประเมินแบบซิป หรือ “CIPP Model” ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เพราะเป็นโมเดลที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบันแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม เน้นการแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่างฝ่ายประเมิน กับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศ ให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหาข้อมูล และนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ประกอบการ ตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณีทั้งนี้เพื่อป้องกันการมีอคติในการประเมิน ประเด็นการประเมิน ตามรูปแบบ CIPP Model สตัฟเฟิลบีม ได้กำหนดประเด็นการประเมินออกเป็น ๔ ประเภท ตามอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของ “CIPP Model” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^{๑๒}เยาวดีรางชัยกุล วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการแนวคิดและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

๔.๑ การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C)

เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหาและความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่างๆ เช่น

- เป็นโครงการที่สนองปัญหา หรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
- วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร หรือ นโยบายของหน่วยเหนือหรือไม่
- เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ หรือไม่^{๑๒๓}

๔.๒ การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I)

เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา ฯลฯ รวมทั้ง เทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน

เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น^{๑๒๔}

- ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
- กิจกรรม/แบบ/ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้ว ที่กำหนดไว้ในโครงการ ความเป็นไปได้ และเหมาะสมเพียงใด

๔.๓ การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P)

เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบ กิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการโดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินกระบวนการนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการ ค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) และจุดด้อย (Weakness) ของนโยบาย/ แผนงาน/โครงการ ซึ่งมักจะไม่สามารถศึกษาได้ภายหลัง จากสิ้นสุดโครงการแล้ว

^{๑๒๓} ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๑๒๔} ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

เป็นการประเมินระหว่างการทำงานโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นๆ ด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้ หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด

- เกิดปัญหา อุปสรรค ไม่ราบรื่น ไม่คล่องตัวหรือไม่ อย่างไร

- มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร^{๑๒๕}

๔.๔ การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P)

เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิกขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ แต่การประเมินผล แบบนี้มีได้ให้ความสนใจต่อเรื่องผลกระทบ (Impact) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของนโยบาย / แผนงาน / โครงการเท่าที่ควร

เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือ ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญๆ เช่น

- เกิดผล/ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

- คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร

- เกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่^{๑๒๖}

นอกจากนี้สตีฟเฟิลบีม ได้นำเสนอประเภทของการตัดสินใจที่สอดคล้องกับประเด็นที่ประเมิน ดังนี้

๔.๔.๑ การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากการประเมิน สภาพแวดล้อมที่ได้นำไปใช้ในการกำหนดจุดประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนการทำงาน

๔.๔.๒ การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (Structuring Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูลจากปัจจัยนำเข้าไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างของแผนงาน และขั้นตอนของการดำเนินการของโครงการ

๔.๔.๓ การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementation Decisions) เป็นการตัดสินใจที่ใช้ข้อมูล จากการประเมินกระบวนการเพื่อพิจารณาควบคุมการดำเนินการให้ เป็นไปตามแผน และปรับปรุงแก้ไขการ ดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

^{๑๒๕} ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๑๒๖} ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รูปแบบการประเมินโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/Evaluation/Evaluation-model.pdf, [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๔.๔.๔ การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (Recycling Decisions) เช่น การตัดสินใจเพื่อใช้ข้อมูลจากการประเมินผลผลิต (Output) ที่เกิดขึ้น เพื่อพิจารณาการยุติ/ ล้มเลิกหรือขยายโครงการที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป จากข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นการประเมินแบบ CIPP ทั้ง ๔ ประการและประเภทของการตัดสินใจ

เกณฑ์และตัวชี้วัดความสำเร็จ

การประเมินผลโครงการนั้นต้องมีเกณฑ์และตัวชี้วัด (Indicator) ระดับความสำเร็จของโครงการให้ทราบ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลโครงการ^{๑๒๗} มีดังนี้

๑. เกณฑ์ประสิทธิภาพ (Efficiency) มีตัวชี้วัด เช่น สัดส่วนของผลผลิตต่อค่าใช้จ่าย ผลผลิตต่อหน่วยเวลาผลิตภาพต่อกำลังคน ระยะเวลาในการให้บริการ

๒. เกณฑ์ประสิทธิผล (Effectiveness) มีตัวชี้วัด เช่น ระดับการบรรลุเป้าหมาย ระดับการบรรลุตามเกณฑ์มาตรฐาน ระดับการมีส่วนร่วม ระดับความเสี่ยงของโครงการ

๓. เกณฑ์ความพอเพียง (Adequacy) มีตัวชี้วัด เช่น ระดับความพอเพียงของทรัพยากร

๔. เกณฑ์ความพึงพอใจ (Satisfaction) มีตัวชี้วัดเช่น ระดับความพึงพอใจ

๕. เกณฑ์ความเป็นธรรม (Equity) มีตัวชี้วัดคือ การให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาส ความเป็นธรรม ระหว่างเพศระหว่างกลุ่มอาชีพ ฯลฯ

๖. เกณฑ์ความก้าวหน้า (Progress) มีตัวชี้วัดเช่น ผลผลิตเปรียบเทียบกับเป้าหมายรวม กิจกรรมที่ทำแล้วเสร็จ ทรัพยากรและเวลาที่ใช้ไป

๗. เกณฑ์ความยั่งยืน (Sustainability) ตัวชี้วัด เช่น ความอยู่รอดของโครงการด้านเศรษฐกิจ สมรรถนะด้านสถาบัน ความเป็นไปได้ในด้านการขยายผลของโครงการ

๘. เกณฑ์ความเสียหายของโครงการ (Externalities) มีตัวชี้วัด เช่น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

สำหรับตัวชี้วัด (Indicators) ความสำเร็จของโครงการนั้น หมายถึง ข้อความที่แสดงหรือระบุ ประเด็นที่ต้องการจะวัดหรือประเมิน หรือตัวแปรที่ต้องการจะศึกษา โดยจะมีการระบุลักษณะที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม ทั้งส่วนที่มีลักษณะเชิงปริมาณ และส่วนที่แสดงลักษณะเชิงคุณภาพ

หลักการสร้างตัวชี้วัดที่ดี ในการสร้างตัวชี้วัดที่ดีจำเป็นจะต้องมีหลักการที่ใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินการดังนี้

๑. เลือกใช้/ สร้างตัวชี้วัดที่เป็นตัวแทนที่สำคัญเท่านั้น

๒. คำอธิบาย หรือการกำหนดตัวชี้วัดควรเป็นวลีที่มีความชัดเจน

๓. ตัวชี้วัดอาจจะกำหนดได้ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพก็ได้

๔. ควรนำจุดประสงค์ของโครงการ หรือประเด็นการประเมินมากำหนดตัวชี้วัด

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวชี้วัดควรรวบรวมข้อมูลทั้งจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ยกตัวอย่าง

^{๑๒๗} วรเดช จันทรรและไพโรจน์ ภัทรนรากุล, การประเมินผลระบบเปิด, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

การจำแนกประเภทของตัวชี้วัดตามลักษณะของสิ่งที่ได้รับการประเมิน เช่น ตัวชี้วัดด้านบริบท (Context) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. สภาพแวดล้อมของก่อนมีโครงการ (ปัญหาวิกฤต)
๒. ความจำเป็น หรือความต้องการขณะนั้นและอนาคต
๓. ความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโครงการ
๒. ความพร้อมของทรัพยากร เช่น งบประมาณ คน วัสดุอุปกรณ์เวลาถูกระเบียบ
๓. ความเหมาะสมของขั้นตอนระหว่างปัญหา สาเหตุของปัญหาและกิจกรรม

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. การตรวจสอบกิจกรรม เวลาและทรัพยากรของโครงการ
๒. ความยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่
๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
๔. ภาวะผู้นำในโครงการ

๗ ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Product) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. อัตราการมีงานทำของประชาชนที่ยากจน
๒. รายได้ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ
๓. ความพึงพอใจของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ

ตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ (Outcomes) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. คุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวตามเกณฑ์มาตรฐาน
๒. การไม่อพยพย้ายถิ่น
๓. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Impact) : ตัวชี้วัดสามารถพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. ผลกระทบทางบวก/ เป็นผลที่คาดหวังจากการมีโครงการ
๒. ผลกระทบทางลบ / เป็นผลที่ไม่คาดหวังจากโครงการ

เกณฑ์และตัวชี้วัดดังกล่าวนี้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลโครงการได้ดี ซึ่ง จะ ครอบคลุม มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ด้านบริหารจัดการ ด้านทรัพยากร และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถวัดถึงความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐได้ซึ่ง ในทางปฏิบัตินักประเมินผล จะต้องนำเกณฑ์และตัวชี้วัดดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะ และบริบทของโครงการด้วย และจากการศึกษาถึงแนวคิดการประเมินโครงการของ สตีฟเฟิลบีม สรุป ได้ว่ารูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงาน อย่างครบวงจร มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้นั้นจัดทำ ให้เป็นสารสนเทศ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อปรับปรุงโครงการอย่างทันที่ที่โดยแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

๘. รูปแบบการประเมินของอัลคิน

ขณะที่มาร์วิน อัลคิน (Marvin Alkin, ๑๙๖๙) เป็นผู้อำนวยความสะดวกการประเมินผลการศึกษา ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตลอสแอนเจลิส (UCLA) ได้พัฒนารอบการประเมินที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมินซิป เรียกว่า รูปแบบการประเมิน UCLA ซึ่งมีจุดเน้นเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินโครงการ

๘.๑ ขอบข่ายของการประเมิน

จากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้น การประเมินจะประกอบด้วย การจัดหา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ดังนั้นในการประเมินจำเป็น จะต้องประเมินในเรื่องต่างๆ ๕ ด้านดังนี้^{๑๒๘}

๑) การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณนาสภาพ ของระบบเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบ จะช่วยให้เรา สามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมสิ่งที่จะต้องศึกษาได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชนและสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ กัน

๒) การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมิน ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการเพื่อหาสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการนักประเมินต้องหาสารสนเทศที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมกับประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธีการดำเนินงานต่างๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหาโดยทั่วไปจะใช้การประเมินจากเกณฑ์ ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

๓) การประเมินการนำไปใช้เพื่อการดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้หรือคาดหวังไว้เพียงไร

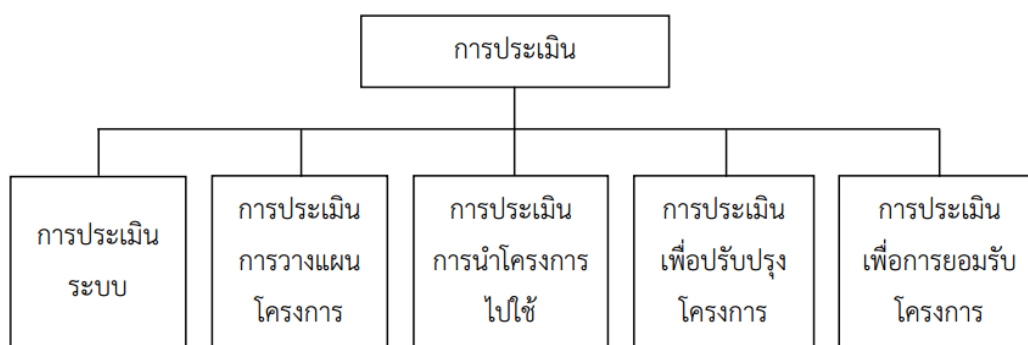
๔) การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมายและมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้นนักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความ ล้มเหลวในทุกๆ ด้านของโครงการตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

^{๑๒๘}Op.cit., Fitzpatrick. J.L., Sanders. J.R., and Worthen. B.B., Program Evaluation, Alternative Approaches and Practical Guidelines, p.92.

๕) การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้ นักประเมินต้องหาข้อมูลสารสนเทศรายงานต่อผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่า ของโครงการและศักยภาพในการสรุปอ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่นๆ หรือนำไปใช้กับโครงการใน สถานการณ์อื่นๆ ได้กว้างขวางเพียงใด ในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมินจะทำให้ผู้บริหารได้ตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินกับโครงการในลักษณะใด อาจจะยกเลิก ปรับปรุงใหม่ หรืออาจจะขยายโครงการต่อไปอีก เป็นต้น

อัลคินชี้ว่า รูปแบบการประเมินดังกล่าวนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นในการประเมิน ๔ ประการคือ

๑. การประเมินเป็นกระบวนการรวบรวมสารสนเทศ
  ๒. สารสนเทศที่รวบรวมได้ในการประเมินส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกในการปฏิบัติการ
  ๓. สารสนเทศที่ได้จากการประเมินควรจะนำเสนอให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ด้วยรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยออกแบบการนำเสนอที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ชัดเจน ไม่ทำให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจสับสน หรือเข้าใจผิดได้
  ๔. ประเภทของการตัดสินใจที่ต่างกันย่อมต้องใช้กระบวนการประเมินที่ต่างกัน
- รูปแบบการประเมินของอัลคินสรุป ได้ดังภาพที่ ๒.๙

แผนภาพที่ ๒.๙ รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน

ที่มา : ส.วาสนา ประवालพฤษ์, **หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๘.

๘.๒ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของอัลคินเพื่อการประเมินโครงการ

โดยที่รูปแบบการประเมินของอัลคินมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมินชิปค่อนข้างมาก ดังนั้นแนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของอัลคินในการประเมินโครงการจึงยึด แนวทางเดียวกันกับรูปแบบการประเมินชิป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕

๒.๓.๑ ความหมายของศีล

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงให้ความหมายของศีลไว้ในเบญจศีลเบญจธรรมว่า “ศีลนั้นเป็นเหมือนบรรทัดสำหรับให้คนประพฤติความดีให้คงที่เปรียบเหมือนผู้แรกจะเขียนหนังสือ ต้องอาศัยเส้นบรรทัดเป็นหลักไปตามนั้น หนังสือที่เขียนจึงจะมีบรรทัดอันตรง ถ้าหาไม่ตัวหนังสือก็จะขึ้นคดลงดังงูเลื้อย เมื่อชำนาญแล้ว ก็เขียนไปได้โดยไม่ต้องมีบรรทัดฉนั้นใด คนแรกประพฤติความดี ไม่ได้ถืออะไรไว้เป็นหลัก ใจไม่มั่นคงอาจเอนเอียงลงหาทุจริต แม้เพราะโมหะครอบงำ เมื่อบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์จนเป็นปกติมารยาทได้แล้วจึงประพฤติคุณธรรมอย่างอื่นก็มักยั่งยืนไม่ผันแปร”^{๑๒๙}

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสนานามหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยว่า “ศีล หมายถึง การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย เป็นการรักษากฎตามระเบียบวินัย หรือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว (The Five Precepts of Morality)

เดิมเรียกว่า “สิกขาบท ๕ “ เป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตน ใครปฏิบัติตามนี้เรียกว่า “มีศีลเบื้องต้น” ^{๑๓๐}

สรุป ศีล ๕ หมายถึง ข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่ว โดยการรักษากาย และวาจาให้เป็นปกติ เพื่อช่วยให้กิจกรรมของสังคมดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ทั้งส่วนปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวม

๒.๓.๒ องค์ประกอบของศีล ๕

ศีล หมายถึง ข้อกำหนดขั้นต้นที่ใช้สำหรับควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้ดำเนินชีวิตไปอย่างปกติสุข กลมกลืนไปกับปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้มนุษย์สำได้รวมกาย วาจา ไม่ให้ล่วงเกินตนเองและคนอื่น และเมื่อมนุษย์เราได้ประพฤติหรือปฏิบัติตามสังคมก็จะสงบสุข องค์ประกอบของศีล ๕ ได้แก่

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นการทำลายชีวิตสัตว์ รวมไปถึงการทำร้ายร่างกายและการทรมานใน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตามจะใหญ่หรือจะเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการฆ่า การทำร้ายร่างกาย และการทรมานจะได้อธิบายดังนี้

๑. การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าด้วยตนเอง หรือให้ผู้อื่นทำ ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมาบาปน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมี

^{๑๒๙}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒.

^{๑๓๐}พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๖.

บาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อย แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย และการฆ่านั้นก็มิอยู่ ๒ ประเภท คือ **ฆ่าโดยจงใจ** และ**ฆ่าโดยไม่จงใจ**

ฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริ

ฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะ

๒. การทำร้ายร่างกาย คือการทำให้มนุษย์ได้รับบาดเจ็บอย่างสาหัส ยังทุกข์ให้เกิดแก่ผู้ถูกทำร้าย

๓. การทรมาน หมายถึง การใช้งานเกินกำลัง การกักขัง การนำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน การผลาญสัตว์ เช่น ชนโค ชนกระปือ ตีไก่ ยั่วให้ต่อสู้กันเพื่อความสนุกสนาน^{๑๓๑}

และหลักเกณฑ์การกระทำที่จะกำหนดว่าละเมิดศีลข้อที่ ๑ ได้นั้น พระอรรถกถาจารย์ได้จัดวางองค์ประกอบการละเมิดไว้ดังนี้คือ

๑. ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณสมณญิตา รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วรกจิตต์ มีเจตนาจะฆ่า
๔. อุปกุกโม พยายามฆ่า
๕. เตน มรณ สัตว์นั้นตายเพราะถูกฆ่า

การล่วงละเมิดนอกจากศีลจะขาดแล้ว ยังถือว่าเป็นบาปด้วย (ความชั่ว) ฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนบีบคั้นกัน ควรอยู่ร่วมกันอย่างไม่ตรีจิต สันติภาพที่มั่นคงก็คงจะเกิดขึ้น

๒) อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย คือไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือทางวาจา อันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ในที่นี้จะอธิบายกิริยาที่ห้ามทำในศีลข้อ ๒ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. โจรกรรม ประพฤติเป็นโจร หมายถึง กิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร ๑๔ ลักษณะคือ

๑) ลัก	ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมย และตัดช่อง ย่องเบา
๒) ฉก	ชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว
๓) กรรโชก	ขูให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้
๔) ปล้น	รวมหัวกันหลายคน มีศรัตราอาวุธเข้าแย่งทรัพย์
๕) ตู่	อ้างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน ซึ่งไม่อยู่ในปกครองของตน
๖) ฉ้อ	โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกง ดินที่ตนอยู่อาศัย

^{๑๓๑} อ่างแล้ว, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลและเบญจธรรม**,

- ๓) หลอก   ปั้นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์
- ๔) ลวง   ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง
- ๕) ปลอม   ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม
- ๑๐) ตระบัด   ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสียกู้หนี้แล้วไม่ใช้ดอกและต้น
- ๑๑) เปียดบัง   กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์
- ๑๒) สับเปลี่ยน   แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า
- ๑๓) ลักลอบ   หลบหนีภาษีของหลวงหรือลอบนำสิ่งที่ต้องห้าม เช่น เหล้าเถื่อน
เข้ามาในประเทศ
- ๑๔) ยักยอก   ได้แก่การใช้อำนาจหน้าที่จำหน่ายทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน
โดยมิชอบ^{๑๓๒}

ทำโจรกรรม ๑๔ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำหรือร่วมกับคนอื่นก็ชื่อว่าประพฤติเป็นโจรทั้งสิ้น

๒. อนุโลมโจรกรรม หมายถึง กิริยาที่อุดหนุนโจรกรรม หรือ สมโจร หรือสนับสนุนผู้ประพฤติผิดศีลธรรม ซึ่งรวมไปถึงการปกปิด ลวง โดยการคบกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งจะเอาประโยชน์ของเขาฝ่ายเดียว และรับสินบนของผู้อื่นเพื่อกระทำในทางที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม

๓. ฉายาโจรกรรม หมายถึง การกระทำทรัพย์พัสดุของผู้อื่นให้สูญหรือเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน ผลาญคือทำอันตรายแก่ทรัพย์พัสดุ หรือหยาบฉวยทรัพย์พัสดุของผู้อื่นมาด้วยความมั่งง่าย โดยคิดว่าเจ้าคงไม่ว่าอะไร

๑) ผลาญ ทำลายทรัพย์ผู้อื่นให้เสียหาย (ไม่เอามาเป็นของตน) เช่น เผาบ้านเรือน

๒) หยาบฉวย ถูวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือถือเอาญาติมิตรมากกว่าที่เขาอนุญาตให้ เอาโดยไม่ต้องซื้อขอ ทั้ง ๒ อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ทำให้ต่างพร้อย

องค์ประกอบที่ทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ปรปรึคคหิต์   ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒. ปรปรึคคหิตสญญิตา   รู้ว่าของนั้นเจ้าของหวงแหน
๓. เถยยจิตต์   ตั้งใจรักของสิ่งนั้น
๔. อุปกุกโม   พยายามลักของสิ่งนั้น
๕. เตน ทรณิ   ได้สิ่งของนั้นมา ด้วยความพยายามนั้น

การดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้น จะมีโทษมากหรือโทษน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์ เช่น สิ่งของมีค่ามากและประกอบกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์ย่อมมีโทษมาก ถ้าเป็นของเล็กน้อยก็มีโทษน้อย แต่ต้องประกอบด้วยกิเลสและความพยายามอีก เช่น สิ่งที่มีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์ ผู้ลัก

^{๑๓๒} อ่างแล้ว, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๑๗.

มีความปรารถนาอยากได้และมีความพยายามมากก็มีโทษมาก แต่ถ้าได้มาโดยง่ายมีความปรารถนา น้อย ก็จะมีโทษน้อยช้อยกเว้นการถือเอาของผู้โดยวิสาสะ คือ ของญาติมิตรหรือคนที่คุ้นเคยกัน เคย ช่วยเหลือกัน เคยอนุญาตไว้ก่อน แม้ไม่ถือเอาโดยไม่บอก ก็ไม่เป็น อทินนาทาน แต่ต้องประกอบด้วย ลักษณะการถือวิสาสะ ท่านได้อธิบายว่าต้องประกอบด้วย ๕ ประการ คือ

๑. เจ้าของเป็นผู้สนิทกับตน
๒. เจ้าของเคยอนุญาตไว้ก่อน
๓. เมื่อถือเอาแล้ว ไม่มีคนสนทน่ห้
๔. ของนั้นเป็นของที่เจ้าของไม่หวงแหนสำหรับเรา หรือพอให้ได้
๕. เมื่อเจ้าของรู้แล้ว ก็พอใจ ไม่ว่าจะอะไร

๓) **กามสมุจฉาจารา เวมณิ** หมายถึง การงดเว้นจากประพฤติดิฉิตในกามทั้งหลาย กาม ในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี หมายถึงความว่างเว้นจากความประพฤติในการที่จะ ล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูล ของตน ไม่ส่าสอนกันเยี่ยงอย่างสัตว์เดียรัจฉาน หรือผู้มักมากในกาม

ข้อห้ามสำหรับหญิงและชาย มิให้ประพฤติดิฉิตดังนี้

ก. **หญิงที่ต้องห้ามสำหรับผู้ชาย มี ๓ จำพวก คือ**

๑. **หญิงมีสามี** ได้แก่หญิงที่แต่งงานกับชาย หรือไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินด้วยกันกับชาย อย่างเปิดเผย หรือหญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์เป็นต้นของชายแล้วและยอมอยู่กับเขาหรือหญิงที่ชายเลี้ยง ไว้เป็นภรรยา

๒. **หญิงที่มีญาติปกครอง** ได้แก่หญิงที่มีมารดาบิดา ญาติ พี่ที่ภักษรักษาอยู่ คือยังไม่เป็น คู่ครองของใคร

๓. **หญิงที่จารีตรักษา** ได้แก่หญิงที่มีศีลธรรมหรือจารีตประเพณีคุ้มครอง เช่น นักบวช หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม และหญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตน

ข. **ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก คือ**

๑. **ชายอื่นทุกคน** นอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

๒. **ชายที่จารีตต้องห้าม** เช่น ภิกษุ สามเณร และนักบวชต่างศาสนาสำหรับหญิงทุก ประเภท ในพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๔ ท่านจำแนกสตรีไว้ ๑๐ จำพวกคือ

สตรีโสด ๑๐ จำพวก

๑. มาตุรูกษิตา	สตรีที่มารดาดูแลรักษา
๒. ปิตุรูกษิตา	สตรีที่บิดาดูแลรักษา
๓. มาตาศิตุรูกษิตา	สตรีที่มารดาและบิดาดูแลรักษา
๔. ภาตุรูกษิตา	สตรีที่พี่ชายน้องชายรักษา
๕. ภคินีรูกษิตา	สตรีที่พี่สาวน้องสาวดูแลรักษา
๖. ญาติรูกษิตา	สตรีที่ญาติดูแลรักษา
๗. โคตตรรูกษิตา	สตรีที่โคตรดูแลรักษา
๘. ธรรมรูกษิตา	สตรีที่ผู้ปฏิบัติธรรมรักษา

๙. สารกฐา	สตรีที่คุ้มกันดูแลรักษา
๑๐. สปริทณทา	สตรีที่มีผู้กำหนดอาญาสินไหมไว้

ในมัจฉลัตถที่ปีนภาค ๑ ท่านแบ่งสตรีมีสามี ๑๐ จำพวกคือ

๑. ชนกกิตา	สตรีที่ซื้อมาเป็นภรรยาด้วยทรัพย์
๒. ฉนทวาสินี	สตรีที่อยู่ร่วมเป็นภรรยาด้วยความสมัครใจ
๓. โภควาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้โภคะทรัพย์
๔. ปญวาสินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยได้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
๕. โอทปตตกินี	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยการแต่งงานรดน้ำ
๖. โอภตจุมภฎา	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยฝ่ายชายช่วย
๗. ทาสี จ ภริยา จ	สตรีที่เป็นภรรยาด้วยเป็นคนรับใช้ด้วย
๘. กम्मการี จ ภริยา จ	สตรีที่รับทำงานและเป็นภรรยาด้วย
๙. ธชาหฎา	สตรีที่เป็นภรรยาโดยถูกจับมาเป็นเชลย
๑๐. มุหตติกา	สตรีที่เป็นภรรยาชั่วคราว

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. อคมนียวตถุ วัตถุอันไม่ควรถึง (หญิงชายต้องห้าม)
๒. ตสมี เสวนจิตตัม มีจิตคิดที่จะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น (คือมีเจตนาจะเสพ)
๓. เสวนปปโยโค มีความพยายามในอันเสพ
๔. มคเคน มคคปปฎิปตติอริवासัน ร่วมสังวาสกัน

การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี - ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพฤติก่อล่วงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ที่ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบคุณความดีมาก ย่อมมีโทษมาก ถ้าประกอบด้วยคุณน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

๔) มุสาวาทา เวมณิ แปลว่า การงดเว้นจากการพูดเท็จ คือการงดเว้นจากการพูดที่ปิดเบียนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้น เช่น แสดงพยานหลักฐานเท็จ มีข้อห้ามดังต่อไปนี้

๔.๑ มุสาวาท หมายถึง การพูดเท็จ และมีองค์ประกอบอยู่ ๗ ประการคือ

๑. ปต ได้แก่การโกหกซัด ๆ เช่น ไม่รู้ว่ารู้ ไม่เห็นว่าเห็น ไม่มีว่ามี
๒. ทนสาบาน คือ ทนสาบานเพื่อให้คนอื่นหลงเชื่อว่าตนเองไม่ได้เป็นเช่นนั้นจะเป็นด้วยวิธีแข่งตัวเองหรือด้วยวิธีหนึ่งนึ่ง เมื่อถูกถามก็จัดเป็นทนสาบาน
๓. ทำเล่ห์กะเท่ห์ ได้แก่การอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์เกินความจริง เช่น อวดวิเศษเรื่องใบ้หวายโดยไม่รู้จักจริงเห็นจริง
๔. มายา แสดงอาการหลอกคนอื่น เช่น ไม่เจ็บ ทำเป็นเจ็บ เจ็บน้อยทำเป็นเจ็บมาก

๕. ทำเลศ คือ ใจอยากจะพูดเท็จ แต่พูดเล่นสำนวน พูดคลุมเครือให้ผู้ฟังคิดผิดไปเอง เช่น เห็นขโมยวิ่งผ่านหน้าไป ไม่อยากบอกให้ผู้ตามจับทราบว่าเป็นเรื่องใหญ่ เช่น เห็นไฟก้นบุนหรีใหม่หญ้าแห้งก็ตะโกนเสียงดังว่า ไฟ ๆ เพื่อให้คนแตกตื่นตกใจ เป็นต้น โฆษณาสินค้า พรรณนาสรรพคุณจนเกินความจริงก็จัดเข้าข้อนี้

๖. เสริมความเรื่องเล็ก แต่พูดให้คนฟังเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ เช่น เห็นไฟก้นบุนหรีใหม่หญ้าแห้งก็ตะโกนเสียงดังว่า ไฟ ๆ เพื่อให้คนแตกตื่นตกใจ เป็นต้น โฆษณาสินค้า พรรณนาสรรพคุณจนเกินความจริงก็จัดเข้าข้อนี้

๗. อ้าความ ตรงกันข้ามกับเสริมความ คือ เรื่องใหญ่ แต่พูดให้เป็นเรื่องเล็ก หรือปิดบังอำพรางไว้ไม่พูด ไม่รายงานต่อผู้มีหน้าที่รับทราบ

๔.๒ อนุโลมมูสา ได้แก่ การพูดไม่จริง แต่พูดไปโดยไม่หวังจะให้ผู้อื่นฟังเชื่อตาม เช่น การพูดประชดประชัน

๔.๓ ปฏิสสวะ ได้แก่ การรับคำของคนอื่น ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ แต่ภายหลังกลับใจไม่ทำตามที่ได้รับคำนั้น โดยที่ตนยังพอทำตามคำนั้นได้อยู่ มี ๒ อย่าง คือ

๑. ผิดสัญญา สัญญาว่าจะทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่กลับไม่ทำภายหลัง
๒. เสียสัตย์ ให้สัตย์ปฏิญาณไว้แล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตาม
๓. คินคำ รับปากว่าจะไป แต่กลับใจภายหลังไม่ไป^{๑๓๓}

องค์ประกอบที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. อตถ วตถุ เรื่องไม่จริง
๒. วิสวาทนจิตต์ เจตนาจะพูดเรื่องนั้น
๓. ตชโซ วายาโม พูดหรือแสดงออกไป
๔. ปรสส คทถถวิขานนั ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความนั้น

การแสดงออกทางกิริยาอาการที่แสดงให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่น สร้างหลักฐานเท็จ ปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน การพูดให้ผู้อื่นเชื่อในถ้อยคำเท็จ สิ่งทีกล่าวมานี้จะมีโทษมากหรือโทษน้อยนั้นก็แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน เช่น คนที่ไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย แต่ถ้าเป็นพยานเท็จก็จะมีโทษมาก

๕) สุราเมรยัมชปมาทัญฐานา เวรมณี แปลว่า การงดเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ น้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ ๖ ประการไว้ในทนิภาเย ปาฎิกวรรค สิงคาลสูตรว่า

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโลก ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุ ๖ ไม่รู้จักความละอาย ๑ มีบพที่ ๖ คือ เป็นเหตุถอนกำลัง ปัญญา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตรโทษ ๖ ประการในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล”

^{๑๓๓} อ่างแล้ว, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลเบญจธรรม, หน้า ๓๐.

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. มทนีย ของนั้นเป็นของมีนเมา
๒. ปาตุกมมยตาจิตต์ มีเจตนาจะดื่มน้ำเมาเหล่านั้น
๓. ตชโซ วายาโม มีความพยายามจะดื่มน้ำเมานั้น
๔. ปิตปฺปเสวนํ น้ำเมานั้นล่องล่ำคองไป

การดื่มน้ำเมาและเสพสิ่งเสพติดนอกจากจะมีโทษต่อร่างกายแล้ว ยังบั่นทอนสติปัญญา อีกทั้งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่นการขาดกรรม ฉกชิงวิ่งราว อาชญากรรมทางเพศ การหลอกหลวงต้มตุ๋น และอุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเองและสังคมโดยส่วนร่วม

ผู้วิจัยมีแนวความคิดว่า ศีลทั้ง ๕ ข้อเป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันแวงและภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมสงบสุข สงบ มีเอกภาพ ความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตโดยให้มีความรัก มีความเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปรกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอันสูงส่งสืบไปอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๓ ศีล ๕ กับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

หลักศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติ วิธีหรือชุดของแนวคิดที่จะนำสันติมาสู่สังคมทั้งในระดับสังคม ชุมชน ประเทศชาติและโลก หลักการนี้ จัดได้ว่าเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดระเบียบสังคม เพื่อสร้างฐานแห่งสังคมให้กลายเป็นสังคมแห่งสันติ เป้าหมายของหลักการนี้ ก็คือ ความเป็นสันติสุขของสังคม และความเป็นเอกภาพในความเป็นพหุภาพของสังคม ปัญหาที่สำคัญ ก็คือ หลักการนี้จะสร้างสันติ เอกภาพในความเป็นพหุภาพ และเอื้อต่อแนวทางของพุทธสันติวิธีได้อย่างไร

ศีลข้อที่ ๑ ได้ชี้ให้เห็นว่า งดเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วงไป หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หากถือเอาตามนัยนี้ทำให้เข้าใจว่า ต้องฆ่าเท่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นการผิดศีล เมื่อกล่าวตามความหมายนี้ ยังรวมถึงการเข้าไปเบียดเบียนทางกายภาพด้วยวิธีการที่รุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ย่อมส่งผลกระทบต่อศีลข้อนี้ อย่างไรก็ตาม การตาย หรือการสิ้นชีวิตของสัตว์ที่เราเบียดเบียน ย่อมจัดได้ว่าเป็นการสิ้นสุดของการทำผิดศีลข้อนี้

ประเด็นของการศึกษานี้ ไม่ได้อยู่ที่การผิดศีลจะก่อให้เกิดผลเสียในแง่ของปัจเจกบุคคลหรือไม่เท่านั้น แต่จุดสำคัญ ก็คือ การประพฤติผิดก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมอย่างไร เพราะความจริงคือ การผิดศีลแต่ละข้อนั้นส่งผลเสียโดยตรงต่อสภาพจิตของปัจเจกบุคคลแล้ว แต่ความบกพร่องที่ผู้กระทำผิดได้ก่อขึ้นในบางกรณีนั้น อาจส่งผลกระทบต่อสังคม และสร้างความขัดแย้งจนนำไปสู่ความรุนแรงในมิติอื่นๆ ในสังคมด้วยก็ได้

แนวคิดในเชิงรุกอันเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งของศีลข้อที่ ๑ คือ การแสดงความเคารพต่อชีวิตของคนอื่น การให้เกียรติต่อเจ้าของชีวิต ตรรกะที่ง่ายที่สุดว่า ทำไมต้องเคารพ และให้เกียรติ คือ มนุษย์ทุกคนก็รักชีวิตของตัวเองดังพุทธพจน์ที่ว่า ความรักเสมอด้วยตนไม่มี เพราะการรักตนเองและหวังความอยู่รอดของชีวิตตนเองดังกล่าวนี้อาจเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องละทิ้งคน

อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นมารดา บิดา และบุตรธิดา เป็นต้น หรือต้องฆ่าสัตว์อื่นๆ หรือทำร้ายสัตว์เพื่อ
แสวงหาพื้นที่ให้แก่ตนเอง

ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกิด แนวคิดเชิงรับ เพราะการเคารพและให้เกียรติในชีวิตของคนอื่นโดย
มองว่ามนุษย์ต่างก็รักชีวิตของตนเองดังกล่าวนั้นเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้ว่า สัตว์เหล่า
อื่นรักตนเองมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น การตระหนักรู้
ดังกล่าวทำให้มนุษย์คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการเบียดเบียนและทำลายชีวิตของคนอื่นหรือสัตว์
อื่น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า

เราต้องการมีชีวิต ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ ใครก็ตามที่มา
ทำลายชีวิตเราผู้ต้องการมีชีวิต ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ การกระทำของ
เขานั้น ย่อมไม่เป็นที่รักพอใจของเราเลย อนึ่ง แม้หากเราเองจะทำลายชีวิตบุคคลอื่น ผู้ต้องการมีชีวิต
ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ การกระทำของเรานั้น ย่อมไม่เป็นที่รักที่พอใจ
ของเขาเลย

การเคารพ และการตระหนักรู้ ในชีวิตของคนอื่นในลักษณะดังกล่าวนี้ นั่นนั่นเอง ได้ทำให้
พระองค์ทรงมองว่า ความดี ไม่ได้เกิดขึ้นจาก การเบียดเบียนสัตว์ที่มีชีวิต และในขณะเดียวกัน การได้
ชื่อว่า อริยะ เพราะการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง และการที่มนุษย์หมกมุ่น หรือครุ่นคิดหาช่องทาง
เบียดเบียนกันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน^{๑๓๔}

ศีลข้อที่ ๒ การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ นั้น ตามหลักการของพุทธ
สันติวิธี มีนัยเชิงรุก ที่บ่งถึงการเคารพในทรัพย์สินและสิทธิทางธรรมชาติแวดล้อมของคนอื่น
อันเป็นการเคารพในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ และการครอบครองทรัพย์สิน หรือทรัพยากรของ
เขา ในขณะเดียวกัน แนวคิดเชิงรับ ก็คือ การไม่เข้าไปแย่งชิงฉกฉวยผลประโยชน์จากทรัพย์สิน หรือ
ทรัพยากรทางธรรมชาติของคนอื่น โดยไม่ผ่านกระบวนการในการยอมรับจากคนอื่น

สิ่งที่ควรตระหนัก คือ ในขณะที่ร่างกายของเราอ้วนท้วนสมบูรณ์ แต่ปากท้องของเพื่อน
มนุษย์กำลังหิวโหย และขาดแคลนอาหารอันเป็นผลจากการที่เราไปคุตฉับเอาทรัพยากรของเขาส่วน
หนึ่งออกมาปรนเปรอตนเอง หรือกลุ่มชนของตนเอง การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวได้สร้างความ
ขัดแย้งให้เกิดขึ้นอย่างมากภายในสังคมไทยและสังคมโลก

ศีลข้อที่ ๓ การงดเว้นจากการประพฤติดิถีในกามนั้น แนวคิดเชิงรุกในประเด็นนี้มีนัยที่
แสดงถึงการเคารพในสิทธิของผู้อื่นคำว่า ผู้อื่น ในบริบทนี้ คือ คู่ครองของคนอื่น และคู่ครองของ
ตนเอง ฉะนั้น นอกจากการที่มนุษย์จะเคารพและให้เกียรติต่อคู่ครองของคนอื่นแล้ว ยังเป็นการเคารพ
ต่อปฏิญญา หรือพันธสัญญาที่เราได้ให้ไว้ต่อคู่ครองของตนเองด้วย

ส่วนแนวคิดเชิงรับในประเด็นนี้ ก็คือ มนุษย์ทุกคนต้องสำรวมหรือพอใจ และพอเพียงกับ
คู่ครอง หรือเพศสัมพันธ์ ที่จะพึงเกิดขึ้น ซึ่งสิ่งสำคัญก็คือมนุษย์จะต้องเข้าถึงปรัชญาของการมี
เพศสัมพันธ์ว่าเป็นการ รักษาเผ่าพันธุ์ของมนุษย์เอาไว้ให้ได้ การเข้าไม่ถึงแนวคิดเช่นนี้อาจทำให้มนุษย์
ต้องแย่งชิง ฉกฉวย คู่รักของคนอื่นหรือคนอื่น ที่ไม่ใช่คู่ครองของเราเอง ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์
ครอบครัวสันติจึงเกิดขึ้นไม่ได้

ศีลข้อที่ ๔ การงดเว้นจากการพูดเท็จจนยั้งเชิงรุกในประเด็นนี้คือ การเคารพ และใส่ใจต่อความทุกข์ที่จะเกิดแก่บุคคลอื่นอันเนื่องมาจากการที่เราพูดโดยขาดความยั้งคิด และถ้อยคำดังกล่าวอาจสร้างความเจ็บปวด และสร้างความไม่พอใจแก่คนอื่น ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า มนุษย์ไม่ควรที่จะวิพากษ์วิจารณ์โดยขาดความเคารพ และกล่าวถ้อยคำที่ลบหลู่ฉะนั้น มนุษย์จึงควรใช้หลักสัมมาวาจา อันเป็นหลักการที่ สื่อข้อมูล อย่างสร้างสรรค์ และทำให้เกิดบรรยากาศของความสมานฉันท์ของคนในสังคมต่อไป^{๑๓๕}

ขณะที่แนวคิดเชิงรับนั้น ก็คือ การตระหนักรู้ถึงความทุกข์ หรือความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากการพูดของเราได้ส่งผลกระทบต่อสังคมหรือคนอื่นๆ ดังพระพุทธเจ้าได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างสันติทั้งภายในและภายนอกให้เกิดขึ้นนั้น ไม่ควรที่จะตำหนิบุคคลผู้ด่าอยู่ ไม่เสียดสีบุคคลที่เสียดสีอยู่ ซึ่งหลักคิดเช่นนี้ จะทำให้เกิดกระบวนการในการที่จะรับฟังคนอื่น มากกว่าที่จะให้คนอื่นฟังเรา^{๑๓๖}

ศีลข้อที่ ๕ การงดเว้นจากการดื่มสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทซึ่งแนวคิดในเชิงรุกในประเด็นนี้ ก็คือการเคารพและใส่ใจต่อความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการเบียดเบียนคนอื่น แยกชิงทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น ประพฤติผิดพลาดในเรื่องกามารมณ์ และการพูดที่ทำให้คนอื่นมีความทุกข์ อันเนื่องมาจากการที่เราดื่มสุราเมรัยและเสพสิ่งเสพติดในลักษณะอื่นๆ จนทำให้ประมาทและขาดสติ

ในขณะที่แนวคิดเชิงรับ คือ การไม่ตระหนักรู้ในการดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติดอื่นๆนั้น จะเป็นที่มาของการขาดสติในใจ และจะก่อให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่ความรุนแรงในเชิงกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นการบาดหมาง การทะเลาะวิวาท และทำร้ายร่างกายกันจนเสียชีวิต ในประเด็นนี้พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า อบายมุขนอกจากจะทำให้เสียทรัพย์ เกิดโรค เสียชื่อเสียง ไม่รู้จักกาย และทอนกำลังสติปัญญาของตัวเองแล้ว ยังเป็นที่มาของการทะเลาะวิวาทด้วย^{๑๓๗}

จะเห็นได้ว่า หากมนุษย์เสพสิ่งเสพติดมีเมามาโดยขาดการตระหนักรู้แล้ว ย่อมสามารถแสดงพฤติกรรมอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

- ๑) มนุษย์ย่อมสามารถฆ่าคนอื่น หรือเบียดเบียนคนอื่น
- ๒) มนุษย์ย่อมสามารถปล้นทรัพย์และฆ่าเจ้าของทรัพย์
- ๓) มนุษย์ย่อมสามารถที่จะล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองของคนอื่น
- ๔) มนุษย์ย่อมสามารถที่จะวิพากษ์วิจารณ์หรือตำหนิติเตียนคนอื่นๆ จนนำไปสู่ความ

แตกแยก หรือความขัดแย้งในครอบครัว หรือชุมชน

วิญญูชนต้องตระหนักรู้โดยการยึดมั่นในศีลข้อนี้อย่างมีสติ นอกจากจะเป็นการตัดเส้นทางลำเลียงของการผิดศีลในข้ออื่น ๆ ได้ด้วย แนวคิดศีลธรรม ดังกล่าวข้างต้นเป็น ข้อปฏิบัติในการสร้างเสริมสันติให้เกิดขึ้นแก่สังคม คำว่า สังคมแห่งสันติ ที่เกิดขึ้นได้ตามนัยนี้ต้องประกอบไปด้วย การเคารพในชีวิตของคนอื่น เคารพในทรัพย์สิน หรือทรัพย์สินของคนอื่น เคารพคุ้มครองของคนอื่น เคารพความทุกข์ที่จะเกิดจากการพูด การประมาทและขาดสติของเรา

^{๑๓๕} อ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๒-๑๕๓/๒๕๐-๒๕๑.

^{๑๓๖} อ.ฉก. (บาลี) ๒๒/๕๔/๕๒๙.

^{๑๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒.

๓.๓.๕ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หรือให้มีความสุขนั้น ในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่สำคัญ หลายประการ ดังปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง เป็นต้นว่า ในเรื่องอัญญาตรกุลทวาริกาวัตถุ ตรัสว่า “สุข (ขึ้น) ยิ่งกว่าความสงบไม่มี”^{๑๓๘} หรือในเรื่องติสสเถรวัตถุ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “บุคคลเต็มปวิเวกรส ลีมรสแห่งความสงบ และได้ลีมรสแห่งปิติในธรรมแล้ว เป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวายไม่มีบาป”^{๑๓๙} สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ในเรื่องสัมพหุลกุมารวัตถุ ได้ตรัสไว้ว่า

“ผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน
แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รัก
ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย
ส่วนผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน
ไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข
ผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมได้รับความสุข”^{๑๔๐}

ดังนั้น การจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขนั้น จะต้องสำรวจวามอง ไม่ระรานใครๆ ด้วยวามอง ดังในเรื่องโกณฑธรรเถรวัตถุ พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสไว้ว่า

“เธออย่าได้กล่าวคำหยาบต่อใครๆ
คนที่ถูกเธอกล่าวจะกล่าวโต้ตอบเธอ
เพราะว่าถ้อยคำที่โต้เถียงกัน ก่อให้เกิดทุกข์
และการทำร้ายโต้ตอบกันจะมาถึงเธอ
ถ้าเธอทำตนให้สงบได้ เหมือนกิงสดาล
ที่ตัดขอบปากออกแล้ว เธอก็จะบรรลุนิพพานได้
การโต้เถียงกันก็จะมีแก่เธอ”^{๑๔๑}

การโต้แย้งหรือโต้เถียง ก่อให้เกิดปฏิกษะคือการกระทบกระทั่งกันและกัน ก่อให้เกิดการวิวาทบาดหมางใจกัน ขยายไปเป็นความผูกโกรธ เกิดพยาบาทปองร้าย จนถึงขั้นร้ายแรงคือมีความอาฆาตมาดร้ายประหัตประหารกันในที่สุด แม้จะมีผู้มากล่าวร้ายหรือพูดกระทบกระทั่ง เพื่อหลีกเลี่ยงการวิวาทกัน ก็ไม่ควรใส่ใจถึงคำกล่าวร้ายของผู้อื่น ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสสอนไว้ในเรื่องปาฎีกาชีวกวัตถุว่า

“บุคคลไม่พึงใส่ใจถ้อยคำแสลงหูของคนอื่น
ไม่พึงเล็งกิจที่คนอื่นทำแล้วหรือยังไม่ได้ทำ
แต่พึงตรวจดูกิจที่ตนทำแล้วและยังไม่ได้ทำเท่านั้น”^{๑๔๒}

^{๑๓๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๒/๙๕.

^{๑๓๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๕/๙๖.

^{๑๓๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๓-๑๓๔/๗๓.

^{๑๔๐} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๑-๑๓๒/๗๓.

^{๑๔๑} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๓๓-๑๓๔/๗๓.

^{๑๔๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๐/๔๒.

ด้วยว่าหลักการประพฤติปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชน ครอบคลุมถึงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั้น มีคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ดีแล้วในโอวาทปาฏิโมกข์ว่า

“การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การยังจิตของตนให้ผ่องใส

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะ

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย^{๑๔๓}

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า การไม่ทำร้ายผู้อื่น การไม่กล่าวร้าย การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งนักบวชหรือนักปฏิบัติในศาสนาควรจะปฏิบัติตามหลักธรรมนี้อย่างเคร่งครัด เพราะถ้าขึ้นทำสิ่งเลวร้าย ถือว่ามีใช้วิสัยสมณะหรือผู้สงบ แม้แต่ผู้นำชุมชน รวมถึงผู้นำอื่นๆ ในทุกระดับก็เช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ การทะเลาะวิวาทกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือแม้แต่เรื่องทางศาสนา ล้วนมีผลเป็นทุกข์ทั้งสิ้น ต้องลดการทะเลาะวิวาท การว่าร้ายเบียดเบียนกัน จึงจะสามารถมีชีวิตอย่างสงบ สอดคล้องกับที่พระพุทธองค์ทรงปรารภถึงเรื่องการระงับความทะเลาะกัน และกันของหมู่พระญาติทั้ง ๒ ฝ่าย ของพระองค์ คือ ฝ่ายโกถิยะและฝ่ายศากยะ ในเพราะเรื่องการแย่งน้ำกันจากแม่น้ำโรหิณีเพื่อทำนาว่า

“ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร

เราเป็นผู้ไม่มีเวร อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร เราอยู่อย่างไม่มีเวร

ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน

เราเป็นผู้ไม่เดือดร้อน อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราอยู่อย่างไม่เดือดร้อน

ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย

เราเป็นผู้ไม่ชวนชวาย อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย เราอยู่อย่างไม่ชวนชวาย”^{๑๔๔}

อีกตัวอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงผูกมิตรกับพวกนักบวชกลุ่มอื่นๆ นอกพระพุทธศาสนา ซึ่งมีปรากฏในทิมิกาย ปาฏิกวรรค ดังนี้

^{๑๔๓} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๙๐-๙๑.

^{๑๔๔} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙๗-๑๙๙/๙๔.

เมื่อพระพุทธเจ้ามีโอกาสและจังหวะก็มักเสด็จไปเยี่ยมพวกอัญญเดียรถีย์ถึงสำนักพวกเขาบ่อยๆ ได้สนทนาธรรมกัน เช่น คราวหนึ่งเมื่อประทับอยู่ในนิคมของชาวมัลละชื่ออนุปิยะ ในแคว้นมัลละ แต่เขารู้ ได้เสด็จเข้าไปสำนักของนักบวชเปลือยชื่อ ปาฏิกบุตร และสนทนากันด้วยอัธยาศัยไมตรี ในที่สุดปาฏิกบุตรปริพาชกมีความเลื่อมใส แม้จะไม่ได้เปลี่ยนใจมานับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็กราบพูลถึงความในใจตนอย่างไรเพราะจับใจว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงการที่ข้าพระองค์ซึ่งมีทิฐิแตกต่างกัน มีความถูกใจแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีอารมณ์แตกต่างกัน เข้าถึงสุภวิโมกข์อยู่ นี่เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากก็จริง แต่ข้าพระองค์จักรักษาความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคไว้ให้ดีให้ได้^{๑๔๕}

คราวหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏในกรุงราชคฤห์ ได้เสด็จเข้าไปสำนักของนิโครธปริพาชก ซึ่งพำนักอยู่ ณ ปริพาชการามที่พระนางอุทุมพรिका มเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าพิมพิสารทรงสร้างถวาย เป็นอารามใหญ่มีบริวารของนิโครธปริพาชกพักอยู่ด้วยถึง ๓,๐๐๐ คน ได้สนทนากันด้วยเรื่องกิดกันบาปด้วยตะบะ จนนิโครธปริพาชกและบริวารเข้าใจสารถาพว่าตนเป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด และที่เคยกล่าวร้ายพระพุทธองค์ เพราะไม่เป็นความจริง ขอให้พระพุทธองค์อดโทษให้ด้วย และจะได้สำรวมต่อไป^{๑๔๖}

การที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปผูกมิตรกับพวกเดียรถีย์ มีผลทางจิตวิทยาหลายอย่าง เป็นการลดศัตรู เพิ่มมิตรไปในตัว ดังเรื่องนี้พระองค์ตรัสว่า ที่เสด็จไปสนทนาด้วยเพราะปรารถนาจะได้ปริพาชกเหล่านี้ เป็นอันเตวสิกข์ก็หาไม่ ปรารถนาให้พวกเขาเคลื่อนจากอุทเทศก็หาไม่ ปรารถนาจะให้เคลื่อนจากอาชีวกก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านเหล่านั้นกับอาจารย์ของพวกเขาดำรงอยู่ในอกุศลธรรม และธรรมที่นับเนื่องในอกุศลธรรมก็หาไม่ ปรารถนาจะให้ท่านเหล่านั้นกับอาจารย์ของท่านห่างจากกุศลธรรมและธรรมที่นับเนื่องในกุศลธรรมก็หาไม่^{๑๔๗}

เรื่องที่พราหมณ์แฉเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามีมาก เช่น ชาณุตโสณิพราหมณ์เข้าไปกราบพูลถามปัญหา สุดท้ายก็มีความเลื่อมใส ได้ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต^{๑๔๘}

อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ในกรุงสาวัตถี ปิงคลโกจฉพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพูลถามปัญหาเกี่ยวกับครุฑทั้ง ๖ ว่า ที่พวกท่านเหล่านั้นอ้างตนว่า เป็นสัตัพัญญู รู้ทุกอย่างนั้น จริงหรือไม่จริง พระพุทธองค์ตัดบทว่า เรื่องพวกนั้นงดไว้ก่อน พระองค์จะแสดงธรรมให้ฟัง ขอให้ฟัง ใส่ใจให้ดีๆ แล้วทรงตรัสเปรียบเทียบกับบุคคลที่ต้องการแก่นไม้ แต่แสวงหาไม่ถูกทาง จึงได้แต่เปลือก แต่กระพี้ เป็นต้น แล้วทรงแสดงแก่นแห่งพรหมจรรย์ให้ฟัง เมื่อทรงแสดงจบ ปิงคลโกจฉพราหมณ์ มีความเลื่อมใส ได้ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต^{๑๔๙}

ผู้ที่เคยนับถือลัทธิอื่น เมื่อได้มาเฝ้าพระพุทธองค์ ได้กราบพูลถามปัญหาหรือได้สดับธรรมจากพระองค์ ก็เกือบทั้งหมดเกิดความเลื่อมใสในพระจริยาวัตรอันงดงามในวิธีการตรัสสอน และเรื่องที่

^{๑๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๘/๓๔.

^{๑๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๙-๗๗/๓๔-๕๕.

^{๑๔๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๗๘/๕๘.

^{๑๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๘๘-๒๙๙/๓๑๗-๓๒๘.

^{๑๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๑๒-๓๒๔/๓๔๘-๓๕๖.

ทรงแสดงให้เห็นเหมาะกับอธยาศัยของบุคคล ทำให้เขาเหล่านั้นเกิดความเลื่อมใส ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะนับไม่ถ้วน^{๑๕๐}

จะเห็นได้จากตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงผูกมิตรกับศาสนาและสาวกของลัทธิศาสนาอื่นๆ ในสมัยพุทธกาล มีการเคารพความเห็นและให้เกียรติซึ่งกันและกันไม่ก้าวร้าวกัน กล่าวคือเป็นสังคมที่สงบสุข ศาสนาทุกศาสนามากกว่าสองลัทธิอยู่ร่วมกันได้ดี

นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธพจน์ยืนยันอีกข้อหนึ่งว่า “อพยาปชฌ์ สุขิ โลเก การไม่เบียดเบียนกัน เป็นสุขในโลก”^{๑๕๑} แม้แต่มรรคมงคล ๘ ก็มีหลายข้อ โดยเฉพาะข้อที่ ๒-๕ ที่เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ซึ่ง รศ. พัน ดอกบัว ยกมาแสดงให้เห็น ดังนี้

ข้อที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ คือ

- ๑) ดำริออกจากกาม
- ๒) ดำริในทางไม่พยาบาท
- ๓) ดำริในทางไม่เบียดเบียน

ข้อที่ ๓ สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือ

- ๑) เว้นจากพูดปด
- ๒) เว้นจากการพูดส่อเสียด
- ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ
- ๔) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

ข้อที่ ๔ สัมมากัมมันนตะ การงานชอบ คือ

- ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) เว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) เว้นจากการประพฤตินิโคตติในกาม

ข้อที่ ๕ สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบ คือ เว้นจากมิฉฉาชีพ ประกอบแต่สัมมาชีพ^{๑๕๒}

ในความจริงศาสนาทุกศาสนาต่างก็สอนให้รักสันติ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การที่ศาสนาจะดำรงอยู่ได้นานหรือไม่ ไม่จำเป็นต้องโจมตีใส่ร้ายป้ายสีกัน เพราะความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละศาสนาขึ้นอยู่กับศาสนาของศาสนานั้นๆ

ดังตัวอย่าง เช่น พระกิมพิละ (หรือกิมมิละก็เรียก) เคยกราบทูลถามพระพุทธเจ้า เมื่อคราวประทับอยู่ ณ ป่าไผ่ เขตเมืองกิมิลาวา อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบว่า

กิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้

^{๑๕๐} ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

^{๑๕๑} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๘๖.

^{๑๕๒} พัน ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบูรพาสาส์น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๓.

๑. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสนา
๒. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม
๓. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์
๔. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา
๕. อยู่อย่างไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในกันและกัน

กิมพิละ นี้แลเหตุปัจจัยให้สัตถธรรมไม่ดำรงอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และในทางตรงกันข้าม พระสัตถธรรมก็จะดำรงอยู่ได้นาน^{๑๕๓}

ทั้งนี้ ยังมีอีกพระสูตรหนึ่งลักษณะเช่นเดียวกัน ปรากฏในฉกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งมี ๖ ข้อ ใน ๔ ข้อแรก มีความตรงกัน ข้อที่ ๕ ว่า ในความไม่ประมาท และข้อที่ ๖ ว่า ในปฏิสันถาร^{๑๕๔}

นอกจากนี้ ยังมีอีก ๓ สูตรในปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ ปฐมสัทธัมมโมสสุตร กล่าวไว้ว่า ธรรม ๕ ประการ ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งพระสัตถธรรม คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ไม่ฟังธรรมโดยเคารพ
๒. ไม่เรียนธรรมโดยเคารพ
๓. ไม่ทรงจำธรรมโดยเคารพ
๔. ไม่ใคร่ตรวจดูรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้แล้วโดยเคารพ
๕. รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ

ถ้าตรงข้ามจากนี้ก็จะ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสูญหายไปแห่งพระสัตถธรรม^{๑๕๕}

ส่วนในทุติยสัทธัมมสัมโมสสุตร^{๑๕๖} และตติยสัทธัมมสัมโมสสุตร^{๑๕๗} ก็มีข้อความคล้ายคลึงกันนี้ แต่อธิบายไว้ยืดยาวชัดเจนกว่า

เมื่อกล่าวโดยสรุป ก็คือ พระพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญหรือไม่เสื่อมสูญขึ้นอยู่กับบริษัทจะช่วยกันคุ้มครองรักษาและประกาศเผยแผ่ต่อไป โดยเฉพาะหากได้บริหารตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นแม่แบบ และวางรูปแบบไว้ดีแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะประดิษฐานมั่นคงสืบต่อไปอีกนานแสนนาน

ดังที่เคยกล่าวมาแล้วว่า พระพุทธศาสนานั้นจะมั่นคงอยู่ได้นานก็เพราะพุทธบริษัท โดยเฉพาะที่เป็นพระราชามหากษัตริย์ผู้ปกครองประเทศ และผู้ปกครองประเทศนั้นยึดถือปฏิบัติพระธรรม ตัวอย่างที่เคยมีสมัยพุทธกาล คือ อปรีหานิยธรรมของพวกเจ้าลิฉฉวีแห่งแคว้นวัชชี ต่อมาหลังพุทธปรินิพพานไม่นาน อาณาจักรวัชชีก็ล่มสลายตกเป็นของอาณาจักรมคธ เพราะฝีมือวัสสการ

^{๑๕๓} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓-๓๔๔.

^{๑๕๔} อจ.ฉกก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๔๙๑-๔๙๒.

^{๑๕๕} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๔/๒๕๒-๒๕๓.

^{๑๕๖} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๕๓-๒๕๕.

^{๑๕๗} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๒๕๕-๒๕๘.

พราหมณ์ที่ยูงให้พวกเจ้าลิจฉวีแตกคอกันเอง สุดท้ายถูกกองทัพพระเจ้าอชาตศัตรูยกมาทำลายตีแตกเอาเป็นเมืองขึ้นได้^{๑๕๘}

อินเดียสมัยกลางถูกพวกอาหรับ, เตอร์ก, อาฟฆาน, มองโกล และอื่นๆ รุกรานเป็นประจำ แต่ไม่ใช่ลักษณะชิงเอาบ้านเอาเมือง ในช่วง พ.ศ. ๑๕๔๗-๑๕๗๓ พวกเตอร์กเข้ามารุกราน ทำให้พวกอิสลามเข้ามาตั้งมั่นในแคว้นปัญจาบได้ ตั้งเป็นอาณาจักรอิสลามได้ มีเมืองหลวงอยู่ที่ละฮอร์ พวกอิสลามพยายามรุกรานอินเดียถึง ๑๖๐ ปี ก็ไม่สามารถรุกก้าวหน้าได้ เพราะอาณาจักรอินเดีย ๔ อาณาจักร คือ กานาซ, เดลี, กาลันซาร์ และอุซเซน (แถวแคว้นกुरुและปัญจาละเดิมในสมัยพุทธกาล) ได้ช่วยกันป้องกันอินเดียไว้ เพราะเป็นด่านหน้า แต่ต่อมาในตอน พ.ศ. ๑๗๐๐ อิสลามพวกหนึ่งเป็นชาวอาฟฆาน มีหัวหน้าชื่อมะหะหมัดโคร์ ก็บุกเข้ามาตีแย่งชิงละฮอร์จากราชวงศ์ กาสเนวิดได้ขึ้นครองเมืองละฮอร์ แล้วทำการรุกรานอินเดียต่อไป

แต่ตลอดเวลาที่ ๔ อาณาจักรดังกล่าวของอินเดียยังมีอธิปไตยกันตั้งอยู่ พวกมะหะหมัดโคร์ก็รุกรานอินเดียต่อไปไม่ได้ จนสุดท้ายเข้าโจมตีได้ เพราะ ๔ อาณาจักรนี้ขาดอธิปไตย โดยเดลีกับกานาซทำสงครามกันเองก่อน

มูลเหตุที่เกิดขึ้นเหมือนเรื่องเจ้าเงาะกับรจนานา สมัยนั้นเดลีมีกษัตริย์ชื่อปรีทวิหรือปรีทวิราชปกครอง ทางกานาซมีพระเจ้าจันทรหรือไชยจันท์ปกครอง พระเจ้าจันทรมีราชธิดาสวยโสภาคย์ได้ทรงปวารณาให้ราชา มหากษัตริย์ ราชกุมารจากแคว้นต่างๆ มาประชุมกัน เพื่อให้ราชธิดาเสวยพวงมาลัยเลือกคู่ พวกกษัตริย์ราชกุมารจากแคว้นใกล้เคียงมาหมด ยกเว้นปรีทวิราชไม่ยอมเสด็จมา กษัตริย์จันทรกริ้วมาก หว่ากษัตริย์ปรีทวิราชหมิ่นน้ำพระทัย จึงโปรดให้จัดการวาดภาพเจ้าปรีทวิเป็นชายอัปลักษณ์ เพื่อเยาะเย้ยเจ้าปรีทวิว่า เพราะหน้าตาน่าเกลียด น่าชังอย่างนี้ จึงไม่กล้าเสด็จมาให้ราชธิดาเลือกคู่ แต่เรื่องกลับกลายเป็นว่า ถึงเวลาเลือกคู่ราชธิดาพระเจ้าจันทรกลับไม่เลือกใครเลย กลับเอาพวงมาลัยไปสวมให้ที่ภาพของเจ้าปรีทวิราชแห่งเดลี พอเรื่องนี้ทราบถึงพระกรรณกษัตริย์เดลี ก็ทรงส่งคนมานัดแนะลักลอบราชธิดาพระเจ้าจันทรไปอภิเษกเป็นมเหสีที่เดลี ทำให้พระเจ้าจันทรกริ้วมาก สั่งยกกองทัพเข้าโจมตีเดลีทันที นี่เป็นเรื่องจริงในประวัติศาสตร์ของอินเดีย เมื่อสองอาณาจักร คือ กานาซ กับเดลี (กुरुกับปัญจาละเดิม) สู้รบกันเอง กองทัพอิสลามของสุลต่านมะหะหมัดโคร์จากละฮอร์ก็ได้โอกาส บุกเข้าโจมตีกระหนาบทั้งสอง แม้สองแคว้นจะหันไปสู้รบกับทัพมะหะหมัดโคร์ และอีกสองแคว้น คือ กาลันซาร์และอุซเซนเข้าช่วย แต่เพราะขาดวิชชอธิปไตย-ธรรม ไม่พร้อมเพรียงเหมือนแต่ก่อน ทั้ง ๔ อาณาจักรซึ่งเป็นด่านหน้าป้องกันการรุกรานจากภายนอกก็พ่ายแพ้ยับเยิน ใน พ.ศ. ๑๗๓๖ เมื่อสิ้น ๔ อาณาจักรนี้แล้ว กำแพงอินเดียก็ถูกพังทลาย กองทัพมะหะหมัดโคร์จึงตีบุกเรื่อยไป จนได้เมืองพาราณสี ที่มั่นของศาสนาพราหมณ์ และเปลี่ยนชื่อเมืองพาราณสีเป็นเมืองมะหะหมัดบาด (เมืองของพระมะหะหมัด) ลุ่มน้ำคงคาตกอยู่ในมือของอิสลาม และต่อมาพวกอิสลามยึดครองอินเดียไว้ได้ทั้งหมด ทางประวัติศาสตร์จึงถือเอาปี พ.ศ. ๑๗๓๖ เป็นปีเริ่มประวัติศาสตร์สมัยกลางของอินเดีย คือ สมัยอิสลามยึดครอง^{๑๕๙}

^{๑๕๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๓- ๑๓๕/๗๘- ๘๑.

^{๑๕๙} หลวงวิจิตรวาทการ, ของดีในอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘-๕๐.

๑) อปทานิยธรรม ๗

อปทานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือวัชชีออปทานิยธรรม คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนผู้บริหารบ้านเมือง มี ๗ ประการ ได้แก่

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (ข้อนี้ แปลอีกอย่างหนึ่งว่า พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย)
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม
๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดาบุคคลตรีภุมาริทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือฉุดคร่าขึ้นใจ

๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา คุ่มครอง ป้องกันอันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรม เป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก^{๑๖๐}

จากคำดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่า แบบอย่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้นยึดหลักสันติวิธี แม้แต่องค์การพระพุทธศาสนาก็มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แน่นอนตายตัวซึ่งไม่เคยยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง มันคงอยู่กับอุดมการณ์ เพื่อประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน โดยยึดเอาประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเป็นที่ตั้ง ไม่ได้กระทำเพื่อตัวเอง แต่เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก^{๑๖๑}

แม้จะเป็นความจริงอยู่ว่า การประกาศศาสนา คือ สงครามการแย่งชิงศาสนิก คล้ายกับแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาด แต่ไม่ใช้การพาดพิงกันอย่างไม่ปราณีปราศัย ตัวอย่างเช่น องค์การธุรกิจพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาด้วยคุณธรรม โดยการนำเสนอจุดเด่นของศาสนา คือ พระศาสนา หลักธรรม สวาก ตลอดจนพรตและพิธีกรรมให้ประชาชนทราบให้ประชาชนเข้าใจ ส่วนใครจะเชื่อถือ จะนับถือหรือไม่ ไม่มีการบังคับ มีหนายังได้ตรัสถึงคุณธรรมซึ่งสมณะหรือบรรพชิตผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ ซึ่งเป็นคำสอนส่วนหนึ่งในโอวาทปาติโมกข์^{๑๖๒} ดังที่ยกมากล่าวอ้างแล้วข้างต้น

อันหลักการอยู่ร่วมกัน หลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักผูกพัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในที่หลายแห่ง เช่น เรื่องสังคหวัตถุ ได้แก่ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี โดยสรุป คือ หลักการสังเคราะห์ ประกอบด้วย

^{๑๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔๖-๒๔๗.

^{๑๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๖๒} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๙๐-๙๑.

๒) สังคหัตถ์ ๔

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หรือเปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดเต็มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน จูงใจให้นิยมยอมตาม

๓. อัถถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๑๖๓}

รศ. พัน ดอกบัว ได้สรุปลักษณะพื้นฐานของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

๑. เป็นอเทวนิยม ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลก สร้างมนุษย์ กำหนดโชคชะตามนุษย์ แต่ถือว่าทุกอย่างไม่อาจเกิดขึ้นด้วยตนเอง ไม่อาจดำรงอยู่ได้ตามลำพังตัวเอง ทุกอย่างต่างจึงอาศัยกันเป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ทุกอย่างเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะมีเหตุ เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผล จะมีเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวไว้ว่า “แท้จริงในสังสารประวัตินี้ ผู้สร้างสงสารจะเป็นเทวดาหรือพระพรหมก็หาไม่ได้ มีแต่ธรรมล้วนๆ ย่อมเป็นไป เพราะการร่วมกันเข้าแห่งเหตุปัจจัยนั้นแล”

๒. เป็นศาสนาแห่งการพัฒนาจริยศาสตร์ สำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเรื่องอื่น

๓. เป็นศาสนาแห่งกรรมนิยม กรรมเป็นตัวบันดาลให้ทุกอย่างเป็นไปและแตกต่างกัน ดังพุทธภาษิตว่า “กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิทํ หีนปฺปณฺตีตตาย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบและประณีตต่างกัน” กรรมเป็นตัวบันดาลโชคชะตาของตน กรรมเป็นของเฉพาะตัว ใครทำกรรมใดไว้ ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็จะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

๔. เป็นศาสนาแห่งมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง คือ ความพอดีในเรื่องทั้งปวง

๕. เป็นศาสนาแห่งการพึ่งตนเอง ถือว่าการพึ่งตนเอง การดักเตือนตนเอง กายพิจารณาดตนด้วยตัวเองเป็นรากฐานแห่งความเจริญทั้งปวง

๖. เป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด คนใดที่ยังมีกิเลส ตายแล้วต้องเกิด แต่จะเกิดเป็นอะไร ภพภูมิไหน ก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำได้

๗. เป็นศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ นิพพาน อันเป็นภูมิที่พ้นจากสังสารวัฏ และพ้นจากอำนาจกิเลส ดังนั้น ผู้ที่เข้าถึงภูมิจึงไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป ผู้ที่จะไปนิพพานได้ก็โดยการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘^{๑๖๔}

^{๑๖๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗, ๒๖๗/๒๔๔.

^{๑๖๔} อ่างแล้ว, พัน ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๑๕๘.

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนานั้น ถือหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยยึดหลักสามัคคีธรรม อปริหานิยธรรม และสังคหัตถุ ทั้งนี้ โดยมีความเมตตา กรุณาเป็นหลักธรรมพื้นฐานประจำใจ ดังนั้น ชาวพุทธที่แท้จริงต้องยึดมั่นในโอวาทปาฏิโมกข์ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ว่าร้ายกัน และไม่ประทุษร้ายผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทของนักบวชหรือนักการศาสนาที่เป็นหัวหน้าของชุมชน สังคม รวมถึงผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กรแต่ละหน่วยงานนั้น ย่อมมีความหลากหลาย ทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม แต่หากถือว่าทุกคนเกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นเพื่อนร่วมโลก ก็ควรที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังพระพุทธโอวาทที่ว่า “มนุสสา นาม อุปการกา ธรรมดาว่า มนุสยัตถ์ อูปการะ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” บุคคลอาจมีความเชื่อและความเห็นแตกต่างกันได้ แต่ไม่ควรที่จะใช้ความรุนแรงประทุษร้ายซึ่งกันและกัน ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ทรงประพฤติเป็นแบบอย่างไว้ในเรื่องการผูกมิตรกับศาสนาและเจ้าลัทธิทั้งหลายในครั้งสมัยพุทธกาล

๒.๓.๗ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๑) การดำเนินงานโครงการ

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” นี้ กำหนดรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปของการบูรณาการความร่วมมือทั้งจากคณะสงฆ์ ภาคส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน องค์กร สมาคม มูลนิธิ และภาคประชาชน ตลอดทั้งองค์กรเครือข่ายความร่วมมือทางพระพุทธศาสนาทุกภาคส่วน ในรูปของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน การสร้างสังคมประเทศชาติให้มีความปรองดอง สมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบ ร่มเย็น และเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยใช้ กลไกทางพระพุทธศาสนา การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน^{๑๖๕}

ระดับจังหวัด จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

- ก. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นกรรมการที่ปรึกษา
- ข. ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ
- ค. นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ
- ง. หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด เป็นกรรมการ
- จ. ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในจังหวัด เป็นกรรมการ

ฉ. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้เลขานุการเลือก บุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. อำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การปฏิบัติงานในระดับ จังหวัด บรรลุเป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

^{๑๖๕} อ่างแล้ว, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, หน้า ๑๐-๑๔.

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ให้กับ คณะกรรมการ ระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

๓. แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไป ได้โดยสะดวก พร้อมทั้งติดตามประเมินผล นำเสนอข้อบกพร่อง เพื่อการแก้ไขให้มีความสมบูรณ์โดย ยิ่งขึ้นไป

๔. สนับสนุน ส่งเสริมให้รักษาศิล ๕ ในแต่ละระดับเป็นไปด้วยดี แพร่หลาย สร้างทัศนคติ ที่ดี และสร้าง ความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รักษา พร้อมทั้งให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องอันเกี่ยวข้องกับศิลปะ ๕ อย่างต่อเนื่อง

๕. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนได้รับ ทราบ เห็นความสำคัญ มีความตระหนัก และสมัครเข้าร่วมโครงการ

๖. มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใน จังหวัดส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

๗. จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในจังหวัด และรายงานให้สำนักงาน พระพุทธศาสนา แห่งชาติ ตามกรอบระยะเวลา

๘. พิจารณาดำเนินการ หรือสั่งการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

ระดับอำเภอ อำเภอแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

ก. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา

ข. นายอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นประธานกรรมการ

ค. ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ

ง. นายกเทศมนตรีในอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ

จ. ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคมในอำเภอ เป็นกรรมการ

ฉ. กำนันทุกคนในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการ

ช. ปลัดอำเภอในเขตอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณา คัดเลือกบุคคล ในอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. อำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การ ปฏิบัติงานในระดับ อำเภอ บรรลุเป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ให้กับ คณะกรรมการ ระดับตำบล และหมู่บ้าน

๓. แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไป ได้โดยสะดวก พร้อมทั้งติดตามประเมินผล นำเสนอข้อบกพร่อง เพื่อการแก้ไขให้มีความสมบูรณ์โดย ยิ่งขึ้นไป

๔. สนับสนุน ส่งเสริมให้รักษาศิล ๕ ในเขตอำเภอเป็นไปด้วยดี แพร่หลาย สร้างทัศนคติ ที่ดี และสร้าง ความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รักษา พร้อมทั้งให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องอันเกี่ยวข้องกับศิลปะ ๕ อย่างต่อเนื่อง

๕. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับ ทราบ เห็นความสำคัญ มีความตระหนัก และสมัครเข้าร่วมโครงการ

๖. มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายในอำเภอ ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

๗. จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในอำเภอ และรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ ผลการดำเนินงาน ผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ตามกรอบระยะเวลา

๘. พิจารณาดำเนินการ หรือสั่งการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

ระดับตำบล ตำบลแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

ก. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลในเขตตำบลนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา

ข. กำนันในตำบลนั้น เป็นประธานกรรมการ

ค. นายกองค้การบริหารส่วนท้องถิ่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการ

ง. ผู้ใหญ่บ้านทุกคนในตำบลนั้น เป็นกรรมการ คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

จ. ประชาชนในเขตตำบลนั้น หมู่บ้านละ ๑ คน ซึ่งได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากชาวบ้านในเขต หมู่บ้านนั้นๆ เป็นกรรมการ

ฉ. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคล ในตำบลนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. อำนวยการ ประสานงาน กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การปฏิบัติงานในระดับ ตำบล บรรลุเป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ให้กับคณะกรรมการ ระดับหมู่บ้าน

๓. แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามที่เห็นสมควร เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้โดยสะดวก พร้อมทั้งติดตามประเมินผล นำเสนอข้อบกพร่อง เพื่อการแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ดียิ่งขึ้นไป

๔. สนับสนุน ส่งเสริมให้รักษาศีล ๕ ในเขตตำบลเป็นไปด้วยดี แพร่หลาย สร้างทัศนคติที่ดี และสร้าง ความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้รักษา พร้อมทั้งให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน เรื่องอันเกี่ยวข้องกับศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง

๕. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับ ทราบ เห็นความสำคัญ มีความตระหนัก และสมัครเข้าร่วมโครงการ

๖. มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายในตำบล ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

๗. จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในตำบล และรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ ผ่านนายอำเภอท้องถิ่น ตามกรอบระยะเวลา

๘. พิจารณาดำเนินการ หรือสั่งการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

ระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

- ก. เจ้าอาวาสวัดในเขตหมู่บ้าน เป็นกรรมการที่ปรึกษา
- ข. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการ
- ค. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธาน

ง. ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้าน นั้น เป็นกรรมการ

จ. ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. อำนวยการ ประสานงาน กำหนด แผนงาน ควบคุม ดูแล เพื่อให้การปฏิบัติงานในหมู่บ้าน บรรลุ เป้าหมาย และปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. ดำเนินการจัดประชุมชี้แจง สร้างความเข้าใจ หนุนรงค์ ส่งเสริม ให้ประชาชนในหมู่บ้าน เห็น ความสำคัญ และสมัครเข้าร่วมโครงการ

๓. แต่งตั้งหรือมอบหมายบุคคลหรือคณะบุคคล ให้เป็นผู้รับผิดชอบหรือเป็นอาสาสมัคร ในการร่วม หนุนรงค์โครงการ คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

๔. ประชาสัมพันธ์เชิญชวน หรือจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง หรือดำเนินการในรูปของข้อตกลงประชาคมหมู่บ้าน

๕. ตรวจสอบติดตาม ประเมินผลการดำเนินโครงการ และร่วมแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์

๖. จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการภายในหมู่บ้าน และรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ทราบ ผ่านนายอำเภอท้องที่ ตามกรอบระยะเวลา

๗. พิจารณาดำเนินการ หรือสั่งการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

การขับเคลื่อนดำเนินงาน

๑. การดำเนินงานในส่วนกลาง

๑) จัดทำรายละเอียดโครงการ คู่มือการดำเนินงานโครงการฯ ร่างระเบียบมหาเถรสมาคม

๒) จัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการ ระหว่างผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กับผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๓) ขอความเห็นชอบโครงการฯ/ระเบียบมหาเถรสมาคม /แต่งตั้งคณะกรรมการ อำนวยการ โครงการฯ และรายงานมหาเถรสมาคมทราบ

๔) จัดเตรียมเอกสาร จัดทำข้อมูลเพื่อชี้แจงที่ประชุมผู้บริหารฯ ขออนุมัติงบประมาณ

๕) จัดทำแผนประชาสัมพันธ์โครงการ

๖) ชี้แจงข้อมูล/แผนงานโครงการฯ ต่อที่ประชุมผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๗) ออกหนังสือแจ้งมติมหาเถรสมาคมแก่เจ้าคณะจังหวัด ๗๗ จังหวัด ทั้ง ๒ ฝ่าย

๘) ออกหนังสือแจ้งจังหวัดต่างๆ ดำเนินงานโครงการ

๙) จัดประชุมฯ เปิดตัวโครงการและแถลงข่าว

๒. การดำเนินงานในส่วนภูมิภาค

ก. ระยะเร่งด่วน

๑) จัดประชุมชี้แจงโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ต่อพระสังฆาธิการและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

๒) จัดทำข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนการดำเนินงาน หรือแนวทางอื่นๆ ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ

๓) ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองสมานฉันท์

๔) ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข. การปฏิบัติงานตามแผนงานปกติ

๑) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นำเสนอข้อมูลโครงการและประสานให้ผู้ว่าราชการ จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ ระดับจังหวัด โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการตามที่กำหนด

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการโครงการฯ ระดับจังหวัด เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน วิธีการและรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินงานให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ ตามกรอบระยะเวลาในปฏิทินรายงาน

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ประสานส่วนราชการและหน่วยงานระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการตามที่กำหนด คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร่วมกับคณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชี้แจงสร้างความเข้าใจในนโยบายและแนวทางการดำเนินงานโครงการ ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

๕) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานคณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขับเคลื่อนโครงการ โดยส่งเสริม สนับสนุน หนุนรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์การดำเนินโครงการ พร้อมทั้งติดตาม ประเมินผล ความคืบหน้าของโครงการ และรายงานผลให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ ตามกรอบระยะเวลา

๖) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จัดกิจกรรมยกย่องประกาศเกียรติคุณบุคคล คณะบุคคล และพื้นที่ที่มี การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายในทุกกระดับ พร้อมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตามความเหมาะสม

การประเมินผลและรายงานผล

การติดตามประเมินผล

ส่วนกลาง

๑) แต่งตั้งอนุกรรมการติดตามและประเมินผล

๒) กำหนดปฏิทินติดตามประเมินผล

- ๓) ดำเนินการตามปฏิทิน
- ๔) สรุปผลการติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน ต่อคณะกรรมการอำนวยการโครงการ และศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป (ศปป.)
- การรายงานผล
- ส่วนภูมิภาค
- ๑) แต่งตั้งอนุกรรมการติดตามและประเมินผลในระดับจังหวัด
- ๒) จัดทำปฏิทินออกติดตามและประเมินผล
- ๓) ดำเนินการตามปฏิทินปฏิบัติการ
- ๔) สรุปผลการติดตามและประเมินผลรายงาน ต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดและรายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๒.๔ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑ แห่ง มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๘๐๓,๗๗๓ คน เป็นชาย ๓๘๗,๕๑๘ คน เป็นหญิง ๔๑๖,๒๕๕ คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๒.๑๒ ศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๗.๕๓ และศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๐.๓๔ ศาสนสถานในจังหวัดมีทั้งสิ้น ๕๗๖ แห่ง แยกเป็นวัด ๕๐๕ วัด มัสยิด ๖๐ วัด และโบสถ์คริสต์ ๑๑ แห่ง ในปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การปกครองของพระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนาค เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร มีนโยบายในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากสถิติในปัจจุบันพบว่าประชาชนเข้าร่วมสมัครในโครงการจำนวนทั้งสิ้น ๒๒๐,๔๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ซึ่งอยู่ในอันดับที่ ๒๖ ของประเทศ ซึ่งเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงการอยู่ที่ร้อยละ ๙๐

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๕๖.๖๔ ตารางกิโลเมตร เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ มีแม่น้ำไหลผ่าน ๔ สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำน้อย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑ แห่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดินมีและ ทรัพยากรน้ำ เศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเป็นอันดับ ๕ ของประเทศ รายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑. สาขาการผลิตอุตสาหกรรม ๒. สาขาการขายส่ง ๓. อสังหาริมทรัพย์ มีนิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร สินค้าสำคัญของจังหวัดได้แก่สินค้าการเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตลาดสำคัญ มีจำนวน ๑๕ ตลาด กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ

๒. ด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสุข ศาสนา อาชญากรรม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐานคมนาคม แรงงานและการจ้าง ผลการวิจัยพบว่า ด้านอาชญากรรม มีการดำเนินงานตามมาตรการ

ป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม มีการจับกุมผู้กระทำผิด ประกอบด้วย คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการจับกุมผู้กระทำผิดมากที่สุด รองลงมาคือ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ คดีที่น่าสนใจ และ คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ ตามลำดับ ด้านการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๔ แห่ง ระดับอาชีวศึกษา ๘ แห่ง แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น ๓ เขตพื้นที่การศึกษา คือ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย การไฟฟ้า การประปา และการบริการโทรศัพท์ ด้านคมนาคม มีเส้นทางรถโดยสารภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและระหว่าง จังหวัดต่างๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗๐ เส้นทาง เส้นทางเดินเรือ ๒๕๕๗ แรงงานส่วนใหญ่เป็นประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปในมีจำนวน ๖๔๗,๐๑๐ คน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ๔๔๘,๘๒๖ คน แยกเป็น ผู้มีงานทำ ๔๔๔,๕๕๕ คน ผู้ว่างงาน ๓,๙๑๑ คน เป็นผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน ๓,๙๑๑ คน

๓. ด้านอื่นๆ ได้แก่ โครงการตามพระราชดำริ การท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโครงการพระราชดำริ จำนวน ๒๒ โครงการ เช่น โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร โครงการจัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร ในเขต ตำบลคลองน้อย - ตำบลสองห้อง อำเภอบ้านแพรก โครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนาตามพระราชดำริ โครงการปรับปรุงและขุดลอกคลองเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ด้านการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีวัดวาอารามและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ มากมาย อาทิเช่น วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล พระวิหารมงคลบพิตร วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระราชวังบางปะอิน เป็นต้น ในปี ๒๕๕๘ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายครั้ง ได้แก่ งานวันยุทธหัตถี “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” งานเทศกาลตรุษจีนกรุงเก่า “อยุธยาหมามงคล” ครั้งที่ ๙ งานวันนายขนมต้ม (งานรำลึกถึงวีรชนนายขนมต้ม) งานวันสถาปนากรุงศรีอยุธยาและเทิดพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอยู่ทอง สภกรานต์กรุงเก่า งานวันเห็ดตับเต่างามที่สามเรือน งานวันย่านธุรกิจสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ อัญญาณี หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว งานอยุธยามรดกโลก เทศกาลสานสัมพันธ์ พุทธ-อิสลาม-คริสต์ งานประเพณีลอยกระทงกรุงเก่า และงานลอยกระทงไฟ อยุธยามรดกโลก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

ตารางที่ ๒.๓ จำนวนประชากรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านศีล ๕

ที่	อำเภอ	จำนวนผู้สมัคร	ร้อยละ	ประชากรทั้งหมด	ร้อยละ	ประชากรชาวพุทธ
๑	อำเภอพระนครศรีอยุธยา	๙๗,๔๙๒	๗๐%	๑๓๙,๘๑๐	๙๒%	๑๐๖,๔๕๑
๒	อำเภอบางปะอิน	๗๗,๘๐๘	๘๐%	๙๗,๗๓๓	๘๔%	๙๓,๓๕๕
๓	อำเภอมัญจาคีรี	๖๒,๘๗๖	๙๑%	๖๙,๔๑๙	๙๖%	๖๕,๖๖๓
๔	อำเภอเสนา	๕๘,๑๗๓	๘๘%	๖๖,๖๗๐	๙๐%	๖๔,๙๘๓
๕	อำเภออุทัย	๔๖,๔๓๐	๙๖%	๔๘,๖๐๗	๙๖%	๔๘,๔๑๗
๖	อำเภอบางไทร	๔๔,๙๐๗	๙๕%	๔๗,๖๑๖	๙๗%	๔๖,๗๔๕
๗	อำเภอบางปะหัน	๓๙,๓๕๓	๙๕%	๔๑,๖๒๐	๙๕%	๔๑,๔๙๙
๘	อำเภอท่าเรือ	๓๘,๒๔๘	๘๑%	๔๗,๕๕๐	๘๓%	๔๖,๒๗๖
๙	อำเภอผักไห่	๓๔,๑๕๒	๘๒%	๔๒,๐๓๕	๘๓%	๔๑,๕๐๕
๑๐	อำเภอนครหลวง	๓๑,๙๓๓	๘๘%	๓๖,๔๓๙	๘๘%	๓๖,๓๔๔
๑๑	อำเภอภาชี	๒๙,๘๔๖	๙๗%	๓๐,๙๒๐	๙๗%	๓๐,๘๖๑
๑๒	อำเภอบางบาล	๒๙,๔๒๒	๘๖%	๓๔,๕๗๔	๙๐%	๓๓,๐๒๕
๑๓	อำเภอลาดบัวหลวง	๒๔,๓๗๕	๖๔%	๓๘,๓๘๗	๘๕%	๒๘,๘๐๒
๑๔	อำเภอมหาราช	๒๑,๗๙๐	๙๓%	๒๓,๖๐๐	๙๓%	๒๓,๕๕๓
๑๕	อำเภอบางซ้าย	๑๙,๓๕๕	๑๐๐%	๑๙,๔๙๙	๑๐๐%	๑๙,๔๘๕
๑๖	ไม่ปรากฏอำเภอ	๑๑,๘๑๗		๐		๐
๑๗	อำเภอบ้านแพรก	๘,๗๗๖	๙๘%	๙,๐๓๐	๙๘%	๘,๙๙๗
	รวม	๖๗๖,๗๕๓	๘๓%	๗๙๓,๕๐๙	๘๖%	๗๓๕,๙๖๑

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์พบว่า มีนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาไว้ ดังนี้

สถาบันพระปกเกล้า ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดองแห่งชาติ” ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย และ ส่วนที่สองคือ ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

๑. รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย

สำหรับประเด็นรากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทย พบว่าปัญหาใจกลางคือ มุมมองที่แตกต่างกันต่อความเป็นประชาธิปไตยของประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคม ระหว่างฝ่ายหนึ่งที่ทำหน้าที่ต่อการเลือกตั้งซึ่งความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศอยู่ที่ ‘เสียงข้างมาก’ ของประชาชน กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำหน้าที่ต่อ ‘คุณธรรมจริยธรรม’ ของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ โดยทั้งสองมุมมองนี้ ต่างก็มีทั้งกลุ่มที่เชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในมุมมองของตนกับกลุ่มที่อิงอยู่กับความเชื่ออื่นเพื่อแสวงหาและรักษาอำนาจตลอดจนผลประโยชน์ส่วนตน ทั้งหมดได้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางความคิดนี้มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัญหาใจกลางที่กล่าวไปแล้วนี้ได้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของปัญหาพื้นฐานในสังคมไทย คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นเงื่อนไขที่ตอกย้ำให้ความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองกลับกลายเป็นความแตกแยกและแหลมคมมากยิ่งขึ้น มูลเหตุแห่งความขัดแย้งข้างต้นได้ขยายตัวไปสู่วงกว้างมากขึ้นจากการสะสม ‘ความรู้สึก’ ของทั้งสองฝ่ายว่า อีกฝ่ายหนึ่งได้ใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมในการดำเนินการตามความเชื่อข้างต้นและ/หรือผลประโยชน์ของตน อาทิ การแทรกแซงกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หรือการรัฐประหาร และถึงที่สุดได้ขยายตัวเป็นความขัดแย้งรุนแรงในทุกระดับของสังคมไทยจากการระดมฐานมวลชนเพื่อสนับสนุนฝ่ายตนและจากการเสนอข่าวของสื่อบางส่วนที่มีได้เน้นการนำเสนอข้อคิดเห็นที่ครอบคลุมทุกแง่มุม

๒. ข้อเสนอกระบวนการสร้างความปรองดองในชาติ

ความแตกแยกทางความคิดอย่างกว้างขวางในสังคมไทยที่ยืดเยื้อยาวนาน สะท้อนให้เห็นความจริงที่ว่าไม่มีความคิดเห็นของฝ่ายใดที่ถูกหรือผิดไปเสียทั้งหมด ท่ามกลางสภาวะความขัดแย้งในปัจจุบันที่แต่ละฝ่ายยังคงยึดมั่นอยู่ในจุดยืน (Position) ของตนเอง สิ่งที่ต้องริเริ่มดำเนินการโดยเร็วคือการสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดองด้วยการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสถกเถียงแลกเปลี่ยนในวงกว้าง ต่อข้อเสนอ ทางเลือก และความเป็นไปได้ต่างๆในการสร้างความปรองดองในชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้แต่ละฝ่ายสามารถก้าวออกจากจุดยืนที่แตกต่างกันมาสู่จุดร่วมที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องซึ่งยังคงมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอยู่นั้น จึงมีลักษณะเป็นทางเลือกที่ยังมิใช่คำตอบสุดท้าย โดยขอให้ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการสร้างความปรองดองบนพื้นฐานของความจริงใจและจริงจังด้วยกระบวนการพูดคุย (Dialogue) ใน ๒ ระดับ คือ ๑) ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และ ๒) ระดับประชาชนในพื้นที่ในลักษณะของ

“เวทีประเทศไทย” ซึ่งจะทำให้สังคมได้ร่วมกันแสวงหาทางออกต่อความขัดแย้งทางการเมืองปัจจุบัน และออกแบบภาพอนาคตของประชาธิปไตยไทย ตลอดจนงกติกาทางการเมืองที่ยอมรับได้ร่วมกัน^{๑๖๖}

ศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ ธนสถิตย์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของสภาพพัฒนาการเมืองกับการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ” ผลการวิจัยพบว่า ตลอดระยะเวลาสี่ปีที่ผ่านมา (๒๕๕๑ – ๒๕๕๕) ผลงานหลักของสภาพพัฒนาการเมืองคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาธิปไตยในระดับฐานราก ฐานของสังคมประกอบด้วยคนส่วนใหญ่ ที่เสียเปรียบ สภาพพัฒนาการเมืองจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยจากเบื้องล่าง เพื่อให้ประชาธิปไตยมีฐานที่มั่นคงการเน้นในเรื่องการสร้างประชาธิปไตยในชุมชนและเรื่องชุมชนเข้มแข็งการกระจาย อำนาจเมื่อประชาธิปไตยชุมชนมีขึ้นได้ ชุมชนหรือประชาชนจะมีความเข้มแข็ง ความแตกแยกและ ความเหลื่อมล้ำ ในสังคมที่ปรากฏอยู่ก็จะน้อยลงความปรองดองที่เราต้องการก็จะเกิดขึ้น ประชาธิปไตย ของเราจะมั่นคงความมั่นคงของประเทศและความเป็นชาติก็จะมั่นคงตามไปด้วย ผลงานหลักของสภาพพัฒนาการเมืองเน้นในเรื่องการสร้างฐานรากประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง การสร้างเสริมความปรองดองแห่งชาติที่สภาพพัฒนาการเมืองได้กระทำไปแล้วจะไม่สามารถเห็นผลได้อย่างชัดเจนในระยะเวลาอันสั้น แม้จะยังมีได้ประสบผลสำเร็จในการจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติก็ตาม แต่ก็ยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะทำให้ความแตกแยกนี้ลดลง สิ่งที่สภาฯ พยายามทำ คือไม่ให้ทุกฝ่ายใช้ความรุนแรงทางการเมือง สภาพพัฒนาการเมือง จึงเป็นความคาดหวังที่จะทำให้การเมืองมีการผสมผสานกันระหว่างการเมืองที่ต้องมีระบบตัวแทน และการเมืองที่เป็นเรื่องของพลเมืองที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีวิถีประชาธิปไตย โดยเฉพาะกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน วิธีแก้ปัญหาเพื่อให้คนประนีประนอมกัน ส่วนหนึ่งคือการทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ให้คนรู้สึกว่าเขาได้รับเกียรติ ได้รับการยอมรับมากขึ้น เมื่อรัฐมีความเข้าใจในเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาและช่วยเหลือในเรื่องเศรษฐกิจอย่างจริงจังแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็จะเปลี่ยนแปลง ไปในทางที่ดีขึ้นอย่างแน่นอน และสันติสุขก็จะคืนกลับมาอีกครั้งหนึ่งในแผ่นดินไทย^{๑๖๗}

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิคุณยากร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีลุ่มแม่น้ำตาซัง จังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันมีเป้าหมาย และหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากันและท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคน และเกี่ยวกับการรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่างๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไข เพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของ

^{๑๖๖} สถาบันพระปกเกล้า, “การสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ค-ช.

^{๑๖๗} ศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ ธนสถิตย์, “บทบาทของสภาพพัฒนาการเมืองกับการเสริมสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๖), หน้า ก.

ความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอน จนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง^{๑๖๘}

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล ได้วิจัยเรื่อง “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคณะรัฐมนตรี” โดยศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่รัฐกับความคิดเห็นต่อกระบวนการระงับข้อพิพาทตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๙ ผลการวิจัยพบว่า อายุมีผลต่อความคิดเห็นต่อกระบวนการระงับข้อพิพาท^{๑๖๙}

จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ๑) คำสอนเรื่องสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ด้วยความสมานฉันท์ เริ่มตั้งแต่ระดับปฏิบัติต่อตนเองและคนอื่น ชุมชน สังคม ประเทศ ให้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติสามัคคีธรรมเท่าที่จะสามารถปฏิบัติตามได้ กล่าวคือในระดับโลกียะก็ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมการดำเนินชีวิตร่วมกัน ส่วนระดับโลกุตระก็สามารถส่งผลให้เป็นบรมมรรคผลสิ้นความทุกข์ได้ในที่สุด ๒) หลักการปฏิบัติสามัคคี มีลักษณะ ๓ ประการ คือการกระทำร่วมกันทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยยึดหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ซึ่งสรุปลงในสุจริต ๓ ประการ วิธีการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา เป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงเพื่อส่งผลสูงสุด ๓) ผลของการปฏิบัติสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีอยู่ ๓ ประการ คือ ประโยชน์เพื่อตน คนอื่นและทั้งสองฝ่าย ความสงบสุขของสังคมนั้นเอง ประโยชน์ของสามัคคีธรรมมีหลายประการด้วยกัน เริ่มจากชีวิตปัจจุบันการเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ และหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ในที่สุด ดังนั้น การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม โดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ปรีक्षाและให้อภัยกัน สามารถนำทางชีวิตของคนไทยให้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขและสันติในการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนและสังคมได้อย่างสมดุล หากผู้คนในสังคมให้ความสำคัญในการศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็สามารถเป็นประโยชน์ในชีวิตของตนและส่วนรวมได้จริง^{๑๗๐}

สรุปได้ว่า การสร้างความปรองดอง จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการก้าวผ่านความขัดแย้งร่วมกัน สร้างความปรองดองให้บังเกิดขึ้นในจิตใจ ในการสร้างความปรองดองต้องอาศัยทั้งกฎหมายเป็นเครื่องมือในการแก้ความขัดแย้ง และใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง โดยมองว่าการจะสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นต้องแก้มาจากภายในจิตใจ หลักกฎหมายช่วยแก้ปัญหาได้แต่เพียงสิ่งที่เห็นเป็นประจักษ์เท่านั้น แต่หลักพุทธธรรมสามารถแก้ปัญหาได้จากภายในมีความมั่นคงถาวรและช่วยในการสร้างความปรองดองได้จริงอันสามารถพิสูจน์ได้จากพฤติกรรมทางกายและวาจาที่แสดงออกมา

^{๑๖๘}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๑๖๙}นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคณะรัฐมนตรี”, รายงานวิจัย ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑).

^{๑๗๐}จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์, “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕).

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า สันติภาพเป็นสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง และเป็นสภาวะที่ปราศจากการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ทั้งความรุนแรงต่อตนเองหรือผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพมีอยู่หลายประเภท นักการศาสนาจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสันติภาพทางจิตที่ปราศจากความรุนแรง แต่นักเคลื่อนไหวทางสังคมมองว่าสันติภาพเป็นภาวะที่ไม่ถูกกดขี่หรือเอารัดเอาเปรียบ ในขณะที่นักปฏิบัติการทางสังคมจะมองว่าสันติภาพเป็นภาวะที่ไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรง ทางอ้อม ทางโครงสร้างและทางวัฒนธรรม การสร้างสันติภาพทำได้โดยการควบคุมกิเลสภายในของแต่ละบุคคล การไม่ก่อความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม การควบคุมพฤติกรรมด้วยการใช้ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม การปรับโครงสร้างและค่านิยมเพื่อไม่ให้เอื้อหรือส่งเสริมการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ในกรณีของชาวบ้านสาวะถีและชาวบ้านผือ นั้น พบว่าชาวบ้านสาวะถีมีความขัดแย้งกับอำนาจภายนอก ได้แก่ ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกแก้โดยยุติการใช้ความรุนแรง ไม่บิดเบือนข้อมูล การยอมรับในอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นนิยมและยกย่องเชิดชูบุคคลสำคัญของชาวบ้าน ลดภาวะความหวาดระแวง และการให้ความช่วยเหลือเยียวยา ส่วนความขัดแย้งภายในหมู่บ้าน ได้แก่ ความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งแก้ด้วยการเคารพกติกา แข่งขันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนภายในหมู่บ้าน ซึ่งแก้ได้ด้วยกระบวนการสานความสัมพันธ์ ในขณะที่หมู่บ้านผือมีลักษณะเป็นความขัดแย้งทางทรัพยากร ซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยยึดความสัมพันธ์มากกว่ายึดผลประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม โดยทั้ง ๒ หมู่บ้านนำประเด็นความขัดแย้งมาสู่การพัฒนาาร่วมกันอย่างยั่งยืน โดยนำมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดกติกาและตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาข้อพิพาทในรูปของสภาผู้เฒ่า ในขณะที่จุดแข็งก็คือการมีผู้นำทางศาสนาและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการนำหลักศีล ๕ มาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน

ในส่วนการนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวตั้ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรากฐานของสันติภาพเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นมโนธรรมสำนึกที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล ทั้งความเสมอภาค ความยุติธรรม มาตรฐานภาพสัมพันธภาพ ดุลยภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นแบบสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก ทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวก ใน

ขณะเดียวกันก็ยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาทางเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง ในรูปของ ตัณหา มานะ ทิฐิ และอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งศีล ๕ จะเป็นตัวสกัดกั้นและทำลาย รากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยรากฐานเชิงโครงสร้างจะเข้าไปจัดโครงสร้างสังคม ไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะปลูกเร้าให้ตระหนักถึงคุณค่าของ ชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกันตามหลักมนุษยชน ซึ่งเป็นรากฐานของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเข้าไปจัดการกับ รากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง โดยจะมีความเชื่อมโยงกันทั้งโครงสร้าง คุณค่า ของมนุษย์และการควบคุมกิเลสภายใน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาค และมหัพภาคอย่างยิ่งยืนต่อไป^{๑๗๑}

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ได้เขียนบทความทางวิชาการเรื่อง “พระพุทธศาสนา เพื่อสังคม : กระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับเบญจศีล” **สรุปได้ว่า** การตีความศีล ๕ โดยเครือข่าย พุทธศาสนิกชนเพื่อสังคมนานาชาติที่เป็นสากลทั่วไปนั้น ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของพระ ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เสนอไว้ในบทความเรื่องศีลกับเจตนารมณ์ทางสังคม และแนวคิดของ พระดิช นัท ฮันท์ เกี่ยวกับการตีความศีล ๕ แนวใหม่ โดยได้ตีความศีล ๕ นั้น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็น เจตนารมณ์ของศีล และส่วนที่เป็นค่านิยมของศีล ส่วนที่เป็นเจตนารมณ์ของศีล หมายถึง เจตนารมณ์ ที่มุ่งให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกันให้รู้จัก เอาใจเขามาใส่ใจเรา นอกจากนี้ เจตนารมณ์ของศีลยังครอบคลุมถึงการจัดระบบโครงสร้างทางสังคมความสัมพันธ์ทางสังคมและ สภาพแวดล้อม ความที่เอื้อต่อการเข้าถึงสังฆธรรม ส่วนค่านิยมความหมายของศีล เครือข่าย พุทธศาสนิกชนมองว่า ศีลห้าต้องมีพลวัตและมีความหมายที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับความซับซ้อนของปัญหาในแต่ละยุคสมัย อาทิเช่น ศีลข้อห้าฆ่าสัตว์ ต้องให้ครอบคลุมถึงปัญหา ความรุนแรงประเภทต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ปัญหาสงคราม ปัญหาการก่อการร้าย ปัญหาการใช้สารเคมี เป็นต้น^{๑๗๒}

วงศกร เพิ่มผล ได้วิจัยเรื่อง “ศีล ๕ มิติอารยธรรมสากล” ผลการวิจัยพบว่า มนุษย์ อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีความรักและความใคร่เป็นเรื่องธรรมดา แต่ความใคร่นั้น ต้องอยู่ภายใต้ กรอบของกฎหมายและศีลธรรม กฎหมายป้องปรามได้เฉพาะการละเมิดทางกาย แต่ศีลธรรมสามารถ ป้องปรามได้จากภายในคือจิตใจ โดยมีการส่งเสริมให้มีความเคารพกันระหว่างเพศ มีจิตสำนึกผิด ชอบชั่วดี ผิดฝนตนเองให้สามารถควบคุมเรื่องเพศได้ อันจะแสดงออกทางพฤติกรรม คือ มีความ ซื่อสัตย์กับคู่ครองของตน อันจะก่อเกิดเป็นความสงบสุข และความอบอุ่นภายในครอบครัวขึ้นได้^{๑๗๓}

^{๑๗๑}พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของ สันติภาพ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

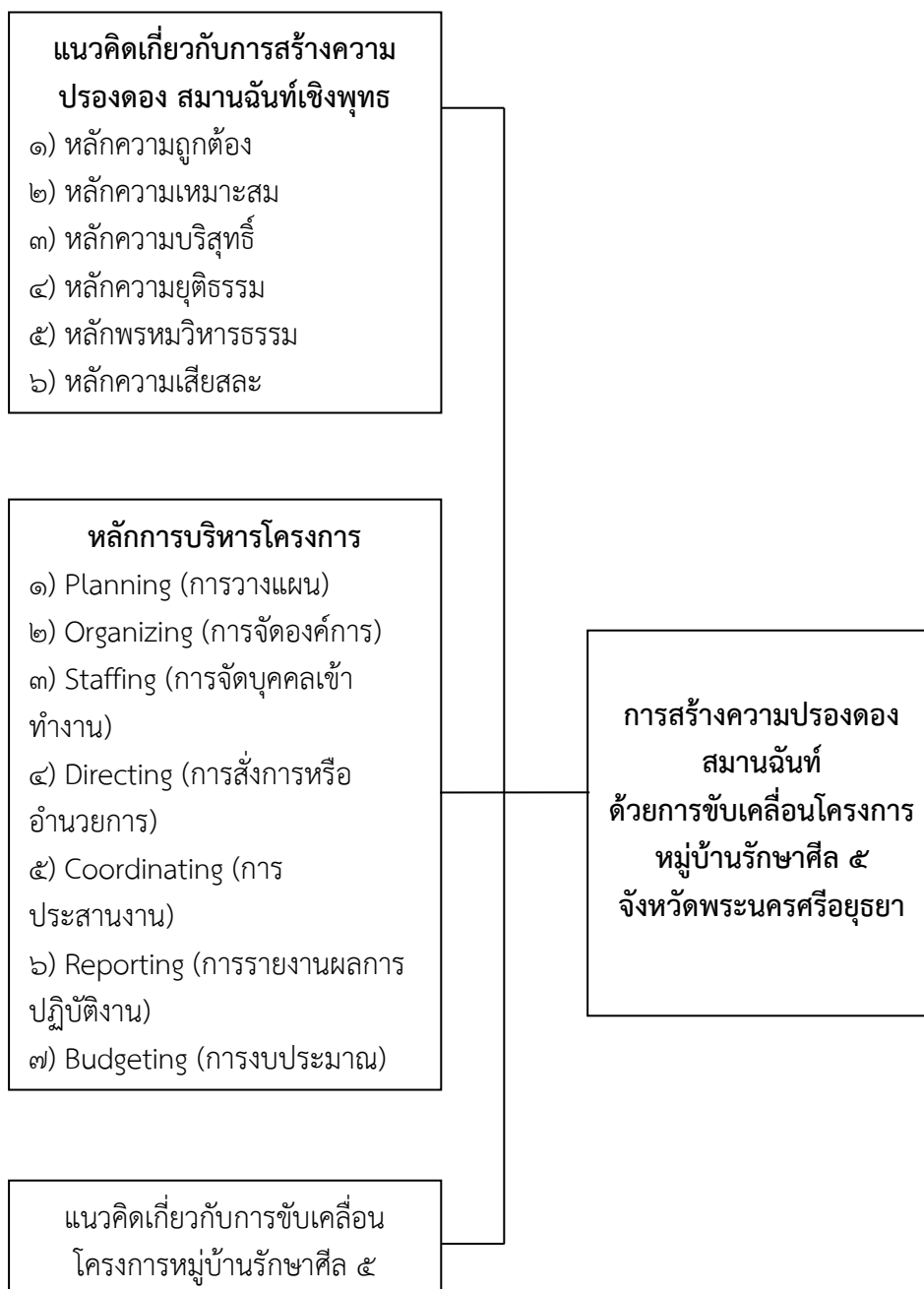
^{๑๗๒}พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม : กระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับเบญจ ศีล”, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก (๒๕๕๖) : ๓๕๒-๓๗๘.

^{๑๗๓}วงศกร เพิ่มผล, “ศีล ๕ มิติอารยธรรมสากล”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

สรุปได้ว่า การรักษาศีล ๕ นั้น เท่ากับว่าได้รักษาสติสัมปชัญญะ เพราะวาศีลเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องละวางโดยเจตนา เมื่อเรารักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยเป็นปกติแล้ว ก็จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยหนุนเนื่องให้ให้จิตมีความเป็นปกติ เมื่อจิตเป็นปกติ ศีลก็วิ่งไปสู่จิต จิตก็จะสั่งให้เราให้ความสำคัญผิดชอบชั่วดีอยู่ตลอดเวลา ความเจริญของโลกปัจจุบันนี้ นับว่าสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมศีลเป็นหลักยึด ถึงไม่รู้ว่าเป็นศีล หากว่าไม่ทำความชั่วทางกาย วาจา ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติตามศีล เพราะสำคัญคือ ตัวเจตนาตัวเอง งดเว้นจากความชั่วต่างๆ ดังนั้น เมื่อมนุษย์ประพฤติปฏิบัติตามศีลกันอย่างแพร่หลายแล้ว ย่อมทำให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็น อันเป็นหลักประกันให้มนุษย์เคารพในชีวิตของผู้อื่น เคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น เคารพในคู่ครองของตนและผู้อื่น เคารพในคำพูดของตนเอง และเคารพในสติ ย่อมก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ คือ เกิดความรักผูกพัน สมานฉันท์กันได้ก็ด้วยศีล ๕ นี้ นั่นเอง เพราะการขาดศีลขาดธรรม ย่อมนำมาไปสู่ความประมาทอันเป็นเหตุให้ตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมสูญเสียดำเนินไปด้วย

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑๐ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒) ศึกษาสภาพทั่วไปและบริบทของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ณ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีตัวอย่าง
- ๓) สังเกตการณ์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ณ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีตัวอย่าง
- ๔) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และสรุปวิเคราะห์กระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๕) สังเคราะห์แนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นรูปแบบจำลองพร้อมเสนอเป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนโครงการ
- ๖) นำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๒ ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระสังฆาธิการ

๑) พระเทพรัตนนาคกร	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒) พระเมธีวราภรณ์	รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓) พระมหาเวชยันต์ เวชยนต์	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔) พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน	รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
๕) พระครูเกษมพัฒนาภรณ์	รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการ

๑) พระครูสิริชัยมงคล	รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๒) พระปลัดสมพงษ์ กวีวิไล, ดร.	เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๓) พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล	เจ้าอาวาสวัดโยธยา
๔) พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโม, ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภากลุ่ม
๕) พระปลัดยุทธภูมิ สิริสาโร	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางบาล

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มข้าราชการ

๑) นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์	ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒) นายไพรัช เสือสิงห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓) นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี	สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔) นายจรรุภักดิ์ ธีम्मพร	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๕) นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มประชาชน

๑) นายพิชิต เชาว์ชาญ
๒) นายอนันต์ ตุงค์เรือง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสร้างเป็นข้อคำถาม ๕ ประเด็น คือ

๑.๑ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนมีโครงการเป็นอย่างไร

๑.๒ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังมีโครงการเป็นอย่างไร

๑.๓ ขั้นตอนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๔ รูปแบบการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเป็นอย่างไร

๑.๕ แนวทางขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านี้นี้ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้

๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) **ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการ

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) **ขั้นตอนการสัมภาษณ์** ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังต่อไปนี้^๑

(๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูล que ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ ๑) แหล่งเวลา ถ้าเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ ๒) แหล่งสถานที่ ถ้าสถานที่ต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ ๓) แหล่งบุคคล ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมอยู่อีกหรือไม่

(๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยลงไปเก็บแต่ละครั้งจะแตกต่างกันอย่างไร ในกรณีที่ไม่น่าสนใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสนาม ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคนขึ้น

(๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่า ถ้าใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

^๑สุภางค์ จันทวานิช, การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๘-๑๓๐.

(๔) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) คือการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน นั่นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วยนั่นเอง

๕) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คนประกอบด้วย

๑) พระเทพรัตนนาค	เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒) พระเมธีวราภรณ์	รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓) พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔) พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน	รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
๕) พระครูเกษมพัฒนาภรณ์	รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๖) พระครูสิริชัยมงคล	รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๗) พระปลัดสมพงษ์ กวีวิไล, ดร.	เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๘) พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล	เจ้าอาวาสวัดอโยธยา
๙) พระปลัดประติสิษฐ์ จิตาโม, ดร.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภากลุ่ม
๑๐) พระปลัดคุณทศภูมิ สิริสาโร	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางบาล
๑๑) นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์	ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๒) นายไพรัช เสือสิงห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๓) นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี	สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๔) นายจรรุภักดิ์ ธีชมพร	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๑๕) นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม
๑๖) นายพิชิต เขาว์ชาญ	ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม
๑๗) นายอนันต์ ตุงค์เรือง	ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม

และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ณ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๔.๑ กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑.๑ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนมีโครงการเป็นอย่างไร

๔.๑.๑.๑ สภาพแวดล้อมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า สภาพแวดล้อมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนเริ่มโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประกอบด้วย

๑) ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ อาณาเขต ประชากร เขตการปกครอง เศรษฐกิจ เกษตรกรรม และทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า^๑

ลักษณะภูมิประเทศ อาณาเขต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศห่างจากกรุงเทพมหานคร ทางถนนสายเอเชีย ประมาณ ๗๕ กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ ๗๒ กิโลเมตร และทางเรือประมาณ ๑๓๗ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๕๖.๖๔ตารางกิโลเมตร หรือ ๑,๕๗๙,๙๐๐ไร่ นับว่าเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๖๓ ของประเทศไทย และเป็นอันดับที่ ๑๑ของจังหวัดในภาคกลาง ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ มีแม่น้ำไหลผ่าน ๔สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำน้อย รวมความยาวประมาณ ๒๐๐กิโลเมตร มีลำคลองใหญ่ น้อย ประมาณ ๑,๒๕๔คลอง เชื่อมต่อกับแม่น้ำเกือบทั่วบริเวณพื้นที่

ประชากรและเขตการปกครอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑แห่ง เทศบาลนคร ๑แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑แห่ง การเลือกตั้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๘ คน จาก ๓ พรรคการเมือง แบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น ๕ เขต มีหน่วยเลือกตั้ง ๙๘๖ หน่วย มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๖๑๔,๓๘๔ คนคือ เขตเลือกตั้งที่ ๑ (อำเภอพระนครศรีอยุธยา) มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๐๔,๙๐๑ คน เขตเลือกตั้งที่ ๒ (อำเภอท่าเรือ, อำเภอบางปะหัน, อำเภอนครหลวง, อำเภอมหาราช และ อำเภอบ้านแพรก) มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๒๔,๘๗๖ คนเขตเลือกตั้งที่ ๓ (อำเภอวังน้อย, อำเภออุทัย และ อำเภอภาชี) มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๑๓,๙๓๓ คนเขตเลือกตั้งที่ ๔ (อำเภอบางปะอิน, อำเภอบางไทร และ อำเภอลาดบัวหลวง) มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๔๒,๕๙๗ คนเขตเลือกตั้งที่ ๕ (อำเภอเสนา, อำเภอผักไห่, อำเภอบางบาล และ อำเภอบางซ้าย) มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน ๑๒๘,๐๗๗ คนการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ นายคณิพงษ์ แคว้นชนะ

ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรดินมีลักษณะดินแยกเป็น ๖ ประเภท คือ ดินเหนียว ๑,๐๕๔,๐๘๐ ไร่ ดินเหนียวปนดินร่วน ๒๐๗,๗๑๖ ไร่ ดินเหนียวปนดินทราย ๔๗,๙๔๒ ไร่ ดินร่วนปนดินทราย ๑๒,๓๐๐ ไร่ ดินทราย ๘,๕๐๐ ไร่ และดินร่วน ๓๐๐ ไร่ ซึ่งเป็น

^๑สัมภาษณ์ นายไพรัช เสือสิงห์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ทรัพยากรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ มีดินร่วนปนดินทรายสีเทาอมเหลืองที่อำเภอบางบาล และอำเภอ บางปะหัน เหมาะในการทำอรัณมอญได้ดี นอกจากนี้ยังมีทรายมากตามบริเวณลุ่มแม่น้ำ ลำคลอง ได้แก่ เขตอำเภอบางบาล อำเภอบางปะหัน อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะอิน ส่วนใหญ่เป็น ทรายที่ใช้ถมที่เพื่อการก่อสร้างทรัพยากรน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรน้ำ โดยมีแม่น้ำไหล ผ่าน ๔ สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำน้อย และมีคลองธรรมชาติ ๔๓๗ สายคลอง คลองชลประทาน ๖๒๖ สาย

เศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบ (Top Down approach) ปี ๒๕๕๕ รายได้ต่อหัว จำนวนเงิน ๓๗๗,๒๔๓ บาท/ปี/คน ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด GPP จังหวัดพระนครศรีอยุธยามี ๓๒๘,๒๕๘ ล้านบาท เป็นอันดับ ๕ ของประเทศรองจาก ระยอง ฉะเชิงเทรา กรุงเทพฯ และชลบุรี และเป็นอันดับที่ ๒ ของภาคกลาง ต่อจากกรุงเทพมหานคร รายได้ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓ อันดับแรก ได้แก่

๑. สาขาการผลิตอุตสาหกรรม ๒๒๐,๗๒๓ ล้านบาท ร้อยละ ๘๗.๔
๒. สาขาการขนส่ง ขยายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ในครัวเรือน ๓๕,๙๕๗ ล้านบาท ร้อยละ ๔.๔
๓. สาขาบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่า และบริการทางธุรกิจ ๑๘,๓๐๒ ล้านบาท ร้อยละ ๑.๕

งบประมาณภาครัฐ และผลการเบิกจ่าย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗

๑. งบประมาณจังหวัด จำนวน ๑๗๘.๓๖ ล้านบาท ผลการเบิกจ่าย ๑๑๘.๓๓ ล้านบาท ร้อยละ ๖๖.๓๕
๒. งบประมาณส่วนราชการ จำนวน ๑๐,๑๒๖.๙๖ ล้านบาท ผลการเบิกจ่าย ๘,๙๖๐.๐๒ ล้านบาท ร้อยละ ๘๘.๔๘
๓. งบประมาณกลุ่มจังหวัด จำนวน ๒๙๔.๐๐ ล้านบาท ผลการเบิกจ่าย ๔๒.๐๔ ล้านบาท ร้อยละ ๑๔.๓๐

มีนิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรม บ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร มีเขตประกอบการอุตสาหกรรม ๒ แห่ง ได้แก่ เขตประกอบการอุตสาหกรรมแพคเตอร์แลนด์วังน้อย และเขตประกอบการอุตสาหกรรม บริษัท สวน อุตสาหกรรมโรจนะ จำกัด ในปีงบประมาณ ๒๕๕๗มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตประกอบ ทั้งหมด จำนวน ๒,๔๐๐ โรงงาน เงินทุนรวม ๕๕๒,๓๖๕.๐๔ ล้านบาท คนงาน ๒๗๐,๗๒๒ คน มี โรงงานอุตสาหกรรมเข้ารับอนุญาตประกอบกิจการใหม่ในปีงบประมาณ ๒๕๕๘จำนวน ๓๙ โรงงาน ขยาย ๘ โรงงาน เลิกกิจการ ๐ โรงงาน สรุปรวมการขยายตัว ภาคอุตสาหกรรม จำนวน ๓๙ โรงงาน (ร้อยละ ๑.๖๕) เงินลงทุน ๓,๙๔๔.๐๙ ล้านบาท (ร้อยละ ๐.๗๕๒) การจ้างงาน ๑,๖๐๙ คน (ร้อยละ ๐.๖๐)

สินค้าสำคัญของจังหวัด/การนำเข้าและการส่งออกจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็น จังหวัดที่มีศักยภาพทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ซึ่งมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างต่อเนื่อง โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวในปี ๒๕๕๕ เท่ากับ ๓๗๗,๒๔๓ บาทต่อคนต่อปี ซึ่งเป็นอันดับที่ ๕ ของประเทศ รองจากจังหวัดระยอง ฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร และจังหวัดชลบุรี

และเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทำให้การเดินทางสะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และทางเรือ เนื่องจาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการปลูกข้าวสูงสุดเป็นอันดับที่ ๕ ของประเทศ ประกอบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุน เขต ๒ มีนิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า(ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร มีเขตประกอบการ อุตสาหกรรม ๒ แห่ง ได้แก่ เขตประกอบการอุตสาหกรรม แพคเตอร์แลนด์วังน้อย และเขต ประกอบการอุตสาหกรรมสวนอุตสาหกรรมโรจนะ และจังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีประวัติศาสตร์ที่ แสดงถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอันยาวนาน มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก รายได้หลักของจังหวัด ได้จากการอุตสาหกรรมเป็นอันดับหนึ่ง รองมาคือ การค้าส่ง การค้าปลีกและซ่อมแซม และ การเกษตร ตามลำดับ การประกอบธุรกิจในจังหวัด มีผู้ประกอบการตั้งโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร คลังสินค้าขนาดใหญ่ ห้องเย็น และกิจการโรงสี จำนวนมาก เพื่อจัดเก็บสินค้าและแปรรูปสินค้าเพื่อ ส่งไปยังกรุงเทพมหานคร และส่งออกไปต่างประเทศ ซึ่งธุรกิจส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในอำเภอ พระนครศรีอยุธยา บางปะอิน วังน้อย และอุทัย อีกทั้งมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ขนาดกลาง กระจายตัวอยู่ในชุมชน อาทิ อยุธยาซิตีพาร์ค ห้างสรรพสินค้าเทสโก้โลตัส ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ห้างสรรพสินค้าแม็คโคร ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน และตลาดกลางเพื่อการเกษตร

สินค้าส่งออกสำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่สินค้าอุตสาหกรรม ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ แผงวงจรไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า ฮาร์ดดิสค์ยานยนต์และชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ ผลิตภัณฑ์พลาสติกสินค้า เกษตรและเกษตรอุตสาหกรรม ได้แก่ข้าวสารเจ้าข้าวนี้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แต่เป็นผู้รวบรวมและผู้ส่งออก)มันสำปะหลังเส้น (จังหวัด พระนครศรีอยุธยาไม่มีพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลัง แต่เป็นผู้รวบรวมและผู้ส่งออก)

สินค้านำเข้าสำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่สินค้าอุตสาหกรรม ประกอบด้วย เครื่องจักรหนักที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมน้ำมันเชื้อเพลิงสินค้าอุปโภคบริโภค ได้แก่ ขนมหขเคี้ยวเครื่องประกอบอาหารและซอสปรุงรสเครื่องดื่มชนิดผงสินค้า High Technology และ อุปกรณ์เสริมศูนย์กลางการตลาดที่รองรับผลผลิตทางการเกษตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่มี ศูนย์กลางการตลาด ที่รองรับผลผลิตทางการเกษตร แต่มีผู้ประกอบการทำข้าวกระจายอยู่ตามอำเภอ ต่างๆ

ตลาดสำคัญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลผลิตทางการเกษตรในแต่ละปี มี ปริมาณไม่มากและไม่แน่นอน การจำหน่ายผลผลิต ของเกษตรกรส่วนใหญ่จะซื้อขายกัน ณ แหล่งผลิต โดยมีผู้รวบรวมในท้องถิ่นนำไปจำหน่ายยังพ่อค้า หรือโรงงานรายใหญ่ในเมือง โดยตรง ตลาดที่สำคัญ ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๑๕ ตลาด กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ ดังนี้

๑. ตลาดหัวรอ ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๒. ตลาดเจ้าพรหม ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๓. ตลาดสดเทศบาลท่าหลวง ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ
๔. ตลาดสดนครไน์ ตำบลขวัญเมือง อำเภอบางปะหัน
๕. ตลาดบ้านเลน ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน

๖. ตลาดบางปะอินเอกเซ็นเตอร์ ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน
๗. ตลาดพระอินทรา ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอบางปะอิน
๘. ตลาดเทศบาลตำบลบ้านสร้าง ตำบลบางปะอิน อำเภอบางปะอิน
๙. ตลาดภาษี ตำบลภาษี อำเภอภาษี
๑๐. ตลาดเถลิงเหล่าจินดา ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
๑๑. ตลาดบัวหลวงธานี ตำบลสามเมือง อำเภอตลาดบัวหลวง
๑๒. ตลาดเทศบาลเสนา ตำบลเสนา อำเภอเสนา
๑๓. ตลาดศรีอยุธยาเมืองใหม่ (แกรนด์) ตำบลธนู อำเภออุทัย
๑๔. ตลาดจอมพล ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน
๑๕. ตลาดสี่ขาพัฒนา ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการสนับสนุนการดำเนินงาน OTOP เพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน จากการดำเนินงาน พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ผ่านมาพบว่า มียอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ทั้งสิ้น จำนวน ๒,๐๐๘,๐๘๑,๓๐๓ บาท (ค่าเป้าหมายในการจำหน่ายสินค้า จำนวน ๒,๐๐๗,๒๕๘,๙๑๖ บาท)

สินค้าที่สำคัญของจังหวัดประกอบด้วย การดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ปี ๒๕๕๕/๒๕๕๗ ของจังหวัดมีผลิตภัณฑ์ ที่ส่งเข้าจัดสรร รวมทั้งสิ้น ๙๖ ผลิตภัณฑ์ ผลการคัดสรรแบ่งเป็นระดับได้ ดังนี้

๑. ระดับ ๑ ดาว ๑ ผลิตภัณฑ์
๒. ระดับ ๒ ดาว ๒๒ ผลิตภัณฑ์
๓. ระดับ ๓ ดาว ๓๒ ผลิตภัณฑ์
๔. ระดับ ๔ ดาว ๓๑ ผลิตภัณฑ์
๕. ระดับ ๕ ดาว ๑๐ ผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์เด่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แยกตามประเภท ๕ ประเภท ได้แก่

๑. อาหาร = ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมจมูกข้าว
๒. เครื่องดื่ม = น้ำลูกยอ
๓. ผ้า = ผ้าขาวม้า
๔. ของใช้ = เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร
๕. สมุนไพร = สมุนไพรกาญจนา

ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ สำนักงานสรรพากรพื้นที่พระนครศรีอยุธยา ๑ ได้รับประมาณการการจัดเก็บภาษีสรรพากรจำนวน ๑๐,๘๙๗.๓๑๐ ล้านบาท สามารถจัดเก็บภาษีฯ ได้จำนวน ๑๐,๓๘๗.๔๒๖ ล้านบาท ต่ำกว่าประมาณการที่กำหนดไว้จำนวน ๕๐๙.๘๘๕ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๘ ล้านบาท แต่จัดเก็บได้สูงกว่าปีที่ผ่านมา จำนวน ๑๘๘.๔๐๔ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑.๘๕งบประมาณ ๒๕๕๖ สำนักงานสรรพากรพื้นที่พระนครศรีอยุธยา ๒ ได้รับงบประมาณการจัดเก็บภาษีสรรพากรจำนวน ๘,๘๑๗.๘๐๗ ล้านบาท สามารถจัดเก็บภาษีได้ ๑๔,๖๐๓.๕๙๘ ล้านบาท มีอัตราสูงกว่าประมาณการที่กำหนดไว้จำนวน ๕,๗๘๕.๗๙๑ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๖๑ ล้านบาท และสูงกว่าปีที่ผ่านมาจำนวน ๖,๗๐๙.๓๒๙ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๙๙

๒) ด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสุข ศาสนา อาชญากรรม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน
 คมนาคม แรงงานและการจ้าง ผลการวิจัยพบว่า^๒

อาชญากรรม การดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม มีการจับกุมผู้กระทำผิด แยกตามประเภทกลุ่มความผิด ดังนี้

๑. คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการจับกุมผู้กระทำผิด ๔๕,๑๑๗ คน
๒. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน มีการจับกุมผู้กระทำผิด ๑,๕๙๒ คน
๓. คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ มีการจับกุมผู้กระทำผิด ๘๑๔ คน
๔. คดีที่น่าสนใจ มีการจับกุมผู้กระทำผิด ๔๘๗ คน
๕. คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ มีการจับกุมผู้กระทำผิด ๑๗๔ คน

การศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๔ แห่ง ได้แก่ ๑. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ๒. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ๓. สถาบันเทคโนโลยีแห่งอยุธยา ๔. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และระดับอาชีวศึกษา ๘ แห่ง ได้แก่ ๑. วิทยาลัยเทคนิคพระนครศรีอยุธยา ๒. วิทยาลัยเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการต่อเรือพระนครศรีอยุธยา ๓. วิทยาลัยเทคนิคอุตสาหกรรมยานยนต์ ๔. วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา ๕. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ๖. วิทยาลัยสารพัดช่างพระนครศรีอยุธยา ๗. วิทยาลัยการอาชีพเสนา ๘. วิทยาลัยการอาชีพมหาราชแบ่งเขตการศึกษา ออกเป็น ๓ เขตพื้นที่การศึกษา คือเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ครอบคลุม ๙ อำเภอ ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอภาชี อำเภอมหาราช อำเภอวังน้อย และ อำเภอกุทัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีสถานศึกษารวม ๒๑๑ แห่ง โดยมีนักเรียนรวม ๕๖,๗๑๙ คน จำแนกเป็นโรงเรียนรัฐบาล ๓๖,๘๑๕ คน โรงเรียนเอกชน ๑๙,๙๐๔ คน มี ๒๕๗๓ ห้องเรียน ข้าราชการครูผู้บริหารในสถานศึกษารัฐบาล ๒,๐๓๒ คน ข้าราชการครูผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชน ๘๓๕ คน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ รับผิดชอบการจัดการศึกษาครอบคลุม ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางบาล อำเภอบางไทร อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอิน อำเภอผักไห่ อำเภอลาดบัวหลวง และอำเภอเสนา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีสถานศึกษารวม ๑๘๑ แห่ง โรงเรียนรัฐบาล ๑๖๔ โรงเรียน โรงเรียนเอกชน ๑๗ โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนรัฐบาล ๒๕,๖๖๔ คน โรงเรียนเอกชน ๑๒,๘๙๗ คน ข้าราชการครูผู้บริหารในสถานศึกษารัฐบาล ๑,๖๙๔ คน ข้าราชการครูผู้บริหารในสถานศึกษาเอกชน ๕๓๐ คน และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ ครอบคลุมพื้นที่ ๒ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด ๔๗ แห่ง จำแนกเป็นโรงเรียนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒๙ แห่ง มีห้องเรียนจำนวน ๗๒๕ ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน ๒๖,๓๖๒ คน แยกเป็น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๔,๕๘๘ คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน ๑๑,๗๗๔ คน ข้าราชการครูจำนวน ๑,๒๘๕ คน

^๒สัมภาษณ์ นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

โครงสร้างพื้นฐาน๑) การไฟฟ้าข้อมูลการใช้ไฟฟ้าของครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ ๙๙.๘๔ อำเภอที่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือนได้แก่อำเภอภาชี และอำเภอบ้านแพรก๒) การประปาจากสถิติประปาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประจำปี ๒๕๕๗ การประปาสาขาพระนครศรีอยุธยา (อำเภอพระนครศรีอยุธยา,อำเภอบางปะอิน, อำเภออุทัย,อำเภอนครหลวง(บางส่วน)และ อำเภอบางไทร(บางส่วน))จำนวน ๕๔,๗๗๓ ราย กำลังผลิตต่อวัน ๑๒๐,๐๐๐ ลบ.ม. ๓) การบริการโทรศัพท์สถิติบริการโทรศัพท์ ส่วนบริการลูกค้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ พบว่า จำนวนชุมสายทั้งสิ้น ๒๕๒ ชุมสาย จำนวนหมายเลขที่มี ๙๔,๘๖๗ หมายเลข และมีบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง

การคมนาคม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเส้นทางรถโดยสารภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและระหว่าง จังหวัดต่างๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗๐ เส้นทาง ได้แก่ ๑. เส้นทางรถโดยสารประจำทางภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๔๕ เส้นทาง และ ๒. เส้นทางรถโดยสารประจำทางระหว่างจังหวัดต่าง ๆ มีจำนวน ๒๕ เส้นทาง ระยะทางควบคุมแขวงทางกาญจนบุรี - สุพรรณบุรี ตามพื้นที่ตำบล อำเภอ ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ๒ เส้นทางระยะทางควบคุม แขวงทางปทุมธานี มี ๕ เส้นทางระยะทางควบคุม สำนักงานบำรุงทางอ่างทอง - อยุธยา มี ๑๐ เส้นทางเส้นทางเดินเรือ ๒๕๕๗ประกอบด้วย แม่น้ำป่าสัก ๒ เส้นทาง ได้แก่ อำเภอท่าเรือ ถึงเกาะสีชัง และอำเภอนครหลวงถึงเกาะสีชังแม่น้ำเจ้าพระยา ๓ เส้นทาง ได้แก่ อำเภอบางบาลถึงเกาะสีชัง , อำเภอบางปะอินถึงเกาะสีชัง และอำเภอบางไทรถึงเกาะสีชังทำเทียบเรือขนาดไม่เกิน๕๐๐ ตันกรอส ในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบของ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาอยุธยา ๘๓ ท่า

แรงงาน ประชากรอายุ๑๕ ปีขึ้นไปไม่มีจำนวน ๖๔๗,๐๑๐ คน จำแนกตามสถานภาพแรงงาน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ๔๔๘,๘๒๖ คน แยกเป็น ผู้มีงานทำ ๔๔๔,๕๕๕ คน ผู้ว่างงาน ๓,๙๑๑ คน เป็นผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน ๓,๙๑๑ คน

๓) ด้านอื่นๆ ได้แก่ โครงการตามพระราชดำริ การท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า^๓

โครงการพระราชดำริ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑. โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
๒. โครงการจัดหาความช่วยเหลือราษฎร ในเขต ตำบลคลองน้อย - ตำบลสองห้อง อำเภอบ้านแพรก
๓. โครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนาตามพระราชดำริ
๔. โครงการปรับปรุงและขุดลอกคลองเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
๕. โครงการจัดหาความช่วยเหลือราษฎร ในเขต อำเภอบ้านแพรก
๖. โครงการก่อสร้างศิลปาชีพ ตำบลเกาะเกิด
๗. โครงการแปลงสาธิตแบบชีวิวิถีในพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา

^๓สัมภาษณ์ นายจรรุภักดิ์ ธีสัมพร, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา , ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๘. โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและบำบัดน้ำเสียในเขตพระราชวังบางปะอิน
อำเภอบางปะอิน

๙. โครงการโครงการนำร่อง การบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่การเกษตร
เป็นพื้นที่รับน้ำนอง เพื่อการบรรเทาอุทกภัยขนาดกลางถึงขนาดใหญ่

ของพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตามแนวพระราชดำริ “แก้มลิงพื้นที่บางบาล (๑)” อำเภอบางบาล

๑๐. โครงการก่อสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย

๑๑. โครงการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๒. โครงการพัฒนาเกษตรกรรมเบ็ดเสร็จตามพระราชดำริ จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

๑๓. โครงการ To Be Number one

๑๔. โครงการฟื้นฟูพระราชนคร

๑๕. โครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว

๑๖. โครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะฯ ตามพระราชดำริ

๑๗. โครงการจัดทำแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสานฯ

๑๘. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑๙. โครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ตามพระราชดำริ

๒๐. โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

๒๑. โครงการศูนย์ ๓ วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว

๒๒. โครงการศูนย์สาธิตและพัฒนาพลังงานทดแทนจากข้าวครบวงจร

การท่องเที่ยว ปฏิทินการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑. วันยุทธหัตถี “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” ระหว่างวันที่ ๑๗-๑๘ มกราคม

๒๕๕๘

๒. งานเทศกาลตรุษจีนกรุงเก่า “อยุธยาหมามงคล” ครั้งที่ ๙ ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๕
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๓. วันนายขนมต้ม (งานรำลึกถึงวีรชนนายขนมต้ม) ระหว่างวันที่ ๑๗-๒๐ มีนาคม

๒๕๕๘

๔. วันสถาปนากรุงศรีอยุธยาและเทิดพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้า
อู่ทอง ระหว่างวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๘

๕. สงกรานต์กรุงเก่า ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายน ๒๕๕๘

๖. วันเห็ดดับเต่างามที่สามเรือน ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๘

๗. งาน “ย่านธุรกิจสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อัญญาภูมิ หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว”
ระหว่างวันที่ ๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๘. “อยุธยามรดกโลก เทศกาลสานสัมพันธ์พุทธ-อิสลาม-คริสต์” ระหว่างวันที่ ๔-๕
กันยายน ๒๕๕๘

๙. ประเพณีลอยกระทงกรุงเก่า ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘

๑๐. ยอดค่ายฟ้า อยุธยามรดกโลก ระหว่างเดือนวันที่ ๑๐-๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

สรุปได้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของ ประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๕๖.๖๔ตารางกิโลเมตร เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็น ทุ่งนา ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ มีแม่น้ำไหลผ่าน ๔สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำ ลพบุรีและแม่น้ำน้อย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖อำเภอ ๒๐๙ตำบล ๑,๔๕๙หมู่บ้าน องค์การ บริหารส่วนจังหวัด ๑แห่ง เทศบาลนคร ๑แห่ง เทศบาลเมือง ๔แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑แห่ง และ องค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑แห่งทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดินมีและทรัพยากรน้ำ เศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเป็นอันดับ ๕ ของประเทศ รายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑. สาขาการผลิตอุตสาหกรรม๒. สาขาการขนส่ง ๓. อสังหาริมทรัพย์ มี นิคมอุตสาหกรรม ๓แห่งได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนครสินค้าสำคัญของจังหวัดได้แก่สินค้าการเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตลาดสำคัญ มีจำนวน ๑๕ ตลาด กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ

๒. ด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสุข ศาสนา อาชญากรรม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน คมนาคม แรงงานและการจ้าง ผลการวิจัยพบว่าด้านอาชญากรรม มีการดำเนินงานตามมาตรการ ป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม มีการจับกุมผู้กระทำผิด ประกอบด้วย คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการจับกุมผู้กระทำผิดมากที่สุด รองลงมาคือ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ คดีประทุษร้ายต่อ ชีวิตร่างกายและเพศ คดีที่น่าสนใจ และ คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ ตามลำดับ ด้านการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๔ แห่ง ระดับอาชีวศึกษา ๘ แห่ง แบ่ง เขตการศึกษาออกเป็น ๓ เขตพื้นที่การศึกษา คือเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒และเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย การไฟฟ้าการประปาและการบริการโทรศัพท์ด้านคมนาคม มีเส้นทางรถโดยสารภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและระหว่าง จังหวัดต่างๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗๐ เส้นทาง เส้นทางเดินเรือ ๒๕๕๗แรงงานส่วนใหญ่เป็นประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปไม่มีจำนวน ๖๔๗,๐๑๐ คน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ๔๔๘,๘๒๖ คน แยกเป็น ผู้มีงานทำ ๔๔๔,๕๕๕ คน ผู้ว่างงาน ๓,๙๑๑ คน เป็นผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน ๓,๙๑๑ คน

๓. ด้านอื่นๆ ได้แก่ โครงการตามพระราชดำริ การท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโครงการพระราชดำริ จำนวน ๒๒ โครงการ เช่น โครงการศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร โครงการจัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร ในเขต ตำบลคลองน้อย - ตำบลสองห้อง อำเภอบ้านแพรก โครงการช่วยเหลือเกษตรกรรชาวนาตามพระราชดำริโครงการปรับปรุงและขุดลอกคลองเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นต้น ด้านการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีวัดวาอารามและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ มากมาย อาทิเช่น วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล พระวิหารมงคลบพิตร วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระราชวังบางปะอิน เป็นต้น ในปี ๒๕๕๘ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายครั้ง ได้แก่ งานวันยุทธหัตถี “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” งานเทศกาลตรุษจีนกรุงเก่า “อยุธยาหมามงคล” ครั้งที่ ๙ งานวันนายขนมต้ม (งานรำลึกถึงวีรชนนายขนมต้ม) งานวันสถาปนากรุงศรีอยุธยาและเทิดพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอยู่ทอง สगरานต์กรุงเก่า งานวันเห็ดตับเต่างามที่สามเรือน งานวันย่านธุรกิจสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อัญญาณี หมู่บ้าน

OTOP เพื่อการท่องเที่ยว งานอุทยานมรดกโลก เทศกาลสามสัมพันธ์พุทธ-อิสลาม-คริสต์ งานประเพณีลอยกระทงกรุงเก่า และงานลอยขึงฟ้า อุทยานมรดกโลก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

๔.๑.๑.๒ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชุมชนวัดท่าการ้อง มีพื้นที่ตั้งของชุมชนโดยรวมเป็นที่ราบอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับวัดธรรมารามและวัดกษัตริย์ราชอยู่ห่างจากเกาะเมืองประมาณ ๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่นอกพระนครด้านทิศตะวันตกหรือบริเวณทุ่งประเทศโดยมีวัดท่าการ้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน ปัจจุบันวัดท่าการ้องสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่หมู่ ๖ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีที่ดินทั้งวัดโฉนดเลขที่ ๖๒๘ เนื้อที่ ๒ ไร่ ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือติดตั้งอยู่บริเวณชุมชนอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ท่ามกลางมัสยิดถึง ๕ มัสยิด โดยมีบ้านเรือนที่เป็นพุทธศาสนิกชนอยู่ประมาณ ๘-๑๐ หลังคาเรือนเท่านั้น^๔

วัดนี้สร้างมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ข้าศึก เมื่อปี พ.ศ.๒๓๑๐ และด้วยกาลเวลาที่ผ่านไปเกือบ ๒๐๐ ปี ตลอดจนไม่ได้รับการบูรณะอย่างจริงจัง ทำให้โบราณสถานภายในวัดส่วนใหญ่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก หลังจากสถาปนากรุงเทพมหานครแล้วพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในราชวงศ์จักรี ต่างทรงปฏิสังขรณ์พระอารามทั้งภายในและภายนอกพระนครสืบมาทุกราชกาล จึงทำให้อุโบสถของวัดมีรูปแบบศิลปะสมัย กรุงรัตนโกสินทร์เจือปนอยู่ และในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ กรมศิลปากรได้ทำการขุดสำรวจฐานรากพระอุโบสถ พบว่าวัดท่าการ้องได้มีการปฏิสังขรณ์มาไม่ต่ำกว่า ๒ ครั้ง แต่ด้วยเหตุที่โดยรอบวัดเป็นชุมชนอิสลามส่วนใหญ่ และทางราชการไม่มีงบประมาณที่เพียงพอที่จะทำนุบำรุงวัดโบราณต่าง ๆ ได้ทั่วถึง วัดท่าการ้องในเวลาต่อมาจึงมีสภาพไม่ต่างจากวัดร้าง

วัดท่าการ้อง ซึ่งสันนิษฐานตามพุทธะลักษณะและซากปรักหักพัง น่าจะสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑(สมเด็จพระชัยราชา) ประมาณปีพุทธศักราช ๒๐๗๖ หรือ ๔๗๔ ปีเศษมาแล้ว เพราะมีทำนบกั้นวัด ช่วงนั้นแผ่นดินค่อนข้างสงบพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองดี อีกทั้งวัดนี้ยังใช้เป็นที่พักพิงเพื่อเผยแพร่ศาสนาของลัทธิลังกาวงศ์อีกด้วย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่า ผู้ใดเป็นผู้สร้างเพราะอยู่นอกเขตพระบรมมหาราชวัง สันนิษฐานว่า คงจะเป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้น เพราะไม่ปรากฏรายชื่อพระอารามหลวงสมัยอยุธยา แต่จากการสังเกตเมื่อดมยมรอบกำแพงพระอุโบสถ จึงสันนิษฐานว่าน่าจะมีการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓-๕)

จากหลักฐานทางโบราณคดีในการสำรวจ ของพระยาโบราณราชธานินทร์พร เดชะคุปต์ ซึ่งทำแผนที่การสำรวจวัดและโบราณสถาน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ระบุชื่อที่คล้ายกับวัดท่าการ้องไว้ ๒ ชื่อ คือวัดท่า กับ วัดการ้อง ซึ่งอยู่ใกล้กัน วัดท่านั้นอยู่ตรงหัวมุมที่แม่น้ำเจ้าพระยาหักเลี้ยวลงสู่ด้านตะวันตก ของเกาะเมืองฝั่งตรงข้ามกับวัดป่าพลู ที่ปากคลองมหานาคทุ่งลุมพินี ส่วนวัดท่าการ้องนั้นอยู่ถัดเข้ามาเกือบถึงหลังวัดธรรมาราม แต่ไม่ทราบช่วงเวลาใด ที่ ๒ วัดนี้รวมเข้าด้วยกันเป็นวัดท่าการ้อง และด้วยไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างว่าสร้างในสมัยใด และไม่ปรากฏชื่อวัดท่าการ้องในรายชื่อ พระ

^๔สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนิกจิวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

อารามหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงสันนิษฐานว่า วัดนี้ไม่ใช่พระอารามหลวง แต่น่าจะเป็นวัดที่ราษฎร ร่วมกันสร้าง ทั้งอุโบสถก็ได้รับการบูรณะ มาหลายครั้งหลายครา ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมผิด ผิดไปจากเดิม จากรูปแบบของเจดีย์รายที่เป็นเจดีย์เพิ่มมุม รวมถึงปราสาทเล็กที่ด้านหน้าอุโบสถ หาก พิจารณาจากขนาด รูปทรงและศิลปะการก่อสร้าง สันนิษฐานว่าคงสร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งเจดีย์ รายนั้นก็มักสร้างต่อกันมาในชั้นหลัง ทำให้กำหนดอายุของวัดได้ยาก รวมถึงการวางผังสิ่งก่อสร้างซึ่ง ไม่เน้นสร้างพระวิหาร และจากรูปแบบเจดีย์รายที่ปรากฏ เชื่อว่าวัดท่าการ้องไม่น่าจะมีอายุเก่า ไปถึง สมัยอยุธยาตอนต้น

จากพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เรื่องศึกหงสาวดีครั้งที่ ๑ (คราวเสีย สมเด็จพระสุริโยทัย) เหตุการณ์ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ได้กล่าวถึงวัดท่าการ้องความว่า “...สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสวยราชย์ เมื่อปีออกจุลศักราช ๙๑๐ พ.ศ. ๒๐๙๒ เสวยราชย์ได้ ๗ เดือน พระเจ้าหงสาวดีตเบ็งชเวตตี้ยกทัพเข้ามา...ในคราวนั้นปรากฏว่าไทยแบ่งกองทัพออกไปตั้งค่าย รักษาขานพระนครทางด้านเหนือ ๒ ค่าย คือ ให้พระสุนทรสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองสุพรรณบุรี คุณ พลไปตั้งรักษาการที่ป้อมจำปา อยู่ฝั่งตะวันตก ลำน้ำห้วยตะพาน วัดท่าการ้องแห่ง ๑ ...” ซึ่งพระราช พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขานี้ชำระในรัชกาลที่ ๔ แต่คำอธิบายที่กล่าวถึงที่ตั้งป้อมจำปาว่าอยู่ เหนือวัดท่าการ้องเป็นคำอธิบายส่วนหนึ่ง ในตอนอื่นๆที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเขียน อธิบายเนื้อความขึ้นภาพหลัง เพื่อให้ผู้ศึกษาพระราชพงศาวดารเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น โดยชี้ตำแหน่งของ ป้อมจำปา (ป้อมจำปาพล) ว่าอยู่บริเวณใด ซึ่งไม่อาจยืนยันชัดเจนได้ว่า เมื่อเกิดศึกหงสาวดีในรัชกาล สมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น วัดท่าการ้องได้สร้างขึ้นแล้วหรือไม่

จากหนังสือไทยรบพม่า ตอนสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พ.ศ.๒๓๐๙ กล่าวถึงวัดท่าการ้อง ความว่า “...ตัวเนเมียวสีหบดีย้ายมาจากค่ายปากน้ำ พระประสมมาอยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น ให้กองหน้า เข้ามาตั้งค่ายที่วัดภูเขาทอง แล้วให้รุกเข้ามาตั้งค่ายวัดท่าการ้องอีกแห่ง ๒ ฝ่ายข้างในกรุงเทพฯ เห็นพม่า เข้ามาตั้งค่ายถึงวัดท่าการ้องทางปืนใหญ่จะยิงได้ถึงพระนครก็ให้กองทัพเรือออกไปตีค่ายพม่า...”

และจากพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ยังกล่าวถึงวัดท่าการ้องในปี พ.ศ. ๒๓๑๐(สงครามเสียกรุงครั้งที่ ๒) เมื่อครั้งพระเจ้าน้องนางเธอและเนเมียวสีหบดีมารบ กรุงศรี อยุธยา ระหว่าง พ.ศ.๒๓๐๙-๒๓๑๐ นั้น พม่าตั้งค่ายล้อมกรุงรายรอบทุกด้าน เมื่อมังนรธาป่วยสิ้นชีวิต ลงเนเมียวสีหบดีได้เป็นแม่ทัพใหญ่ว่าการทัพแต่ผู้เดียว ชื่อของวัดท่าการ้องถูกบันทึกในพระราช พงศาวดารฉบับนี้โดยตรงไว้ดังนี้

“...เนเมียวสีหบดียกพลทหารเข้ามาตั้งค่ายใหญ่ตำบลโพธิ์สามต้นให้เรือเอาอิฐโบสถ์วิหารวัด มาก่อกำแพงล้อมเป็นค่าย แล้วให้เกณฑ์นายทัพทั้งปวงยกมาตั้งค่ายอยู่ ณวัดภูเขาทองและบ้านป้อม วัดท่าการ้องให้ปลูกหอระฆังและก่อป้อมให้สูงขึ้น ชื่อป้อมจำปาเอาปืนใหญ่น้อย ขึ้นยิงมาในพระนคร...”

จากคำให้การขุนหลวงหาวัดตอนพม่ายกทัพเข้าล้อมกรุง(สงครามคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒) กล่าวไว้ว่า “...บรรดาทัพทั้งก็ยกล้อมกรุงไว้รอบทัพใหญ่ ตั้งอยู่สี่ทิศตะวันตกเฉียงใต้เมืองอันแม่ทัพนั้น ชื่อมหานรธาตายหนึ่งทิศตะวันออกเฉียงเหนืออัน ค่ายเพนียดทิศตะวันออกเมืองค่ายห้วยรอบ ทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นชื่อคลองสวนพลู อันตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นค่ายบ้านปลาเห็นนั้นทิศใต้ เมืองค่าย วัดชนนารามนั้นทิศตะวันออกเฉียงเหนือค่ายวัดวิเชียรทิศตะวันตกเมืองค่ายบ้านป้อมทิศตะวันตกเมือง ค่ายภูเขาทอง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือเมืองค่ายหน้าวัดพระเมรุทิศเหนือค่ายโพธิ์สามต้นทิศเหนือเมือง

ไกลทางสามหลัก ค่ายวัดวรโพธิ์ ทิศตะวันออกเมือง ค่ายวัดท่าการ้องทิศเหนือเมือง...”ซึ่งในการนี้ กองทัพเรือของท้าวพระยาอาสาหกเหล่าของฝ่ายกรุงศรีอยุธยาให้เข้าตีค่ายพม่า ณ วัดท่าการ้อง พม่ายิงปืนมาถูกนายเกรก ซึ่งยืนรับดาบสองมืออยู่หน้าเรือตักน้ำทัพเรือจึงถอยกลับเข้ากรุง

เมื่อเข้าศึกอยู่นานปีกว่า ที่เคยถอยกลับไปเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ก็ไม่กลับไปอย่างที่คาดหมาย ทำให้ราษฎรในกรุงศรีอยุธยาหวาดหวั่นภัยสงคราม และยังมีสิ่งที่ทำลายขวัญของผู้คนมากไปกว่านั้นคือ การนำเอาเพลงยาวพยากรณ์มาบอกเล่ากันเป็นทางลับ ซึ่งข้อความเนื้อหาล้วนน่ากลัว ทั้งยังเกิดอาเพศประหลาดหลายประการ”...ด้วยแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาจะถึงกาลขาด จึงอาเพศเห็นประหลาดนิมิต พระประธานวัดพระเจ้าพะเนางเชิง น้ำพระเนตรไหลลงมาจรดพระนาภีในสันนั้นวัดพระศรีสรรเพชญ์พระบรมไตรโลกนาถพระอรุณแตก ดวงพระเนตรตกอยู่ที่ตักเป็นอัศจรรย์ จากวัดท่าการ้องบินมา เสียบอกตายอยู่บนปลายยอดนภศูลวัดมหาธาตุโดยอาเพศ รูปพระเนตรในโรงพระแสงกระที่พระบาทสนั้นไปทั้งสี่ทิศ อากาศวิปริตรไปต่างๆ บอกเหตุกลางจะเสียกรุงศรี

และในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหน้าสุดท้ายกล่าวว่า “...จุลศักราช ๑๑๒๙ ปีกุนนพศก ถึง วันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ วันเสาร์สงกรานต์กลางวันพม่าจุดเพลิงขึ้นเชื้อได้รอกำแพงตรงหัวรอ ริมป้อมมหาไชยและพม่าค่ายวัดท่าการ้อง วัดแม่นางปลื้มและค่ายอื่นๆ ทุกค่ายจุดปืนใหญ่ ปืนป้อมและหอรดมยิงเข้ามาในกรุงพร้อมกันตั้งแต่เพลสามโมงเศษจนพลบค่ำ จากนั้นกำแพงทรุดลง พม่าก็พากันกรูเข้าเมืองเผาและปล้นสะดมไล่จับและเข่นฆ่าผู้คนไปทั่วพระนคร วัง เวียงและวัด ล้วนตกอยู่ท่ามกลางเปลวเพลิง ตั้งแต่เพลานั้น

ในส่วนหลักฐานทางวรรณคดีได้มีกล่าวถึงวัดท่าการ้อง อาทิ เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน เป็นนิทานเสภาพื้นบ้านสมัยอยุธยามีตัวละครสำคัญ ๓ ตระกูล ซึ่งอาศัยอยู่หัวเมืองด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา คือ กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี ในช่วงรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (หรือสมเด็จพระพันวษา) ต่อมาสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่๒) ทรงประชุมกวีแต่งเสภาใหม่ให้สมบุรณ์ ซึ่งกล่าวถึงวัดท่าการ้องไว้หลายครั้งในการเดินทางของตัวละคร ในเรื่อง เช่น ตอนนางทองประศรีพาพลายงามกลับกาญจนบุรีกลับจากไปเยี่ยมขุนแผนที่คุกนครบาลว่า

“...พลายงามมาลาพ่อลูกผูกอาลัย	ตามยามาพันทับที่หีบผะ
ไม่ลืมเลยเหลียวหน้าน้ำตาไหล	ทั้งขุนแผนแสนสวาทเพียงขาดใจ
ต่างอาลัยลาลับวับวิญญา	ไปขึ้นช้างช้างวัดท่าการ้อง
พอเดือนส่องสว่างกลางเวหา	ออกข้ามทุ่งกรุงศรีอยุธยา
รีบกลับมาถึงบ้านกาญจนบุรี...”	

เกรกวาดเป็นอาจารย์นางสร้อยฟ้า แปลงเป็นแร่งบินมาจากเชียงใหม่ เพื่อการแก้แค้นพลายชุมพล ครั้นถึงอ่างทองเกรกวาดก็แปลงกายเป็นจระเข้ใหญ่ เดินทางผ่านบ้านย่านต่างๆ มาโดยลำดับ ซึ่งวัดท่าการ้องเป็นอีกหนึ่งที่กล่าวในเส้นทางที่จระเข้แปลงผ่านไป

“...แล้วเลยลงมาหน้าป้อม	แกด้อมด้อมเทียวฉวยเอาคนได้
ขบกัดขัดเสียดที่รากไทร	แล้วเลยไล่เรือลงมาภูเขาทอง
เห็นกุ่มภานั่นกล้าหาญ	ชายหญิงวิ่งพล่านทุกบ้านช่อง
ถึงแพแจ็กจอตหน้าท่าการ้อง	ขึ้นคาบเมียวแจ็กจ่องเจ้าน้ำมัน...”

จากคำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมตามเอกสารจากหอหลวง ความว่าในสมัยพระมหาจักรพรรดิ บริเวณทิศตะวันตกระหว่าง วัดท่าการ้องและวัดค้ำคานนั้น เป็นลำน้ำกว้างอยู่ตรงข้ามประเวศเมืองโก้ววัดสบสวรรค์ทางด้านหลังวัง ถัดวัดขึ้นไปทางเหนือลำน้ำทางเกาะมหาพราหมณ์คือขนานปากคูเป็นเส้นทางน้ำผ่านเข้าสู่พระนคร ดังนั้นจึงต้องมีด่านขนอนคอยตรวจคนแปลกปลอมและคอยเก็บภาษีเรือที่ผ่านแม่น้ำจากหัวเมืองตะวันตก นอกจากนี้บริเวณวัดท่าการ้อง ยังเป็นที่ตั้งของโรงเรือรบน้ำจืดขนาดใหญ่ เพื่อเป็นที่เก็บเรือสำเภาและเรือรบน้ำจืด ที่เตรียมพร้อมป้องกันศึก เพราะอยู่ห่างจากพระบรมมหาราชวังไม่มากนักซึ่ง สุนทรภู่ รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เขียนไว้จากคำให้การว่า “...ย่านบ้านวัดท่าการ้องตั้งโรงเรือน้ำจืดแถวหนึ่ง สามสิบหลังเสามาไม่มาค่าหลังคามุงกระเบื้องลูกฟูกหลังหนึ่งไว้เรือรบได้ ๑๐ ลำบ้าง ๖ ลำบ้าง ตามขนาดเรือใหญ่เล็กมีขุนหมื่นและไพร่หลวงรักษาทุกเดือน ถ้ามีราชการสงครามก็ยก และเข็นออกจากอุโมงค์ไปใช้ราชการได้พร้อมเพรียง...” และจากตำแหน่งนี้กษัตริย์หรือแม่ทัพสามารถสั่งการ ให้เรือรบเคลื่อนที่ไปยังแม่น้ำลพบุรี ป่าสัก เจ้าพระยาหรือแม่น้ำน้อย ตลอดจนคูคลองต่างๆ รอบกรุงได้อย่างคล่องตัว ปัจจุบันเหลือเฉพาะคูน้ำขนาดใหญ่กว้างประมาณ ๓๐-๔๐ เมตร ซึ่งถูกขุดลึกจากแม่น้ำเจ้าพระยามาในแผ่นดินความยาวไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เมตร แต่เนื่องจากบริเวณที่เป็นแนวคูเดิมด้านติดกับแม่น้ำ ชาวบ้านได้ถมดินปลูกสร้างบ้านเรือน ทำให้ไม่มีทางไหลออกไปยังแม่น้ำ

จากหลักฐานตามเอกสารดังกล่าวพบว่า ได้มีการบันทึกถึง วัดท่าการ้องเก่าที่สุดในปี พ.ศ.๒๐๗๖ ฉะนั้น วัดท่าการ้องอาจสร้างขึ้นก่อนปีพ.ศ.๒๐๗๖ และเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดท่าการ้องมาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาประมาณ ๔๗๔ ปี ซึ่งวัดท่าการ้องได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวัดในพ.ศ. ๒๒๗๕ ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ.๒๒๘๕ และได้เป็นหนึ่งในโครงการไหว้พระมหามงคลของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (โครงการไหว้พระ๙วัด) ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษา ๙ รูป เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันคือ พระครูสิทธิปัญญาโสภณ และจากสภาพของวัดท่าการ้องที่รกร้าง ทรุดโทรม และขาดการซ่อมแซมดูแลรักษามาเป็นเวลานาน ทางวัดจึงเริ่มพัฒนาวัดจากการทำให้บริเวณวัดมีความสะอาดร่มรื่น รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่จำเป็น เช่น การให้บริการน้ำดื่ม ฝ้ายืน รวมถึงห้องน้ำ ห้องสุขาที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งขณะนี้ทางวัดท่าการ้องกำลังทำการบูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถานและถาวรวัตถุภายในวัด เพื่อให้เป็นที่ศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยไม่ทิ้งหน้าที่หลักของวัดคือ ที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนเพื่อการน้อมนำไปสู่คุณธรรมความดี และนับเป็นบุญที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงมีเมตตาพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐาน ณ วัดท่าการ้อง และมีหลวงพ่อยิ้มเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนที่มาสักการะ คณะใดที่ต้องการให้จัดปาฐกถาธรรมก็จะจัดให้ในเวลาสั้นๆ โดยพิจารณาหัวข้อในการอบรมให้เหมาะสมแก่หมู่คณะ ซึ่งทำให้เกิดศรัทธาพึงพอใจจึงเกิดคำกล่าวว่า “...มาแล้ว...ต้องมาอีก และเมื่อมีความพอใจจะน้อมนำตนเองและครอบครัวมาสู่วัด การนำไปสู่ความดีอื่นๆ ก็ตามมา การให้ก่อนโดยไม่หวังผลตอบแทนของวัดท่าการ้อง จึงเป็นที่มาของความศรัทธาโดยปราศจากเงื่อนไขให้วัดได้ทำหน้าที่ของวัดที่จะจูงพุทธบริษัทไปสู่ความดีที่สูงขึ้นในลำดับต่อไป

วัดท่าการ้องทูปก้าแพงสานสัมพันธ์ไทยพุทธ-มุสลิม“ หากพูดถึงวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คนทั่วไปจะนึกถึงส้วมติดแอร์เพราะแนวคิดของพระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาส ต้องการให้บริการกับประชาชนอย่างมีความสุข เพราะเห็น

คนที่เข้ามาใช้บริการโดยเฉพาะผู้หญิงใบหน้าเต็มไปด้วยเหงื่อต้องแต่งหน้ากันใหม่ ถ้าถามว่าคุ้มหรือไม่ก็ต้องตอบว่า "คุ้ม" แม้ว่าเงินบริจาคจะน้อยกว่าจุดอื่นก็ตาม หรือไม่ก็ตลาดน้ำ”

เมื่อเข้ามาที่วัดแห่งนี้จะรู้สึกเหมือนกับมาเที่ยวงานประจำปีที่มีทุกวัน เพราะมีห้องหรือเต็นท์ที่ประกอบด้วยกิจกรรมบุญต่างๆมากมายอย่างเช่นห้องบรรจุพระเก็จชื่อดังในประเทศไทย ห้องบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ที่โบสถ์ประดิษฐานด้วยหลวงพ่อยิ้ม ศาลาหอนั่งก็ประดิษฐานสมเด็จพระโต พรหมรังษี ทำให้รู้สึกว่าที่วัดแห่งนี้คือเป็น "เนือนาบุญ" ที่ชาวพุทธทั้งหลายมีความเชื่อด้านใดก็สามารถมาฉลองศรัทธาได้ไม่ต้องไปไหนอีก เนื่องจากว่าเจ้าอาวาสเป็นพระนักพัฒนาที่มีวิสัยทัศน์ที่ต้องการพัฒนาคนมากกว่าวัด รู้จักใช้คน มีการบริหารจัดการที่มีแบบแผน และนำเอาองค์ความรู้ต่างๆมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

วัดท่าการ้องตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนเล็กๆ นอกเกาะกรุงศรีอยุธยาที่มีประชากรหลากหลายศาสนาอาศัยอยู่โดยเฉพาะชาวไทยพุทธและมุสลิมทำให้มีคนเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า "มัสยิดวัดท่าการ้อง" มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยชาวมุสลิมนั้นมีเชื้อสายมาจากมาลายู เปอร์เซีย ซึ่งเป็นต้นตระกูลขุนนาค ขณะที่เจ้าอาวาสก็เป็นคนพื้นที่โดยกำเนิด และที่เรียกว่าท่าการ้องนั้นก็เนื่องจากเป็นย่านค้าขายและเลี้ยงวัว คงจะมีการทำเนื้อแดดเดียวทำให้กาชุกชุมคอยกินเนื้อ^๕

ชาวไทยพุทธและมุสลิมชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีตั้งแต่ในอดีตได้มีกิจกรรมร่วมกันทำอย่างต่อเนื่องเช่นการลงแขกทำน่านำอาหารมาร่วมกันรับประทาน วางศิลาฤกษ์ของแต่ละศาสนา น้ำท่วมก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยชาวมุสลิมนำวัวมาพักไว้ที่วัดเพราะเป็นที่สูงพอน้ำลดชาวมุสลิมก็มาช่วยทำความสะอาด รวมถึงการร่วมกันพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆโดยไม่มีกำแพงขวางกั้นหากมีเหตุการณ์ไม่ดีก็จะคอยช่วยเป็นหูเป็นตา ทางวัดทำตลาดน้ำค้าขายร่วมกัน ตั้งศูนย์ใกล้เคียงความขัดแย้งภายในวัดโดยมีเจ้าอาวาสและโต๊ะอิหม่านทำให้หน้าที่ ตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพร่วมกัน

จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้ชาวไทยพุทธและมุสลิมที่นับสภาพที่ถูกปลูกฝังให้เกลียดกันได้ปรับความคิดเปิดใจกว้างว่า "เขาก็คือเพื่อนมนุษย์เหมือนกัน" หรือ "โลกทั้งผองคือพี่น้องกัน" โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของ "ขันติธรรม" ของการอยู่ร่วมกัน และยึดหลัก "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมกันนี้จะไม่ก้าวก่ายกันในเรื่องของคำสอนแต่ละศาสนา

พร้อมกันนี้มีแผนในการสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน โดยอันดับแรกคือสร้างความเข้าใจในคำสอนของตัวเองและคำสอนของเพื่อน ซึ่งศาสนาอิสลามนั้นหมายถึงศาสนาแห่งสันติสุข แต่ที่มีปัญหาทุกวันนี้เพราะนำศาสนาไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและผลประโยชน์ พร้อมกันนี้จะจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สานสัมพันธ์กันให้แน่นยิ่งขึ้น

แนวทางสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของชาวมุสลิมวัดท่าการ้องของสองศาสนา คือการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาร่วมกัน^๖

^๕สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^๖สัมภาษณ์ นายพิชิต เขียวชาญ, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

เข้าใจ คือ เปิดใจ ทำความเข้าใจ เรียนรู้วิถีชีวิตให้เกียรติให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่ปิดกั้น ความเชื่อและความเชื่อแตกต่าง เปิดโอกาสสรับฟังมุมมองที่แตกต่าง เห็นผู้อื่นเปรียบเสมือนอยู่ด้วยกัน อย่างสามัคคีเป็นพี่เป็นน้องกันเห็นอกเห็นใจกัน มีความจริงใจต่อกัน การศึกษาความเชื่อและให้ความรู้ที่ถูกต้องในแต่ละศาสนา ไม่นำศาสนามาเปรียบเทียบ และเชื่อมโยงผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

เข้าถึง คือ ตั้งศูนย์กลางที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ ฝึกอาชีพและพัฒนาเยาวชน เปิดพื้นที่ในการประกอบสัมมาชีพร่วมกัน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนนำสินค้ามาจำหน่ายร่วมกัน

และพัฒนา คือ ทำจัดกิจกรรมร่วมกันเช่น การสัมมนา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุยกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้งขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยขยายเป็นระดับจังหวัดระดับประเทศ รวมถึงสร้างผู้นำและพัฒนาเยาวชนเพื่อให้มีบทบาทในด้านต่างๆ อย่างเช่นสมัครเป็นผู้แทนท้องถิ่น

พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน กล่าวว่า “วัดท่าการ้องอยู่ท่ามกลางพี่น้องมุสลิมที่มีทั้งใหม่และเก่า เครื่องและยึดหยุ่น แต่ทุกวันนี้มีการปรับประยุกต์ตามบ้านเมือง อาตมาอยู่อาศัยที่นี่ ๑๕ ปี มีความเข้าใจคนอิสลามโดยยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาพบกันคนละครั้งทาง เมื่อมีสยิดวงศิลาฤกษ์ อาตมาก็ไปร่วม”^๗

เจ้าอาวาสวัดท่าการ้องกล่าวต่อว่า “คำสอนจากพระคัมภีร์ทั้งพุทธและอิสลามไม่มีแตกต่างกันมากนัก การทำงานร่วมกับพี่น้องมุสลิมต้องมีความเข้าใจ เพราะหลักปฏิบัติบางอย่างมีความแตกต่างกัน เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการปลูกฝังตั้งแต่เด็ก อย่างไรก็ตามเราต้องมีรากอย่าลืมรากของตนเอง และพิธีกรรมบางอย่างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งก็ควรละทิ้งอย่างเช่น มจร มีการพัฒนามาจากรากจึงมีความมั่นคงมาตลอด ต่อไป มจร จะมีนิสิตมากที่สุดในโลก เพราะมีวิทยาเขตมากมายทั่วโลก และต่อไปต้องมี "มหาวิทยาลัยเตรียมเจ้าอาวาส" เรียนจบพร้อมบรรจุเป็นเจ้าอาวาสทันที ฉะนั้น เราต้องสร้างฐาน สร้างราก ที่วัดท่าการ้องใช้เวลาเป็น ๑๐ ปีขึ้นไปจึงมีวันนี้

"อาตมานั้นเป็นเพื่อนกับโต๊ะอิหม่ามกับคนปัจจุบัน จึงมีความสนิทสนมกันมากเป็นพิเศษ ทำให้เราอยู่แบบเข้าใจกัน โดยใช้คำว่า "ช่องว่าง" ของกฎหมายมาประยุกต์ใช้ในงานด้านสังคม งานชุมชน และงานจิตอาสา โดยนำสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นตัวเชื่อมกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนศาสนาในชุมชน เช่น วันแม่ วันพ่อ วันสงกรานต์ วันเด็ก ถือว่าไม่มีหลักศาสนาที่เกี่ยวข้อง เป็นการใช้ช่องว่างมาทำกิจกรรมร่วมกัน จนเกิด "ความไว้วางใจ" ต่อกัน สิ่งที่สอดแทรกคือ ความสามัคคี การมีน้ำใจ การอยู่ร่วมกัน และใช้วิธีการนำเสนอให้เป็นกลางๆ" พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน กล่าวและว่า และทำ "ศูนย์ยุติธรรมชุมชน" เมื่อมีข้อพิพาทระหว่างศาสนาเราจะไม่ใช้ตำรวจมาตัดสิน แต่เราจะใช้ผู้นำศาสนาหรือบุคคลที่ชุมชนยอมรับมาไกล่เกลี่ยกัน ถือว่ามีความสำคัญ ทั้งโดยใช้หลัก "บริหารชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน" และสร้างตลาดน้ำขึ้นมาก็ด้วยแนวคิดที่ว่า "จะทำอย่างไรให้พี่น้องชาว

^๗สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันได้" ปัจจุบันนี้มีผู้นำอิสลามมาดูงานที่วัดท่าการ้องประมาณ ๒๖ ประเทศ มาดูว่าเราอยู่ร่วมกันได้อย่างไร?

"สิ่งสำคัญ คือ ไม่ทะเลาะกับคนในชุมชน แต่ต้องทำความเข้าใจระหว่างกัน อยู่ร่วมกัน อย่างผสมผสาน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนเกื้อกูลกันและกัน คนท้องที่เท่านั้นที่รู้ดีที่สุด"

สรุปได้ว่า ชุมชนวัดท่าการ้อง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความหลากหลายทางด้าน วัฒนธรรมระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ชาวบ้านทั้งสองศาสนาสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีความสุข เพราะเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาตัวเอง โดยมีวัดท่าการ้องเป็นศูนย์กลางของ ชุมชน มีผู้นำที่ดี คือ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ซึ่งท่านเน้นหลักการบริหาร คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ร่วมกัน

๔.๑.๓ กระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้าน ป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับกระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบล บ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น พบว่า ผู้บริหารโครงการ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง กำนันตำบลบ้านป้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ และ ประชาชนที่ได้รับการแต่งตั้งได้ใช้หลักการบริหารโครงการ ๗ ประการ คือ ๑) Planning (การ วางแผน) ๒) Organizing (การจัดองค์การ) ๓) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) ๔) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) ๕) Coordinating (การประสานงาน) ๖) Reporting (การรายงานผลการ ปฏิบัติงาน) และ ๗) Budgeting (การงบประมาณ) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) Planning (การวางแผน) ชุมชนวัดท่าการ้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนิน โครงการที่ชัดเจน และมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการ โครงการของประชาชนในท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนด วัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่าความจำเป็นหรือความต้องการของโครงการการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษา ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย^๔

๑. เพื่อตอบสนองนโยบายของคณะสงฆ์ โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า จารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๒. เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล คสช. เรื่องการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ภายในประเทศ

๓. ในปัจจุบันชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยาประสบปัญหาหลายอย่าง เช่น การกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การ แพร่ระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุข การแตกแยกทางความคิด การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ส่วนร่วม และปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรม โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จึงเป็นแนวทางในการ สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และขจัดปัญหาต่างๆ ให้ลดลงได้จริง

^๔สัมภาษณ์ พระเทพรัตนนาร, เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔. ขาดความรักสามัคคีในหมู่คณะ เช่น ภายในครอบครัว โรงเรียน หน่วยงานราชการ ชุมชน เป็นต้นและเป็นปัญหาถูกลามไปสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้น

๕. ประชาชนเกิดความกลัว ความไม่มั่นใจ ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

๖. มีการแบ่งแยกประชาชนออกเป็นกลุ่มก้อน ชัดแย้งกันทางเมืองอย่างรุนแรง

๗. ประชาชนไม่ให้ความสำคัญและสนใจวัด ไม่ทำบุญ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการทำมาหากิน

๘. เด็กและเยาวชนห่างไกลพระพุทธศาสนา ปัญหาเด็กติดเกมส์ ไม่สนใจเรียนหนังสือ ก่ออาชญากรรม ทะเลาะวิวาท ชู้สาว เด็กแวนท์ เป็นต้น

๙. ประชาชนขาดระเบียบวินัยความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม^๙

ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากประชาชนขาดระเบียบวินัยในตนเอง เพราะไม่มีศีล เป็นเครื่องกำกับ ประพฤติผิดระเบียบวินัยอยู่เป็นประจำทำให้เกิดความขัดแย้งขัดทั้งภายในตนเอง ครอบครัว สังคม และครอบครัว ฉะนั้นโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ จะเข้ามาช่วยให้ประชาชนมีระเบียบวินัยในตนเองเพิ่มมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมเพื่อมมากขึ้น จนนำไปสู่การสร้างสันติภาพให้แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยชุมชนวัดท่ากรัง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๔ ฝ่าย ดังนี้ ๑) ฝ่ายคณะสงฆ์ ๒) ฝ่ายหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ๓) ฝ่ายผู้นำชุมชนและ ๔) ฝ่ายประชาชน^{๑๐}

ฝ่ายคณะสงฆ์ นั้น นำโดยพระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนาค เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นประธานฝ่ายคณะสงฆ์ในการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจให้กับคณะสงฆ์ทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสถานศึกษาเป็นหลัก พระเดชพระคุณได้ดำเนินการประชุมเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ และพระเลขาณุกาเจ้าคณะอำเภอ เพื่อสร้างความเข้าใจ วางนโยบายร่วมกัน และดำเนินการขับเคลื่อนโครงการร่วมกันกับเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ มีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา ๑ ชุด เพื่อขับเคลื่อนโครงการโดยตรง เป็นประการที่หนึ่ง

ประการที่สองให้เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ ประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ของตนเอง ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระเลขาณุกาทุกระดับ เพื่อประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจโครงการร่วมกัน

ประการที่สามให้เจ้าอาวาสทุกวัดประชาสัมพันธ์โครงการให้พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญที่วัดของตนทราบถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของโครงการ และขยายผลด้วยการบอกต่อ

^๙สัมภาษณ์ พระเมธีวราภรณ์, รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภาล่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ประการที่สี่ให้เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ผู้มีความสามารถเทศน์สอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดเน้นเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และศีล ๕

ประการที่ห้ามีการอบรมและประชุมพระนวกะของทุกอำเภอ เพื่อปฏิบัติธรรม สร้างความสมานฉันท์ปรองดองและชี้แจงความเป็นมาของโครงการ

ประการที่หกมีการประชุมผู้บริหารสถานศึกษา ครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อชี้แจงแนวทางในการปฏิบัติ การสร้างข้อตกลงร่วมกัน และวิธีในการขับเคลื่อนโครงการ

สำหรับคณะสงฆ์วัดท่าการ้องนั้น พบว่า พระเดชพระคุณ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง เป็นผู้นำสงฆ์ ท่านมีบทบาทสำคัญหลายด้าน เช่น เป็นประธานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับจังหวัด เป็นคณะกรรมการอำนวยการระดับอำเภอ และในฐานะเจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ท่านเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ เช่น การประชุมคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง การจัดสรรบุคลากร การติดตามและประเมินผล รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมด้วย

ฝ่ายหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นประธานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ฝ่ายฆราวาส โดยมอบหมายให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ศาล สถานศึกษา และผู้นำชุมชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทราบ ด้วยวิธีการประชุม และทำหนังสือแจ้งทุกส่วนงานทราบและถือปฏิบัติ เป็นประการที่หนึ่ง^{๑๑}

ประการต่อมา มีการอนุมัติโครงการต่างๆ เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในสถานศึกษา โดยส่งพระสงฆ์เข้าไปจัดกิจกรรม เป็นต้น

ฝ่ายผู้นำชุมชน ได้รับการประสานงานจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่วนราชการจังหวัด ส่วนราชการอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมอบหมายให้ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล แจกแจงและทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ของตนเอง

ฝ่ายประชาชนส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ ยังสับสนเกี่ยวกับที่ไปที่มาของโครงการ ขาดสื่อประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจน มีเพียงใบสมัครเพียงใบเดียว และการบอกต่อของเพื่อนบ้านเท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยที่ทราบที่มาที่ไปของโครงการ เช่น ประชาชนที่เข้าวัดทำบุญ เด็กนักเรียนในสถานศึกษา เป็นต้น^{๑๒}

ในด้านความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น หน่วยงานที่เข้าใจตรงกัน ได้แก่ คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพราะมีการกำหนดนโยบายและวางแผนร่วมกันตลอด ส่วนผู้นำท้องถิ่นและประชาชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง และขาดเอกสารชี้แจงรายละเอียดความเป็นไปเป็นมาของโครงการที่ชัดเจน

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโครงการจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า วัตถุประสงค์ของโครงการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยากรณีศึกษา ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น มี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

๒) เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ให้กับประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

๔) เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนัก รักและเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศอย่างมั่นคง^{๑๓}

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และสามารถปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้ เช่น มีการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ พัฒนาวัด สวดมนต์ทำวัตรเย็น ฟังพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลให้แก่ล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ให้มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น^{๑๔}

วัตถุประสงค์ข้อที่สองเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ให้กับประชาชนในชุมชน วัตถุประสงค์ข้อที่สองนี้ค่อนข้างจะหาตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการยาก เนื่องจากต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินโครงการระยะยาว จึงจะสามารถเห็นสัมฤทธิ์ผลของวัตถุประสงค์ข้อนี้ได้ ต้องอาศัยแนวนโยบายจากรัฐบาล กระทรวงที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ และบุคลากรจำนวนมาก^{๑๕}

วัตถุประสงค์ข้อที่สามเพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขวัตถุประสงค์ข้อที่สามนี้ต้องอาศัยความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ในระยะเวลาอันสั้น เพราะเป็นโครงการที่มีการปฏิบัติอยู่บ้างแล้ว เช่น โครงการปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน โครงการเข้าวัดทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรมทุกวันธรรมสวนะ เป็นต้น ด้วยอาศัยโครงการต่างๆ ที่ทางคณะสงฆ์ดำเนินการอยู่บ้างแล้วก็น่าจะสนับสนุนให้วัตถุประสงค์ข้อที่สามบรรลุเป้าหมายได้ง่าย^{๑๖}

วัตถุประสงค์ข้อที่สี่เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนัก รักและเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศอย่างมั่นคงวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายนี้

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระมหาเวษยันต์ เวชยันโต, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๕}สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๖}สัมภาษณ์ พระครูสิริชัยมงคล, รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

เป็นภาระงานหลัก และความรับผิดชอบอยู่หน่วยงานราชการซึ่งดำเนินการอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง และบางโครงการสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชนแล้ว^{๑๗}

สรุปได้ว่า จากวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง ๔ ข้อ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ๓ และ ๔ มีความชัดเจนและสามารถดำเนินการได้เลย เนื่องจากเป็นโครงการที่คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการดำเนินการอยู่แล้วในเบื้องต้น จึงไม่ต้องอาศัยงบประมาณ บุคลากร และระยะเวลาในการดำเนินการที่เพิ่มขึ้น มีเพียงวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ซึ่งต้องอาศัยงบประมาณ บุคลากร และระยะเวลาที่นานกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้สำเร็จ จึงควรมีการปรับวัตถุประสงค์ของโครงการที่สามารถดำเนินการได้ในระยะเวลา งบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด

๒) Organizing (การจัดองค์การ)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการในการจัดองค์การนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้แต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีพระเดชพระคุณพระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง เป็นประธานคณะทำงาน เพื่อระดมทรัพยากร ได้แก่ บุคลากรของแต่ละอำเภอ ประกอบด้วยเลขานุการเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ เลขานุการเจ้าคณะตำบลทุกตำบล และพระภิกษุสามเณร ในการลงพื้นฐานโดยเฉพาะในสถานศึกษาทุกสถานศึกษาเพื่อขอความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู และนักเรียนในการกรอกใบสมัครเข้าร่วมโครงการ โดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ ๕๐ ของประชากรชาวพุทธทั้งหมดของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านงบประมาณได้สนับสนุนให้คณะทำงานระดับอำเภอทุกอำเภอฯ ละ ๑๕,๐๐๐ บาท ไปดำเนินการขับเคลื่อนโครงการในระยะที่ ๑ และมอบเงินให้คณะทำงานจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ไปจัดสรรให้แก่คณะสงฆ์ทุกอำเภอตามจำนวนประชากรชาวพุทธของแต่ละอำเภอที่บันทึกข้อมูลได้ ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล มีการสรุปรายงานความก้าวหน้าของโครงการให้เจ้าคณะจังหวัดและพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทราบทุกเดือนดังนี้^{๑๘}

ระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม ๒๕๕๗

๑. จัดประชุมชี้แจงโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ต่อพระสังฆาธิการและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว

๒. จัดทำข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการ หรือแนวทางอื่นๆ ในระดับจังหวัด อำเภอตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เรียบร้อยแล้ว

๓. ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองสมานฉันท์เรียบร้อยแล้ว

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพโล, เจ้าอาวาสวัดอโยธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้^{๑๙}

๑) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้นำเนิการเสนอข้อมูลโครงการและประสานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ และแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ ระดับจังหวัด ขึ้นมา ๑ ชุด โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการตามที่กำหนดคือ

- ก. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นกรรมการที่ปรึกษา
- ข. ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ
- ค. นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ
- ง. หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด เป็นกรรมการ
- จ. ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคม

ในจังหวัด เป็นกรรมการ

ฉ. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้เลขานุการเลือกบุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดประชุมคณะกรรมการโครงการฯ ระดับจังหวัดเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน วิธีการและรูปแบบในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินงานให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ ตามกรอบระยะเวลาในปฏิทินรายงาน

๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ดำเนินการประสานส่วนราชการและหน่วยงานระดับอำเภอตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้แต่ละส่วนงานเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯระดับอำเภอตำบล และหมู่บ้าน โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการดังนี้

ระดับอำเภออำเภอแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

ก. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา

ข. นายอำเภอในเขตอำเภอนั้น เป็นประธานกรรมการ

ค. ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ

ง. นายกเทศมนตรีในอำเภอนั้น เป็นรองประธานกรรมการ

จ. ผู้แทนจากหน่วยงาน องค์กร สมาคม มูลนิธิ หรือผู้แทนภาคประชาสังคม ในอำเภอ เป็นกรรมการ

ฉ. กำนันทุกคนในเขตอำเภอนั้น เป็นกรรมการ

ช. ปลัดอำเภอในเขตอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในอำเภอนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ระดับตำบลตำบลแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย

ก. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลในเขตตำบลนั้น เป็นกรรมการที่ปรึกษา

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระปลัดประดิษฐ์ฐิติโก, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภากลุ่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยา , ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

- ข. กำหนดในตำบลนั้น เป็นประธานกรรมการ
- ค. นายกองค้การบริหารส่วนท้องถิ่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการ
- ง. ผู้ใหญ่บ้านทุกคนในตำบลนั้น เป็นกรรมการ
- จ. ประชาชนในเขตตำบลนั้น หมู่บ้านละ ๑ คน ซึ่งได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากชาวบ้านในเขตหมู่บ้านนั้นๆ เป็นกรรมการ
- ฉ. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในตำบลนั้น ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
- ระดับหมู่บ้านหมู่บ้านแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย
- ก. เจ้าอาวาสวัดในเขตหมู่บ้าน เป็นกรรมการที่ปรึกษา
- ข. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการ
- ค. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธาน
- ง. ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นกรรมการ
- จ. ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
- ๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชี้แจงสร้างความเข้าใจในนโยบายและแนวทางการดำเนินงานโครงการ ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับทราบ^{๒๐}
- ๕) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ประสานคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนโครงการ โดยส่งเสริม สนับสนุน รณรงค์ สร้างกระแส และประชาสัมพันธ์การดำเนินโครงการ พร้อมทั้งติดตาม ประเมินผล ความสำเร็จของโครงการ และรายงานผลให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบตามกรอบระยะเวลา
- ๖) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน่วยงานราชการ องค์กรภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จัดกิจกรรมยกย่องประกาศเกียรติคุณบุคคล คณะบุคคล และพื้นที่ที่มีการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายในทุกระดับ พร้อมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ณ วัดพนัญเชิงวรวิหาร ตำบลกระมัง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มาเป็นองค์ประธานมอบป้ายหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๒๑}
- ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๗ – กันยายน ๒๕๕๘

^{๒๐}สัมภาษณ์ พระปลัดยุทธภูมิ สิริสาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางปะหันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๑}สัมภาษณ์ นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๑. ปรับปรุงข้อตกลงความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการ หรือแนวทางอื่นๆ ในระดับจังหวัด อำเภอตำบล หมู่บ้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เรียบร้อยแล้ว

๒. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัวหมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงานรักษาศีล ๕ เรียบร้อยแล้ว

๓. รับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา เรียบร้อยแล้ว

๔. ประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ฯลฯ รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด เรียบร้อยแล้ว

๕. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เรียบร้อยแล้ว

ระยะยาว ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๘ – กันยายน ๒๕๖๐

๑. อยู่ระหว่างดำเนินการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัวหมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงานเข้าร่วมโครงการรักษาศีล ๕

๒. อยู่ระหว่างรับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา

๓. อยู่ระหว่างจัดตั้งองค์กรเครือข่ายอาสาปกป้องพระพุทธศาสนาในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน

๔. อยู่ระหว่างประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ฯลฯ รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด

๕. อยู่ระหว่างติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
กรณีชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ประกอบด้วย^{๒๒}

ก. พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน เจ้าอาวาสวัดท่ากา ร้อง เป็นกรรมการที่ปรึกษา

ข. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการ

ค. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธาน

ง. ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นกรรมการ

จ. ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

สรุปได้ว่า การจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่ากา ร้อง ประกอบด้วยก. เจ้าอาวาสวัดในเขตหมู่บ้าน เป็นกรรมการที่ปรึกษาข. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการ ค. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธานง. ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือก

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

จากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นกรรมการจ. ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการและมีศูนย์อำนวยการอยู่ที่อาคาร กศน. วัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการในการจัดบุคคลเข้าทำงานนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

๓.๑ ความพร้อมได้แก่

- ๓.๑.๑ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกัน
- ๓.๑.๒ มีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกัน^{๒๓}

๓.๒ ข้อจำกัด ได้แก่

- ๓.๒.๑ บุคลากรในการสร้างความเข้าใจโครงการกับภาคประชาชนอย่างทั่วถึงมีน้อย
- ๓.๒.๒ บุคลากรในการบันทึกข้อมูลลงระบบออนไลน์มีน้อย
- ๓.๒.๓ สิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรผู้ดำเนินโครงการระดับล่างมีน้อย^{๒๔}

สรุปได้ว่ากระบวนการในการจัดบุคคลเข้าทำงานของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันและมีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันอยู่เป็นประจำ แต่มีข้อจำกัด คือ บุคลากรในการสร้างความเข้าใจโครงการกับภาคประชาชนอย่างทั่วถึงมีน้อย บุคลากรในการบันทึกข้อมูลลงระบบออนไลน์มีน้อย และสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรผู้ดำเนินโครงการระดับล่างมีน้อย

๔) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการในการสั่งการหรืออำนวยการนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

๔.๑ ด้านวัสดุอุปกรณ์

๔.๑.๑ ความพร้อมได้แก่

- ๔.๑.๑.๑ มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการระดับจังหวัด ระดับอำเภอของภาคคณะสงฆ์^{๒๕}

^{๒๓}สัมภาษณ์ นายพิชิต เชาว์ชาญ, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๔}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตรงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร, เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔.๑.๑.๒ มีคอมพิวเตอร์ และระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง

๔.๑.๒ ข้อจำกัด ได้แก่

- ๔.๑.๒.๑ ใบสมัครมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อจำนวนประชาชน และกระจายไปสู่ภาคประชาชนไม่ทั่วถึง
- ๔.๑.๒.๒ ระบบการจัดเก็บเอกสารใบสมัครไม่มี
- ๔.๑.๒.๓ สื่อการประชาสัมพันธ์โครงการมีน้อย^{๒๖}

๔.๒ ความพร้อมด้านเวลา

๔.๒.๑ ความพร้อมได้แก่

- ๔.๒.๑.๑ มีการแบ่งขอบเขตด้านระยะเวลาออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ระยะปานกลาง และระยะยาว อย่างชัดเจน
- ๔.๒.๑.๒ มีการกำหนดการประเมินโครงการไว้อย่างชัดเจน^{๒๗}

๔.๒.๒ ข้อจำกัด ได้แก่

- ๔.๒.๒.๑ โครงการระยะยาวอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย
- ๔.๒.๒.๒ มีการเปลี่ยนผู้นำบ่อยครั้ง
- ๔.๒.๒.๓ ดำเนินการล่าช้า^{๒๘}

๔.๓ ความพร้อมด้านกฎระเบียบ

๔.๓.๑ ความพร้อมได้แก่

- ๔.๓.๑.๑ มีการวางแผนโครงการ มีคู่มือปฏิบัติการของแผนทั้ง ๓ ระยะ
- ๔.๓.๑.๒ ยึดกฎระเบียบและวิธีปฏิบัติของคณะสงฆ์และรัฐบาลเป็นหลัก^{๒๙}

๔.๓.๒ ข้อจำกัด ได้แก่

- ๔.๓.๒.๑ นโยบายรัฐบาลอาจเปลี่ยนแปลงได้
- ๔.๓.๒.๒ อาจมีโครงการแทรกซ้อนระหว่างดำเนินการได้
- ๔.๓.๒.๓ ความไม่เข้าใจนโยบายและแนวทางปฏิบัติ^{๓๐}

สรุปได้ว่ากระบวนการในการสั่งการหรืออำนวยการนั้น ทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานเพื่อวางแผน กำหนดนโยบาย และวิธีการปฏิบัติที่

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภาล่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ชัดเจน มีการประชุมคณะกรรมการบ่อยครั้ง มีการสรุปผลการดำเนินการเป็นระยะ และมีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการให้ดียิ่งขึ้นตลอดเวลา สำหรับข้อจำกัดด้านทรัพยากรนั้นก็มีการนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสม่ำเสมอเพื่อหาแนวทางและวิธีในการแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ ให้โครงการสามารถบรรลุตามเป้าหมายได้

๕) Coordinating (การประสานงาน)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการการสร้างความปลอดภัยด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น สามารถสรุปได้ดังนี้^{๓๑}

คณะสงฆ์คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ ตลอดทั้งพระภิกษุสามเณรทุกรูป ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนี้

๑. มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการสร้างความปลอดภัยโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษา ๕” ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานภาคีเครือข่าย

๒. มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรและทรัพยากรที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงาน ตามมติมหาเถรสมาคมและระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษา ๕

๓. มีส่วนร่วมในการประสาน อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ของวัด หรือสถานที่ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานการดำเนินโครงการ รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ

๔. มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ รณรงค์ และเชิญชวนพุทธศาสนิกชน ให้เห็นความสำคัญของการรักษา ๕

๕. มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำแก่คณะกรรมการโครงการ หรือพิจารณาดำเนินการอื่นๆ ตามสมควร

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้^{๓๒}

๑. มีส่วนร่วมในการแต่งตั้งคณะกรรมการในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

๒. เป็นเลขานุการจัดประชุมคณะกรรมการฯ ระดับจังหวัด เพื่อวางแผนในการสร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนโครงการ รณรงค์เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการ และติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงานของในภาพรวมของจังหวัด

๓. มีส่วนร่วมในการประสานงานกับคณะกรรมการทุกระดับ เพื่อร่วมมือในการดำเนินงานตามโครงการทุกขั้นตอน

^{๓๑}สัมภาษณ์ นายไพรัช เสือสิงห์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๓๒}สัมภาษณ์ นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔. มีส่วนร่วมในการจัดประชุมชี้แจงหรือประสานงานให้มีการชี้แจงคณะสงฆ์ หน่วยงาน กลุ่มบุคคล และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัด เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนโครงการ กิจกรรม

๕. มีส่วนร่วมในการขอความอนุเคราะห์ให้หน่วยงาน กลุ่มบุคคล และบุคคลที่ร่วม ดำเนินงาน ให้จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ส่งให้จังหวัดตามขั้นตอนและกรอบระยะเวลา

๖. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริม และรณรงค์ให้มีการจัดกิจกรรม การศึกษาอบรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องอันเกี่ยวข้องกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ใน ชีวิตและสังคม เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้กับประชาชนในชาติ อย่างต่อเนื่อง

๗. มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการประกาศยกย่อง โดยการมอบใบประกาศ เกียรติบุคคล ครอบครัว หมู่บ้านผู้นำชุมชน สถานศึกษา ส่วนราชการ และหน่วยงานเอกชน ที่มีผล การดำเนินงานผ่านเกณฑ์

๘. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนหน่วยงานอื่นที่มีส่วนร่วมดำเนินการ และให้คอยดูแล ช่วยเหลือแก่หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอที่เข้าร่วมโครงการฯ เพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่าง ยั่งยืน

๙. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและรวบรวมผลการดำเนินงานในทุกระดับภายใน จังหวัด รายงานเป็นรายปักษ์รายเดือน และรายปี ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาทราบ ตามแบบ รายงาน

๑๐. มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์รณรงค์เชิญชวนให้ภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ

๑๑. มีส่วนร่วมในการประสานงานกับสื่อต่างๆ ภายในจังหวัด เช่น ประชาสัมพันธ์ จังหวัด สถานีวิทยุกระจายเสียงของจังหวัด วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว เสียงตามสาย หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น เพื่อทำการประชาสัมพันธ์ให้คนในจังหวัดได้รับทราบอย่างกว้างขวาง

๑๒. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสารโครงการกิจกรรมสู่สาธารณชน เช่น จัดทำป้าย ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลโครงการทางเว็บไซต์ของจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และ เครือข่ายต่างๆ

สถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้^{๓๓}

๑. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดทำข้อมูลสารสนเทศและฐานข้อมูลให้กับหมู่บ้าน ชุมชนหรือหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงานโครงการที่ประสานขอความร่วมมือ ให้เป็นระบบ ถูกต้อง เป็น หมวดยุทธวิธี

๒. มีส่วนร่วมในการร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการดังกล่าว ผ่านการเรียนรู้โดย ประยุกต์ใช้กับกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธงหลังเคารพธง ชาติทุกวัน เพื่อเชิญชวนนักเรียนให้สมัครเป็นสมาชิกผู้รักาศิล ๕ กิจกรรมอบรมธรรมะโดยพระ วิทยากรในสถานศึกษา กิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

^{๓๓}สัมภาษณ์ พระเมธีวราภรณ์, รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๓. มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินโครงการ ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลโครงการผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษาจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ ในโอกาสต่างๆ

๔. มีส่วนร่วมในการเชิญชวนผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาให้เข้าร่วมโครงการ โดยใช้นักเรียน นักศึกษา เป็นสื่อในการรณรงค์เชิญชวน และขยายผลไปยังภาคส่วนต่างๆ

๕. มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกให้กับหมู่บ้าน ชุมชน ที่อยู่ในเขตบริการสถานศึกษาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการ เช่น ออกแบบแผ่นพับ ออกแบบป้ายประชาสัมพันธ์โครงการฯ ตามความประสงค์ของวัดชุมชน หรือหมู่บ้าน

๖. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์รอบชุมชน หมู่บ้าน เพื่อเผยแพร่โครงการฯ และเชิญชวนประชาชน เข้าร่วมโครงการ

หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้^{๓๔}

๑. มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนโครงการ โดยร่วมเป็นคณะกรรมการโครงการ ตามที่ได้รับการประสานจากจังหวัดอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน และร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดโครงการกิจกรรม เพื่อรณรงค์ สร้างกระแส และอื่นๆ

๒. มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนกำลังคน เจ้าหน้าที่ บุคลากร หรืออนุญาตให้เจ้าหน้าที่จัดกลุ่มรวมเป็นหมู่คณะไปร่วมเป็นจิตอาสาช่วยวัด ชุมชน หรือหมู่บ้านจัดกิจกรรมรณรงค์

๓. มีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานศาสนา เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมที่หลากหลายให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม

๔. มีส่วนร่วมในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนข้าราชการในสังกัดทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เข้าร่วมในโครงการอย่างต่อเนื่อง

๕. มีส่วนร่วมในการสอดแทรกสาระความรู้เกี่ยวกับหลักการของศีล ๕ ในกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงาน ผ่านช่องทางของหน่วยงาน เช่น การประชุมผู้บริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การประชุมสัมมนาของบุคลากรในหน่วยงาน เป็นต้น

๖. มีส่วนร่วมในการร่วมสนับสนุนในการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์โครงการฯ โดยดำเนินการหรือร่วมกับหน่วยงานเครือข่าย พร้อมทั้งนำไปติดตั้งไว้ในสถานที่ที่เหมาะสม

๗. มีส่วนร่วมในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการดังกล่าวผ่านสื่อต่างๆ ที่อยู่ในอำนาจของกระทรวง กรม และหน่วยงานเช่น วารสาร รายการวิทยุ รายการทีวี

ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้^{๓๕}

๑. มีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนโครงการ โดยร่วมเป็นคณะกรรมการโครงการ ตามที่ได้รับการประสานจากจังหวัดอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน และร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดโครงการกิจกรรม เพื่อรณรงค์ สร้างกระแส และอื่นๆ

^{๓๔} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายจารุภัทร์ ธิ์หมพร, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา , ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๒. อนุญาตและเปิดโอกาสให้พนักงาน คนงาน ลูกจ้างในหน่วยงานของตน ได้จัดตั้งกลุ่ม หรือรวมเป็นหมู่คณะ ไปร่วมเป็นจิตอาสาช่วยวัด ชุมชน หรือหมู่บ้านจัดกิจกรรมรณรงค์

๓. มีส่วนร่วมในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้พนักงานในหน่วยงานได้รับทราบ และเข้าร่วมโครงการ โดยผ่านช่องทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ กิจกรรมฝึกอบรมพนักงาน หรือดำเนินการอื่นๆ ตามที่เห็นสมควร

๔. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาจิต โดยการนิมนต์พระวิทยากรมาให้ข้อธรรมะ ในโอกาสสำคัญ

หมู่บ้าน/ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้^{๓๖}

๑. มีส่วนร่วมในการประสานงานกับวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน เพื่อขับเคลื่อนการ ดำเนินงาน และรายงานผลการแต่งตั้งให้อำเภอและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทราบ

๒. มีส่วนร่วมในการจัดประชุมคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน เพื่อกำหนดกิจกรรม และการรณรงค์เผยแพร่ให้ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเห็นคุณค่าของการรักษาศีล ๕ และการนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตและสังคม เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้กับ ประชาชนในชุมชนหมู่บ้าน อย่างต่อเนื่อง โดยประสานการดำเนินงานกับวัดหรือสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัด

๓. มีส่วนร่วมในการเชิญชวนคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม และสนับสนุนการจัด กิจกรรมรณรงค์ของวัด หมู่บ้าน ชุมชนเพื่อให้ดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย เช่น ร่วมสนับสนุน อาหาร น้ำดื่ม และการบริการต่างๆ เป็นต้น

๔. มีส่วนร่วมในการตรวจติดตามการดำเนินการโครงการฯ ของหมู่บ้านที่รับผิดชอบ โดย ใช้รูปแบบที่หมู่บ้านหรือชุมชนร่วมกันกำหนด เช่น ประชาคมหมู่บ้าน เป็นต้น

๕. มีส่วนร่วมในการให้วัด ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หรือศาลาประชาคมหมู่บ้าน ชุมชน เป็น ศูนย์กลางในการประสานงานหรือรับใบสมัครของชาวบ้านที่สมัครเข้าร่วมโครงการ และแจ้งรายงาน ผลการดำเนินงานรอบ ๑๕ วัน และรอบ ๑ เดือนให้นายอำเภอ หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทราบ

๖. มีส่วนร่วมในการประสานงานกับสื่อต่างๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น สถานีวิทยุวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว เสียงตามสายหรือ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อทำการประชาสัมพันธ์โครงการให้คนใน หมู่บ้านหรือชุมชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง

๗. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์รณรงค์เชิญชวนประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชน เข้าร่วมโครงการณ บริเวณหน้าวัด หรือหน้าที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือศาลา ประชาคมหมู่บ้าน

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัด พระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๘. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่โครงการฯ ให้เครือข่าย สถานศึกษา หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน หรือผ่านเครือข่ายสื่อมวลชน ในหมู่บ้านหรือชุมชนได้รับทราบ และเชิญชวนให้ไปเข้าโครงการ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด พระนครศรีอยุธยา สถานศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่

๑) ร่วมกันการสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ เช่น อุดหนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

๒) การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น การร่วมเป็น คณะกรรมการ ร่วมประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น

๓) การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการ เช่น การออกสื่อโฆษณา การติดป้าย ประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย เว็บไซต์ เป็นต้น

๔) การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลโครงการ เช่น การสอดส่องดูแล โครงการ การประเมินโครงการ การสรุปผลโครงการ และการรายงานโครงการ เป็นต้น

๖) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ของโครงการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น สามารถสรุปได้ดังนี้^{๓๗}

ประชาชนให้การยอมรับโครงการเป็นอย่างดี เพราะมองว่าเป็นโครงการที่ดี และเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม สามารถลดปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาความขัดแย้งได้จริง ประชาชนจึงให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก ทั้งเด็ก วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ทั้งผู้ใช้แรงงาน ข้าราชการ พ่อค้า นักเรียน นักศึกษา ต่างให้ความสำคัญและเข้าร่วมโครงการกันเป็นจำนวนมาก

ระดับการยอมรับของประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) ยอมรับและสมัครเข้าร่วมโครงการแต่ไม่รักษาศีลอย่างเคร่งครัด

๒) ยอมรับและสมัครเข้าร่วมโครงการ และรักษาศีลอย่างเคร่งครัด

๓) ไม่ยอมรับและไม่สมัครเข้าร่วมโครงการ

๔) ยอมรับ แต่ไม่สมัครเข้าร่วมโครงการ เพราะเห็นว่าตนเองปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องสมัครเข้าร่วมโครงการ

ในประเภทที่หนึ่งคือยอมรับและสมัครเข้าร่วมโครงการแต่ไม่รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ประชาชนประเภทนี้ยังมีอยู่จำนวนมากเนื่องจากยังขาดข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจ และอาศัยความเคยชินที่ปฏิบัติต่อๆ กันมา ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนและสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติรักษาศีลอย่างเคร่งครัดต่อไป

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ประเภทที่สองนั้น ยอมรับและสมัครเข้าร่วมโครงการ และรักษาดีอย่างเคร่งครัด ประชาชนประเภทนี้ส่วนใหญ่มักเข้าวัด ทำบุญ อยู่เป็นประจำ มีความคุ้นเคยกับวัดวาอาราม บางคนรักษาอุโบสถศีลอยู่เป็นประจำ ประเภทที่สองนี้มักได้แก่ ผู้สูงอายุ คนเฒ่าคนแก่ และอุบาสก อุบาสิกา

ประเภทที่สาม ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ไม่ยอมรับและไม่สมัครเข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีอยู่น้อย อาจเป็นเพราะกลัว และมีทัศนคติเชิงลบต่อโครงการ จึงไม่ยอมรับและไม่สมัครเข้าร่วมโครงการ

ประเภทสุดท้าย ได้แก่ ประชาชนที่ยอมรับ แต่ไม่สมัครเข้าร่วมโครงการ เพราะเห็นว่าตนเองปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องสมัครเข้าร่วมโครงการ ประชาชนกลุ่มนี้ก็มีอยู่น้อย อาจเป็นเพราะขาดการประชาสัมพันธ์โครงการที่ชัดเจน ทำให้ไม่เห็นความสำคัญของโครงการ และการได้ยินข่าวลือต่างๆ นานา ทำให้ไม่มั่นใจต่อโครงการ

สำหรับการยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อโครงการเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการจัดกิจกรรม อาจมีบ้างเป็นบางส่วนงานที่ยังไม่ให้ความสำคัญและยอมรับเท่าที่ควร แต่มีอยู่น้อย

สรุปได้ว่าการยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ของโครงการการสร้างความปลอดภัยต่อสุขภาพ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น ประชาชนและหน่วยที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับโครงการเป็นอย่างดี ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี เกิดความร่วมมือกันในสังคม เกิดกระแสการยอมรับของโครงการเป็นอย่างดี อาจมีบ้างในบางส่วนที่ยังเห็นว่าโครงการยังขาดความชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึงและชัดเจน จึงเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องรีบดำเนินการเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ เข้าถึง และร่วมกันพัฒนาต่อไป

๗) Budgeting (การงบประมาณ)จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการในการบริหารงบประมาณนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

๗.๑ ความพร้อมได้แก่

- ๗.๑.๑ คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการ
- ๗.๑.๒ หน่วยงานราชการอนุมัติงบประมาณบางส่วนในการขับเคลื่อนโครงการ^{๓๘}

๗.๒ ข้อจำกัด ได้แก่

- ๗.๒.๑ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีน้อย ไม่เพียงพอ
- ๗.๒.๒ กิจกรรมย่อยมีมาก และต้องปฏิบัติเหมือนกันทุกอำเภอ
- ๗.๒.๓ งบประมาณลงไปไม่ถึงผู้ปฏิบัติ^{๓๙}

สรุปได้ว่ากระบวนการในการบริหารงบประมาณนั้น คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการรวมถึงหน่วยงานราชการอนุมัติงบประมาณบางส่วนในการ

^{๓๘}สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๓๙}สัมภาษณ์ พระครูสิริชัยมงคล, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ขับเคลื่อนโครงการ แต่งบประมาณที่มีน้มน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยเงินทุนจากทางวัดเป็นหลัก และการจัดกิจกรรมที่ทางวัดและหน่วยงานราชการจัดอยู่แล้ว

นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนวัดท่าการ้อง ยังนำเอาหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เชิงพุทธมาใช้ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ผ่านมิติทางด้านหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละดังจะเห็นจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ว่า^{๔๐}

๑. หลักความถูกต้อง กล่าวคือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง/ผู้บริหารหมู่คณะทุกระดับ พึงปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลัก “ธรรม” และเว้นขาดจากการปฏิบัติ “อธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. หลักความเหมาะสม รู้จักยืดหยุ่น ผ่อนหนัก ผ่อนเบา โดยไม่เสียหลักการ โดยอาศัยหลักสัพพัตถธรรม ๗ คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุ สังเกตผล ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักฐานะของตน รู้จักประชุมชน รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และรู้จักประมาณในการบริโภค ใช้สอยทรัพย์สิน ตลอดจนงบประมาณของแผ่นดินให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า ไม่สูญเปล่า ฯลฯ เป็นต้น

๓. หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ ด้วยธรรมปฏิบัติดังกล่าว และ/หรือ การบริหารกิจการ ตลอดจนการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยจิตใจซื่อ มือสะอาด โปร่งใส ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม กล่าวคือ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเที่ยงธรรม ตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม ชื่อว่า “ยุติธรรม” ให้เสมอหน้ากัน ไม่เลือกปฏิบัติด้วยความลำเอียง หรือ อคติ ๔

๕. หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) คือ ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตา พรหมวิหาร ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณาพรหมวิหาร ปรารถนาที่จะให้ผู้ที่มิทุกข์ให้พ้นทุกข์ มุทิตาพรหมวิหาร พลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดีมีสุข ไม่อิจฉาริษยากัน และอุเบกขาพรหมวิหาร มีใจมัธยัสต์ เป็นกลาง วางเฉย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความทุกข์หรือความวิบัติ อันเราช่วยอะไรมิได้ และไม่ดูถูกเหยียดซ้ำเติม

๖. หลักความเสียสละ ผู้นำคน หรือ นักปกครอง/นักบริหาร เป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่น พึงลดมานะ ละทิฏฐิ ด้วยความเสียสละความสุขส่วนตน และสละความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์สุขของหมู่คณะ และ/หรือ เพื่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมด้วยคุณธรรมของผู้นำ และประชาชนทุกหมู่เหล่า ดังที่กล่าวนี้ ประชาชนก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์

สรุปได้ว่า หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของเราก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

^{๔๐}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตุงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔.๒ แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น ผู้วิจัยเลือกเอาชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบอย่างในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

๔.๒.๑ จุดแข็งของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า จุดแข็งของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑) ด้านบุคลากรความชำนาญ ทักษะ ทศนะคติ ของบุคลากรผลการวิจัยพบว่า

๑.๑ ผู้บริหารทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์มีภาวะผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์ และแนวคิดในการพัฒนาโครงการฯ สู่มาตรฐานระดับเดียวกันทุกหมู่บ้าน^{๔๑}

๑.๒ ผู้บริหารทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้การสนับสนุนโครงการฯ ทั้งบุคลากรฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์ สนับสนุนงบประมาณดำเนินการ สนับสนุนอุปกรณ์ในการดำเนินงานเป็นอย่างดี^{๔๒}

๑.๓ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางการศึกษา พระสงฆ์ฆาธิการ มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี^{๔๓}

๑.๔ บุคลากรทางศาสนาและบ้านเมืองมีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี สามารถสืบข้อมูลลงระบบออนไลน์ได้ดี^{๔๔}

๑.๕ มีการประสานงาน ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ วัด และชาวบ้าน/ชุมชน/โรงเรียน/โรงงาน เป็นอย่างดี^{๔๕}

๒) ด้านงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่า

๒.๑ หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการผ่านโครงการย่อยต่างๆ เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๔๖}

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระเทพรัตนกร, เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระเมธีวราภรณ์, รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๓}สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๔}สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระปลัดยุทธภูมิ ลิริสาโร, เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบางปะหันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๖}สัมภาษณ์ พระเมธีวราภรณ์, รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๒.๒ คณะสงฆ์จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เลขานุการเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ
เพื่อไปดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในสถานศึกษา^{๔๗}

๓) **ด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่** ผลการวิจัยพบว่า

๓.๑ มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกในการบันทึกข้อมูลลงระบบออนไลน์
ณ สำนักงานวัดท่าการ้อง^{๔๘}

๓.๒ ศูนย์อำนวยความสะดวกมีเครื่องคอมพิวเตอร์ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ที่
เพียงพอ

๔) **ด้านการบริหารระบบการทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน** ผลการวิจัย
พบว่า

๔.๑ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการอย่างชัดเจน

๔.๒ มีการมอบหมายงานให้แก่หน่วยงาน และบุคคล รับผิดชอบที่ชัดเจน^{๔๙}

๕) **ด้านนโยบายขององค์การ แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการ
ดำเนินงานต่างๆ** ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑ มีการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการอย่างต่อเนื่อง

๕.๒ มีการประชุมคณะทำงานบ่อยครั้ง เพื่อขับเคลื่อนโครงการ

๕.๓ มีการประชุมผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกัน
วางแผนขับเคลื่อนโครงการ

๖) **ด้านผลงาน ผลผลิต** ผลการวิจัยพบว่า

๖.๑ มีการกำกับติดตามผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง^{๕๐}

๖.๒ มีการประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลให้ผู้บริหารระดับสูง
ทราบและพิจารณา^{๕๑}

๔.๒.๒ จุดอ่อนของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า จุดอ่อนของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้าน
รักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑) **ด้านบุคลากรความชำนาญ ทักษะ ทักษะคติ ของบุคลากร** ผลการวิจัยพบว่า

๑.๑ ขาดบุคลากรในการคีย์ข้อมูลลงระบบออนไลน์

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยนต์, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐
สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม
๒๕๕๘.

^{๔๙}สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอยุทัย, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๐}สัมภาษณ์ พระปลัดยุทธรภูมิ สิริสาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางปะหันจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๑}สัมภาษณ์ พระครูสิริชัยมงคล, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๑.๒ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง มีจำนวนบุคลากรน้อย ทำให้การประสานงานไม่ทั่วถึง^{๕๒}

๒) ด้านงบประมาณผลการวิจัยพบว่า

๒.๑ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนโครงการในระยะยาว สามารถบริหารจัดการได้เพียงบางโครงการเท่านั้น

๒.๒ ขาดงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการในระยะที่ ๒ โครงการหมู่บ้านศีล ๕ ระดับ ๒ (ครอบครัวอบอุ่น) ซึ่งเป็นโครงการคุณภาพจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูง^{๕๓}

๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า

๓.๑ ขาดศูนย์ประสานงานในระดับจังหวัดที่มีบทบาทที่ชัดเจน

๓.๒ ขาดศูนย์อำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลขนาดใหญ่ ทำให้ยอดจำนวนผู้สมัครเพิ่มขึ้นในปริมาณที่น้อยในแต่ละวัน

๓.๓ ขาดสถานที่ และอุปกรณ์ในการจัดเก็บฐานข้อมูล ใบสมัคร ที่เพียงพอ^{๕๔}

๔) ด้านการบริหารระบบการทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า

๔.๑ ผู้ปฏิบัติการบางท่านไม่ทราบแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้ทำงานไม่เต็มศักยภาพ^{๕๕}

๔.๒ การทำงานซับซ้อนระหว่างหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น สถานศึกษา ส่งผลให้มีการสมัครซ้ำซ้อนหลายครั้ง ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย

๕) ด้านนโยบายขององค์กร แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑ ขาดการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนพัฒนาระยะยาว ที่ชัดเจน

๕.๒ มุ่งเน้นปริมาณ จำนวนยอดของผู้สมัครมากเกินไป^{๕๖}

๕.๓ มีการแข่งขันในเชิงตัวเลขมากเกินไป ทำให้ไม่ได้คุณภาพ^{๕๗}

^{๕๒}สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๓}สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล, เจ้าอาวาสวัดอโยธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๔}สัมภาษณ์ พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก, ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภากลุ่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๕}สัมภาษณ์ นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๕๗}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตุงรงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๖) ด้านผลงาน ผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า

๖.๑ ขาดเครื่องมือในการกำกับติดตามที่มีคุณภาพและชัดเจน

๖.๒ ขาดเครื่องมือในการประเมินผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพและชัดเจน^{๕๘}

จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” นั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของโครงการ ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของโครงการการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยากรณีศึกษาชุมชนวัดท่าการ้อง

ประเด็นภายใน	จุดอ่อน(Weakness)	จุดแข็ง(Strength)
ด้าน ๑) ด้านบุคลากรความ ชำนาญ ทักษะ ทักษะคติ ของบุคลากร	๑.๑ ขาดบุคลากรในการคีย์ ข้อมูลลงระบบออนไลน์ ๑.๒ มีจำนวนบุคลากรน้อย ทำให้ ให้การประสานงานไม่ทั่วถึง	๑.๑ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง มี วิสัยทัศน์ และแนวคิดที่ดี ๑.๒ ผู้บริหารให้การสนับสนุน โครงการฯ เป็นอย่างดี ๑.๓ หน่วยงานต่างๆ มีความ พร้อมและให้ความร่วมมือใน การดำเนินโครงการเป็นอย่างดี ๑.๔ บุคลากรมีความชำนาญใน การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีได้ดี ๑.๕ หน่วยงานราชการ วัด และชาวบ้าน/ชุมชน/โรงเรียน/ โรงงาน ร่วมมือกันเป็นอย่างดี
๒) ด้านงบประมาณ	๒.๑ งบประมาณไม่เพียงพอต่อ การขับเคลื่อนโครงการในระยะ ยาว ๒.๒ ขาดงบประมาณในการ ขับเคลื่อนโครงการในระยะที่ ๒	๒.๑ มีงบประมาณในการ ดำเนินการ ๒.๒ คณะสงฆ์จัดสรร งบประมาณสนับสนุนให้ทุก อำเภอ เพื่อไปดำเนินการ

^{๕๘}สัมภาษณ์ นายไพรัช เสือสิงห์, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในของโครงการการสร้างความปรองดอง
 สมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัด
 พระนครศรีอยุธยากรณีศึกษาชุมชนวัดท่าการ้อง (ต่อ)

ประเด็นภายใน ด้าน	จุดอ่อน(Weakness)	จุดแข็ง(Strength)
๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ คอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่	๓.๑ ขาดศูนย์ประสานงานใน ระดับจังหวัดที่มีบทบาทที่ ชัดเจน ๓.๒ ขาดศูนย์กลางในการคีย์ ข้อมูลขนาดใหญ่ ๓.๓ ขาดสถานที่ และอุปกรณ์ ในการจัดเก็บฐานข้อมูล	๓.๑ มีการจัดตั้งศูนย์อำนวย ความสะดวก ณ วัดท่าการ้อง ๓.๒ มีเครื่องคอมพิวเตอร์ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ที่ เพียงพอ
๔) ด้านการบริหารระบบการ ทำงาน โครงสร้าง กระบวนการดำเนินงาน	๔.๑ ผู้ปฏิบัติการไม่ทราบ แผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ ๔.๒ มีการทำงานซับซ้อน ระหว่างหน่วยงาน	๔.๑ มีคณะกรรมการบริหาร โครงการที่อย่างชัดเจน ๔.๒ มีการมอบหมายงาน ให้แก่หน่วยงาน และบุคคล รับผิดชอบที่ชัดเจน
๕) ด้านนโยบายขององค์กร แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะ ยาว ข้อมูลเกี่ยวกับการ ดำเนินงานต่างๆ	๕.๑ ขาดการถ่ายทอด แผนปฏิบัติการประจำปี และ แผนพัฒนาระยะยาว ที่ชัดเจน ๕.๒ มุ่งเน้นปริมาณ จำนวน ยอดของผู้สมัครมากเกินไป ๕.๓ มีการแข่งขันในเชิงตัวเลข มากเกินไป ทำให้ไม่ได้คุณภาพ	๕.๑ มีการประชุม คณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง ๕.๒ มีการประชุมคณะทำงาน ทุกเดือน ๕.๓ มีการประชุมผู้บริหาร สถานศึกษาและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันวางแผน ขับเคลื่อนโครงการ
๖) ด้านผลงาน ผลผลิต	๖.๑ ขาดเครื่องมือในการ กำกับติดตามที่มีคุณภาพและ ชัดเจน ๖.๒ ขาดเครื่องมือในการ ประเมินผลการดำเนินงานที่มี คุณภาพและชัดเจน	๖.๑ มีการกำกับติดตามผลการ ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ๖.๒ มีการประเมินผล โครงการอย่างต่อเนื่อง และ รายงานผลให้ผู้บริหารระดับสูง ทราบและพิจารณา

๔.๒.๓ โอกาสของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า โอกาสของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ผลการวิจัยพบว่า

๑.๑ ชุมชนวัดท่าการ้องมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่

๑.๒ ชุมชนวัดท่าการ้องมีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองตลอดทั้งปี^{๕๙}

๑.๓ ชาวบ้านอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒) ด้านเศรษฐกิจสภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ผลการวิจัยพบว่า

๒.๑ ประชากรของส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม

๒.๒ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ^{๖๐}

๒.๓ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านโบราณสถาน ศิลปวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นวัดวาอาราม^{๖๑}

๓) ด้านสภาพการเมือง กฎหมายนโยบายของภาครัฐ รัฐบาล แผนพัฒนา ตลอดไปถึงระเบียบข้อบังคับซึ่งออกโดยรัฐผลการวิจัยพบว่า

๓.๑ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบัน^{๖๒}

๓.๒ เป็นโครงการที่ได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๔) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศผลการวิจัยพบว่า

๔.๑ มีการนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลของโครงการ

๔.๒ มีการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์เป็นประจำทุกวัน^{๖๓}

^{๕๙}สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๑}สัมภาษณ์ นายจรรุภัทร์ ธิ์หมพร, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๒}สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขาธิการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๓}สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๕) ด้านสภาพการแข่งขัน คู่แข่งหรือผู้ร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑ มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ ชุมชน และประชาชนเป็นอย่างดี

๕.๒ มีการเปรียบเทียบฐานข้อมูลของผู้สมัครของแต่ละจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ระดับโรงเรียน และระดับหน่วยงานทุกวัน^{๖๔}

๖) ด้านประชากรทั่วไป ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย สังคมและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

๖.๑ ประชาชนให้ความร่วมมือและสนใจเข้าร่วมสมัครในโครงการจำนวนมาก

๖.๒ ชุมชนเกิดความตื่นตัว และร่วมดำเนินโครงการ ประสานงานกับประชาชนในชุมชนของตนเอง^{๖๕}

๔.๒.๔ อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ผลการวิจัยพบว่า

๑.๑ ประชาชนเกิดความกลัวในการให้ข้อมูลส่วนตัว เช่น รหัสประจำตัวประชาชน เบอร์โทรศัพท์ เป็นต้น^{๖๖}

๑.๒ ประชากรชาวพุทธมีจำนวนน้อย

๒) ด้านเศรษฐกิจสภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ผลการวิจัยพบว่า

๒.๑ ชุมชนวัดท่าการ้องประสบปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง ภัยพิบัติ บ่อยครั้ง

๒.๒ ครอบครัวยุคใหม่มีฐานะปานกลาง^{๖๗}

๓) ด้านสภาพการเมือง กฎหมายนโยบายของภาครัฐ รัฐบาล แผนพัฒนา ตลอดไปถึงระเบียบข้อบังคับซึ่งออกโดยรัฐผลการวิจัยพบว่า

๓.๑ โครงการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามนโยบายของรัฐ หรือคณะสงฆ์

๓.๒ เป็นโครงการใหม่มีความเสี่ยงสูง

๓.๓ มีการจัดทำหลายโครงการในระยะเวลาเดียวกัน^{๖๘}

๔) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศผลการวิจัยพบว่า

^{๖๔}สัมภาษณ์ พระปลัดยุทธรภูมิ สิริสาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางปะหันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๕}สัมภาษณ์ นายพิชิต เขาว์ชาญ, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๖}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตุงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๗}สัมภาษณ์ นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๖๘}สัมภาษณ์ นายจรรุภัทร์ ธิ์หมพร, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔.๑ ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการจัดเก็บข้อมูลที่ทันสมัยและเพียงพอ

๔.๒ ระบบอินเทอร์เน็ตมีปัญหา ช้าและล่ม^{๖๙}

๕) ด้านสภาพการแข่งขัน คู่แข่งหรือผู้ร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑ มีการแข่งขันกันเองในเชิงปริมาณสูง

๕.๒ ขาดร่วมมือการจากผู้นำท้องถิ่นบางคน^{๗๐}

๖) ด้านประชากรทั่วไป ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย สังคมและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

๖.๑ ประชาชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ และขั้นตอน วิธีการดำเนินการ และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ^{๗๑}

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของโครงการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้าน / ประเด็นภายนอก	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
๑) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ	๑.๑ ประชาชนเกิดความกลัว ในการให้ข้อมูลส่วนตัว ๑.๒ มีประชากรชาวพุทธน้อย	๑.๑ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน ๑.๓ มีการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของ ตนเองตลอดทั้งปี
๒) ด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ภูมิประเทศ	๒.๑ ประสบปัญหาน้ำท่วม น้ำ แล้ง ภัยพิบัติ บ่อยครั้ง ๒.๒ ครอบครัวยุคใหม่มี ฐานะปานกลาง	๒.๑ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และ อุตสาหกรรม ๒.๒ เป็นเมืองมรดกโลก มี ชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์ โบราณสถานโบราณวัตถุ

^{๖๙}สัมภาษณ์ พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๗๐}สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๗๑}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตุงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของโครงการการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา (ต่อ)

ประเด็นภายนอก ด้าน	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
		๒.๓ มีแหล่งท่องเที่ยวด้าน โบราณสถาน ศิลปวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี และ แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นวัด วาอาราม
๓) ด้านสภาพการเมือง กฎหมายนโยบายของภาครัฐ รัฐบาล แผนพัฒนา ตลอดไป ถึงระเบียบข้อบังคับซึ่งออก โดยรัฐ	๓.๑ โครงการสามารถ ปรับเปลี่ยนได้ตามนโยบายของ รัฐ หรือคณะสงฆ์ ๓.๒ เป็นโครงการใหม่มีความ เสี่ยงสูง ๓.๓ มีการจัดทำหลายโครงการ ในระยะเวลาเดียวกัน	๓.๑ ตอบสนองนโยบายของ รัฐบาลชุดปัจจุบัน ๓.๒ เห็นชอบจากมหาเถร สมาคม และสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๔) ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ	๔.๑ ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการ จัดเก็บข้อมูลที่ทันสมัยและ เพียงพอ ๔.๒ ระบบอินเทอร์เน็ตมีปัญหา ช้าและล่ม	๔.๑ มีการนำเอาระบบเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บ และเผยแพร่ข้อมูลของโครงการ ๔.๒ มีการปรับปรุงระบบ ฐานข้อมูลและเว็บไซต์เป็นประจำ ทุกวัน
๕) ด้านสภาพการแข่งขัน คู่แข่งหรือผู้ร่วมมือ	๕.๑ มีการแข่งขันกันเองในเชิง ปริมาณสูง ๕.๒ ขาดร่วมมือการจากผู้นำ ท้องถิ่นบางแห่ง	๕.๑ มีความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ ชุมชน และประชาชนเป็นอย่างดี ๕.๒ มีการเปรียบเทียบฐานข้อมูล ของผู้สมัครของแต่ละจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับ หมู่บ้าน ระดับโรงเรียน และ ระดับหน่วยงานทุกวัน

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกของโครงการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ต่อ)

ด้าน	ประเด็นภายนอก	อุปสรรค (Threat)	โอกาสพัฒนา (Opportunity)
๖) ด้านประชากรทั่วไป ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย สังคมและชุมชน		ประชาชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ และขั้นตอนวิธีการดำเนินการ และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ	๖.๑ ประชาชนให้ความร่วมมือและสนใจเข้าร่วมสมัครในโครงการจำนวนมาก ๖.๒ ชุมชนเกิดความตื่นตัว และร่วมดำเนินโครงการ ประสานงานกับประชาชนในชุมชนของตนเอง

เมื่อนำผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโครงการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาเปรียบเทียบกัน สามารถสรุปเป็นประเด็นกลยุทธ์ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ สรุปประเด็นการวิเคราะห์ (SWOT Matrix) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

<p style="text-align: center;">ประเด็นภายนอก</p> <p style="text-align: center;">ประเด็นภายใน</p>	<p style="text-align: center;">โอกาส (O)</p> <p>๑) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๒) ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ๓) ผ่านการเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม และ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๔) มีการนำเอาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ๕) มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ ชุมชน และประชาชนเป็นอย่างดี ๖) ชุมชนเกิดความตื่นตัว</p>	<p style="text-align: center;">อุปสรรค (T)</p> <p>๑) ประชาชนเกิดความกลัวในการให้ข้อมูลส่วนตัว ๒) ประชากรส่วนใหญ่ หาเช้ากินค่ำ ๓) โครงการสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามนโยบายของรัฐ หรือคณะสงฆ์ ๔) ระบบอินเทอร์เน็ตมีปัญหา ช้าและล่ม ๕) ประชาชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ และขั้นตอน วิธีการดำเนินการ และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ</p>
<p>จุดแข็ง (S)</p> <p>๑) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ และสนับสนุนโครงการ ๒) บุคลากรมีความชำนาญ ๓) มีการสนับสนุนงบประมาณ ๔) มีศูนย์อำนวยความสะดวกระดับอำเภอ ๕) มีคณะกรรมการบริหารโครงการ ๖) มีการกำกับและติดตามโครงการ</p>	<p style="text-align: center;">SO</p> <p style="text-align: center;">Attack</p> <p>(ลุย, เดินหน้า, รุก, ฉวยโอกาส) จัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกและศูนย์อำนวยความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ</p>	<p style="text-align: center;">ST</p> <p style="text-align: center;">Maintain</p> <p>(รักษาระดับ, ทำลายอุปสรรค) จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่อง</p>
<p>จุดอ่อน (W)</p> <p>๑) ขาดบุคลากรในการบันทึกข้อมูล ๒) ขาดงบประมาณดำเนินการโครงการ ๒ ๓) ขาดศูนย์บันทึกข้อมูลขนาดใหญ่ ๔) ขาดการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการ ๕) ขาดเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพ ๖) เน้นเชิงปริมาณมากเกินไป</p>	<p style="text-align: center;">WO</p> <p style="text-align: center;">Stabilization</p> <p>(ปรับปรุงแก้ไข, ฟันฟู) พัฒนาศักยภาพของบุคลากรและสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร)</p>	<p style="text-align: center;">WT</p> <p style="text-align: center;">Retrenchment</p> <p>(ถอย, ชะลอ, ลด, หนี) สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ</p>

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า เมื่อนำประเด็นภายในและภายนอกมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการขับเคลื่อนโครงการดังนี้

ด้านที่ ๑ SO ได้แก่ จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ ๒ ST ได้แก่ จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาстил ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงเรียน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาстил ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของคณะสงฆ์

ด้านที่ ๓ WO ได้แก่ พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร)

ด้านที่ ๔ WT ได้แก่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

๔.๒.๕ ภาวะผู้นำของโครงการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ภาวะผู้นำของโครงการการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความคาดหวังและมีความตื่นตัวที่จะได้ผู้นำ ผู้บริหารที่เป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ มีความตั้งใจในการบริหารงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม ซึ่งการที่จะเป็นผู้นำ ผู้บริหารที่ดีพฤติกรรมอันพึงประสงค์ได้นั้นควรต้องมีคุณธรรมพื้นฐานต่อไปนี้

๑. มีคุณธรรมต่อตนเอง คือ มีการครองตนอย่างเหมาะสม
๒. มีคุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน คือ มีการครองคนอย่างเหมาะสม
๓. มีคุณธรรมต่อหน้าที่การงาน คือ มีการครองงานอย่างเหมาะสม^{๗๒}

การพัฒนาตนโดย

- ๑) การประชุม อบรม สัมมนา ศึกษา ดูงาน ศึกษาต่อ
- ๒) การจัดทำงานวิจัย
- ๓) การจัดทำนวัตกรรม
- ๔) โครงการงาน ชี้นำและนำเสนอ
- ๕) การพัฒนางานในการะรับผิดชอบ งานที่ได้รับมอบหมาย

^{๗๒}สัมภาษณ์ พระพิพัฒนศาสนิกกิจวิธาน, รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๑ สิงหาคม

๖) การครองตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาผู้บริหารควรปกครองด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ แบบพี่ปกครองน้อง พ่อแม่ปกครองลูก ดูแลเอาใจใส่ เอื้ออาทร ให้ความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน รับฟังข้อเสนอนานะต่าง ๆ เปิดใจกว้าง สรุปปัญหาอันเป็นแนวทางพัฒนาให้ความช่วยเหลือในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๗) สติ สัมปชัญญะ คือความรู้ตัว ผู้นำต้องรู้ตัวเองตลอดเวลาเพื่อให้การประพฤติปฏิบัติมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

๘) หิริโอตตัปปะ หิริ คือการละอายต่อความชั่ว โอตตัปปะคือการเกรงกลัวต่อบาป

๙) ขันติ โสรัจจะ ขันติ คือความอดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความทุกข์ อดทนต่อถ้อยคำที่ทำให้เจ็บใจ โสรัจจะ คือความสงบเสถียรเยียมตัว ไม่หยิ่งยะโส ไม่โอ้อวด ไม่ยกตนเสมอท่าน

๑๐) สัมบุริสธรรม ๗ ได้แก่การเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักกาลเวลา รู้จักประมาณ รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล และรู้จักตนเอง

๑๑) โดยการค้นคว้าหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ แล้วนำความรู้มาใช้ในการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ตนเองได้รับความรู้ใหม่ โดยเข้าร่วมการอบรมสัมมนาทางวิชาชีพครูในสาขาที่เกี่ยวข้อง ทำวิจัยในชั้นเรียน สร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน มีการประเมินตนเองเพื่อการพัฒนา และที่สำคัญ ศึกษาหาความรู้ทางด้านธรรมะ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ยกระดับจิตใจตนเองให้สูงขึ้น และช่วยขัดเกลาความประพฤติ ของนักเรียน

การพัฒนาคนโดย

๑) จัดทำโครงสร้างการบริหาร

๒) วางคนให้เหมาะกับงาน

๓) ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ให้การยอมรับ

๔) ให้สวัสดิการเช่นให้ประชุม สัมมนา ศึกษาดูงาน ให้ศึกษาต่อ

๕) ผู้บริหารต้องยึดมั่นในกฎระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนด และวินัย-จรรยาบรรณวิชาชีพของข้าราชการอย่างเคร่งครัด ครบทุกประการ ทั้งนี้เป็นตัวอย่างของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้อื่นที่ได้พบเห็นเกิดความรัก เคารพเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้บริหาร

๖) พรหมวิหาร ๔ คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

๗) สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยะวาจา อตถจริยา สมานัตตา

๘) โดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับความรู้ใหม่โดยเข้าร่วมการอบรมสัมมนาทางวิชาชีพครูในสาขาที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและสนับสนุน บุคลากรที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อ ศึกษางาน และจัดคนให้เหมาะกับงาน สร้างทีมงาน มีการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล น่าจะมีการให้เบี้ยเลี้ยงคณะครูที่ไปทำงานให้แก่โรงเรียนในช่วงนอกเวลาทำงาน และหาวิธีการให้คณะครูและบุคลากรได้รับเงินเดือนที่สูงขึ้น และได้รับสวัสดิการในด้านต่างๆ ให้เทียบเท่าโรงเรียนอื่น ๆ ในมาตรฐานเดียวกัน เพราะถ้าคณะครูและบุคลากรพึงพอใจในผลตอบแทนที่ได้รับ จะมีความรู้สึกรักในงานของตนและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ จะไม่ใช้เวลาไปทำงานพิเศษอื่นๆซึ่งส่งผลกระทบต่องานหลัก

การพัฒนางานโดย

๑) ร่วมกันพัฒนา ปรับปรุง งานของตนเอง งานของโรงเรียน งานของส่วนรวมเพื่อให้ดีขึ้น สวยขึ้น มีค่ายิ่งขึ้น ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นที่ยอมรับ และมีมูลค่ามากขึ้น

- ๒) สร้างเครือข่ายในการพัฒนางานของโรงเรียน
- ๓) สร้างโอกาสในการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีมากขึ้น
- ๔) ส่งผลงานเข้าประกวด/ นำเสนอสู่สังคม และประชาสัมพันธ์
- ๕) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติงาน ในการผลักดันผลการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น และสอดคล้องกับทิศทาง เป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจขององค์กร โดยมีการนำตัวชี้วัดผลงานหลักมาใช้เป็นเครื่องมือกำหนดเป้าหมายการทำงานของบุคลากรร่วมกัน ซึ่งผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามผลการปฏิบัติงาน หาแนวทางในการพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัดผลงานหลักที่กำหนดนั้นๆ เพื่อจะได้ให้สิ่งจูงใจสำหรับการเสริมสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่มีผลการปฏิบัติงานดี เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจขององค์กร
- ๖) ให้ความสำคัญแก่ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีมีคุณธรรม ให้สามารถเลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามศักยภาพของแต่ละบุคคลด้วยความจริงใจ
- ๗) บูรณาการโดย ยึดหลักธรรมมาธิปไตย คือ ความถูกต้อง เหตุและผล ส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดการพัฒนา
- ๘) จะต้องเป็นผู้ประสานงานและประสานประโยชน์ขององค์กรให้เกิดประโยชน์รู้จักใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลจะต้องเข้าใจเข้าถึงและพัฒนารอบรู้และมีข้อมูลทันสมัย
- ๙) อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
- ๑๐) โดยการจัดวางคนให้เหมาะสมกับงาน สร้างขวัญและกำลังใจ สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ส่งเสริมในคณะครูและนักเรียนส่งผลงานเข้าประกวด หรือส่งตัวแทนเข้าแข่งขัน ในกิจกรรมต่างๆ และจัดสรรงบประมาณสำหรับการนำนักเรียนไปแข่งขันในที่ต่างๆ พร้อมทั้งจัดงบประมาณสำหรับรางวัล หรือค่าตอบแทนตามความเหมาะสม อาจจะมีงบประมาณสำหรับการศึกษาดูงานประจำปีการศึกษา
- ผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย^{๗๓}
- ๑. จักขุมา** หมายถึงมองการณ์ไกล เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ รู้ถึงสถานการณ์ ที่จะเกิดขึ้นและวางแผนงานเตรียมการ ล่วงหน้า ทั้งการกำหนดเป้าหมาย สร้างทีมงาน สร้างมาตรฐานในการทำงาน เป็นลักษณะของผู้นำที่ดีเป็นผู้มีสายตาที่กว้างไกล มองความถูกต้อง และความผิดพลาด ให้ออกเพื่อนำมาแก้ไข
- ๒. วิรูโร** หมายถึงการจัดการธุระได้อย่างมีอาชีพ มีความเชี่ยวชาญ รู้จัดวางคนให้ถูกกับงาน รู้จักใช้อิทธิพลในการทำงาน สร้างการยอมรับ ทำตนให้เป็นตัวอย่าง ทำงานเป็นทีม สร้างขวัญกำลังใจ มีกติกามีมาตรฐานเดียวกัน เป็นต้นเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินใจ
- ๓. นิสสยสัมปันโน** สามารถเป็นพึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความซื่อตรง สามารถทำให้ทุกคนรักองค์กร สนุกกับการทำงาน มีความสามารถในการสื่อสาร และ

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ประสานงานให้ทุกฝ่ายทำงานในแนวที่องค์กรต้องการ และทำด้วยความเต็มใจ ภูมิใจพึงพาผู้อื่นได้ เพราะมีความเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี

สรุปได้ว่า ลักษณะภาวะผู้นำของโครงการนับได้ว่ามีความสำคัญต่อโครงการอย่าง หากได้ผู้นำที่ไม่ดี คดโกง ก็จะทำให้โครงการล้มเหลว ไม่ประสบผลสำเร็จ ประการสำคัญคือผู้นำจะต้องรู้จักฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา เช่น พัฒนาทักษะความรู้ ความชำนาญ ก็มีคุณธรรมประจำใจ การฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น ประการต่อมาคือการรู้จักพัฒนาผู้อื่น ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้มีความรู้ความสามารถ และพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา และประการสุดท้ายคือการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการกำกับติดตามงานและประเมินผลโครงการเป็นระยะ ก็จะทำให้โครงการเกิดปัญหาข้อผิดพลาดน้อยที่สุด ประการสุดท้ายผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขูมา) บริหารงานอย่างมีอาชีพ (วิธูโร) และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (นิสสยสัม ปนโน) ก็จะกลายเป็นผู้นำที่ดีและมีคุณภาพ

๔.๒.๖ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ของประชาชนชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนวัดท่าการ้องมีภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหลายองค์ด้วยกันโดยมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการแตกต่างกันไปตามภารกิจที่กำหนด ทั้งนี้ ทุกองค์กรล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ พบว่าประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ข้อที่ ๑ การไม่ฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน จากการสัมภาษณ์ พบว่า คนในชุมชน และคนที่เป็นสามี ภรรยา มีการทะเลาะวิวาทกันน้อยมาก อาจมีการทำร้ายร่างกายบ้างแต่ไม่บ่อยมักจะเป็นพวกวัยรุ่นที่ติดยาเสพติดชาวบ้านในชุมชนวัดท่าการ้องมีการสมาทานศีล ๕ โดยการรับศีล ๕ จากวัดท่าการ้องในวันธัมมัสสวนะทุกวัน พระ ๘ คำ และ ๑๕ คำเฉพาะในช่วงเช้าพรรษา และมีการตักบาตรพระสงฆ์ทุกวันเทศกาลวันสำคัญต่างๆ และวันสำคัญของชาติ พระมหากษัตริย์ ซึ่งจะจัดปีละ ๒ ครั้ง โดยจะมีคนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทางวัดจะประกาศเสียงตามสายให้ชาวบ้านได้ทราบ ชาวบ้านก็จะมาร่วมกันทำบุญ ชาวบ้านในชุมชนวัดท่าการ้องยังคงมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยการเข้าวัดปฏิบัติธรรม แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าวัดจะเป็นชาวบ้านที่มีอายุมาก^{๗๔} ส่วนคนรุ่นใหม่จะติดภาระในเรื่องการทำงานจึงไม่ได้เข้าวัด แต่จะทำบุญตามโอกาส ทั้งนี้การสมาทานศีล ๕ ก็จะสามารถตามโอกาส โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๑ ชาวบ้านมองว่าเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ง่าย เนื่องจากการดำเนินชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ในปัจจุบัน อาศัยซื้ออาหารจากตลาดนัดมาดำเนินชีวิต ความทันสมัย ความสะดวกในการดำรงชีวิตของชาวบ้านได้ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ โดยทางอ้อมไปพร้อมกัน

^{๗๔}สังเกตการณ์ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ขณะเดียวกันยังแสดงว่าประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้องในการรักษาศีล และสามารถปรับให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต^{๗๕}

นอกจากนี้ ชาวบ้านชุมชนวัดท่าการ้องยังมีเจ้าอาวาสวัดท่าการ้องเป็นศูนย์รวมจิตใจ ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวว่า

“ชุมชนวัดท่าการ้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม เพราะคนในชุมชนมีที่พึ่งทางจิตใจ คือ หลวงพ่อยิ้ม พระประธานในอุโบสถ นอกจากนี้เมื่อชาวบ้านมีปัญหา ก็มักจะมาปรึกษากับหลวงพ่ोज้า อาวาส ท่านใจดี และชอบช่วยเหลือชาวบ้าน ปัญหาอาชญากรรมก็มีน้อย เพราะมีวัดคอยดูแล”^{๗๖}

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงบทบาทความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และเป็นผู้ที่สามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้

๒) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ข้อที่ ๒ การไม่ลักทรัพย์การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งที่เป็นเจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย ไม่ว่าจะทรัพย์นั้นจะอยู่ในที่ใดๆ ก็ตาม การประพฤตินการละความมักง่าย เอาไรต์เอาเปรียบ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีเมตตาธรรม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าทางวัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างรายได้และอาชีพให้แก่คนในชุมชน ประชาชนสามารถนำเอาอาหารการกิน มาค้าขายที่วัดได้ตลอดเวลา โดยเสียค่าบำรุงสถานที่ ค่าน้ำค่าไฟให้วัดเพียงวันละ ๕๐ บาทเท่านั้น ซึ่งคุ้มค่า เพราะมีนักท่องเที่ยวมาก นอกจากนี้ทางวัดยังเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมาช่วยงานที่วัด ฝึกหัดการทำมาหากิน และทักษะด้านต่างๆ นอกจากนี้ยังได้ค่าจ้างอีกด้วย ทำให้เด็กและเยาวชนมีรายได้เลี้ยงครอบครัว ปัญหาเด็กขโมย หรือโจรกรรมค่อนข้างน้อยมาก ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า

“วัดท่าการ้อง เป็นศูนย์กลางสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างแท้จริง มีทั้งตลาดน้ำและตลาดบก เด็กและเยาวชนก็สามารถสร้างรายได้ได้ หลวงพ่อให้ความช่วยเหลือเด็กๆ และชาวบ้าน ใครเดือดร้อนมาหลวงพ่อก็ช่วยเหลือ ไม่ได้ให้เงิน แต่ให้ทางทำมาหากิน สอนให้ช่วยเหลือตนเอง”^{๗๗}

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามศีลข้อ ๒ เป็นสันติภาพทางตรงและทางอ้อมซึ่งกระทำได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการล่วงละเมิดโดยตรงอันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งหน้าและทำด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการเว้นจากพฤติกรรมโกง การลักขโมย รวมถึง

^{๗๕}สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๗๖}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตรงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๗๗}สัมภาษณ์ นายพิชิต เชาวชาญ, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พฤติกรรมทุจริตทุกประเภท ซึ่งชุมชนนี้มีความประพฤดิที่มีระเบียบวินัย ยึดหลักการดำเนินชีวิตด้วยการส่งเสริมหลักสุจริตธรรมและความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยส่งเสริมการแสวงหาปัจจัย ๔ ด้วยความสุจริตและจากข้อมูลสำคัญยังพบว่าประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีสำนึกของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๓) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ข้อที่ ๓ การไม่ประพฤดิผิดในกามสำหรับศีล ๕ ข้อที่ ๓ การไม่ประพฤดิผิดในกาม ชาวบ้านชุมชนวัดท่าการ้องมีการดำรงชีวิตตามแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม การอบรมและปลูกฝังเด็ก และเยาวชน ไม่ให้ประพฤดิผิดในกามนั้น ส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยครอบครัว ญาติผู้ใหญ่ ชาวบ้านมีความเห็นว่า พ่อแม่ควรเป็นตัวอย่างที่ดี และจะสอนลูกกันเอง มีการคุยกันภายในบ้านส่งผลให้เมื่อลูกมีปัญหาก็สามารถปรึกษาโดยไม่อายพ่อแม่ เด็กและเยาวชนในชุมชนไม่มีการมั่วสุมทางเพศ นอกจากนี้ ตัวอย่างวิถีชาวบ้านที่ปฏิบัติเป็นปกติแต่ส่งผลในการสร้างเสริมความอบอุ่นในครอบครัว ได้แก่ การรับประทานอาหารเย็นร่วมกันเป็นโอกาสที่พ่อแม่จะคอยอบรมสั่งสอน ตักเตือน และการทำบุญที่วัดในวันสำคัญๆ ครอบครัวชาววัดท่าการ้องจะชวนกันเข้าวัดทั้งพ่อ แม่ ลูกในชุมชนไม่มีคดีข่มขืนหรือคดีเกี่ยวกับเพศ ไม่มีช่องโศกเถื่อนส่วนมากเวลามีปัญหาในครอบครัวจะนั่งพูดคุยกัน บางครอบครัวใช้สื่อที่ทันสมัยในการเข้าใจลูก เช่น เฟสบุ๊คและไลน์ การดูโทรทัศน์กับลูก การพูดคุยกับลูก เพื่อสร้างความเข้าใจกันในครอบครัว ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้กล่าวว่า

“ชุมชนวัดท่าการ้อง เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ บ้านหลังหนึ่งก็มีทั้งพ่อแม่ลูกและปู่ย่าตายาย เป็นครอบครัวที่อบอุ่น ผู้ใหญ่สอนลูกหลานดี ลูกหลานก็เชื่อฟังพ่อแม่ ปัญหาชู้สาวก็มีน้อย เพราะมีแบบอย่างที่ดี”^{๗๘}

นอกจากครอบครัว โรงเรียนและวัดก็เป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญในการสอนเพศศึกษาแก่เด็กนักเรียนตามหลักสูตร การจัดอบรม การจัดให้มีการสวดมนต์ตอนเย็น^{๗๙} สำหรับชุมชนวัดท่าการ้องมีการดูแลเด็กที่พ่อแม่แยกทางกัน ด้วยการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางครูจะเป็นผู้คอยสั่งสอน และปลูกฝังให้ทำความดี และใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม โดยให้ครูเป็นสื่อกลาง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่าน ได้ให้ความเห็นว่า ในอดีตเด็กจะมีความรับผิดชอบสูง การเรียนหนังสือจะหยุดในวันโกนและวันพระ เด็กจะอยู่กับพระ รับประทานพระ ไปไหว้พระกับพ่อแม่ ต่างจากปัจจุบันที่พ่อแม่ต้องทำงานหนักต้องหารายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง หรือพ่อแม่บางคนมีฐานะดี ก็มักเลี้ยงลูกแบบตามใจ ฉะนั้น เด็กสมัยใหม่จึงห่างไกลพระ การสอนเพศศึกษาสามารถเปรียบเทียบกับสังฆกรรมของชีวิต เช่น ถ้าเรียนหนังสือแล้วมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนชาย และเกิดตั้งครรภ์อนาคตก็จะเสียดังนั้น การปลูกฝังให้ลูกหลานนับถือและปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น การ

^{๗๘}สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๗๙}สังเกตการณ์ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ถือศีล ฟังธรรม ถวายอาหารพระสงฆ์ การเตรียมก่อนเข้าวัดเช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีประโยชน์ในการกล่อมเกลาคใจทั้งสิ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านที่กล่าวว่า

“ไม่มีข่าวคราวเกี่ยวกับเรื่องการข่มขืน เพราะเป็นหมู่บ้านที่รู้จักกันหมด พ่อแม่ต้องให้ความเข้าใจ คำปรึกษาและความอบอุ่นแก่ลูก”^{๘๐}

๔) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ข้อที่ ๔ งดเว้นจากการพูดโกหก การพูดส่อเสียด การพูดเพื่อแฉและการพูดคำหยาบจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า ในชุมชนมีการพูดจาสุภาพ ไม่โกหก เมื่อมีการเข้าร่วมประชุมกันก็ไม่มี ความขัดแย้ง ทุกคนมีอิสระแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ สามารถแสดงออกถึงความต้องการของตนเองและหมู่คณะได้อย่างตรงไปตรงมา โดยจะเห็นได้จากเวลาทางวัดจัดกิจกรรมที่เป็นส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว จะส่งผลออกไปถึงการปฏิบัติต่อกันในครอบครัว และสังคม กรณีเมื่อเกิดความขัดแย้งกันในชุมชน มีการทะเลาะพูดจาส่อเสียดให้ร้ายซึ่งกันและกัน ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นผู้ที่ห้ามปราม และตักเตือนลูกบ้าน^{๘๑} แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว ในชุมชนเวลามีปัญหาที่สามารถพูดคุยกันได้ การหลอกลวงให้ได้รับความเดือดร้อนจึงไม่มี เนื่องจากชาวชุมชนใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ให้ความเห็นว่า

“หลวงพ่อสอนให้เรารักกัน ให้อภัยกันเสมอ ท่านสอนให้พูดเพราะ พูดแต่ความจริง เมื่อเราพูดเพราะ พูดแต่ความจริง เราก็อยู่กันแบบมีความสุข ทุกคนก็มีความสุข”^{๘๒}

จากการให้ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศีลข้อที่ ๔ งดเว้นจากพูดปด พูดโกหก พูดส่อเสียด และหรือพูดส่อเสียด มีความสำคัญในการอยู่ร่วมกันของประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องและนำมาซึ่งความสามัคคี ประองตอง ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขนอกจากนี้ จากการสังเกตของผู้วิจัยยังพบว่าประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีความภาคภูมิใจ และมีความเชื่อมั่นในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ว่า จะสามารถสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในชุมชนได้จริง ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่านได้กล่าวถึงเรื่องนี้ อาทิเช่น

“ศีล ๕ มีความสำคัญมาก ทุกคนในชุมชนก็รักษากันมานานแล้ว ทุกคนต่างรู้ผิดชอบชั่วดี แม้บางครั้งจะ

^{๘๐}สัมภาษณ์ พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส, ดร., เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๘๑}สังเกตการณ์ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๘๒}สัมภาษณ์ นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

*พลังเหลือสติไปบาง เพราะอารมณ์โกรธ แต่พวกเรา
เข้าใจกันและให้อภัยกันเสมอ”^{๘๓}*

จากข้อมูลที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ สามารถลดความขัดแย้งในชุมชน นำมาซึ่งความสามัคคี ประองตอง ส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๕) การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ข้อที่ ๕ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย อันเป็นของมีนเมา รวมถึงยาเสพติดต่างๆ อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในชุมชนมีการส่งเสริมกิจกรรมห่างไกลอบายมุข อาทิเช่น การงดเหล้าเข้าพรรษา มีการรณรงค์เรื่องยาเสพติดไม่มีการขายบุหรี่ สุรา และอบายมุขบริเวณวัดมีการส่งเสริม “ลานวัดลานใจ”^{๘๔} ส่งเสริมการออกกำลังกาย (ลานกีฬา) เพื่อชักนำให้ชาวชุมชนห่างไกลจากอบายมุขทั้งปวง นอกจากนี้ วัดและมัสยิดยังมีพื้นที่ที่สามารถใช้ร่วมกันอย่างสันติ^{๘๕} เวลาว่างมีงานมัสยิดก็ช่วย ชาวบ้านก็ช่วย เวลาว่างมีงาน วัดและชาวบ้านก็ช่วย ทำกันแบบนี้มานาน เรื่องปัญหา ยาเสพติดเมื่อก่อนมีปัญหา มาก ปัจจุบันลดน้อยลง เพราะทางวัดและชาวบ้านในชุมชนกวาดขัน และร่วมมือกันเป็นอย่างดี ปัญหาจึงลดน้อยลงมาก ดังจะเห็นได้จากการให้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า

“เรามีพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน ไม่แบ่งแยกศาสนา ว่าเป็นของใคร ชาวพุทธก็ใช้ได้ ชาวมุสลิมก็ใช้ได้ เวลาใครมีงานก็ช่วยกัน สามัคคีกัน ปัญหา ยาเสพติดก็ลดน้อยลง เพราะเราช่วยกันสอดส่องดูแลทุกหลานเราเป็นอย่างดี”^{๘๖}

จากการสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรม และบริบทของชุมชน สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ โดยมีเจ้าอาวาสวัดท่าการ้องเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน นอกจากนี้ ยังพบว่า มีการทำงานเป็นทีม มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่าน ที่มักจะระบุถึงการบริหารจัดการร่วมกันในกิจการส่วนรวม และการแก้ปัญหาของชุมชน อีกทั้งยังพบว่า ประชาชนชุมชนวัดท่าการ้องมีสำนึกของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้กับเด็กและเยาวชนตลอดจนมีทัศนะว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ สามารถลดความขัดแย้งในชุมชน อันจะนำมาซึ่งความสามัคคี สมานฉันท์ ประองตอง ส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

^{๘๓}สัมภาษณ์ นายพิชิต เขาว์ชาญ, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๘๔}สังเกตการณ์ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

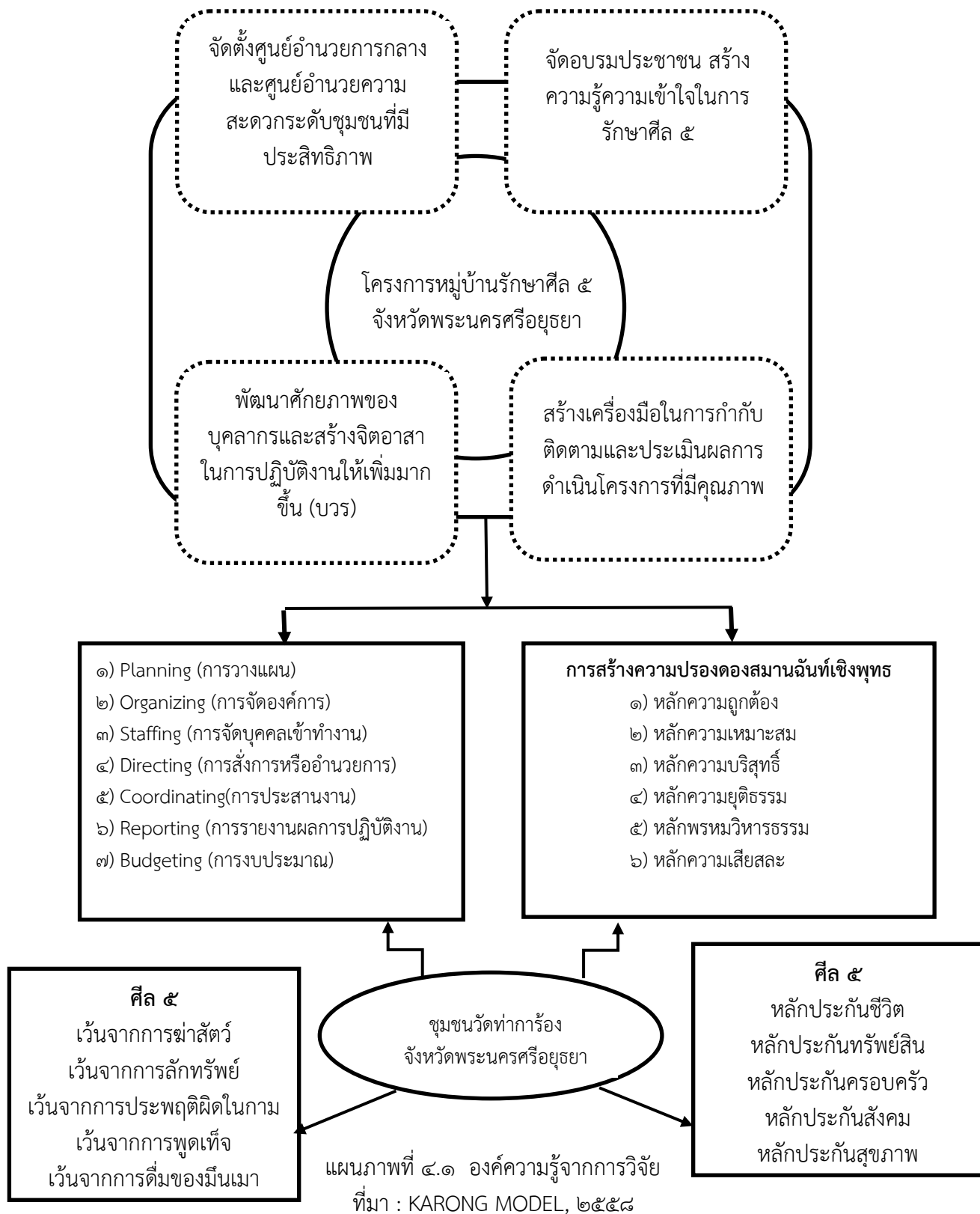
^{๘๕}สังเกตการณ์ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

^{๘๖}สัมภาษณ์ นายอนันต์ ตุงค์เรือง, ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดจากการสังเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย สามารถอธิบายแนวทางการขับเคลื่อนโครงการได้ดังนี้

แนวทางที่หนึ่ง กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย **กลยุทธ์ที่หนึ่ง** จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง **กลยุทธ์ที่สอง** จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงเรียน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของคณะสงฆ์ **กลยุทธ์ที่สาม** พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ **กลยุทธ์ที่สี่** สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่สอง การบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการบริหารงานตามหลัก

๑. การวางแผน (Planning) มีการวางแผนในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) มีการจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) มีการบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่การควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร

๔. การอำนวยการ (Direction) มีการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผนทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) มีการร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน มีการประสานงานระหว่างบ้าน วัด ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. การรายงาน (Reporting) มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่างๆภายในหน่วยงานและรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

๗. งบประมาณ (Budgeting) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

แนวทางที่สาม ได้แก่ การสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการรักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด เพราะศีล ๕ ได้ชื่อว่าเป็นหลักประกันต่างๆ เช่น ศีลข้อที่หนึ่ง เป็นหลักประกันชีวิตศีลข้อที่สอง เป็นหลักประกันทรัพย์สิน ศีลข้อที่สาม เป็นหลักประกันครอบครัว ศีลข้อที่สี่ เป็นหลักประกันสังคม และศีลข้อที่ห้า เป็นหลักประกันสุขภาพ โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ๖ ประการคือ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละจะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ณ ชุมชนวัดท่ากรัง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ กระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๕.๑.๑.๑ สภาพแวดล้อมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๕๖.๖๔ ตารางกิโลเมตร เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ไม่มีภูเขา ไม่มีป่าไม้ มีแม่น้ำไหลผ่าน ๔ สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำน้อย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑ แห่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดินมีและทรัพยากรน้ำเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเป็นอันดับ ๕ ของประเทศ รายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑. สาขาการผลิตอุตสาหกรรม ๒. สาขาการขายส่ง ๓. อสังหาริมทรัพย์ มี นิคมอุตสาหกรรม ๓ แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร สินค้าสำคัญของจังหวัดได้แก่สินค้าการเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตลาดสำคัญ มีจำนวน ๑๕ ตลาด กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ

๒. ด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสุข ศาสนา อาชญากรรม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน คมนาคม แรงงานและการจ้าง ผลการวิจัยพบว่าด้านอาชญากรรม มีการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม มีการจับกุมผู้กระทำผิด ประกอบด้วย คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการจับกุมผู้กระทำผิดมากที่สุด รองลงมาคือ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ คดีที่น่าสนใจ และ คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ ตามลำดับ ด้านการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๔ แห่ง ระดับอาชีวศึกษา ๘ แห่ง แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น ๓ เขตพื้นที่การศึกษา คือเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย การไฟฟ้าการประปาและการบริการโทรศัพท์ด้านคมนาคม มีเส้นทางรถโดยสารภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและระหว่าง จังหวัดต่างๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗๐ เส้นทาง เส้นทางเดินเรือ ๒๕๕๗แรงงานส่วนใหญ่เป็นประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปในมีจำนวน ๖๔๗,๐๑๐ คน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ๔๔๘,๘๒๖ คน แยกเป็น ผู้มีงานทำ ๔๔๔,๕๕๕ คน ผู้ว่างงาน ๓,๙๑๑ คน เป็นผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน ๓,๙๑๑ คน

๓. ด้านอื่นๆ ได้แก่ โครงการตามพระราชดำริ การท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโครงการพระราชดำริ จำนวน ๒๒ โครงการ เช่น โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร โครงการจัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎร ในเขต ตำบลคลองน้อย - ตำบลสองห้อง อำเภอบ้านแพรก โครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนาตามพระราชดำริโครงการปรับปรุงและขุดลอกคลองเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นต้น ด้านการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีวัดวาอารามและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ มากมาย อาทิเช่น วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล พระวิหารมณฑลพิตร วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระราชวังบางปะอิน เป็นต้น ในปี ๒๕๕๘ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายครั้ง ได้แก่ งานวันยุทธหัตถี “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” งานเทศกาลตรุษจีนกรุงเก่า “อยุธยาหามงคล” ครั้งที่ ๙ งานวันนายขนมต้ม (งานรำลึกถึงวีรชนนายขนมต้ม) งานวันสถาปนากรุงศรีอยุธยาและเทิดพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอยู่ทอง สกกรานต์กรุงเก่า งานวันเห็ดดับเต่างามที่สามเรือน งานวันย่านธุรกิจสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อัญญาญิก หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว งานอยุธยามรดกโลก เทศกาลสานสัมพันธ์พุทธ-อิสลาม-คริสต์ งานประเพณีลอยกระทงกรุงเก่า และงานลอยขิงฟ้า อยุธยามรดกโลก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

๕.๑.๑.๒ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่ากาห้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนวัดท่ากาห้อง มีพื้นที่ตั้งของชุมชนโดยรวมเป็นที่ราบอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับวัดธรรมารามและวัดกษัตริราอยู่ห่างจากเกาะเมืองประมาณ ๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่นอกพระนครด้านทิศตะวันตกหรือบริเวณทุ่งประเทศโดยมีวัดท่ากาห้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน ปัจจุบันวัดท่ากาห้องสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่หมู่ ๖ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีที่ดินทั้งวัดโฉนดเลขที่ ๖๒๘ เนื้อที่ ๒ ไร่ ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือติดตั้งอยู่บริเวณชุมชนอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ท่ามกลางมัสยิดถึง ๕ มัสยิด โดยมีบ้านเรือนที่เป็นพุทธศาสนิกชนอยู่ประมาณ ๘-๑๐ หลังคาเรือนเท่านั้นชุมชนวัดท่ากาห้อง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ชาวบ้านทั้งสองศาสนาสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพราะเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาตัวเอง โดย

มีวัดท่าการ้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีผู้นำที่ดี คือ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ซึ่งท่านเน้นหลักการบริหาร คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ร่วมกัน

๕.๑.๑.๓ กระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับกระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น พบว่า ผู้บริหารโครงการ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง กำนันตำบลบ้านป้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ และประชาชนที่ได้รับการแต่งตั้งได้ใช้หลักการบริหารโครงการ ๗ ประการ คือ ๑) Planning (การวางแผน) ๒) Organizing (การจัดองค์การ) ๓) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) ๔) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) ๕) Coordinating (การประสานงาน) ๖) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) และ ๗) Budgeting (การงบประมาณ)โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนวัดท่าการ้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการที่ชัดเจน และมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการโครงการของประชาชนในท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

การจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดในเขตหมู่บ้าน เป็นกรรมการที่ปรึกษาฯ ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการฯ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธานฯ ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นกรรมการฯ ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการและมีศูนย์อำนวยการอยู่ที่อาคาร กศน. วัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการในการจัดบุคคลเข้าทำงานของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงาน ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันและมีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงาน ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันอยู่เป็นประจำ แต่มีข้อจำกัด คือ บุคลากรในการสร้างความเข้าใจโครงการกับภาคประชาชนอย่างทั่วถึงมีน้อย บุคลากรในการบันทึกข้อมูลลงระบบออนไลน์มีน้อย และสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรผู้ดำเนินโครงการระดับล่างมีน้อย

กระบวนการในการสั่งการหรืออำนวยการนั้น ทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานเพื่อวางแผน กำหนดนโยบาย และวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประชุมคณะกรรมการบ่อยครั้ง มีการสรุปผลการดำเนินการเป็นระยะ และมีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการให้ดีอยู่ตลอดเวลา สำหรับข้อจำกัดด้านทรัพยากรนั้นก็มีการนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสม่ำเสมอเพื่อหาแนวทางและวิธีในการแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ ให้โครงการสามารถบรรลุตามเป้าหมายได้

การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถานศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่

๑) ร่วมกันการสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ เช่น อดทนงงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

๒) การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น การร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น

๓) การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการ เช่น การออกสื่อโฆษณา การติดป้ายประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย เว็บไซต์ เป็นต้น

๔) การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลโครงการ เช่น การสอดส่องดูแลโครงการ การประเมินโครงการ การสรุปผลโครงการ และการรายงานโครงการ เป็นต้น

การยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ของโครงการ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา นั้น ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับโครงการเป็นอย่างดี ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี เกิดความร่วมมือกันในสังคม เกิดกระแสการยอมรับของโครงการเป็นอย่างดี อาจมีบ้างในบางส่วนที่ยังเห็นว่าโครงการยังขาดความชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึงและชัดเจน จึงเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องรีบดำเนินการเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ เข้าถึง และร่วมกันพัฒนาต่อไป

กระบวนการในการบริหารงบประมาณนั้น คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการรวมถึงหน่วยงานราชการอนุมัติงบประมาณบางส่วนในการขับเคลื่อนโครงการ แต่งบประมาณที่มีนั้นมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยเงินทุนจากทางวัดเป็นหลัก และการจัดกิจกรรมที่ทางวัดและหน่วยงานราชการจัดอยู่แล้ว

ชุมชนวัดท่าการ้อง ยังนำเอาหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เชิงพุทธมาใช้ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ผ่านมิติทางด้านหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละดังนี้

๑. หลักความถูกต้อง กล่าวคือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง/ผู้บริหารหมู่คณะทุกระดับ พึงปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลัก “ธรรม” และเว้นขาดจากการปฏิบัติ “อธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. หลักความเหมาะสม รู้จักยืดหยุ่น ผ่อนหนัก ผ่อนเบา โดยไม่เสียหลักการ โดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุ สังเกตผล ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักฐานะของตน รู้จักประชุมชน รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และรู้จักประมาณในการบริโภค ใช้สอยทรัพย์ ตลอดทั้งงบประมาณของแผ่นดินให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า ไม่สูญเปล่า ฯลฯ เป็นต้น

๓. หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ ด้วยธรรมปฏิบัติดังกล่าว และ/หรือ การบริหารกิจการ ตลอดทั้งการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยจิตใจซื่อ มือสะอาด โปร่งใส ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม กล่าวคือ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเที่ยงธรรม ตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม ชื่อว่า “ยุติธรรม” ให้เสมอหน้ากัน ไม่เลือกปฏิบัติด้วยความลำเอียง หรือ อคติ ๔

๕. หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) คือ ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตา พรหมวิหาร ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณาพรหมวิหาร ปรารถนาที่จะให้ผู้ที่มิทุกข์ให้พ้นทุกข์ มุทิตาพรหมวิหาร พลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดีมีสุข ไม่อิจฉาริษยา และอุเบกขาพรหมวิหาร มีใจมีอัธยาศัย

เป็นกลาง วางเฉย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความทุกข์หรือความวิบัติ อันเราช่วยอะไรไม่ได้ และไม่ดูถูกเหยียด
ซ้ำเติม

๖. หลักความเสียสละ ผู้นำคน หรือ นักปกครอง/นักบริหาร เป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่น
พึงลดมานะ ละทิฐิ ด้วยความเสียสละความสุขส่วนตน และสละความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์สุข
ของหมู่คณะ และ/หรือ เพื่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวม

ด้วยคุณธรรมของผู้นำ และประชาชนทุกหมู่เหล่า ดังที่กล่าวนี้ ประชาชนก็จะอยู่
ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์

สรุปได้ว่า หลักการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์นั้น ควรเริ่มจากการสร้างความ
ปรองดองในจิตใจของเราก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความ
ปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

๕.๑.๒ แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดจากการสังเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการ
สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย สามารถอธิบายแนวทางการขับเคลื่อนโครงการได้ดังนี้

แนวทางที่หนึ่ง กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง
ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย **กลยุทธ์ที่หนึ่ง**
จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุ
อุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนิน
กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง **กลยุทธ์ที่สอง** จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕
รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อ
การสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตาม
นโยบายของคณะสงฆ์ **กลยุทธ์ที่สาม** พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้าง
จิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ
กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอ
ความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้าง
เครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการ
ดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่สอง การบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการบริหารงานตามหลัก

๑. การวางแผน (Planning) มีการวางแผนทางในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการ
ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) มีการจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วน
ของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) มีการบริหารงานด้านบุคลากรอัน
ได้แก่การควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร

๔. การอำนวยการ (Directing) มีการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผนทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) มีการร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน มีการประสานงานระหว่างบ้าน วัด ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. การรายงาน (Reporting) มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่างๆ ภายในหน่วยงานและรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

๗. งบประมาณ (Budgeting) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

แนวทางที่สาม ได้แก่ การสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการรักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด เพราะศีล ๕ ได้ชื่อว่าเป็นหลักประกันต่างๆ เช่น ศีลข้อที่หนึ่ง เป็นหลักประกันชีวิตศีลข้อที่สอง เป็นหลักประกันทรัพย์สิน ศีลข้อที่สาม เป็นหลักประกันครอบครัว ศีลข้อที่สี่ เป็นหลักประกันสังคม และศีลข้อที่ห้า เป็นหลักประกันสุขภาพ โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ๖ ประการคือ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละจะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของเราก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระมหาพรหมมหาโส** (นิตยบุณยากร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันมีเป้าหมาย และหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากันและท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคนและเกี่ยวกับการรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่างๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไข เพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้หรือไม่ก็

ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายชั้นตอนจนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง^๑

และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ๑) คำสอนเรื่องสามัคคีธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ด้วยความสมานฉันท์ เริ่มตั้งแต่ระดับปฏิบัติต่อตนเองและคนอื่น ชุมชน สังคม ประเทศ ให้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติสามัคคีธรรมเท่าที่จะสามารถปฏิบัติตามได้ กล่าวคือ ในระดับโลกียะก็เกิดให้เกิดความสงบสุขในสังคมการดำเนินชีวิตร่วมกัน ส่วนระดับโลกุตระก็สามารถส่งผลให้เป็นบรมมรรคผลสิ้นความทุกข์ได้ในที่สุด ๒) หลักการปฏิบัติสามัคคี มีลักษณะ ๓ ประการคือการกระทำร่วมกันทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยยึดหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ซึ่งสรุปลงในสุจริต ๓ ประการ วิธีการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา เป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงเพื่อส่งผลสูงสุด ๓) ผลของการปฏิบัติสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีอยู่ ๓ ประการ คือ ประโยชน์เพื่อตน คนอื่นและทั้งสองฝ่าย ความสงบสุขของสังคมนั้นเอง ประโยชน์ของสามัคคีธรรมมีหลายประการด้วยกัน เริ่มจากชีวิตปัจจุบันการเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ และหลุดพ้นจากความทุกข์ได้สิ้นเชิง ดังนั้น การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม โดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ปรีกษาและให้อภัยกัน สามารถนำทางชีวิตของคนไทยให้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขและสันติในการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนและสังคมได้อย่างสมดุล หากผู้คนในสังคมให้ความสำคัญในการศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็สามารถเป็นประโยชน์ในชีวิตของตนและส่วนรวมได้จริง^๒

๕.๒.๒ กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล)** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนการนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวตั้ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อ

^๑พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^๒จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์, “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕).

ต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรากฐานของสันติภาพเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นมโนธรรมสำนึกที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล ทั้งความเสมอภาค ความยุติธรรม ฆราวาสภาพ สัมพันธภาพ ดุลยภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นแบบสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก ทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวก ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาหยาบของ ความขัดแย้งและความรุนแรง ในรูปของตัณหา มานะ ทิฎฐิ และอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งศีล ๕ จะเป็นตัวสกัดกั้นและทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยรากฐานเชิงโครงสร้างจะเข้าไปจัดโครงสร้างสังคมไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะปลูกเร้าให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกันตามหลักมนุษยชน ซึ่งเป็นรากฐานของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเข้าไปจัดการกับรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง โดยจะมีความเชื่อมโยงกันทั้งโครงสร้าง คุณค่าของมนุษย์และการควบคุมกิเลสภายใน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาคอย่างยั่งยืนต่อไป^๓

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนนโยบายจากทั้งภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรอนุมัติโครงการต่างๆ ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในทางที่ดี ผ่านโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม

๒. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนพัฒนาระยะยาว มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

^๓พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริภมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๓. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำรายงานความก้าวหน้า และความสำเร็จของโครงการ เสนอให้คณะรัฐมนตรีทราบ และมีการเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงความสำเร็จของโครงการ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษา ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด หน่วยงานราชการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ ชุมชน สถานศึกษา ควรประสานงานและร่วมมือกันดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาต่อไป

๒. ชุมชนควรนำเอากลยุทธ์ทั้ง ๔ ประเด็น คือ กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงเรียน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของคณะสงฆ์ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่องนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาวิเคราะห์การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่เน้นหลักธรรมหรือคุณธรรมอื่นๆ ที่สอดคล้อง เช่น ค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นต้น

๓. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หลังจากงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

๔. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการดำเนินงานการสร้างความปรองดองสมานฉันท์
ของคนในชาติด้วยมิติศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๗.

จันทร์ธานี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง.
กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๓๖.

ชาญชัย อาจิมสมาจาร. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๐.

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. รัช. การวางแผนและบริหารโครงการ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๔๕.

ดำรง วัฒนา. คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป..

ตติยา สุวรรณบุบผา. ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย. นครศรีธรรมราช : บริษัท ป.
อินเตอร์พรีน แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๑.

ติน ปรัชญพฤทธิ. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ถวิล เกื้อกุลวงศ์. การบริหารการศึกษาสมัยใหม่ : ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : ไทย
วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๓.

ปกรณ์ ปรียากร. การบริหารโครงการ: แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘.

_____. การบริหารโครงการ:แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ คณะรัฐประศาสน
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๗.

ประชุม รอดประเสริฐ. การบริหารโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์,
๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการ
ศาสนา, ๒๕๔๔.

- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี). **ธรรมปริทัศน์ “๔๖”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- พิชิต ฤทธิจรรุญ. ผศ.ดร.. **การวิจัยการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗.
- ฟื้น ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบูรพาสาส์น, ๒๕๔๙.
- เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี. **การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ, ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖. หน้า ๖๖๔.
- _____ . **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ, ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖.
- วรเดช จันทรศรและไพโรจน์ ภัทรนรากุล. **การประเมินผลระบบเปิด**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๔๑.
- วิยะดา สิมะเสถียร. “แนวทางการสร้างสมานฉันท์ในสังคมไทย”. อ้างใน ตติยา สุวรรณบุบผา. **ความเป็นพลเมืองไทยในระบบประชาธิปไตย**. นครศรีธรรมราช : บริษัท ป.อินเตอร์ปริ้นแอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๕๑.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหารหลักการทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.
- เศวณิต เศาณานนท์. **ภาวะผู้นำ Leadership**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครราชสีมา : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๑.
- ส.วาสนา ประवालพุกษ์. **หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์, ๒๕๔๔.

- สมคิด พรหมจ้อย. **เทคนิคการประเมินโครงการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์, ๒๕๕๐.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **เบญจศีลและเบญจธรรม**. กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์มหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. **รวมบทความทางการประเมินโครงการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. **วิธีวิทยาการประเมิน: ศาสตร์แห่งคุณค่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- สาคร สุขศรีวงศ์.ดร.. **การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
จี. พี. ไฮเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์
โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”**. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี. **เทคนิคการบริหารโครงการ**. ปัตตานี : สำนักงานสหกรณ์จังหวัด
ปัตตานี, ๒๕๕๓.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. **ผลการดำเนินโครงการสำคัญตาม
นโยบายรัฐบาล รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ประจำปี
งบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๕ เดือนตุลาคม ๒๕๕๔ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๕๕**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม,
๒๕๕๕.
- สำราญ มีแจ้ง. **การประเมินโครงการทางการศึกษา**. พิษณุโลก: ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัย
นเรศวร, ๒๕๔๓.
- _____. **การประเมินโครงการทางการศึกษา**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๐.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษฎ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ก.พ., ๒๕๓๖.
- สุปรีชา กมลาศน์. **กลยุทธ์การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- สุภมาส อังศุโชติ. “รูปแบบการประเมินนโยบาย แผนงาน และโครงการ.” ใน **ประมวลสาระ ชุด
วิชาการประเมินนโยบาย แผนงาน และโครงการ. หน่วยที่ ๕**. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๕.
- สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- สุเมธ แสงนันทนวล. **ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**.
กรุงเทพมหานคร : ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สุวิมล ติรกานันท์. **การประเมินโครงการ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- หลวงวิจิตรวาทการ. **ของดีในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

- จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์. “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. “การใกล้เคียงข้อพิพาทโดยคณะรัฐมนตรี”. รายงานวิจัย ภาควิชารัฐศาสตร์ และ รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากกร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระวิมาน คมกัธปถโย (ตรีภมกล). “การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะ ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- วงศ์กร เพิ่มผล. “ศิลปะ ๕ มิติอารยธรรมสากล”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- วรภรณ์ จิรชีพพัฒนา. ผศ.ดร.. “การบริหารโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.
- สถาบันพระปกเกล้า. “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.
- อุไรวรรณ ธนสถิต. ศาสตราจารย์ ดร.. “บทบาทของสภาพพัฒนาการเมืองกับการเสริมสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๖.

(๓) บทความ :

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. “การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในสถานศึกษา : กรอบแนวคิด ความสำคัญ และความท้าทาย”. วารสารร่มพฤษ. ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน – กันยายน ๒๕๕๒ : ๓๗.
- พระมหาสมบุญ วุฑุฒิโกโร. ดร. “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม : กระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับเบญจศีล”. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๙ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ๒๕๕๖ : ๓๕๒-๓๗๘.
- ไพศาล หวังพานิช. “หลักและวิธีการประเมินโครงการ.” วารสารวัดผลการศึกษา. ๑๑ มกราคม, ๒๕๓๓ : ๓๑.
- วัดญาณเวศกวัน. “สมานฉันท์”. ข่าวสารญาณเวศก. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๐.

สุรศักดิ์ ปาเฮ. “สู่มิติการเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ”. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖
มิถุนายน, ๒๕๔๓ : ๗๐-๗๕.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. รายงานผล สรุป % ประชากรร่วมโครงการ ระดับ ๑ รายจังหวัด.
[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.sila5.com/report/index/getRank2>. [๒๘
กรกฎาคม ๒๕๕๘].

ประชาสัมพันธ์รัฐสภา. แนวทางที่จะสร้างความปรองดองของคนในชาติ โดย ศาสตราจารย์ ดร.
อุกฤษ มงคลนาวิน ประธานกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ
ค.อ.น. ประธานรัฐสภา สมัยปี พ.ศ, ๒๕๒๗ – ๒๕๓๕. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://www.facebook.com/PRSENATE/posts/559118670790494>. [๒๑
สิงหาคม ๒๕๕๘].

พระราชญาณวิสิฐ. ๖ หลัก ปรองดองสมานฉันท์. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://www.komchadluek.net/> [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

โมไนย พจน์. หลักการปรองดองแห่งชาติเชิงพุทธ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<https://www.gotoknow.org/posts/452410>. [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

วิกิพีเดีย. โครงการ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3>. [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

ศูนย์ทดสอบและประเมินเพื่อพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
รูปแบบการประเมินโครงการ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://home.kku.ac.th/sompo_pu/spweb/evaluation/evaluation-model.pdf. [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สามารถ มั่งสึง. การปรองดอง : การคิดเห็นตรงข้าม. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000082152>.
[๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สุโขทัยธรรมมาธิราช. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์และประเมินโครงการ. [ออนไลน์].
แหล่งข้อมูล : <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom14/01-01-01.html>. [๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สุภาวดี บุญมี. สันติภาพ สันติวิธี สมานฉันท์และวิถีแห่งความปรองดอง. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :
<http://www.southinsider.com/main/content.php?page=sub&category=79&id=1925>. [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

อธิมุเตโต. สามัคคีปรองดอง. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://board.palungjit.org>. [๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๒. ภาษาอังกฤษ :

I. Book

- Abu-Nimer. Reconciliation. **Justice. and Coexistence : Theory and Practice.** Lanham. MD : Lexington Books, 2001.
- Bercovitch. Jacob. Victor Kremenyuk. and William I. **The SAGE Handbook of Conflict Resolution.** London : Sage, 2009.
- Bloomfield. David. Teresa Barnes. and Luc Huyse. **Reconciliation After Violent Conflict : A Handbook.** Stockholm : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2003.
- Ebel. R.L.. And Frisbie. D.A. **Essentials of Educational Measurement.** 4 th ed.. New Jersey: Prentice–Hall, 1986.
- Ehrens and Lehmann. **Measurement and Evaluation in Education and Psychology.** 2 nd ed. New York : Holt. Rinehart and Winoton, 1978.
- Fitzpatrick. J.L.. Sanders. J.R.. and Worthen. B.B.. **Program Evaluation. Alternative Approaches and Practical Guidelines.** New York : Longman, 2004.
- Galtung. Johan. **Peace by Peaceful Means : Peace and Conflict. Development and Civilization.** London : Sage Publications, 1998.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance. **“Reconciliation after Violent Conflict”.** [Online]. from http://www.idea.int/publications/reconciliation/upload/reconciliation_chap02.pdf. [August 3. 2015].
- Kirkpatrick. D.L.. **Evaluating Training Programs: the Four Levels.** 2 nd.ed. San Francisco : Berrett-Koehler, 1998.
- Koontz. Harold and Heize Weihrich. **Essential of Management.** 5th. Singapore : McGraw-Hall, 1990.
- Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration.** New York : Institute of Public Administration, 1937.
- Murphy. Colleen. **A Moral Theory of Political Reconciliation.** Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
- Popham. W.J.. **Educational Evaluation.** New Jersey : Prentice-Hall, 1975.
- Price. Alan. **Human Resourec Management In a Business Context.** 2 edition. London : Thomson Learning, 2004.
- Rossi. P.H.. Lipsey. M.K.. and Freeman. H.E.. **Evaluation: a Systematic Approach.** 7 th ed.. Newbery Park. CA : Sage, 2004.
- Schwalbe. K. **Information Technology Project Management.** 5th edition. MA.: Thomson, 2007.

Stufflebeam. D.L.. and Shinkfield. A.J.. **Evaluation Theory. Models. and Applications.** San Francisco : Jossey-Bass, 2007.

_____. **Systematic Evaluation.** Boston : Kluwer- Nijhoff, 1990.

Whittaker. David J.. **Conflict and Reconciliation in the Contemporary World.** New York : Routledge, 1999.

Worthen B.R. and Sanders. J.R.. **Educational Evaluation : Theory and Practice.** CA: Wadsworth, 1973.

๓. สัมภาษณ์

นางสาวอัจฉรา อ่อนจันทร์. ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายจรรุภักดิ์ ธีมัมพร. ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา . สัมภาษณ์, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายพิชิต เชาว์ชาญ. ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สัมภาษณ์, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายไพรัช เสือสิงห์. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายอนันต์ ตรงค์เรือง. ชาวบ้านตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

นายอภิชาติ สุขสมบูรณ์. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระครูเกษมพัฒนาภรณ์. รองเจ้าคณะอำเภออุทัย. สัมภาษณ์, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล. เจ้าอาวาสวัดอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระครูสิริชัยมงคล. รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระเทพรัตนนगर. เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระปลัดประดิษฐ์ ฐิตาโก. ดร.. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระปลัดยุทธภูมิ สิริสาโร. เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระปลัดสมพงษ์ กวีวิโส. ดร.. เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระพิพัฒน์ศาสนิกวิธาน. รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระมหาเวชยันต์ เวชยันโต. เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

พระเมธีวรภรณ์. รองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สัมภาษณ์, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
บทความการวิจัย

การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

BUILDING THE RECONCILIATION BY BE DRIVEN WITH FIVE PRECEPTS
VILLAGE PROJECT IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.^๑

Phramaha Krisada Kittisobhano, Dr.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ณ ชุมชนวัดท่ากร้าง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

๑) การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หลักการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีการวางแผน (Planning) มีการจัดหน่วยงาน (Organizing) มีการจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) มีการอำนวยการ (Direction) มีการประสานงาน (Coordinating) มีการรายงาน (Reporting) และ มีงบประมาณ (Budgeting) โดยผู้นำชุมชนวัดท่ากร้างยึดหลักการบริหารโครงการดังกล่าว และสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยหลัก ๖ ประการคือ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละ ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

๒. แนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายของ

^๑อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะสงฆ์ **กลยุทธ์ที่สาม** พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ **กลยุทธ์ที่สี่** สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the process of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province. 2) to propose the trend of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province. The researcher used the Qualitative Research as a documentary Research . The study was conducted by in-depth interviewing from 17 key informants selected by Non-participant Observation at Wat Thakarong community Banpom Sub district , Ayutthaya Province , Ayutthaya Province.

The research findings were as follows:

1) The creation of reconciliation will be started by the creation of reconciliation in individual mind spread out to society by the understanding , appreciation and development. In the other hand the process of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province will be used the project management with Planning , Organizing ,Staffing ,Direction , Coordinating ,Reporting and Budgeting by community leader with 6 principles such as The right principle , The suitable principle , The pure principle , The fairness principle , The Promvihandham principle and The sacrifice principle and all of its will be push the reconciliation in community.

2). The trend of the creation of reconciliation by driven with Five precepts village project in Ayutthaya Province consisted of 4 strategies 1. To set the center of direction and convenience center for push this project and continuous drive all activities. 2. Training the people such as in school , government department , company and community for the understanding in Five precepts. 3. The potential development both monks and layman for the jobs that volunteer by the emphasizing with the coordination between home , temple and community (Boworn) and the last 4. To built the quality tools by the specialist for evaluation this project that cooperation with the university and set the quality report that shown both qualilative and quantity of this project.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นดินแดนพระพุทธศาสนา ประชาชนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ เพราะต่างมุ่งสร้างกุศลคุณงามความดี โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เว้นจากการเบียดเบียนกัน ประกอบสัมมาอาชีพ ซื่อสัตย์ สุจริต แต่เมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไปกลับพบว่า ประชาชนเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๓ นำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ คน บาดเจ็บอีกจำนวนมาก รวมถึงผู้สูญหายอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ปรากฏข้อมูล อีกทั้งความสูญเสียทางวัตถุ อาคาร สถานที่ต่างๆ อีกหลายแห่ง สังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาเป็นยุคแห่งความหวาดกลัวและหวาดระแวง ที่ประชาชนไม่สามารถพูดคุยเรื่องความคิดเห็นทางการเมืองเป็นการทั่วไป แม้กระทั่งการพูดคุยกับญาติ หรือเพื่อสนิท ในหลายชุมชนมีกลุ่มคนที่มีความคิดแตกต่างทางการเมืองกันอย่างชัดเจน เกิดการบ่มเพาะความเกลียดชังกัน จากการเลือกรับสื่อที่นำเสนอความคิดเห็นทางการเมืองที่สอดคล้องกับมุมมองของตน และแบ่งขั้วแยกกันอย่างเห็นได้ชัด ในบางพื้นที่เกิดการปะทะกันระหว่างสองกลุ่มที่เห็นต่างทางการเมือง มีการใช้อาวุธต่างๆ รวมถึงอาวุธปืนทำร้ายร่างกายกัน ทำให้มีผู้เสียชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นความรุนแรงได้ขยายตัวไปถึงในระดับครอบครัว จนกระทั่งเกิดการเสียชีวิตและความสัมพันธ์ที่แตกร้าว จากความรุนแรงที่กล่าวมาอันนำมาซึ่งการสูญเสียอย่างประเมินค่ามิได้ และเกิดสภาพสังคมแห่งความหวาดระแวง คำถามที่ตามมาคือรากเหง้าของปัญหาของสังคมไทยคืออะไร ซึ่งมีหลายฝ่ายพยายามให้คำอธิบายต่อปัญหาดังกล่าวว่าเป็นการแข่งขันเชิงอำนาจ การทุจริตประเพณีนิยมของผู้มีอำนาจ ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกเลือกปฏิบัติ ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนจนกับคนรวย ตลอดจนโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน^๒

เหตุการณ์ต่างๆ ข้างต้นได้นำไปสู่ความพยายามแก้ไขปัญหาจนเกิดความปรองดองขึ้น เพื่อมุ่งหวังที่จะก้าวผ่านวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นจนสามารถเรียกได้ว่าสามารถนำไปสู่สังคมที่มีสันติภาพ ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ แนวความคิดของต่างประเทศที่ใช้เพื่อสังคมความปรองดอง คือ ความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมที่มีความขัดแย้งไปสู่สันติภาพและความเป็นประชาธิปไตย

โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นนโยบายสำคัญของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ดำริให้กับคณะสงฆ์ทุกจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้จัดทำในรูปของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองและประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบร่มเย็น โดยเน้นการรณรงค์ส่งเสริม และสนับสนุนให้มี “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ขึ้นในทุกส่วนของประเทศ ตามดำริที่เจ้าประคุณ

^๒สถาบันพระปกเกล้า, “การสร้างความปรองดองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความว่า “อันว่าศีล ๕ เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เป็นสุขเมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มอบหมายภารกิจให้ส่วนราชการสร้างความปรองดองสมานฉันท์แก่ประชาชนในชาติ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพร้อมกันทั้ง ๗๖ จังหวัด ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมกับจังหวัดต่างๆ เปิดโครงการนาร่องและขับเคลื่อนการดำเนินงานในหลายพื้นที่ โดยมีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน ผู้นำผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ ร่วมขับเคลื่อนโครงการ^๓

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖ อำเภอ ๒๐๙ ตำบล ๑,๔๕๙ หมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑ แห่ง องค์กรบริหารส่วนตำบล ๑๒๑ แห่ง มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๘๐๓,๓๗๓ คน เป็นชาย ๓๘๗,๕๑๘ คน เป็นหญิง ๔๑๖,๒๕๕ คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๒.๑๒ ศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๗.๕๓ และศาสนาคริสต์ ร้อยละ ๐.๓๔ ศาสนสถานในจังหวัดมีทั้งสิ้น ๕๗๖ แห่ง แยกเป็นวัด ๕๐๕ วัด มัสยิด ๖๐ วัด และโบสถ์คริสต์ ๑๑ แห่ง ในปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้การปกครองของพระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนagr เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสวัดพนัญเชิงวรวิหาร มีนโยบายในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากสถิติในปัจจุบันพบว่า มีประชาชนเข้าร่วมสมัครในโครงการจำนวนทั้งสิ้น ๒๒๐,๔๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘ ซึ่งอยู่ในอันดับที่ ๒๖ ของประเทศ^๔ ซึ่งเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงการอยู่ที่ร้อยละ ๙๐

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่ามีองค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการดำเนินการอย่างไรให้โครงการประสบผลสำเร็จ ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๓สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

^๔โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, รายงานผล สรุป % ประชากรร่วมโครงการ ระดับ ๑ รายจังหวัด, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.sila5.com/report/index/getRank2>, [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒) ศึกษาสภาพทั่วไปและบริบทของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ณ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีตัวอย่าง
- ๓) สังเกตการณ์โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ณ ชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีตัวอย่าง
- ๔) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และสรุปวิเคราะห์กระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๕) สังเคราะห์แนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นรูปแบบจำลองพร้อมเสนอเป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนโครงการ
- ๖) นำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

- ๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

- ๑) กระบวนการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันทน์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๑ สภาพแวดล้อมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๕๖.๖๔ตารางกิโลเมตร เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา ไม่มีภูเขา

ไม่มีป่าไม้ มีแม่น้ำไหลผ่าน ๔สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำน้อย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๖อำเภอ ๒๐๙ตำบล ๑,๔๕๙หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑แห่ง เทศบาลนคร ๑แห่ง เทศบาลเมือง ๔แห่ง เทศบาลตำบล ๓๑แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๒๑แห่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรดินมีและทรัพยากรน้ำเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเป็นอันดับ ๕ ของประเทศ รายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑. สาขาการผลิตอุตสาหกรรม๒. สาขาการขนส่ง ๓. อสังหาริมทรัพย์ มีนิคมอุตสาหกรรม ๓แห่งได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า (ไฮเทค) และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนครสินค้าสำคัญของจังหวัดได้แก่สินค้าการเกษตร สินค้าอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ตลาดสำคัญ มีจำนวน ๑๕ ตลาด กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ

๒. ด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสุข ศาสนา อาชญากรรม การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน คมนาคม แรงงานและการจ้าง ผลการวิจัยพบว่าด้านอาชญากรรม มีการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม มีการจับกุมผู้กระทำผิด ประกอบด้วย คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการจับกุมผู้กระทำผิดมากที่สุด รองลงมาคือ คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ คดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ คดีที่น่าสนใจ และ คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ ตามลำดับ ด้านการศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ๔ แห่ง ระดับอาชีวศึกษา ๘ แห่ง แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น ๓ เขตพื้นที่การศึกษา คือเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒และเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย การไฟฟ้าการประปาและการบริการโทรศัพท์ด้านคมนาคม มีเส้นทางรถโดยสารภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและระหว่าง จังหวัดต่างๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๗๐ เส้นทาง เส้นทางเดินเรือ ๒๕๕๗แรงงานส่วนใหญ่เป็นประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปในมีจำนวน ๖๔๗,๐๑๐ คน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ๔๔๘,๘๒๖ คน แยกเป็น ผู้มีงานทำ ๔๔๔,๕๕๕ คน ผู้ว่างงาน ๓,๙๑๑ คน เป็นผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน ๓,๙๑๑ คน

๓. ด้านอื่นๆ ได้แก่ โครงการตามพระราชดำริ การท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโครงการพระราชดำริ จำนวน ๒๒ โครงการ เช่น โครงการศูนย์ศิลปาชีพบางไทร โครงการจัดหาความช่วยเหลือราษฎร ในเขต ตำบลคลองน้อย - ตำบลสองห้อง อำเภอบ้านแพรง โครงการช่วยเหลือเกษตรกรชาวนาตามพระราชดำริโครงการปรับปรุงและขุดลอกคลองเมือง อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นต้น ด้านการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีวัดวาอารามและสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ มากมาย อาทิเช่น วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล พระวิหารมณฑลพิตร วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระราชวังบางปะอิน เป็นต้น ในปี ๒๕๕๘ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายครั้ง ได้แก่ งานวันยุทธหัตถี “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช” งานเทศกาลตรุษจีนกรุงเก่า “อยุธยาหมางคล” ครั้งที่ ๙ งานวันนายขนมต้ม (งานรำลึกถึงวีรชนนายขนมต้ม) งานวันสถาปนากรุงศรีอยุธยาและเทิดพระเกียรติสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอยู่ทอง สงกรานต์กรุงเก่า งานวันเห็ดดับเต่างามที่สามเรือน งานวันย่านธุรกิจสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อัญญาณี หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว งานอยุธยามรดกโลก เทศกาลสานสัมพันธ์พุทธ-อิสลาม-คริสต์ งานประเพณีลอยกระทงกรุงเก่า และงานลอยขึงฟ้า อยุธยามรดกโลก ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

๑.๒ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนวัดท่าการ้อง มีพื้นที่ตั้งของชุมชนโดยรวมเป็นที่ราบอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับวัดธรรมารามและวัดกษัตราธิราชอยู่ห่างจากเกาะเมืองประมาณ ๓ กิโลเมตร ตั้งอยู่นอกพระนครด้านทิศตะวันตกหรือบริเวณทุ่งประเทศโดยมีวัดท่าการ้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน ปัจจุบันวัดท่าการ้องสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่หมู่ ๖ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีที่ดินทั้งวัดโฉนดเลขที่ ๖๒๘ เนื้อที่ ๒ ไร่ ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือติดตั้งอยู่บริเวณชุมชนอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ท่ามกลางมัสยิดถึง ๕ มัสยิด โดยมีบ้านเรือนที่เป็นพุทธศาสนิกชนอยู่ประมาณ ๘-๑๐ หลังคาเรือนเท่านั้นชุมชนวัดท่าการ้อง เป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ชาวบ้านทั้งสองศาสนาสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพราะเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาตัวเอง โดยมีวัดท่าการ้องเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีผู้นำที่ดี คือ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ซึ่งท่านเน้นหลักการบริหาร คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ร่วมกัน

๑.๓ กระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำหรับกระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นพบว่า ผู้บริหารโครงการ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง กำนันตำบลบ้านป้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ และประชาชนที่ได้รับการแต่งตั้งได้ใช้หลักการบริหารโครงการ ๗ ประการ คือ ๑) Planning (การวางแผน) ๒) Organizing (การจัดองค์การ) ๓) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) ๔) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) ๕) Coordinating (การประสานงาน) ๖) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) และ ๗) Budgeting (การงบประมาณ)โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนวัดท่าการ้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการที่ชัดเจน และมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการโครงการของประชาชนในท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

การจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้องประกอบด้วย ก. เจ้าอาวาสวัดในเขตหมู่บ้าน เป็นกรรมการที่ปรึกษา ข. ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นประธานกรรมการ ค. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลของหมู่บ้านนั้น เป็นรองประธาน ง. ประชาชนในหมู่บ้านนั้น ไม่ต่ำกว่า ๓ คน ไม่เกิน ๕ คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เป็นกรรมการ จ. ให้กรรมการพิจารณาคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านนั้น ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และบุคคลคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการและมีศูนย์อำนวยการอยู่ที่อาคาร กศน. วัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการในการจัดบุคคลเข้าทำงานของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงาน ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันและมีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงาน ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองร่วมกันอยู่เป็นประจำ แต่มีข้อจำกัด คือ บุคลากรในการสร้างความเข้าใจโครงการกับภาคประชาชนอย่างทั่วถึงมีน้อย บุคลากรในการบันทึกข้อมูลลงระบบออนไลน์มี

น้อย และสิ่งอำนวยความสะดวกและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรผู้ดำเนินโครงการระดับล่างมีน้อย

กระบวนการในการสั่งการหรืออำนวยการนั้น ทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานเพื่อวางแผน กำหนดนโยบาย และวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประชุมคณะกรรมการบ่อยครั้ง มีการสรุปผลการดำเนินการเป็นระยะ และมีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการดำเนินการให้ที่อยู่ตลอดเวลา สำหรับข้อจำกัดด้านทรัพยากรนั้นก็มีการนำเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสม่ำเสมอเพื่อหาแนวทางและวิธีในการแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ ให้โครงการสามารถบรรลุตามเป้าหมายได้

การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถานศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน ชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่ ๑) ร่วมกันการสนับสนุนและส่งเสริมโครงการ เช่น อุทหนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ๒) การมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น การร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมประชุมปรึกษาหารือ เป็นต้น ๓) การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการ เช่น การออกสื่อโฆษณา การติดป้ายประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย เว็บไซต์ เป็นต้น ๔) การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลโครงการ เช่น การสอดส่องดูแลโครงการ การประเมินโครงการ การสรุปผลโครงการ และการรายงานโครงการ เป็นต้น

การยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ของโครงการการสร้างความปลอดภัยตามคันน้ำ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับโครงการเป็นอย่างดี ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานร่วมกันจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี เกิดความร่วมมือกันในสังคม เกิดกระแสการยอมรับของโครงการเป็นอย่างดี อาจมีบ้างในบางส่วนที่ยังเห็นว่าโครงการยังขาดความชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างทั่วถึงและชัดเจน จึงเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องรีบดำเนินการเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ เข้าถึง และร่วมกันพัฒนาต่อไป

กระบวนการในการบริหารงบประมาณนั้น คณะสงฆ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนโครงการรวมถึงหน่วยงานราชการอนุมัติงบประมาณบางส่วนในการขับเคลื่อนโครงการ แต่งบประมาณที่มีนั้นมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยเงินทุนจากทางวัดเป็นหลัก และการจัดกิจกรรมที่ทางวัดและหน่วยงานราชการจัดอยู่แล้ว

ชุมชนวัดท่ากาเรือ ยังนำเอาหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยตามคันน้ำเชิงพุทธมาใช้ในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษา ๕ ผ่านมิติทางด้านหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละดังนี้

๑. หลักความถูกต้อง กล่าวคือ ผู้นำหรือผู้ปกครอง/ผู้บริหารหมู่คณะทุกระดับ พึงปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลัก “ธรรม” และเว้นขาดจากการปฏิบัติ “อธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒. หลักความเหมาะสม รู้จักยืดหยุ่น ผ่อนหนัก ผ่อนเบา โดยไม่เสียหลักการ โดยอาศัยหลักสัปปริสธรรม ๗ คือ ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุ สังเกตผล ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักฐานะของ

ตน รู้จักประชุมชน รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และรู้จักประมาณในการบริโภค ใช้สอยทรัพย์ ตลอดทั้งงบประมาณของแผ่นดินให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า ไม่สูญเปล่า ฯลฯ เป็นต้น

๓. หลักความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ ด้วยธรรมปฏิบัติดังกล่าว และ/หรือ การบริหารกิจการ ตลอดทั้งการบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยจิตใจซื่อ มือสะอาด โปร่งใส ตรวจสอบได้

๔. หลักความยุติธรรม กล่าวคือ ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเที่ยงธรรม ตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม ชื่อว่า “ยุติธรรม” ให้เสมอหน้ากัน ไม่เลือกปฏิบัติด้วยความลำเอียง หรือ อคติ ๔

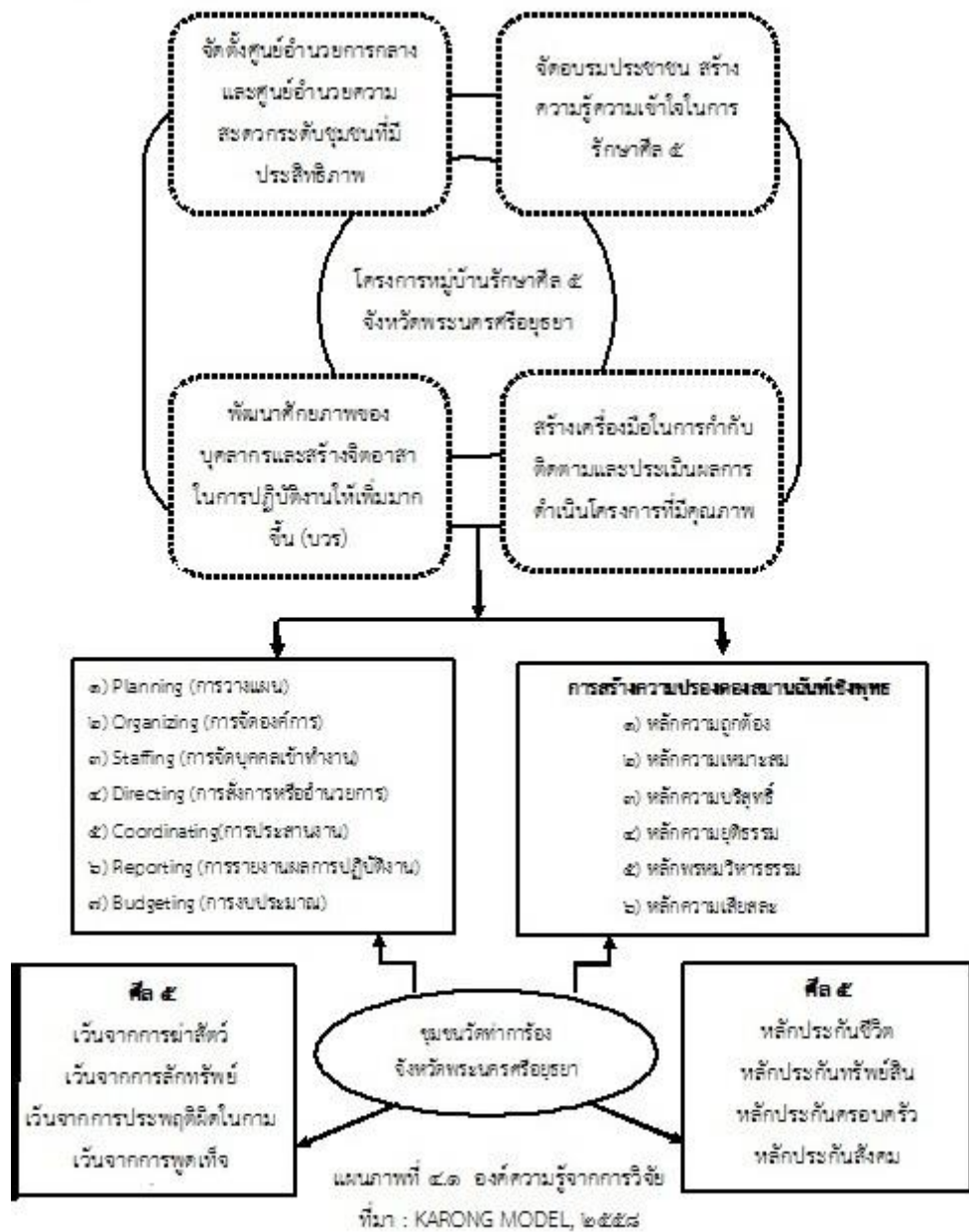
๕. หลักพรหมวิหารธรรม (คุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่) คือ ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตา พรหมวิหาร ประารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณาพรหมวิหาร ประารถนาที่จะให้ผู้ที่มิทุกข์ให้พ้นทุกข์ มุทิตาพรหมวิหาร พลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดีมีสุข ไม่อิจฉาริษยากัน และอุเบกขาพรหมวิหาร มีใจมัธยัสถ์ เป็นกลาง วางเฉย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความทุกข์หรือความวิบัติ อันเราช่วยอะไรมิได้ และไม่ดูถูกเหยียดซ้ำเติม

๖. หลักความเสียสละ ผู้นำคน หรือ นักปกครอง/นักบริหาร เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือผู้อื่น พึงลดมานะ ละทิฐิ ด้วยความเสียสละความสุขส่วนตน และสละความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์สุขของหมู่คณะ และ/หรือ เพื่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวม

สรุปได้ว่า ด้วยคุณธรรมของผู้นำ และประชาชนทุกหมู่เหล่า ดังที่กล่าวนี้ ประชาชนก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ไม่ต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของเราก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

๒) แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดจากการสังเคราะห์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย สามารถอธิบายแนวทางการขับเคลื่อนโครงการได้ดังนี้

จากแผนภาพที่ ๑ พบว่า แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

แนวทางที่หนึ่ง กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่ากรัง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย **กลยุทธ์ที่หนึ่ง** จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง **กลยุทธ์ที่สอง** จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตาม

นโยบายของคณะสงฆ์ **กลยุทธ์ที่สาม** พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ **กลยุทธ์ที่สี่** สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่สอง การบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการบริหารงานตามหลัก

๑. การวางแผน (Planning) มีการวางแผนงานในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดหน่วยงาน (Organizing) มีการจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) มีการบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่การควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร

๔. การอำนวยความสะดวก (Direction) มีการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผนทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะตลอดจนการให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

๕. การประสานงาน (Coordinating) มีการร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนต่างๆให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน มีการประสานงานระหว่างบ้าน วัด ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๖. การรายงาน (Reporting) มีการรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของกิจการต่างๆภายในหน่วยงานและรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

๗. งบประมาณ (Budgeting) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุมรวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

แนวทางที่สาม ได้แก่ การสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการรักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด เพราะศีล ๕ ได้ชื่อว่าเป็นหลักประกันต่างๆ เช่น ศีลข้อที่หนึ่ง เป็นหลักประกันชีวิตศีลข้อที่สอง เป็นหลักประกันทรัพย์สิน ศีลข้อที่สาม เป็นหลักประกันครอบครัว ศีลข้อที่สี่ เป็นหลักประกันสังคม และศีลข้อที่ห้า เป็นหลักประกันสุขภาพ โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ๖ ประการคือ หลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักความเสียสละจะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๑) หลักการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงนั้น ควรเริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของเรา ก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก นอกจากนี้หลักการสร้างความปลอดภัยที่มั่นคงนั้น ควรเน้นหลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส** (นิธิบุญยากร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” โดยใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง ซึ่งเหตุผลที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งมาเป็นทฤษฎีในการดำเนินการวิจัย เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องของการไม่เห็นพ้องระหว่างกลุ่ม (มนุษย์) ตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไป (ประชาชน สังคม กลุ่มประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศ รัฐ วัฒนธรรม) ผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ต่างกันมีเป้าหมาย และหรือค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้นของการเห็นแย้งกัน การไม่ลงรอยกัน หรือการปะทะระหว่างบุคคล ความคิดหรือผลประโยชน์ทำให้ข้อพิพาทพัฒนาไปเป็นการเผชิญหน้ากันและท้ายที่สุดก็กลายเป็นความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับคนและเกี่ยวกับการรับรู้ของคน ความรู้สึก อารมณ์ และปัญหาต่างๆ ของคน เพราะฉะนั้น การรับรู้ความรู้สึกและปัญหาต้องได้รับการแก้ไข เพื่อสร้างผลที่ได้อย่างต่อเนื่องของความขัดแย้งจะต้องหาข้อตกลงให้ได้หรือไม่ก็ต้องมีการประนีประนอม นอกจากนี้ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งยังแฝงตัวเป็นบันไดนำไปสู่ความขัดแย้งอีกหลายขั้นตอนจนในที่สุดก่อให้เกิดความรุนแรง^๕ **และสอดคล้องกับผลการวิจัยของจำเนียรน้อย สิงหะรักษ์** ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ๑) คำสอนเรื่องสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ด้วยความสามัคคี เริ่มตั้งแต่ระดับปฏิบัติต่อตนเองและคนอื่น ชุมชน สังคม ประเทศ ให้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติสามัคคีธรรมเท่าที่จะสามารถปฏิบัติตามได้ กล่าวคือ ในระดับโลกียะก็เกิดให้เกิดความสงบสุขในสังคมการดำเนินชีวิตร่วมกัน ส่วนระดับโลกุตระก็สามารถส่งผลให้เป็นบรมมรรคผลสิ้นความทุกข์ได้ในที่สุด ๒) หลักการปฏิบัติสามัคคี มีลักษณะ ๓ ประการคือการกระทำร่วมกันทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยยึดหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ซึ่งสรุปลงในสุจริต ๓ ประการ วิธีการปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา เป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงเพื่อส่งผลสูงสุด ๓) ผลของการปฏิบัติสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีอยู่ ๓ ประการ คือ ประโยชน์เพื่อตน คนอื่นและทั้งสองฝ่าย ความสงบสุขของสังคมนั้นเอง ประโยชน์ของสามัคคีธรรมมีหลายประการด้วยกัน เริ่มจากชีวิตปัจจุบันการเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ และหลุดพ้นจากความทุกข์ได้สิ้นเชิง ดังนั้น การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม โดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ปรีกษาและให้อภัยกัน สามารถนำทางชีวิตของคนไทยให้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขและสันติในการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนและสังคมได้อย่างสมดุล หากผู้คนในสังคมให้ความสำคัญในการศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็สามารถเป็นประโยชน์ในชีวิตของตนและส่วนรวมได้จริง^๖

^๕พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^๖จำเนียรน้อย สิงหะรักษ์, “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕).

๒) กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนการนำศีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพนั้น สามารถทำได้ด้วยการนำไปเป็นรากฐานของสันติภาพควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างสังคมแนวราบ ได้แก่ การนำไปสู่วัฒนธรรมแบบเมตตากรุณาและวัฒนธรรมแบบสันติวิธี ส่วนโครงสร้างในแนวตั้ง ได้แก่ รากฐานทางสังคมในรูปของปิรามิด โดยนำไปจัดโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อให้เอื้อต่อการส่งเสริมโครงสร้างสังคมระดับจุลภาคจนถึงระดับมหัพภาค ซึ่งเป็นการเชื่อมโครงสร้างและสถาบันสังคมให้ยึดโยงอยู่กับศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานของแนวทางสันติวิธี ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคือรากฐานของสันติภาพเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นมโนธรรมสำนึกที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล ทั้งความเสมอภาค ความยุติธรรม ภารดรภาพ สัมพันธภาพ ดุลยภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้สังคมเป็นแบบสวัสดิการที่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกกรณี ทำให้ชีวิตปราศจากภัยคุกคาม รวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก ทำให้มีสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพเชิงบวก ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาการเหวี่ยงของความขัดแย้งและความรุนแรง ในรูปของต้นเหา มานะ ทิฏฐิ และอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งศีล ๕ จะเป็นตัวสกัดกั้นและทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยรากฐานเชิงโครงสร้างจะเข้าไปจัดโครงสร้างสังคมไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง ในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะปลูกเร้าให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต เพื่อให้อยู่ร่วมกันตามหลักมนุษยชน ซึ่งเป็นรากฐานของมนุษย นอกจากนั้นยังเข้าไปจัดการกับรากเหง้าที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง โดยจะมีความเชื่อมโยงกันทั้งโครงสร้าง คุณค่าของมนุษย์และการควบคุมกิเลสภายใน ซึ่งจะทำให้สันติภาพมีรากฐานที่มั่นคง ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาคอย่างยั่งยืนต่อไป^๗

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

^๗พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนนโยบายจากทั้งภาครัฐและภาคคณะสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรอนุมัติโครงการต่างๆ ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในทางที่ดี ผ่านโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าเดิม

๒. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และแผนพัฒนาระยะยาว มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

๓. มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดทำรายงานความก้าวหน้า และความสำเร็จของโครงการ เสนอให้คณะรัฐมนตรีทราบ และมีการเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงความสำเร็จของโครงการ

๒) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยความร่วมมือจากสถานศึกษา ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ คณะสงฆ์จังหวัด หน่วยงานราชการ สำนักงานพรพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ ชุมชน สถานศึกษา ควรประสานงานและร่วมมือกันดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถความคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาต่อไป

๒. ชุมชนควรนำเอากลยุทธ์ทั้ง ๔ ประเด็น คือ กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล ๕ รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระดับ ๒ อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของคณะสงฆ์ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และ กลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่องนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

๓) ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาวิเคราะห์การสร้างความปลอดภัยที่เน้นหลักธรรมหรือคุณธรรมอื่นๆ ที่สอดคล้อง เช่น ค่านิยม ๑๒ ประการของรัฐบาลปัจจุบัน เป็นต้น

๓. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการสร้างความปลอดภัย ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หลังจากนำงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

๔. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความปลอดภัย ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

บรรณานุกรม

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕. รายงานผล สรุป % ประชากรร่วมโครงการ ระดับ ๑ รายจังหวัด.

[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.sila5.com/report/index/getRank2>. [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์. “ศึกษาลักษณะคตินิยมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. รายงานการวิจัย.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี :

ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระวิมาน คมภีรปญโญ (ตริภมล). “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สถาบันพระปกเกล้า. “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ สภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปลอดภัย

โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
กราบเรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระผม พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา
เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๙๑๖๔๕

ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของชุมชน ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล
๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งเป็นผู้งานวิจัยของ พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ, ดร.
โดยนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ตั้งแต่วันที่
๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๘ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น
ก่อให้เกิดผลดีดังนี้

๑. คณะสงฆ์นำแนวทางการสร้างความปลอดภัยของชุมชน ด้วยการขับเคลื่อน
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ไปดำเนินการจัดตั้งศูนย์กลางการประสานงาน ณ วัดท่าการ้อง ตำบล
บ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการแต่งตั้งคณะทำงาน และ
ดำเนินการตามกลยุทธ์ที่วางไว้ ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนประชาชนเข้าร่วม
โครงการมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ

๒. มีการขยายผลการดำเนินโครงการตามกลยุทธ์ เผยแพร่ให้คณะสงฆ์อำเภออื่นๆ
ดำเนินการตาม ส่งผลให้คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้าน
รักษาศีล ๕ ได้

๓. ทำให้คณะสงฆ์ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง ของตนเอง และพัฒนาศักยภาพของตนเอง
ตามข้อเสนอแนะในงานวิจัย ทำให้คณะสงฆ์มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(พระพิพัฒน์ศาสนกิจวิธาน)

รองเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา

ประธานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
<p>๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>ทราบ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทราบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการและการประเมินโครงการ</p> <p>ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาศิลปะ</p> <p>๕</p> <p>ทราบข้อมูลพื้นที่การวิจัย</p> <p>ทราบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้</p>	<p>ข้อ ๑</p>	<p>ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบดำเนินการวิจัยได้</p>
<p>๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ</p>	<p>ทราบถึงกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้แก่ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนมีโครงการสภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>กระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>ทราบแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p>	<p>ข้อ ๑ - ๒</p>	<p>ทำให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p>

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุนิติวัตถุประสงค์	โดยทำให้
	<p>สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโครงการการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>ภาวะผู้นำของโครงการการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ของประชาชนชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p>		
<p>๓. การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม</p>	<p>ทราบกระบวนการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากชุมชนวัดท่ากา ร้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไร</p>	<p>ข้อ ๑ - ๒</p>	<p>ทำให้เกิดแนวทางการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้นแบบของชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นำร่อง</p>
<p>๔. รายงานฉบับสมบูรณ์</p>	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ทั้ง ๒ ข้อ คือ</p> <p>๑. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p> <p>๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา</p>	<p>ข้อ ๑ - ๒</p>	<p>ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ได้นำแนวทางการสร้างความปลอดภัยของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ไปประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนกับประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้</p>

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
			<p>หน่วยงานราชการ ผู้ว่าราชการ จังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหาร ส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี เทศบาล นายกองค้การบริหาร ส่วนตำบล นำแนวทางการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ ด้วย การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้าน รักษาศีล ๕ ไปประยุกต์ใช้ในการ ขับเคลื่อนกับประชาชนในจังหวัด พระนครศรีอยุธยาได้ ประชาชน เด็กและเยาวชน สามารถเข้าใจ ความหมายของโครงการ และ นำเอาหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษา ศีล ๕” มาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิต</p>

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย**เรื่อง****การสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา****BUILDING THE RECONCILIATION BY BE DRIVEN WITH FIVE PRECEPTS
VILLAGE PROJECT IN AYUTTHAYA PROVINCE****ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... ฉายา/นามสกุล.....
ตำแหน่งหน้าที่/การงานปัจจุบัน.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
วัน เดือน ปี..... เวลา.....

**ตอนที่ ๒ คำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อน
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้**

๑. กระบวนการสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๑ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนมีโครงการเป็นอย่างไร

๑.๒ สภาพแวดล้อมของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๓ กระบวนการบริหารโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๒. แนวทางการสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๑ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของโครงการการสร้างความปลอดภัย
สมานฉันท์ ด้วยหลักการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๒.๒ ภาวะผู้นำของโครงการการสร้างความปลอดภัยด้วยหลักการขับเคลื่อน
โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๒.๓ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ของประชาชนชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบล
บ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

ภาคผนวก จ.
รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระมหากฤษณา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phramaha Krisada Kittisobhano (Saelee)

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๑ ๘๐๙๙ ๐๐๐๕๔ ๙๘ ๐

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

ที่อยู่ปัจจุบัน	หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สถานที่ทำงาน	หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โทรศัพท์	๐๘-๑๙๓๑-๔๙๙๗
E-mail	maha_krisada@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๘

๕.๒ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๕

๕.๓ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)

(เกียรติคุณอันดับหนึ่ง)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๔

๕.๔ นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๖ ประโยค

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
ทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

๑. การวางแผนกลยุทธ์การจัดการบริหารจัดการ
๒. พระไตรปิฎก ภาษาบาลี พระพุทธศาสนา
๓. เป็นวิทยากรฝึกอบรมได้หลายหลักสูตร เช่น การบริหารองค์กร คุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น
๔. มีความเชี่ยวชาญในการสอน การบรรยาย การฝึกอบรม
๕. มีความเชี่ยวชาญในการทำงานวิจัยทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ
๖. ใช้คอมพิวเตอร์ได้ดี สามารถจัดการระบบฐานข้อมูลได้เป็นอย่างดี
๗. สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการ

(ไม่มี)